

పక్షాపమును విడిచి యేవిధముచేతను మనోహరముగానుండని బెజవాడ గృహలను పరిపాలించియుండెనని చెప్పట పొనగియుండలేదనియు, ఆమరావతీ పక్షాపములోని విగ్రహములను రోలు నొక్కవిగ్రహమైన ఒక్కకానన మైనగంటికిఁ గానరాదనియు, ఏడవతాబ్దము నందుండి వ్రాసినవ్రాతలోఁ బొరపాటులుండవచ్చుననియు, వశానుత్సాంగు వాక్యములను భాషాంతరీకరించిన బీలోగారి భాషాంతరీకరణమునకును జ్యోతియనుగారి భాషాంతరీకరణమునకును భేదమున్నదనియు మొదలగు విషయాలు వెన్నిటితోఁ జర్చించి న్యాయాలుగారి వాదమును బూర్వపక్షము చేసియున్నారు. ¹

ధాన్యకటకమును బాలించిన యాంధ్రరాజుల పేరులను, ధాన్యకటకమును పేరను ఆమరావతీపక్షాపములో గానవచ్చినవి. ఆంధ్రుల కాననములుమాత్రమే కాక వారితరువాత పాలనముచేసిన యాంధ్రపల్లవుల కాననములుగూడ ఆమరావతీయందుఁ గానుపించినవి. ధాన్యకటకవగరములోని బుద్ధుఁడైత్యమును నందరించి బుద్ధునికి నమస్కరించుటకై వచ్చితినిని చెప్పి పల్లవరాజుగు సింహావర్తయొక్కానన మొక స్తంభముపైని వ్రాయించెను. ఆ స్తంభముకూడ ఆమరావతిలోని మంటిదిబ్బలోనుండి పైకిఁ దీయఁబడినది. నివీనులుకూడ ధాన్యకటకము ధరణికోటయనియే భావించుచుండిరికాని బెజవాడయని భావించుచుండలేదు. కాబట్టి వశానుత్సాంగు వ్రాసిన వ్రాతయని చెప్పి పరస్పర విరుద్ధములయిన కొన్ని వాక్యములను బట్టి బెజవాడయే ధాన్యకటకమని భావించుట భ్రమకాని వేటొందుకాదు.

1. గ్రంథవిస్తర భీతిచేత వీరిచర్చను సంపూర్ణముగఁ దెలుపఁజాలక సంగ్రహములుగా వారిభావములను మాత్రము దెలిపితిమి.

ప ద వ ప్ర క రణము.

పునర్విమర్శనము.

—:—

ఆంధ్రసామ్రాజ్య విస్తీర్ణము.

ఆంధ్రరాజులు మగధసామ్రాజ్యమునుగైకొని పాలించిన పురాణములు
 పేర్కొని యుండుటయును, చీనాచక్రవర్తులును, చీనాదేశపుచరిత్రకారులును,
 అలీద్వీపవాసులును, యవద్వీపవాసులును, వీరిని ఇండియా చక్రవర్తుని పేర్కొని
 యుండుటయును, పాండ్యచోళ శేరళములను బాలించినరాజులు వీరిని మగధ
 రాజులని పేర్కొనియుండుటయు, ఆంధ్రసామ్రాజ్యమున మగధరాజ్యము చేరి
 యున్నదని చెప్పటకు ప్రబలసాక్ష్యములుగానున్నవి. మధ్యదేశము, కలింగదేశము,
 దక్షిణగోనలము, విదర్భదేశము, కొంకణదేశము, మహారాష్ట్రదేశము,
 దక్షిణకుంతలదేశము, ఇంతయేల, పాండ్య చోళ శేరళదేశములు దక్క తక్కిన
 దక్షిణావధ దేశములన్నియు నాంధ్రసామ్రాజ్యమునఁ జేరియున్నవని చెప్పవచ్చును.
 వనవాసి (Banavasi) రాజధానిగఁ జేసికొని యాంధ్రరాజుల రాజప్రతినిధిగ నుండి
 దక్షిణకుంతల దేశమును బాలించినచోరితిపు త్త్ర శాతకర్ణిని పేగుగల దానకాసనములు
 మైసూరునందు రైసుదొరగారివలన నూత్నముగాఁగని పెట్టెలడినవి. కనుక
 నాంధ్రరాజులగు శాతకర్ణులు మైసూరునగూడ పాలించినట్లు స్పష్టపడుచున్నది.
 అసిక, అన్నక, మూలక, సునాష్ట్ర, కుకుర, అచిరాంత, అనూప, విదర్భ, అకరావంతిదేశములను గోతమిపు త్త్ర శాతకర్ణి జయించెనని
 వాసికకాసనములలో కొకచానిలో నుదాహరింపఁబడి యుండెను. అన్నక
 మూలిక దేశములు దక్షిణావధ దేశములలోనివి పురాణములు చెప్పుచున్నవి.

1. The Madras Journal of Literature and Science
 1886-87 pp. 56 to 62; Archeological Survey of Indi.
 (New Series) Vol. III p. 25, 28.

పక్షిణకత్తివాడి దేశమునకు సురాష్ట్రమును పేరుగలదు. కుకురదేశము రాజపు
త్రస్థానములోనాకభాగమై యున్నది. ఈ త్తిరకొంకదేశమే అపరాంతమనఁ
బడుచున్నది. అమాపదేశము వింధ్యకు సామీప్యమున నున్నదని పురాణములు
చాటుచున్నవి. ఆయ్యది వర్తదకు నెగువున నున్నదనియు, దానికి మాహిష్మతీ
నగరము రాజధానియనియు రఘువంశమునందుఁ జెప్పఁబడినది. అకరావంతి
యనునది మాళవదేశముయొక్క తూర్పుభాగముగానున్నది. కాబట్టి యాంధ్ర
సామ్రాజ్యము పక్షిణమున మైసూరు మొదలుకొని యుత్తిరమున గంగానదివఱ
కును విస్తరించియుండెనని చెప్పవచ్చును. మాళవయు, కన్యాకుబ్జదేశము, సింధు
సోమదేశములు, సాంచాలకాశ్మీరములు, ఉత్తిరకొంకదేశములును, నేపాల
భూపాలదేశములును, కామరూపబ్రహ్మదేశములును, సాండ్యవోళకేరళదేశము
లును మాత్రమీయాంధ్ర సామ్రాజ్యమునఁ జేరియుండలేదు. పైఁ జెప్పినదేశ
ములలోఁ బ్రశ్చిమోత్తిరదేశములు విజాతీయులయిన శకరాజుల పాలనమునం
డుండినవి.

బౌద్ధమతము.

ఆకాలమునందలి మతములలో బుద్ధమతమే బహుజనానురాగమును
బడసి దేశమంతటనువ్యాపించి నర్వోక్తమై సమతముగా నెంచఁబడుచు నగ్ర
స్థానమును వహించియుండెను. కాలివాహనవంశజులమని చెప్పకొనియెడి
యాంధ్రరాజులును, మహాభోజులమని, మహారాజులమని చెప్పకొనియెడి మండ
లాధిపతులును, బౌద్ధమతము నవలంబించి యాంధ్రచక్రవర్తులకు నూడిగమునేయు
చుండిన యవనశకపహ్లావాది నాయకులును, నైగములును, (వర్తకులు), స్వర్ణకా
రులును (పింగారుపనులు చేయువారు) వర్ధకులును, (వడ్డంగులు), ధాన్యక్రే
ణులును (ధాన్యపు వ్యాపారము చేయువారు), గాంధీకులును (ఓషధులు మొద
లగువాని విక్రయించువారు), సామాన్యగృహస్థులును బౌద్ధమతావలంబికుల
యుపయోగార్థ మేకకిలామయమైన కొండలను దొరిపించి గుహలను, మతము
లను, చైత్యములను, నిర్మించుచువచ్చిరి. ఈయాంధ్రరాజుల పరిపాలనకాలమున
మొదట విజాతీయులును విదేశీయులగు యవనులు Bactrian Greeks) శక
ములు, (Indo Scythians) పహ్లావులు (Persians) గుప్తులుగుప్తులుగావచ్చి

దేశమునఁజూపబడి కల్లోలముగావించిరి. తిరుగు వాంఛల పరిపాలనమునకు లోబడి దేశమున స్థిరవాసము లేర్పఱచుకొని దేశమతములకు దేశాచారములను బూని దేశములలోఁ గలిసిపోయిరని యిదిపఱకే పూర్వప్రకరణములఁ దెలుపఁ బడియును. పైజెప్పినగుహలలోని కాననములలో బుద్ధధర్మప్రచారమునకై దానము చేసినవారిలో యవనులయొక్కయు శకనులయొక్కయు నామములుగూడ లిఖింపఁబడి యుండుటచే యందుకుప్రబలసాక్ష్యముగానుండును. బౌద్ధలిక్షణపులు నివసించుటకొఱకు కణామతములలో గదులేర్పఱపఁబడినవి. ఈబౌద్ధసన్న్యాసులు సాధారణముగా దేశాటనమునేయుచు వర్ష కాలములయందునీకొండగుహలలో నివసించుచుండిరి. క్రావణమానములో బౌద్ధసన్న్యాసులు ప్రాతరుమ్మలనువిడిచి క్రొత్తదుమ్మలను ధరించుచుండిరి. పకోపకార బుద్ధిగలవాడు వీరికి దుమ్మలనుబహుమానము చేయుటకుఁ గొంతిధనమును గ్రామసంఘములకడవిలువఁ జేయుచుండిరి. ఆసంఘములవాడు మూలధనమును వెచ్చింపక వానివెడ్డినిమాత్ర మిధర్మకార్యముల కొఱకు వినియోగించుచుండిరి. ఇటువంటి మతకార్యముల నిర్వాహముకొఱకు రాజులును రాజకీయోద్యోగములును గ్రామముల నిచ్చినేయుచుండిరి. మతబోధకులయిన సన్న్యాసులు తఱచుగా సముద్రయానము నలుపుచుండిరి. కాబట్టి కొంకణదేశములో సముద్రతీరమున వీరికొఱకు ధర్మకాలలు విక్రాంతిగృహములు నిర్మింపఁబడి యుండినవి. కాబట్టి దాభోల్, బాంకోట్, రాజపురి కయ్యలకడ పెరునగాచ్చన్, మహాడ్, కూడెమ్, అమృతదేశములకడ నట్టి గుహలుకలవు. ఘోడ్బంధరుకడ దిగువారికి కన్వేరిగుహలు కలవు. ఇంతియ గాక యాంధ్రదేశమునందును బెజవాడ, ఆఱుగొలను, గుంటుపల్లి, శ్రీకైలము మొలరాజపురము మొదలగు తావులనుకొండగుహలు తొలుపఁబడియుండినవి. ఆంధ్రరాజుల పరిపాలనమున సమస్తవిధములచేత బౌద్ధమతమాన్విత్యదశనను భవించె ననుటకు లేతమాత్రమునుసందియములేదు.

బౌద్ధమత భేదములు.

బౌద్ధమతాచార్యులు స్వల్పవిషయములలో భేదాభిప్రాయముగలిగి యుండి మహాసాంఘికు లనియు, మహాస్థవీరులనియు రెండు తెగలుగావిడిపో

యిరి. మహాసాంఘీకులన మహానింఘముయొక్క విద్యాలయమునకు సంబంధించిన వారని యర్థము. మహాసాంఘీకులన మహాధర్మకుని విద్యాలయమునకు సంబంధించిన వారని యర్థము. మరల మహాసాంఘీకులు "చైత్యకులు (పూర్వశైలులు), ఆపర శైలులు, చౌమవకులు, లోహోత్తరవాదినులు, ప్రజ్ఞావీవాదినులు" అనియొడు తిరగతులుగ వేరుపడిరి. చైత్యకపర్వతము మీఁదనుండు సన్నిహితోధనము నవలంబించినవారు చైత్యకులనం బడుచుండిరి. హానుత్సాంగు పూర్వశైలసంఘారామమని చెప్పినది యీచైత్యకులకు సంబంధించినదిగ నేల చెప్పరాదని డాక్టరు బల్లెస్సుగారు ప్రక్షింపుచున్నారు. 'పూర్వశైలులతో' భేదించినవార పరశైలు లనబడుచున్నారు.

బ్రాహ్మణమతము.

ఆంధ్రులును ఆంధ్రరాజులును, బౌద్ధమతాభిమానులును బౌద్ధమతావలంబకులు నైనను ఆంధ్రరాజుల పాలనయున బౌద్ధమతముతోఁబాటుబ్రాహ్మణమతమును వర్ధిల్లుచుండెను. బౌద్ధులయిన గుంధ్రరాజులెప్పుడును బ్రాహ్మణమతము పట్ల ద్వేషమును జూపినట్లైకదను గానరాదు. మఱియు గోతమిపుత్రశాతకర్ణి బ్రాహ్మణజాతిని సాంకర్యమునుండి సంరక్షించెనని వాసికశాసనము నందు జెప్పఁబడియుండుటచేత గోతమిపుత్రుఁడు బ్రాహ్మణమతాభిమానియని కొందఱు తలంపవచ్చునుగాని నిశముగా నాతఁడు మతసహన బుద్ధికలవాఁడగాని బ్రాహ్మణమతాభిమానిగాఁడు. యవనశకపహ్లావాదులు మొదలగువిజాతీయులు పెక్కుండ్రు బ్రాహ్మణమతావలంబకులై కొందఱు బ్రాహ్మణులమనియు కొందఱు క్షత్రియులమనియుఁ జెప్పకొనుచు బ్రాహ్మణనింఘమును సాంకర్యము నొందించు నష్టపట్టి సందర్భముల గోతమిపుత్రుఁడు కలుగఁజేసికొని బ్రాహ్మణజాతికి భంగముకలుగకుండఁ గాపాడుచు వచ్చెననుటకును సందియముండదు. కాఁబట్టి యాకాలమునందు బ్రాహ్మణ బౌద్ధమతముల రెంటికిని శత్రుత్వము లేకపోవుటయేగాక యన్యోన్య మైతికూడకలదని చెప్పటకు సంతయింపవలసినపనిలేదు.

ఈవిషయమును బ్రాహ్మణమతాధిపతి యువభద్రునియొక్కయు, బౌద్ధమతాధిపతియగు గోతమి పుత్రునియొక్కయు దానకాననములే వేసోల్లఁ జాటుచున్నవి.

వర్ణాశ్రమధర్మములు.

ఒక్కయార్యజాతివారిచే మాత్రమే యావర్ణాశ్రమ భేదములు గల్గింపఁబడినవిగాని యావర్ణులయిన వాగులలోను మిశ్రజాతులవారయిన బౌద్ధులలోను గల్గింపఁబడియుండలేదు. ఆర్యులలోనైన నిష్పజీవీతి వర్ణభేదములు గానరావు. ఆకాలమునందు వృత్తులనుబట్టి కులభేదము లేర్పడినవిగాని కులభేదములనుబట్టి వృత్తులేర్పడి యుండలేదు. ఆకాలమునందు భోజనప్రతిభోజనములను ప్రతిబింధకములేవియు లేర్పడియుండలేదు. బ్రాహ్మణుఁడు చాతుర్వర్ణ్యులలోని స్త్రీలను వివాహమాడుటకు నధికారము కలిగియుండెను. ఇట్టి యధికారమును బ్రాహ్మణులు కలిగియుండుటకుఁ గారణములేకపోలేదు; ఆకాలమునందు బ్రాహ్మణులు దక్షిణాపథమున మిక్కిలి తక్కువసంఖ్యకలవారుగ నుండిరి. ఇతరజాతులలోని స్త్రీలను వివాహమాడకుండినచో వారి సగము మభివృద్ధిని గాంచనేరదు. శిశుకాలములోనే యంతరించి పోవచ్చునుగనుక స్వరక్షణార్థమైవారు బ్రాహ్మణేతియు బ్రాహ్మణులగుటకు మార్గము లేర్పఱచు బ్రాహ్మణేతిరజాతి కన్యలను వివాహముఁజేసి కొనుచుండిరి. అప్పటికింకను బ్రాహ్మణులు మాంసభక్షకులుగానే యున్నందున కూద్రాదులుచేసిన వంటకమును భుజించుటకు సంకోచింప కుండిరి. కాని బౌద్ధమతాచార్యులయొక్కయు, జైనమతాచార్యుల యొక్కయు బోధనలచేతను ఆచరణ విధానములచేతను బౌద్ధులును జైనులును పెక్కండ్రు మాంసభోజనమునువర్జించిరి. విరితోడి మతిచర్చలచేతను, సంవర్కముచేతను బ్రాహ్మణులు తరువాత పితృకార్యములయందు సహితము మాంసభోజనము వర్జింపవలసిన వారయిరి. ఈగౌరవము విశేషముగ జైన మతమునకుఁ జెందవలసియున్నది. అహింసయే పరమధర్మమనిబుద్ధుఁడు బోధించినదానిని అశోకవర్ధనుఁడు ప్రకాశింపఁజేసెను. అశోకుని సందేశమును ఆంధ్రులు కిరసావహించిరి. దీర్ఘపేతపణములచేతను జైనబౌద్ధమతాచార్యుల బోధనలచేతను ద్రావిడబ్రాహ్మణు లెల్ల

రును క్రమక్రమముగా మాంసభోజనమును వర్జించిరి. నేడు వంశద్రావిడ బ్రాహ్మణులు మాంసమును ముట్టరు. వీరు దాక్షిణాత్యులు. పంచగౌడ బ్రాహ్మణులు కూతము వర్జింపలేదు. వీరొత్తరావులు. ఇప్పటి బ్రాహ్మణోత్తములకుఁ దమపూర్వు లొక కాలమున మాంసభోజనము చేయుచుంకిరను మాటయే తెలియదు. అట్టిమాటయే వారికిఁ గర్లక తోరముగా నుండక మానదు. బహుశతాబ్దముల క్రిందట నె యాదు రభ్యాసమును విడిచిపెట్టినవారుగావున వాకట్లుండుట సహజగుణమే గాని యందు విరుద్ధగుణమేమియులేదు. అయ్యలాకాలమునఁ బరిపాలనము చేయు నాంధ్రులను శేవలమును కూడులనుగాఁ జూచి యుండలేదు. వారిని క్షత్రియులని ప్రేకిచెప్పచువచ్చిరిగాని కర్పాధికారమును గలిగింపక బోపలద్వేషభావమును గలిగియుండిరి. మొదట నామమాత్రములుగా నేర్పడిన వర్ణక్రమ బంధనములు సడలియున్నవిగాని కాలముగడచిన కొలదిగట్టిగా లిగింపఁబడుచు వచ్చినవి. మనుస్మృతియందుఁ జెప్పఁబడిన భేదకారణములు శేవలము కల్పితములుగాని స్వాభావికములు గావున నుకనవి యెంతమాత్రము విశ్వసింపఁ దగినవికావు.

ఇతరమతములు.

ఆకాలమునందు శైవమతమును జైనమతమునుగూడ పర్థిల్లుచుండెను. రాజప్రతినిధిగ నుండి వనవాసి రాజధానిగఁ జేసికొని దక్షిణకొంకణమును, కర్ణాటమును బాలించిన హరితిపుత్ర శాతకర్ణి కర్ణాటకము (మైసూరు) లోని స్థాన కుండూరుపద్దనున్న శివాలయమున శేతో దానధర్మముచేసెనని కుజ్జఁడను కర్ణాటక విప్రాకస్తీయను కావ్యమునందు వ్రాసియుండుటనుబట్టి యాంధ్ర గాజాల పోషకత్వమున శైవమతము కూడ పర్థిల్లుచుండెనని చెప్పవచ్చును. ఆర్యులలోను బౌద్ధులలోను మొదట విగ్రహారాధనములేదు. విగ్రహారాధనము మొదట ననార్యులలోను నాగులలోను విశేషముగా వ్యాపించియుండెను. తరువాత బౌద్ధులచేతను, అటుపిమ్మట ఆర్యులచేతను ఆవలంబింపఁ బడినది.

దేశభాషాభివృద్ధి.

ఆకాలమున నార్యబ్రాహ్మణులు సంస్కృత ప్రాకృతములను వాడుకొను

చుంకిరి. రాజకీయ భాష ప్రాకృతము. వ్యవహారిక భాష మాగధము. ప్రాచీన మహారాష్ట్రము, పైకాచి, అపభ్రంశము, మొదలగు ప్రాకృత భేదములు దేశభాషలుగా నుండినవి. ఆకాలమున వాడఁబడుచుండిన లిపి మార్యలిపిగా నుండెను. కాననములన్నియు పాలి భాషలో నున్నవి. ప్రాచీన ద్రావిడభాషయే పైకాచి యనఁబడుచుండెను. ఆర్యులు దీనిని పైకాచియని యపహాస్యము చేయుచుండిరి. అయినను ఆంధ్రరాజు లీ భాషలో గ్రంథములను వ్రాసియు, వ్రాయించియు దేశభాషను ప్రోత్సహింపఁబడిరి. కాలివాహనుని మంత్రియగు గుణాధ్య పండితుఁడీ భాషలోనే బృహత్కథను రచించెనని యిదివఱకే తెలిసియుంటిమి. శరణవర్తయును మఱియొకమంత్రి కారంత్రవ్యాకరణము నాభాషలోనే రచించి కాలివాహనునకుఁ జెప్పెను. హాళికాతవాహనుఁడు ప్రాచీనమహారాష్ట్ర భాషలో సప్తశతీ యనుగ్రంథమును రచించియున్నాఁడు. వీనిని బట్టి యాంధ్రరాజుల పరిపాలనమున దేశభాషలు పోషింపఁబడి విద్విల్లినవని యూహింపవచ్చును. ఈపైకాచిభాషలో నుండియే అఱవయ్య, తెలుఁగు, కన్నడము, మళయాళము తులు మొదలగు భాషలు జనించినవి. అనేకభాషలసాంకర్యమే తెలుంగుబాస కబ్బుటచేతఁ దక్కిన పైకాచీ పుత్త్రీకలకంపె భిన్నమైనదిగా న్నించుచున్నది.

శిల్పకాస్త్రము - చిత్రవిద్య.

ఆంధ్రరాజుల పరిపాలనకాలమున శిల్పకాస్త్రము చిత్రవిద్యలు మిగుల నభివృద్ధికిఁ దేరబడినవి. ఈ యాంధ్రరాజు లనేకచైత్యములను స్తూపములను విహారములను, రాజభవనములను నిర్మించినందున శిల్పలకుఁ దమతమ విద్యానైపుణ్యములను జూపుటకు మంచియవకాశము కలిగెను. మందిరము రెట్లు నిర్మింప వలయునో, విగ్రహము రెట్లు చెక్కవలయునో, చిత్రపటము రెట్లు వ్రాయవలయునో తెలుపునట్టి కాస్త్రములనేకము లంతకుఁ బూర్వమే వాఙ్మూలచే వ్రాయఁబడి యున్నవి. ఆట్టి శిల్పకాస్త్రములలో నాగ్నజిత్తుఁడను వాఁడు ముఖ్యుఁడు. ప్రత్యేకశిలలతో బట్టబయలునఁ గట్టఁబడక పర్యవసరములను

గుట్టలను బోలెచి నిర్మింపఁబడిన జౌద్ధదేవాలయము లాకాలమునందలి యద్వి
తీయ శిల్పకలానైపుణ్యమును నేటికిని బ్రకాశింపఁ జేయుచుండుట ప్రశంస
నీయుచుగదా. ఈ జౌద్ధదేవాలయములకు వెలుపల నంతయుఁ గొండయైనందునఁ
దైకి శోభాయమానముగఁ గన్పట్టక పోయినను లోనికిఁబోయి చూచినపక్షమున
మహేంద్ర భవనములను బోలియుండును. ఇవిగాక అమరావతీస్తూపమునఁ
బయలుపఁ నిర్మింపఁబడిన స్తూపములు సహితము నిరుపమానమైన శిల్పవిద్యామహీ
మచేఁ బ్రశంసనీయుములుగ నున్నవి. వానిలో ముఖ్యముగా గుంటూరుమండ
లములోని అమరావతీ స్తూపమునందు గానిం బడియెడు శిల్పవిద్యానైపుణ్య
మును గన్తులారఁగాంచి యానందింపవలసినదియై గాని యిట్టిదని నిరూపించి
వర్ణించుటకుఁ బదములు గావరావు; ఈగ్రంథమును జాలదు. ఈ యమరావతీ
స్తూపమును గూర్చి వివరముగాఁ దెలిపెడి రెండుగొప్పగ్రంథము లాంగ్లేయభాష
యందు విరచింపఁబడియున్నవి. అంబోక టిడాక్టరు ఫర్గ్యూసను (Dr. Fergus-
son) గారిచేతను మఱియొకటి డాక్టరు బర్గెస్సు (Dr. Burgess) గారి చే
తను వ్రాయఁబడినవి. ఈ యమరావతీ స్తూపముచుట్టును శిలాస్తంభములతో
వెలుపలను లోపలను గ్రాదులు (కించెలు) కట్టఁబడినవి. ఆ స్తంభముల మీఁద
శిల్పకులు చూపిన పనితన మింతింతి యనినర్థింప నలవికాదు. వానిలోఁ జెడ్డ
దియు వెలుపలదియునగు గ్రాదిపలయుముయొక్క నడిమికొలత ౧౯౫ యడుగు
లును, లోపల గ్రాదిపలయుము యొక్క నడిమికొలత ౧౬౫ యడుగులునుగలిగి
ఈరెంటికినడుమ యాత్రికుల ప్రదక్షిణమార్గమును గూడగలిగి యుండెను. చెడ్డ
గ్రాదివెలుపల ౧౪ అడుగులును, లోపల ౧౨ అడుగులును, లోపలగ్రాది ౬
అడుగులయెత్తునుమాత్ర ముండెను. చెడ్డ గ్రాదియొక్క క్రిందిభాగము జంతువుల
యొక్కయు బాలురయొక్కయు విగ్రహములతోనలంకింపఁబడియెను. స్తంభ
ములు యథాప్రకారముగ నవ్వకోణాకృతులు గలిగి చక్రమువలె గుండ్రముగ
నుండు తిళ్లలతో నలంకరింపఁబడియున్నవి. ఈచెడ్డగ్రాదియొక్క వెలుపలి భా
గముకంటె లోపలిభాగమంతయు నెక్కువచిత్రమగానుండు చిత్రపులతోఁ
బింబింపఁబడియున్నది. వెలుపలగ్రాదికంటె లోపలగ్రాదిమీఁద బుద్ధునిచిత్రము

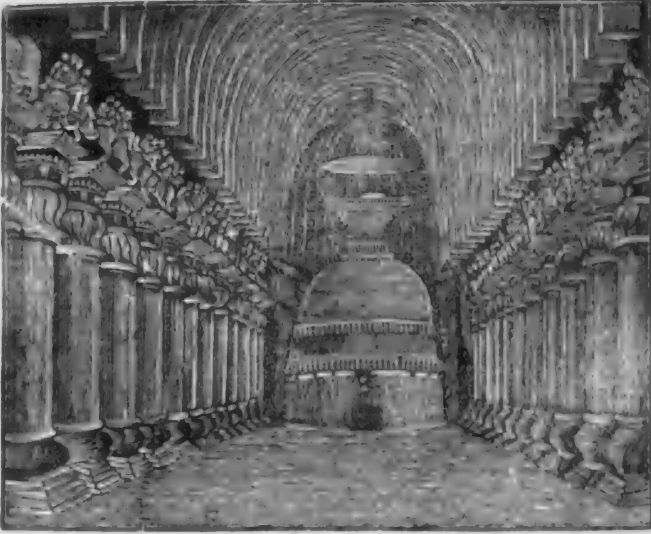
లోనివియుఁ గాథలలోనివియునగు స్త్రీపురుషులయొక్క చిత్రపటములావశ్యత
మును గాథలుబోధపఱుకొని మిక్కిలిసాగుగాఁజేరింపఁబడినవి.

డాక్టరు ఘనానాథుని గారు ప్రకటించిన గ్రంథములోని చిత్రపటములలో
రెండు మిక్కిలి మనోహరములుగానున్నవి. అందొకటి వెలుపలిపెద్ద గాఢముండి
యు, మఱియొకటి లోపలిగాదినుండియుఁ దీయఁబడినవి.

తనముంగటి సైన్యము గోడలను గాపాడు చుండఁగా రాజు సింహాసన
మునఁ గూరుచుండి యప్పుడ యేతెంచిన యొక దూత చెప్పెడి సమాచారమును
వినుచుండినట్లును, దిగువను కాల్యాలము నశ్వ సైన్యము దంతావళియులు యుద్ధ
మునకుఁ బ్రయాణో మ్మఖములై నడచుచున్నట్లును శత్రుకోటిలో నొకడువచ్చి
సంధిని కోరుచున్నట్లును మొదటిదానిలో నత్యద్భుతముగాఁ జేరింపఁబడి
నది. అయ్యది నిన్న మొన్నను జేరింపఁబడినట్లుగా నుండి యాకాలపు శిల్ప
కారుల సైపుర్యమును బుద్ధి వైభవమును నాగరికతను వేసోళ్లఁ జూచుచున్న
ది. డాక్టరు ఘనానాథునిగారు, డాక్టరు బర్రెస్సుగారును ఆపటమును నెక్కి
వగ మెచ్చుకొని యున్నారు.

రెండవపటము మూడు పూజార్థములయిన వస్తువులను దెలుపుచున్నది.
అందొకటి గ్రాదులతోడి స్తూపము, మఱియొకటి మతచక్రము, వేటొకటి పవి
త్రమైన వృక్షమునుగాని (బోధి వృక్షము) బుద్ధుని దంతమునుగాని పూజించు
చున్న సంఘము. ఈస్తూపముపైని బుద్ధునికి సంబంధించిన విగ్రహములు మూత్ర
మె గాక నాగరికతయందు వెనుకఁ బడియున్న ప్రాచీన నాగులయొక్కయు
నాగరాజులయొక్కయు, నాగరాజులయొక్కయు, నాగకన్యలయొక్కయు
విగ్రహములుగూడ పెక్కులు చిత్రంపఁ బడియున్నవి. ఇట్టి స్తూపములమరాఠతి
విగాక జగ్గయ్యపేట, గుడివాడ, భట్టిప్రోలు, ఘంటకాల మొదలగు స్థలముల
లోఁ గూడ మఱికొన్నిగలవు. గుడివాడ, భట్టిప్రోలు, ఘంటకాలలోనివి యి
టుకలతోను మన్నముతోడను గట్టఁబడినవిగా నున్నవి. మఱియును బౌద్ధ
విశ్వాసులతోఁజనుక బర్హతములలోఁ దొలువంబడిన విహారములలోను చైత్యముల
లోను కార్లిపర్వతములోని చైత్యమును అజంటావిహారమును గొప్పవి. కార్లి

చైత్రము బొంబాయి పునహానగరములకు నడుచునున్నది. ఈచైత్రము వెలుపలి నుండి చూచునపుడు శోభాయమానముగఁ గాన్పింపక పోయిననులోపలికిఁ బోయి చూచునపుడు దేవేంద్రభవనమును బోలియుండును.

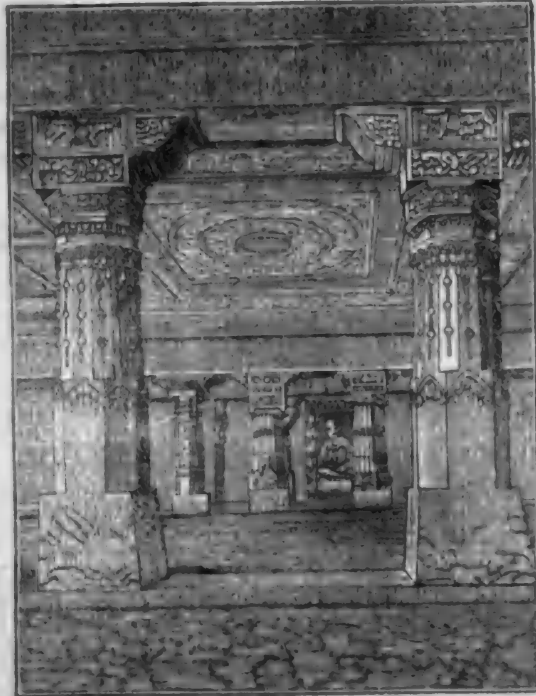

శార్లీ చైత్రము.

శార్లీపర్వతములోని చైత్రముయొక్క పొడవు ముఖద్వారము మొదలు కొని వెనుక ప్రక్కనుండెడు గోడవఱకు ౧౨౬ అడుగులుండును. వెడల్పు ర౪ అడుగుల ౭ అంగుళములుండును. ఈ చావడిలోని ప్రక్కభాగములు ౨౨ స్తంభాలములతోని ప్రక్కభాగములంత విశాలములుగ లేవు. వానిలో నడిమిభాగము మాత్రము ౨౪ అడుగుల ౭ అంగుళములు వెడల్పుకలిగి యున్నదిగాని తక్కినవిన్నియు స్తంభములసాంద్రతను గలుపుకొని పదియడుగులు మాత్రమే గలిగియున్నవి. శిల్పకారులసాస్త్రనైపుణ్యమును బుద్ధిబాతుర్యమును దెలుపునట్టి చెక్కడపుంబనులచే శోభించుచుండిన ముప్పదితోమ్మది స్తంభములుగలవు. ఈ విహారమున కంతకు వెలుతురు కలుగుటకై పైన ననుకూలకోణముగల తావు ననౌకరంధ్రముంచబడినది.

అజంటాలో నాలుగు చైత్యములుగలవు. తరువారీకాలమున నిర్మింపఁబడిన చైత్యములలో బుద్ధునిరూపపటములుగాను ఓంచుచున్నవి. ఈ ౬వటి చైత్యములలో నిరూపింపఁబడిన బౌద్ధమతమాత్రవ శతాబ్దములోని హిందూమతమును సమీపించియున్నది. అజంటావిహారములలో నొక దానపటమీక్రిందఁ జూపుచున్నారము. ఇది మిక్కిలి సొగసుగానుండునది. ఈవిహారము ౨౫ అడుగుల పరిమాణముగలిగి ౨౫ స్తంభములతో నొప్పాటుచున్నది.

అజంటావిహారములో శిల్పచాతుర్యము.

బౌద్ధవిహారములు నివసించుటకై రెండు ప్రక్కలను ౧౬ గదులుగలవు. వడుమనొక్కనొప్పచాపడియు ముంగటనొకవసారయు వెనుకపవిత్రమైన గర్భగృహము

హమును గలవు. కుడ్యములపైన బుద్ధునిచివరములోని చర్యలను వెలుపు ప్రదర్శనములు చిత్రంపఁబడినవి. స్తంభములును కప్పును చిత్రచిత్రములయిన నగిషీపములచే వెలుగొందుచున్నవి. వీనినన్నిటిని గన్నులార విక్షించునప్పుడు గలుగునట్టి యానందము వర్ణనాతీతమై యుండును. అంతటి స్త్రీపురుషుల విగ్రహములుసాగనుగను స్వభావసిద్ధములుగను ముఖవికాసములు సర్వవృత్తిని నూచించునవిగను నాహ్లాదకరములుగను నున్నవి. అలంకారములు పరిశుద్ధములయినవిగను క్రమపద్ధతికలవిగను నున్నవి.

ఆకాలపు మౌఘములయొక్కయు, నైత్యములయొక్కయు, విహారములయొక్కయు, విగ్రహములయొక్కయు, రూపపటములను ముద్రింపవలయునన్న విశేషస్వయప్రయానసాధ్యమైనది కావున శిల్పకారుల బుద్ధిసకలతను, చిత్రవిద్యలతీరును జూపుటకు నీయొకటిరెండు పటములను మాత్రము ముద్రింపఁగలిగితిమి.

మతసంఘములు - పౌరసభలు.

ఆకాలమునందు మతకార్యములను ధర్మకార్యములను నిర్వహించుటకై యీకాలపు దేవస్థానసంఘములవలెనే మతసంఘములును, పౌరజనోపయోగకరములయిన కార్యములను నిర్వహించుటకై యీకాలపు పౌరసభలు (Corporations) వలెనే పౌరసభలు నేర్పడియుండినవి. అట్టిసభలురెండు పేర్లతో భట్టిపోలు కాననములలోఁ గన్పట్టుచున్నవి.

ధర్మకార్యనిర్వాహక సంఘములోని సభ్యులు:—హిరణ్యవ్యాఘ్రపాద (డు); ఉగలక (ఉద్ధారకుడు), కలహ (డు), విపాక (వికాఖుడు), స్థూల శిర్షి, కామిణి (డు), ఒడల (ఒడరుడు), అపక (డు), సముద్ర (డు), అనుగ్రహ (డు), కూర (డు), శత్రుఘ్న (డు), పోతక (డు), పోత (డు) అలివాక (అలివాగుడు), యుగ (డు), షింగళక (డు), కాళిక (డు), మూర (మూత్రుఁ

* కలహ (డు) అనుదానిని కలహుఁడని చదువుకొను రీతిగానే తిక్కిన నామములను దుప్రత్యయమును జేర్చి చదువుకొన వలయును.

డు), పాప (డు), కుచీరక (కుంభీరకుడు - ఇతఁడొకరాజు), గాలిక (డు), శామిమణదాన (డు), భారద (భారకుడు), ఒదల (ఒడరుడు) స్థలతిమ్మ (డు), తిమ (తిమ్మకు), గిలన (జ్ఞానకుడు), జంభ (డు),.....బుబ (బువుడు),...జనక (డు), గోపాలక (డు), ఉపసాదునికొడుకుమార (డు), కర హునికొడుకు ఉత్తర (డు).

పారసభాషాస్థుల నామములు:—పచ్చ (పత్తుడు), చిఘ (జఘన్ము, డు), జెటా (జటుడు), జంభ (డు), తిని (త్రిమ్మడు), కేత (రైవతుడు), అచిన (అచ్చిమ్మడు), సభిక (డు), అఖఘ (అక్షుమ్ముడు), కేల (డు), కేశ (డు), మానా (మాముడు) నేత (నైత్తుడు), చడిక (చండికుడు), ఓఖ బల, ఓఖబలుడు) సోనుతిర (సోనుత్తుడు), సువర్ణోత్తర (డు), సామన (శామిమణదాను), సామనదాన (శామిమణదానుడు), సామక (శామకుడు), కాముక (డు), చితక (చితకుడు).

వర్తకసంఘములు.

ఆకాలమున వాణిజ్యముచేయుచుండిన వణిక్కులు విశేషభాగ్యమును సుపాదించినట్లు గానంబడుచున్నది. కార్తీలోని గొప్పచైత్య గుహను జయంతీ నగరములోని యొక సేత్వలన నిర్మింపఁబడియె నని చెప్పఁబడినది. ధాన్యకటక ము, కస్తూరి మొదలగు స్థలములలో గూడను వారిదానములు మిక్కిలి విలువగ లిగినవిగా నున్నవి. సేత్ అనుశబ్దము శ్రేష్ఠియనుదాని ప్రాకృతిరూపము. సేత్ యొక్క వికృతియై తెలుగులో పెట్టియగుచున్నది. పెట్టియనగా వర్తకుడు. ఆకాలములో వర్తకనధలు పెక్కులుండినవి. సేత్గాండ్లకు, గాంధీకులకు, ధాన్యక శ్రేణులకు, నూనె మొదలగువానిని తయారు చేయువారలకుఁ బ్రత్యేక వర్తకనధలుగలవు. ఈనధగన్నియుఁ గ్రమమైన యేర్పాటులను నిబంధనములను కలిగి యోగ్యస్థితి యందున్నట్లుగఁ గానంబడుచున్నవి. ప్రజలు తమ సొమ్మును కావ్యతముగా నీనధలవద్దఁద్రముగా నుంచుకొనుటయు, వారలు ఓరలకు తరతర ములముకు వడ్డి నిచ్చుచుండుటయుఁ గూడగలదు. ఈనధల మూలమున న్యవరి

పాలనము చేసికొనుచుండుట అప్పటి రాజ్యాంగపద్ధతిలో ప్రధానమైన విషయముగా నుండెను. పైనుదాహరించిన భట్టిప్రోలు కాననములోని యొక సభ మాత్రమేగాక బహుభద్రులను వాసిక కాననములో గోసద్దనములోని నిగమ సభ యొకటి శిర్కోవలసి యుండెను. దేశములో శాస్త్రజ్ఞులు విశ్రాంతి పొందుచున్నచో, పరిపాలనచేయు రాజు శాస్త్రజ్ఞులను నిరాశూటముగ రాజ్యపాలనమునకునుటకు శాస్త్ర సభలు తోడ్పడుచుండిన వినుటకు సందియములేదు. ఆకాలమునందు నూటి క్రైదు మొదలుకొని యేడున్నరవఱకు మాత్రమే వడ్డి కైకొనవలయుచుండెను గాని యీ కాలమునందువలె సభికమైన వడ్డి కైకొనవలయుచుండలేదు.

నాణెములు.

ఆంధ్రరాజుల కాలమున నాణెములు సీసముతోడను, రాగితోడను, వెండితోడను జేయబడినవిగా నున్నవి. సీసముతోడను నాణెములు ధరణి కొట్లలోను, గుడివాడ ప్రాంతమునను దొరకినవి. కొన్ని నాణెములను రాబట్టు స్థానములుగారు సంపాదించి జనరిల్ కన్నిహామ్ గారికి బంపగా నయ్యది గోరమిపుత్తూరికర్ణి, యజ్ఞశ్రీకర్ణి, సుప్రశ్రీకర్ణి కాలమునాటి వై యున్నవని వారు కనుగొనిరి. పశ్చిమ భాగమున ననగా నిప్పటి మహారాష్ట్ర దేశమునందును భగవన్‌లాల్ ఇంద్రాజిపండితునిచేతను గిబ్బుగారిచేతను కనుగొనబడినవి. ఆవియును గోరమిపుత్తూరిని యొక్కయు, యజ్ఞశ్రీయొక్కయు, పులహునియొక్కయు, వారి ప్రతినిధి పరిపాలకులయొక్కయు నాణెములుగా నున్నవి. పశ్చిమదేశమున దొరకిన యాంధ్రనాణెములపైన విల్లునంబులు చిత్రింపబడినవిగా నున్నవి.

స్థానములుగారు గుడివాడలో గనుగొనిన కొన్ని నాణెములు చిత్రములుగా నున్నవి. రోమనులయొక్కయు, యవనులయొక్కయు ఓడలనుబోలిన యొడయొకటి అర్ధచంద్రాకృతిగల టాపుతోడను రెండు రేఖాపలతోడను, తెడ్డవలెనుండు నొకపెద్ద లంగరు (చుక్కాను) తోడను చిత్రింపబడినవిగా నున్నవి. ఇయ్యది యజ్ఞశ్రీకాలమునాటివిగా నున్నవి. ఈ నాణెమునుబట్టియే

యాకాలపునాటియాంధ్రులకు నోడలనుగూర్చియు, వావికాయాత్రలనుగూర్చియు, జ్ఞానములదనియు, ఆవిషయములందు వారాజీతేజిన వారేయనియు స్పష్టముగాఁ జెప్పటకు సంశయింపంబనిలేదు. ఈ వాణియులుగాక యాకాలము నందుగవ్వలు మొదలగునవి కూడ వ్యవహారమునం దుపయోగింపఁ బడుచుండినవి.

విశేషానుభవముగల మణికారకులు.

విశేషానుభవముగల మణికారకులని (రత్నవర్తకులు, పూసలవర్తకులు, రత్నములు సానపట్టువారు మణికారకు లనబడుదురు. రాబట్ట న్యాయలుగారాంధ్రులనుగూర్చి వ్రాసియున్నారు. ఈవిషయమున రాబట్ట న్యాయలుగా రాంధ్రులకిచ్చిన యోగ్యతా పత్రిక చదువరుల కాహ్లాదకరముగా నుండునని తాని నీ క్రింద సుదాహరించు చున్నారము.

“నాకు దొరకినపూసలు లేగడిమట్టితోఁజేయఁబడి యొండఁబెట్టిఁబడినవి గను, బంకమట్టితోఁజేసి కార్చినవిగను, ఎముకతోడను, స్ఫటికముతోడను, గాజుతోడను, తృణమణితోడను, కంపులతోడను, వివిధములయిన తాళ్లతోడను జేయఁబడినవిగను నున్నవి. కొన్నిచిన్నవిగను కొన్ని పెద్దవిగను పెక్కుతరహాలుగ నున్నవి. వానిలో ముఖ్యముగా తాళ్లతోఁజేయఁబడినవి సాగసయిన పనికానితనమును దెలుపునవిగానున్నవి. స్ఫటికముతోఁజేయఁబడిన గిన్నెయొక్క చిన్నభాగమును ఎముకతోఁజేయఁబడిన హస్తకంకణములయొక్క యొకటి రెండుముక్కలును, నుసుపుచేయఁబడిన యొకటి రెండు చిన్నతాళ్లును, అటువంటివస్తువులై మఱికొన్నియునుగూడ దొరకినవి. ఇవియన్నియు నాకాలపునాటి మనుష్యులు విశేషానుభవముగల మణికారకులని ఋజువు చేయుచున్నవి. ఈవస్తువులన్నియును వీరిచే కృష్ణామండమలోని గుడవాడపద్దఁ గనుగొనఁబడినవేగావున నీయోగ్యతాపత్రిక యాంధ్రులకే చెందునదిగాని మఱియొకరికిఁగాదు.

కుమ్రచములు.

ఆకాలపునాటి యిటుకలను మఱి కొన్ని కుమ్రపనులను పరిశోధించిన న్యాయలుగారి మరల ఎట్లు వ్రాయుచున్నారు.

“ ఆకాలపునాటి కుమ్రు లీ కాలపునాటి వారికన్న నధికచాతుర్యము కలవారని నాకు దొరకిన పగిలిపోయిన కుండముక్కలు మొదలగునవి తేట పఱచుచున్నవి. అయ్యది నిస్సంశయముగా నిర్వివాదాంశమని నేననుకొనుచున్నాను. కొన్ని కుండలయొక్క మూతులు మూడునాలు గడుగులు నడిమి కొలత గలిగి మిక్కిలి పెద్దవిగానుండి ధాన్యము మొదలగునవి నిలువఁజేసుకొనుట కనుకూలముగా నుండి యుండఁబోలు. కొన్ని మిక్కిలి సాగసుగా నగిడి చేయఁబడినవిగా నున్నవి”

సముద్రమార్గములు - రేవుపట్టణములు.

ఆంధ్రరాజుల పరిపాలనములో విదేశముతోడి వర్తకవ్యాపారము సముద్ర మార్గముల నడుపఁబడుచుండే ననుటకు దృష్టాంతము లనేకములు గలవు. ఆరేలియా, ఈజిప్టు, రోము, గ్రీసు, పారశీకము మొదలగు పశ్చిమదేశముల నుండి యోడలు పశ్చిమ సముద్రతీరమునందలి భరుకచ్ఛము, సింహపురము, కూర్పరాగము మొదలగురేవు పట్టణములకు వచ్చుచుండెను. భరుకచ్ఛము నేడు బ్రోచి (Broach) యని పిలువఁబడుచున్నది. ఇచ్చటనుండి సింహళమునకును సింహళమునుండి *ంగానదీ ముఖద్వారము నందుండిన తామ్రలిప్తీ నగరమునకు సముద్రమార్గము కలదు. ఈ మార్గమున నోడలు రాకపోకలు సలుపుచుండెను. తామ్రలిప్తీ నగరమున బయలు వెడలిన యోడ తూర్పుతీరము వెంబడిని వచ్చి కళింగదేశములోని రెండురేవు పట్టణములను ఆంధ్రదేశములోని రెండురేవు పట్టణములను జూచుకొని చోళదేశపు, తీరముప్రక్కనే సింహళ ద్వీపమునకుఁ బోవుచుండెను. కళింగదేశములోని ప్రధానమైన రేవుపట్టణము అడ్డిటాయనునదిగా నున్నది. ఈ పేరు బర్మాదేశపుగాథలలో గానుపించుచున్నది గాని కళింగదేశములోని రేవుపట్టణమునకు వచ్చుచునో వెలియరాకున్నయది. బర్మాదేశమునుండి “త

పూసా, పాలికాట్" అనునర్థము లిరువురు తమనరకులను అడ్డిటారేవున దింపుకొని మగధదేశములోని మువర్ణపురికిఁ బోయిరని చెప్పబడినది. ¹కలింగదేశములోని రెండవరేవు పట్టణముపేరు తెలియరాదు. కృష్ణానదీ ముఖద్వారమునందొక రేవుపట్టణ ముండినట్లు నేక గాథలవలనఁ దెలియుచున్నది. కొన్నిగాథలనైవ ప్రకరణమునఁ దెలిపియే యుంటిమి. ఈపట్టణము పేరేమియని గ్రంథములను బరిశోధింపఁగ విదేశములువ్రాసిన గ్రంథములలో "మసాలియా" యనిపేర్కొనఁబడియెను. టాలెమియను చరిత్రకారుఁడు, తన భూగోళమునందు మైసాలియా యని పేర్కొనియున్నాఁడు. "పెరిప్లస్ ఆఫ్ ఇరిత్రోయియాన్" ఆనుగ్రంథమునువ్రాసిన గంధకర్తకూడ "మసాలియా" యనిపేర్కొని యున్నాఁడు. ఈ గ్రంథకర్తలిరువురు రెండవ శతాబ్దములోని వారుగా నున్నారు. ఈ పట్టణము పేరుతోనే మండలమునుగూడ వాడియున్నారు. ² మసాలియా యనఁగా మోసలపురమని యొకరు వ్రాసియున్నారు. ఈ మోసలరేక మోసలపురము కృష్ణామండలములోని మసూలాయను నుదిరీపట్టణమునకు రేక యనుపదిడెబ్బది మైళ్ల దిగువున గుంటూరుమండలము బాపట్లతాలూకాలోని మాటుపల్లి గ్రామమున కొనబంధించి యుండునని తోచుచున్నది. ఈ మండలము రవిపెల్లాలకు (నన్నని నూలుబట్టలకు) విఖ్యాతిఁ గాంచిన దని పైగ్రంథకారులు పేర్కొనియున్నారు. ఇటీవలి చరిత్రకారులు వ్రాసిన విషయములను బట్టికూడ నీయంశము ధ్రువపడుచున్నది. పమనొకండవ శతాబ్దప్రారంభమున "అబూరిహన్" అను అరాబియాదేశముఁజూడఁడు "దనక" యనుదేశము కొంకణమును పేరుగల కృష్ణానదీ తీరమునందలి పల్లపుప్రదేశములలో నున్నదని పేర్కొనియున్నాఁడు. అబూరిహను

(1) The Deccan in the time of Goutama Buddha by the Rev. Thomas Foulkes, Chaplain of Coimbatore in the Ind. Ant., Vol. XVI.

(2) McCrindle's Ptolemy, p. 183, ff; The Periplus of the Erythraean Sea and Voyage of Nearchus, translated by William Vincent, D. D., p. 106, ff.

యొక్కయుద్దేశము ప్రకారము దనక దేశము ఖడ్గమృగముల దేశముగానున్నది. ఈయభిప్రాయమునే సూలిమాన్ అనువ ర్తకుడు దెలుపుచు నట్టిదేశము దక్షిణ హిందూదేశములోని “రూమి” (Ruhmi) యని పేర్కొని ఒక యంగరములో దూరిపోగలట్టి సాగనయిన రవసెల్లాలకు (fine muslins) విఖ్యాతి కెక్కినదని గూడ చెప్పియున్నాడు. ఈదేశమునే మసుడియను (Masudi) యనువారఁ దు‘రహమా’ (Rahama) యనియు, ఇద్రిసి (Idrisi) యనువారడుదుమి (Dumi) యనియు, పేర్కొనియున్నారు. ఈదేశము సముద్రతీరమువెంబడి నున్నదని గూడ మసుడి చెప్పుచున్నాడు.

ఇంతియగాక పదునాలుగవ శతాబ్దమునం దీదేశమును జూడవచ్చిన మార్కోపోలో (Marco polo) అనునతఁడు మఱియొకదేశమున కుత్తరమున మచిలీపట్టణ మండలములో ముటఫిలి (Mutafili) యనురేవుపట్టణమును పేర్కొనుచు వ్రాసెనులకును, సాలెపట్టునుబోలె మిక్కిలి పలచనైన సన్నని బట్టలకును ప్రసిద్ధికెక్కినదని పేర్కొనియున్నాడు. ఈముటఫిలి మచిలీపట్టణమునకు సంబంధించినదని కొందఱును, మోటుపల్లికి సంబంధించి యుండునని కొందఱును జెప్పుచున్నారు. ఇంకను ననేకులీదేశము వ్రాసెనులకును మంచినరసెల్లాలకును విఖ్యాతి కెక్కినదని పేర్కొనియున్నారు. కాబట్టి టాలెమీ మొదలగువారు రెండవశతాబ్దమునఁ బేర్కొనిన మసాలియా దేశమును, అరబ్బీ దేశములు పేర్కొనిన రహమి లేక దుమి మండలమును, అబూరిహాన్ పేర్కొనిన దనక దేశమును ధాన్యకటకమును నాంధ్ర దేశమునకు సంబంధించినవి కాని వేటొక దేశమునకు సంబంధించినవి కావు.¹

చీనా, జపాను, బర్మా, దేశములనుండియు, కుమ్రత్రా, జావా, బార్నియో దీవులనుండియును, సింహళమునుండియు, పంగ దేశమునుండియు నీమసాలియా రేవుపట్టణమునకు నోడలు సరకులను గొనివచ్చి మరల సరకులను గొనిపోవుదుండును. ఇంతియగాక నెల్లూరునకు సమీపమున పినాకీనీ యదీముఖద్వారమున మఱియొకరేవుపట్టణముకలదుగాని పేరుదెలియరాకున్నది. ఈదేశమునందలి బట్టలు

1 Mr. Cunningham's Ancient Geography of India.

మొదలుగునవి ధాన్యకటకమునుండి ప్రతిష్ఠానపురముమీఁదుగా పెట్టచానిభరు కచ్చము రేవునకుఁబోయి యచ్చటనుండి పశ్చిమమండలములకుఁ బంపఁబడుచుండినవి. పశ్చిమఖండములనుండి వచ్చునరకులుగూడభరుకచ్చమునుండి పెట్టచాని ప్రతిష్ఠానపురము మీఁదుగానే యాదేశమునకుఁ గొనిరాఁబడుచుండినవి.

ఈము మొదలగు ఖండాంతరదేశములలోడ వ్యాపారము జరుగుచుండి నందులకు దృష్టాంతము ఈమకచక్రవర్తులనాశెము లీతీరమునందు చెల్లుబడి యగుచుండుటకన్న మఱియేమి కావలయును. అట్టిఈమకనాశెములు రెండవ శతాబ్దములోనిది నెల్లూరునకు సమీపమున భూమిలోనుండి వెల్లగింపబడినవి.

నెల్లూరునకు సమీపమున నొకకాపుత్రాళ్లపల్లెలోఁగూ యొక్కటక సాధ్యముగానుండిన యొక కొండప్రక్కను పొలముడున్న తుండఁగానిటుకట్టడ మొకటి యడ్డమునచ్చినందున నతఁడు దానిని త్రవ్విచూడఁగా నొకచిన్న దేవాలయము బయలుపడెను. దానిలో నొకచిన్నమట్టిముంత గానంబడియెను. అముంతలో రెండవశతాబ్దములోని కొన్నిఈమకనాశెములును, దిరుదు బిల్లులును గానవచ్చెను. అతఁడు వానినిగైకొని పాఠబంగారము క్రిందదాని నమ్మివేసెను. పెక్కునాశెములు కరగింపఁబడినవి. కాని అమీరు-ఉల్-ఉమా అనునవాలు వానిముప్పదింటివఱకును స్వాధీనముచేసికొని అప్పుడు అనఁగా ౧౭౮౭వ సంవత్సరము జూలయి నెలలో చెన్నపురిగవర్నరుగానుండిన అలెగ్జాండరు డేవిడ్సన్ దొరగారికిఁ బంపించెను. వారు వానిలో అడియాన్ శాస్త్రినాయకు ఈమకు చక్రవర్తులపేరులుగల రెండునాశెములమాత్రము తీసికొనిరి. వానిలో బ్రజానుల నాశెములుమాత్రము గుర్రక్షీతములనియు, అవియన్నియు మేలిమిబంగారముతో పోతపోయఁబడినవనియు, అనేకములప్పుడే టంకపాలనుండి లేఁబడినట్లు త్రొత్తవిగను సాగనయినవిగనున్నవనియు, కొన్ని యాభరణములుగ నుపయోగించుకొనఁబడుటచేత కాఁబోలు రూపములుచెడిపోయి యున్నవనియు ప్రవసియున్నారు. ఈఈమకనాశెములు మనదేశములోదొరకుటచేత ఖండాంతరదేశములలోఁగూడ వర్తకము జరుగుచుండెనని మనము నిశ్చయింపవచ్చును.

మఱియును ఆంధ్రదేశమునకును సుమాత్రాకానా ద్వీపములకును విశేష సంబంధముగలదని కొన్ని హేతువులచే నిశ్చయింపబడుచున్నది. ఈయాంధ్రరాజులను మగధరాజులనియు, మహాకర్ణులనియు విదేశస్థులు కేర్పొనుచుండిరి. వీరినిగూర్చి యాకాలమున నాద్వీపములలోఁగఢలు చెప్పుకొనబడుచుండెను. ఒకకర్ణమహారాజునుగూర్చి యాదేశమునందొక కావ్యముకలవఁట. ఆకావ్యమేదియో తెలిసికొన్నయెడల వీరలచరిత్రము కొంతవఱకుఁ దెలియఁబడవచ్చును. ఈయాంధ్రరాజులకాలముననే బౌద్ధమతమాదీవులకు వ్యాపించినది. ఈదేశమునుండి బౌద్ధభిక్షువులును, ఐర్లకులు వనేకులాదేశమునకుఁ బోయివచ్చుచుండిరనికూడ లేటఁబడుచున్నది.

ఇంతియగాక యాంధ్రరాజులనుగూర్చి చీనాదేశమునందలి చరిత్రములలోఁ బ్రకంశింపఁ బడియుండెను. చీనాదేశపు చరిత్రకారులు “యజ్ఞాయ్” (Yagnai) అని యజ్ఞక్రీకారికర్ణిని కేర్పొని వానిని హిందూదేశపు చక్రవర్తియని చెప్పియున్నారు. ఆంధ్రరాజులలోఁ గడపటి వాడయిన పులిమాయిని “పౌలోమిన్” (Powlomein), హౌలోమిన్ (Howlomein), హౌలోమిన్తో (Howlomeinto), అని యాదేశపు చరిత్రకారులు కేర్పొనియున్నారు. ఇండియాదేశమును వారు పులిమాను దేశమని యర్థము మిచ్చునట్టి పౌలోమిన్కోవే (Poulomien kove) యని పిలిచి యున్నారు. కడపటివాడయిన యాపులమాయి మరణానంతరము దేశమల్లకల్లోలమయ్యెనని “దీగ్తెన్సు ఓలోనాచెన్” (Degiunes Olonachen) వ్రాసియున్నాఁడు. ఈపులమాయి క్రింది యధికారులలో నొకఁడు గంగానదీప్రాంతభూముల నాక్రమించుకొని చీనాచక్రవర్తియగు టెయిట్ సాంగు (Tait song), వద్దనుండి హ్యూంట్జీ (Hiuntse) యనువాఁడు కొందఱు రాయబారులతో వచ్చుచున్నాఁడని విని వారలను బట్టికొనుటకై నేనలను బంపెననియు, బహుకర్తవ్యముతో

1 William Marsden: Asiatic Researches Vol. IV. pages 227. 229.

2 Asiatic Researches Vol. IX. p. III.

హాన్యాంట్టి తప్పించుకొని టిబెట్ దేశమునకుఁ బాటిపోయెననియు, అదేశపురాజుయన “యెత్సోంగ్లాన్ స్టాన్” (Yetsonglonstan) అనునాతఁడు కాని కిఁ గొంతసైన్యము విచ్చెననియు, ఆతఁడాసైన్యముతో మరలవచ్చి పులమాయి శత్రువుని నోడించి వానిని జైలుఁ బట్టెననియు వ్రాసియున్నాఁడు. ¹ విని నన్నిటినిబట్టి చూడఁగా వీరలకును చీవాఁచుక్రవస్తులకు విశేష మైతికలదనియు, ఈ రెండుదేశములకును ఎర్రక వ్యాపారము జరుగుచుండెననియుఁ జేట పడకమానదు.

పట్టణములు—పల్లెలు.

ఆకాలమున నాంధ్రదేశమందుండిన పట్టణములు పల్లెలు కొన్ని ధాన్య కటకకాసనములలోఁ గానంబడుచున్నవి. “రాజగిరి, కేవ్రూరూరు, మందర, విజయపురము. (దెజవాడ?), ధాన్యకటకము (ధరణికోట), కుట్టపరవేన, మహావనకాల, కూడూరు (బందరు తాలూకాలోని గూడూరులేక కృష్ణామండలము లోని గుడివాడయై యుండవయును), ఒశి పరివేనన (ఒడ్డిపట్టు?), సాధుగ, రాజశైలము, కటకకాల (మంటకాల), నడతూరు, మహాకాండూరూరు, వేలగిరి” అనునవి మాత్రము పేర్కొనఁబడినవి. “నందపురము, గిలనకేర, సగతి” అనునవి భట్టిప్రోలు కాసనములలోఁ జేర్కొనఁబడినవి.

ఆంధ్రులవర్ణనము.

ఆంధ్రులు నాగరికతయందు పెక్కుతరగతులుగ వేరుపడియుండిరి. అనార్యాంధ్రులు నాగరికతయందు వెనుకఁబడియున్నవారగుటచేత వారు కేవలముదిగంబరులుగా నుండిరిని చెప్పవచ్చును. నాగరికులయిన నాగులు కొంచెము వస్త్రాదికమును గలిగియుండిరి. వారు ధరించుకొనుదున్నులును, ఆలంకరించుకొను నాభరణములు వారివారిస్థితుల ననుసరించి భేదించియుండినవి. సాంచి, నాసిక, కార్తి, అమరావతి, మొదలగు ప్రదేశములలోని విగ్రహములను జూచినయొడల వారలంకరించుకొనినయాభరణముల వైఖరులు తేటపడఁగలవు. ఆంధ్రస్త్రీలలంకరించుకొను నాభరణములలో పెద్దవిగను దీర్ఘ చతురస్రములుగనుండిన బులలోఁ గూర్చఁబడి బరువుగను వెడల్పుగనుండు మెడనరము ప్రాముఖ్య

మును గాంచియుండినది. చెవులపోగులు పెద్దవిగనుండినవి. ఒక్కొక్కప్పుడు దీర్ఘ చతుర్దశములుగనుండి భుజములపై వ్రేలాడుచుండినవి. చేతులకు చుణికట్టులు కడబరువైన కంకణములుగలవు. కాళ్లకును బరువైన యందెలు కడియములు నుండినవి. పచ్చనిబొట్టు స్త్రీలమోము నలంకరించియుండెను. మంగటి భాగము గుబురుగనుండి యెత్తుగ నుండు నొకవిధమైన తలపాగ పురుషులచే నలంకరించుకొనబడుచుండెను. పురుషులును స్త్రీలును కటిప్రదేశమునకు పై భాగమున నగలుతక్కు విశేష పస్త్రాదికమును ధరించి యుండలేదు. స్త్రీలనడుములకు నొడ్డాణములు గలవు. రణశూరులయిన యాంధ్రులు విల్లంబులను (ధనురస్త్రీములు), కుంతములను (ఈటెలను), ఖడ్గములను ధరించుకొనియుండిరి. ఇత్తడి, రాగి, దంతము మొదలగువానితోఁ జేయబడిననగలను వీడవారు ధరించి యుండఁగా భాగ్యవంతులు బంగారునగలను ధరించుచుండిరి. ఆకాలమున లోహములలో వెండి మిక్కిలి స్వల్పముగ నుండుటచేత వెండినగల సెవ్వరును ధరించుచుండలేదు. భాగ్యవంతులు కాళ్లకుఁగూడ బంగారందియలను బంగారు కడియములను ధరించియుండిరి. ఈకాలమునందుఁ గొన్ని తెగలలో పలెఁదమ స్త్రీలకు ముసుగులువేసి మార్మరస్థైర్యము గాన రాకుండమూలఁ గూర్చుండ బెట్టు విపరీతాచారములను వారెఱుంగరు. ఆంధ్రరాణులు సహితము రాజనభులలోఁ దమభర్తల ప్రక్కను గూరుచుండుచువచ్చిరి. ఉన్నతిస్థితియందుండిన స్త్రీలు సహితము విద్యాభ్యాసమును జేయుచుండిరి. ఆకాలమునందు పురుషులు స్త్రీలను మిక్కిలి మర్యాదతోఁ జూచుచుండిరనుటకుఁ బెక్కు దృష్టాంతములుగలవు. మతకార్యములలోను స్త్రీలే ప్రాముఖ్యరాండ్రుగ నుండుచు వచ్చిరి. ఏమత మవలంబించినను స్త్రీలే మార్గదర్శనులుగ నుండిరి. పురుషులకన్నను స్త్రీలకే మతాభినివేశమధికముగా నుండెను. సర్వసామాన్యముగా పురుషులే స్త్రీలకు పశులై నిర్మించుచుండిరి.

విశేషాంశములు.

ధాన్యకటకకౌఠ్యమృషములొనిదానకాననములలో రెండు విచిత్రమయిన సంబంధమును బెలుపునవిగా నున్నవి. తొళ్ల పనిచేయువాఁడును నాగకు

యని కుమారుడును నగు విధికుండను వాడు తనకల్లితోడను, తనభార్యతోడను, తనసహోదరులతోడను, తనకుమారుడగు నాగునితోడను, తనపుత్రికలతోడను, తనబంధువులతోడను, తనమిత్రులతోడను గలిసివచ్చి వ్రాయించిన దాన కానన మొకటియు, ముకుందశర్మయనువానికుమారుడు కూతుండ్రతోడను లోడండ్రతోడను మనములతోడను గలిసివచ్చి వ్రాయించిన దానకానన మొకటియుఁ గలవు. ¹ శర్మయనునది బ్రాహ్మణుల పట్టపురేరు. పై ముకుందశర్మ పైదికమతమునకు సంబంధించిన బ్రాహ్మణుడగుఁ గన్పట్టుచున్నాఁడు. విధికుండను తోళ్ళపని చేయువాఁడని చెప్పఁబడినది వాస్తవమయినది. నాకొండను పైనానాకొండవారి యుండవలయును గదా. పూర్వమున సాధారణముగా మాదిగవారికి మిత్రమే తోళ్ళపని చేయుచుండిరి. అప్పటికి మామనాదిగలు లేకపోయినను వాండ్ర పూర్వులెవ్వరో యొకరుండి యుండక తప్పదుగదా ఆకాలమునందు బుద్ధుని పూజించువారిలో బ్రాహ్మణులుకూడ గలరనియు, మఱియు బ్రాహ్మణుడయినను చిండాలుడయినను ఎల్ల భేదము లేకుండి సమ సైమత ములవారును బౌద్ధాలయములం బ్రవేశించుటకు నర్హులు నలుపుటకు సమానహక్కునే గలిగియున్నారనియును పైదానకాననములు రెండును దెలుపుచున్నవి. ఆకాలమునందు యవనిపక్షవాది స్థేచ్చరే హిందూనామములను ధరించి బౌద్ధమతము నవలంబించి బౌద్ధాలయములకు వచ్చి బుద్ధుని సేవించి దానధర్మములుగావించి కాననములఁ జెక్కించినవారు పెక్కుండ్రుగలరు.

కృష్ణుడును, వానిసోదరుడు శూల్లకృష్ణుడును, వారిసోదరినాథాయను నామెయు, ధాన్యకటకములోని గొప్పచైత్యమునకు నూర్ధ్వపట్టమును దానముచేసిరిని దెలిపేడి దాన కానన మొకటికలదు. ఇందు కృష్ణుడు దమికుండని పేర్కొనఁబడియున్నది. తమిళమే దమిళముకాఁగా నయ్యది ద్రమిళముగాను ద్రవిడముగాను సంస్కృత గ్రంథకారులచేఁ జేర్కొనఁబడినది గావున నాకాననమునాటికిదమిళులు చేఱుగను నాంధ్రులు చేఱుగనుండిరిని లేటపడుచున్నది.

1 The Buddhist Stupas of Amaravati and Jaggayyapeta. pp. 91 to 103.

తమిళులను బట్టియే ద్రావిడ కర్ణమేర్పడినదిగావునఁ దమిళులకుఁ పూర్వ మాదక ముననున్న వారిని ద్రావిడులని పిలువరాదని పూర్వప్రకటనములయందు చేసిన వాదము నహేతుక మైనదని తేటపడకమానదు. ఏభాష నాగులు మొదలగు జాతులవారిచే భాషింపఁబడుచుండెనో యాభాష నే తమిళజాతుల వారి దక్షిణాపథమునకు రావేగ మె యవలంబించిరి గావున నాటనుండియు నాభాషద్రావిడభాషగాఁ బరిగణింపఁబడుచుండెను. కాఁబట్టి ద్రావిడభాషలని చెప్పఁబడి యెడి యిప్పటి యజివము, కన్నడము, తెలుఁగు, మలయాళము మొదలగు భాషలకుఁ దల్లి గొంటి నాగజాతులవారి భాషయే కాని తమిళుల భాష కాదనియు, కొందఱు తలంచునట్లుగ నిప్పటి తమిళభాషనుండి తెలుఁగుపుట్టినది కాదనియుఁ నూహింపఁ దగియున్నది.

కర్ణాటము.

కర్ణమనఁగా కొండలోయ యనియుఁ వనియందు సంచరించువారు కర్ణాటులనియు, కర్ణాటులు నివసించుదేశము కర్ణాట మైనదనియు కొందఱు పండితులు చెప్పినది నాలుగవ ప్రకరణమునందుఁ గొంచెముగఁ బ్రశంసింపఁబడినది. కర్ణాటమనునది మొదట కొండలోయను బట్టికాక కర్ణులనుబట్టి యేర్పడినదని కొందఱు చరిత్రకారుల యభిప్రాయమై యున్నది. ఆంధ్రదేశమును బాలించినరాజులలో “కాళకర్ణి” అనుపేరును వహించిన వారనేకులుండుటచేత సామాన్యముగా పాండ్రరాజులను కర్ణులని వ్యవహరించుచుండిరి. వీరు బహుశః తాబ్దములు దేశమును బాలించినవారగుటచేత వీరి కీర్తి సర్వత్ర వ్యాపించినది. తమిళజాతుల వారిచే నివసింపఁబడు దేశములోఁ గొంతభాగ మాండ్రరాజులగు కర్ణులచే జయింపఁబడి వారికి సంచారభూమిగ నుండుటచేత నాభాగమునకు కర్ణాటమని పేరు వచ్చినదని చెప్పుచున్నారు. మొట్టమొదట కర్ణాటమని వ్యవహరింపఁబడిన భాగము మైసూరుదేశము. ఈభాగము తమిళజాతులవారినుండి యాంధ్రులచే నాక్రమింపఁబడినదని చెప్పటకు దృష్టాంతములుగఁ జారిత్రక విషయములు గలవు. హరితి పుత్రుఁడొక కర్ణియొక్క కలాశాననములు రెండు మైసూరుదేశ

మునందుఁ గన్పెట్టఁబడె నని యిదివఱకె తెలుపఁబడియెను. కాతకర్ణియను పేరు
సాంధ్రభృత్యవంశపురాజులు ధరించుచుండుటచేత నితఁడుకూడ నావం
శములోని వాఁడే యని నిశ్చయింపఁదగును. ఇతని కొమార్తె యొకనాగప్రతి
మను, ఒకచెఱువును, ఒకబొద్ధి విహారమును దానముచేసెనని తెలిపెడి దాన
కాననమొకటి వనవాసియందు బర్హెప్పుగారివలనఁ గనిపెట్టఁబడినది. ఇతఁడచ్చో
టఁ బరిపాలనము చేయుచుండెనని యందుఁ చెలుపఁబడియెనని యిదియును పే
ర్కొనఁబడియెను. ఈక్రాంతికాననములో నితఁడొక బ్రాహ్మణునకుఁ గొన్ని
గ్రామముల దానము చేసినట్లు చెప్పఁబడియెను. అందితఁడు మట్టి పట్టి యనుదే
వుని గూర్చిన ప్రార్థనముగూడ వ్రాయించెను ఇయ్యదికిపుని పేరులలో నొకటి
గాఁ గన్పెట్టుచున్నది. ఈకాననము వాసికి, ధాన్యకటకము మొదలగుస్థలముల
లోని యాంధ్రకాననములం బోలియుండుటయే గాక వానివలె ప్రాకృత భాష
లో నున్నది. ¹ ఇంతియగాక మఱియొకవిశేషము గలదు.

స్థానకుంమూరునకు సమీపముననున్న యొకపురాతన శైవదేవాలయము
చెంగట నొకకోనేరును నిర్మించుటనుగూర్చి ప్రాశస్తీ యనుదానిలో కు
బ్జుఁడను శైవకవియొకఁడు వర్ణించియున్నాఁడు. అశివాలయమునకు దాన
ధర్మములుచేసినవారిలో కాతకర్ణి యొకఁడని యాకవి పేర్కొనియున్నాఁడు.
అతఁడు హరితపుత్రు కాతకర్ణియని పైఁజెప్పిన యంశములను బట్టి న్నవ్వుపడక
మానదు. ఈపేరుపులన్నిటినిఁ బరిశీలించి చూచినప్పుడు కాతకర్ణాభిధానుల
యిన యాంధ్రరాజులు మొదట ద్రావిడులనుండి యాభాగమునుగ్రహించి పరిపా
లించిరినియు వారిమూలముననే యాభాగమునకుఁ గర్ణాట మనువామము గలిగి
నదనియుఁ జెప్పెడి వారివాదమునకుఁ బ్రస్తుతావారించిన యంశములు బలకర
ములుగా నున్నవనుటకు సందియములేదు.

పదునొకొండవ ప్రకరణము.

ఆంధ్ర పల్లవులు.

పల్లవులచరిత్ర మగాధముగనున్నది. పల్లవులు స్వదేశస్థులని కొందఱును విదేశస్థులని మఱి కొందఱు భిన్నాభిప్రాయులై యున్నను, మొదటనాంధ్రదేశమునుండియే దక్షిణమునకుఁ బోయియుండిరను విషయమునుమాత్రము చరిత్రకారులెల్లరు నంగీకరించినవారు. విదేశస్థులని చెప్పెడివారు దేశమతాచారముల నవలంబించి దేశీయులలోఁగలసి బహుశతాబ్దములు నివసించియుండి తమతోంటి జనస్థానమును మఱచి తాముండినదేశమే తమదేశముగ భావించుకొనుచు దేశ పరిపాలనముచేసిన పల్లవులను విదేశస్థులనుగానే పేర్కొనుచుండుటయు, స్వదేశస్థులని చెప్పెడివారు బహురాజ్యములను సంపాదించి రాజాధిరాజులై నిర్వక్రపరాక్రమమును జూపి దేశపరిపాలనముఁ జేసిన వారిని దారిద్రోపిడి కాండ్రతెగలలోఁ జేర్చి పేర్కొనుచుండుటయు వింతగాఁ గన్పట్టుకమానదు. ఈ ద్విపక్షముల వారివాదములను కేవలము సత్యములని యంగీకరించరాదు; కేవల మసత్యములని నిరాకరింపనురాదు. కొంతవఱకు సత్యములు నసత్యములుగూడ నై యున్నవి. ఏదేశస్థులయినను, ఏజాతివారయినను ఈదేశమునకువచ్చి ఈదేశ మతాచారముల నవలంబించి ఈదేశనామముల నలంకరించుకొని ఈదేశమే తమ మాతృదేశముగా భావించుకొనినవారిని స్వదేశస్థులనుగానే పేర్కొనవలసి యుండునుగాని కడవఱకు విదేశస్థులనుగానే భావించి అట్లు పేర్కొనుచుండుట కేవలముఁ బొరపాటుని చెప్పఁదగును. గోదావరినది నాసికాత్ర్యంబకముకడ జనించి నముద్రములోఁ గలియువఱకు నడుమ నెన్నో యువనదు లెచ్చుటెచ్చట నోపుట్టి వోట్వీణు నామములతోఁ బ్రవహింపుచువచ్చి గోదావరి మహానదిలోఁ గలియుచున్నదిగాదా. అట్లు పరద,మండీర, ప్రాణహిత, ఇంద్రదాసరి మొదలగు

మహాదులువచ్చి గోదావరిలోఁ గలియుచున్నను, ఆగోదావరిలోని జలమును గూర్చి ప్రసంగింపవలసి వచ్చినప్పుడు వరదానది జలమునికాని, మంచీరానది జలమునికాని, ప్రాణహితానది జలమునికాని, ఇంద్రావతీనదిజలమునికాని పిలువక గోదావరీజలమునయే కలుచుచున్నారము. అట్లు, ఏదేశస్థులయినను, ఏజాతివారయినను, ఆంధ్రదేశమునకువచ్చి, ఆంధ్రదేశమతాచారముల నవలంబించి, ఆంధ్రుల వేషభాషల నలవలించుకొని, ఆంధ్రులతో సంబంధ బాంధవ్యముల నెఱపుచు, ఆంధ్రమహా సంఘములోఁ గలిసిపోయిన వారాంధ్రులుగానే పరిగణింపబడదగిన వారుగాని అన్యులుగాఁ బరిగణింపఁ బడదగినవారుకారు. ఆంధ్రులలోఁ గలిసిపోయిన పల్లవులయొక్క పూర్వులయిన పహ్లావులయొక్క జన్మస్థానము పారసీక ప్రాంతముత్రముచేతఁ బల్లవులను పారసీకులనుగా భావించి విదేశస్థులనుగాఁ బరిగణించుట యొప్పుదమైన విషయముగాదు. కావుననే యాంధ్రులలో నొకతెగగా నేర్పడిన పల్లవుల నాంధ్రులనియే భావించి చదువరులకు సులభముగా బోధపడులాగున నాంధ్రపల్లవులని పేర్కొనుచున్నారము. పహ్లావులేపల్లవులయి రనియు, ఆంధ్రదేశములోఁ బల్లవులకు జన్మభూమి పల్లవనాడనియు, (పల్నాడు) ఏడవప్రకరణమున గొంచెముగ మూచించియుంటిమి. పహ్లావులివ్వు? ఎక్కడనుండి వచ్చినవారు? వీరిచరిత్రమేమి? మన పూర్వ గ్రంథములం దెచ్చుటనైన వీరినిగూర్చి తెలుపబడియెనా? అనుప్రశ్నంబులను మనము విచారింపవలయును.

పురాణములలోని పహ్లావులు.

మనపురాణాదిపూర్వగ్రంథములలోఁ బహ్లావులు పేర్కొనఁబడియున్నారగాని పల్లవులు పేర్కొనఁబడి యుండలేదు. పహ్లావులు పశ్చిమోత్తర జాతులలోనివారనియు, వారిదేశము సింధునదికిని పారసీకమునకు నడుమ నెచ్చుటనోయున్నదని పురాణములలోఁ బేర్కొనబడియెను. మనుధర్మశాస్త్రీకారుఁడు పహ్లావులను ష్టేయ్యులనుగాఁ జెప్పియున్నాఁడు. పహ్లావులు ష్టేయ్యులని మహాభారతములోని భీష్మపర్వము లో ౯ దవ యధ్యాయమునఁ జెప్పబడి

1 మనుధర్మశాస్త్రీయు, అధ్యాయము. ౧౦. శ్లో. ౪౪.

యెను. వారు సగరుని చేత జయింపఁబడిరి గాని సగరుని కులగురువగు వసిష్ఠుఁడట్లు పడుటచేత నిర్మూలము చేయఁబడక విడిచిపెట్టఁబడిరి. మాంధాతయనురాజు పల్లవుల ¹ విధులనుగూర్చి యింద్రుని ప్రశ్నించినట్లుగ మహాభారతములోని కాంధిపర్వములో ౨౪ గవ యధ్యాయమునం జెప్పఁబడినది. అచ్చట యవనులు, కిరాతులు, గాంధారులు, చీనులు, శబరులు, బర్బరులు, శకనులు, కుషారులు, కంకులు, ఆంధ్రులు, మద్రకులు, పుండ్రకులు, పుళిందులు, రమతులు, కాంభోజులు మొదలగు జాతులతోఁ బల్లవులు చేర్పఁబడిరి!

వసిష్ఠమహాముని కామధేనువు అంకేనేయునపుడు జనించిన పల్లవులు మొదటక్షత్రియులయినను క్రమముగా కూద్రులయిరని హరివంశము రామాయణములలోఁ జెప్పబడియెను. అచ్చట వీరలు శకనులతోను, యవనులతోను, కాంభోజులతోను జేర్పఁబడి గూజాతికి ముఖ్యమైన గుణులుగఁగడ్డమని ² యు, దానిని ధరించుటకు సగరుఁ డనుమతించె ననియుఁగూడ చెప్పబడియెను. విష్ణుపురాణమునందును యవన పల్లవి కాంభోజులు మొట్టమొదట క్షత్రియులయినను బ్రాహ్మణులనండియు, బ్రాహ్మణాశ్రమములనుండియు వేటుపడినవారగుటచేత కూద్రులయిపోయిరని చెప్పబడియెను. ³ మొదట వీరు క్షత్రియులేయనియు, పవిత్రకర్తలను విడనాడి బ్రాహ్మణాధికార మతిక్రమించుటచేత కూద్రు

1 జి. ఆర్. కృష్ణహఠ్యులు, వ్యాసాచార్యులుగార్లచే ముద్రింపఁబడుచుండిన సంస్కృత మహాభారతములో పల్లవశబ్దమునకు బదులుగా పల్లవశబ్దమే గ్రహింపఁబడినదనియు, దక్షిణ హిందూదేశములోని వ్రాతప్రతులనుబట్టి తామాగ్రంథమును బరిష్కరించి ముద్రించుచున్నారమని సంపాదకులు తమతోఁ జెప్పినట్లుగ రావుపహాదుర్ వి. వెంకయ్య. ఎమ్. ఏగారు వ్రాయుచున్నారు.

2 పాశ్చాత్యుల (అనఁగాయవనుల గడ్డములనుగూర్చి కాళిదాసుకూడ తనరఘువంశము చతుర్థసర్గమున ౨౩ వ శ్లోకమునఁ బ్రశంసించి యున్నాడు

3 Muir Sanskrit Texts Vol. II. p. 259, and Indian Antiquary Vol. IV, p. 166.

అయిపోయిరని మనువుగూడ వ్రాసియుండెను. కాళిదాసు తనరఘువంశమునందు రఘుమతోరాజు దిగ్విజయమును పట్టించు పట్టున యవనులను హిందూదేశము నకుఁ బెట్టిమదికను జేర్కొనియున్నాఁడు. పారసీకులను జయించుటకై రఘుమతోరాజు తిరుటమునుండి మేట్టదారిని బోయెనని చెప్పియుండెను. యవను లనుజయించినతరువాత పారసీకులను జయించెనని చెప్పియుండెను. వీనింబట్టి పౌరాణిక కాలమునందు పక్షావులు పరిపాలన భారమును పోషించిన యొకజాతివారని స్పష్టపడుచున్నది. వారు బ్రాహ్మణకర్తల ననుసరింపలేదని చెప్పటచేత వారు విదేశీకులనియు, విజాతీయులనియు, వారిపూర్వులెప్పుడో యాదేశ మునకువచ్చి యుండిరనియుఁ జేటపడుచున్నది.

శాసనములలోని పల్లవరాజవంశము.

పల్లవము సంస్కృత శబ్దమునకు చిగురనియర్థము. పల్లవవంశములోని బూర్వులఁడయిన పల్లవుఁడు పల్లవముల పల్లకిలో నాకన్నీకముగ నశ్వత్థామకు జనించుటచేత నతని కాపేరువచ్చినదనియు, వానిసంతతివారలు పల్లవులయి రనియు కానకుడి తామ్రకాసనమునఁ జెప్పఁబడియెను. ఇయ్యది నందిపల్లవములు నిచ్చేవ్రాయించఁబడినది. పరమేశ్వరవర్మ కురము కాసనమునందును, ఉదయేంద్ర ము కాసనమునందును, అశ్వత్థామకు పల్లవుఁడు జనించెనని లిఖింపఁబడియెను.¹ కానకుడి తామ్రకాసనమునందశ్వత్థామకు నప్పరసయగు మేనకయందు పల్లవుఁడు జనించెననికూడ చెప్పఁబడియున్నది. ² అయినను సింహవర్మ అమరావతీ కిలా స్తంభముపై వ్రాయించిన కాసనములో నశ్వత్థామకు మదనికయను నప్పర సయిన పల్లవుఁడు జనించెనని గానంబడుచున్నది. ³ హిందవీన పల్లవరాజులు తమ కాసనములలోఁ దామపల్లవులమనియు, భారద్వాజ గోత్రులమనియు, వ్రాసి కొనియుండిరి⁴ కాని తరువాతివారు పోయిన పోక లేదనియు వారికాసనములందుఁ

1 రఘువంశము, సర్గము ౪, శ్లో ౫౯ మొదలు ౬౨ వఱకు.

2 South Indian Inscriptions Vol. I, p. 152; *Ibid* Vol. II p. 370. 3 *Ibid* Vol. II, p. 355. 4 *Ibid* Vol. I, p. 27.

గానరావు. ఈ పల్లవరాజవంశ మైనను పలుకాననముల యందుఁ బలురీతులుగ నభివర్ణింపఁబడినది. ఈపల్లవుఁడు త్రిత్రియుఁడుగాఁ జెప్పఁబడక బ్రహ్మకులము లోనివాఁడుగాఁ జెప్పఁబడియెను. ఈబ్రహ్మవంశము సహితము తాతలను మను మలుగను, మనుమలను తాతలుగను జేయఁబడి పలుకాననములలో వర్ణింపఁ బడినది.

కాంచీపురము కైలాసనాథుని దేవాలయములో నొకకాననమున బ్రహ్మ కునంగీరసుఁడు, వానికి బృహస్పతి, వానికిసంయువు, వానికి భారద్వాజుఁడు, వానికిద్రోణుఁడు, వానికి నశ్వత్థామ, వానికి పల్లవుఁడు జనించెనని చెప్పియుం డఁగా కురముకాననము సంయువును నెగురఁగొట్టి బృహస్పతికి మనుమఁడుగఁ జెప్పఁబడిన భారద్వాజుని పుత్రునిగఁజేసి వర్ణించియుండెను. ఆమరావతీకానన మన్ననో బృహస్పతిని నెగురఁగొట్టి కురముకాననమున నంగీరసునకు మనుమఁడు గాఁ జెప్పఁబడిన భరద్వాజుని నంగీరసునకుఁ దండ్రుగఁజేసి మధ్యసుధామానుఁ డనువానిఁ గలిపించి ద్రోణునకుఁ దండ్రుగఁజేసెను. ఇంకనునీటివే వైచిత్ర్యము లీకాననము లోనివంశములఁ గన్పట్టుచున్నవి. పల్లవరాజులు కొందఱు భారద్వా జగోత్రులమని చెప్పుకొనియున్నను మఱికొందఱు సాలంకాయనులమనియు, బృహత్పలాయనులమనియుఁ జెప్పుకొనిరి. దక్షిణాపథమున రాజ్యాధికారమును బూని పరిపాలనముచేసినవారిలో పాండ్యచోళకేరళులు, చాళుక్యులు, గాంగులు, కాకతీయులు మొదలగువారు తాము నూర్యవంశపురాజులమని చంద్ర వంశపురాజులమని యిత్వైక్యవంశపురాజులమని చెప్పుకొని యుండిరిగాని పల్ల వులవలె బ్రహ్మవంశమని చెప్పుకొని యుండలేదు. చోళులు నూర్యవంశజులమని చెప్పుకొని యుండిరి. పాండ్యులు చంద్రవంశజులమని చెప్పుకొనియుండిరి. కేరళులు నూర్యవంశజులమని చెప్పుకొనిరి. చాళుక్యులు చంద్రవంశజులమనిరి. రాష్ట్రీ కూటులు నిశ్లేచెప్పిరి. మఱియువీరలు పురాతనకాలమునఁ బ్రసిద్ధిఁగాంచిన పౌరాణికరాజుల వంశములనుండి తాము జన్మించితిమని కూడ చెప్పుకొని

1 Ep. Ind. Vol. 5, text 2; line Vol. VIII p. 145, text line 3 and Vol. VI. p. 88 text line 2.

యుండిరి. మనువును, ఇక్ష్వాకువును, మాంధాతను, ముదికుందుని, శిలిని తమపూర్వులనుగా బోళరాజులు చెప్పకొనిరి. తమవంశము పురూరవచక్రవర్తినుండి ప్రారంభమైనదని పాండువులు చెప్పకొనిరి. సగరుఁడు, భగీరథుఁడు. రఘువు, దశరథుఁడు, రాముఁడు తమపూర్వులని చేరరాజులు చెప్పకొనిరి. చాళుక్యులును చంద్ర వంశపురాజులను లెక్కొండ్రను బేర్కొనిరి. రాష్ట్రకూటులు యదువంశజులమనియు, సాత్యకినంతతి వారమనియుఁ జెప్పకొనిరి. కళింగగాంగులు తమది చంద్ర వంశమనియు, పురూరపుఁడు, ఆయువు, నవీమఁడు, యయాతి, దుర్యోనుఁడు తమపూర్వులనియుఁ జెప్పకొనియుండిరి. తలకాడులోని ఘక్ష్మినుగాంగులు తమది సూర్యకులమనియు, ఇక్ష్వాకుఁడు తమపూర్వుఁడనియుఁ జెప్పకొనియుండిరి. పల్లవ వంశమున బౌరాణిక రాజులలో నొక్కనిపేరు మాత్రము గానంబడుచున్నది. అశోకవర్మ పల్లవుని కొడుకుని చెప్పబడియున్నది. మూర్య చక్రవర్తియగు నాశోకనిర్ధనునిపేరే అశోకవర్మగా మార్పబడి యిందుఁ జేర్చబడినదని డాక్టరు హల్ట్జే (Hultzseh) గారూ హించినది సరియైనదిగానున్నది.¹ ఇట్లు పాండ్యచోళకేరళాదు లవలం బించినపద్ధతికి విరుద్ధమైన పద్ధతి నవలంబించి వారలకుఁ బ్రబలశక్తువులుగ నుండుటచేతఁ బల్లవులు విదేశస్థులయిన జాతీయులలోని వారనియును, పాండ్యచోళకేరళాదులు స్వదేశస్థులయిన స్వజాతీయులలోని వారనియును రావులకాదును వెంకయ్యగారు వ్రాయుచున్నారని పాండ్యచోళకేరళాదులు వెంకయ్యగారు తలచునట్లుగాక మొట్టమొదట త్రివిష్టప (Tibet) ప్రాంతదేశములనుండి వచ్చినవారని నాలుగవ ప్రకరణమునందు వ్రాసియుంటిమి. కాఁబట్టి పల్లవులు విదేశస్థులయినచో పాండ్యచోళాదులును విదేశస్థులుగానే పరిగణింపఁ బడవలయును. పాండ్యచోళాదులు స్వదేశస్థులయిన స్వజాతీయులుగాఁ జేర్కొనఁబడినప్పడు పల్లవులను గూడఁ స్వదేశస్థులయిన స్వజాతీయులనుగానే చేర్కొనవలసి యుండును. పల్ల

1 Ind. Ant, Vol. XVIII. p. 170; 2 Mr. Rice's Mysore Gazetteer Vol. I, pp. 308; 3 South, Ind. Ins, Vol II, p. 342; (4) Arch. Sur, Annual Report, 1903-1907.

పులయినను పాండ్యదోకులయినను మఱి యెవ్వరయినను మొదట వారెక్కడ నుండినను దక్షిణాపథమునకు వచ్చియున్నట్టి భాషలను, ఇచ్చటిమతముల నవలంబించి దేశములలోఁ గలసిపోయిన వారగుటచేత స్వదేశస్థులుగాఁ బరిగణింపఁ బడవలసిన వారగుచున్నారు.

అశ్వత్థామ వంశమునుటకుఁ గారణము.

పల్లవులకును పాండ్యులకును గర్భశత్రుత్వముగలదు. పాండ్యులుతాము పాండవులసంతతి వారమని చెప్పకొన మొదలు పెట్టిన వాఁటఁబడియుఁ బల్లవులును తమపూర్వులు భారద్వాజ గోత్రులమని చెప్పకొని యుండుటచేతను, పాండవుల బంధువు త్త్రైమిత్రపరివారమును నిర్మూలముచేసిన వాఁడశ్వత్థామయ్యగుటచేతను, భారతమునందు నశ్వత్థామ ద్రోణపుత్రుఁడుగను, భారద్వాజుని మనుమఁడుగను శిష్యఁబడియుండుట చేతను, అశ్వత్థామ పాండవ బలముల నిర్మూలముచేసినట్లుగఁ బాండవుల సంతతివారయిన పాండ్యుల బలమును అశ్వత్థామ సంతతి వారలయిన పల్లవులు నిర్మూలము చేయఁగలరని మాచించున దగుటచేతను, అశ్వత్థామకుఁ బల్లవుఁడు జనించెననియు, అపల్లవుని వంశమునందే తాము జన్మించుటచేతఁ దమదిపల్లవ వంశమని చెప్పకొను చుండిరిగాని నిజముగా నశ్వత్థామకుజనించిన పల్లవుని వంశజులేయైనయెడల నయదార్ధములును వ్యర్థస్థములును నగువిషయములను వంశచారిత్రములందుఁ జెప్పకొనకయే యుండుదు. అశ్వత్థామ బ్రహ్మచారియని మహాభారతమునుబట్టి మన మెఱుంగుదుము. అశ్వత్థామకు భార్యలేదుగనుక నప్పరసనొకదాని యుడి పెట్టిరి. పల్లవులు బ్రాహ్మణుల నాదరించి పోషించిరి. పాండ్యులు మొదట జైనమతావలంబకులుగనుండిరి తరువాత క్రైస్తులయిరి. వీరుబ్రాహ్మణులకుఁ బ్రతిపక్షులుగనుండిరి. కనుక బ్రాహ్మణులు తఱుచుగాఁ బల్లవులపక్షమున నుండుచువచ్చిరి. పల్లవుల కానవములను వ్రాసినవారు బ్రాహ్మణులే. తమపక్షమునుబూని తమ్యునాదరించుట కొఱకు వారిని బ్రహ్మకులమని, భారద్వాజ గోత్రులని, అశ్వత్థామ సంతతియని, పల్లవరాజ వంశమని వారలకు ల్లాసముగలుగునట్లుగాఁ బొగడి యిట్టిపేర్ని యొ గల్పించి వారల

లను వశపఱచుకొనిరి. బ్రాహ్మణులు తమకార్యములను సాధించుకొని లాభమును తొందియుందురు. అశ్వత్థామ యాగ్రహమునుజూపి విజృంభించినతోడనే భీమా ర్జునకృష్ణులు భయంపడి పిటికి పందలై యాయుధములను విడిచిపెట్టి చేతులు జోడించుకొని నిలంబడిరని కాసికుడి తామ్రకానినమునం దశ్వత్థామ పర్యాక మును నిర్లింపఁబడినది. ఇట్టివర్ణన పల్లవులను సంబోధింపఁజెట్టుటకు గాక మఱియెం దులకు?

పార్థియనులే పల్లవులు.

పల్లవశబ్దమునుండి పల్లవబుబ్బ మేర్పడినదని కన్పట్టుచుండగా పార్థియను శబ్దముయొక్క వికృతరూప మె పల్లవమని విశ్వసింపఁబడుచున్నది. హిందూపార్థి యనులు పల్లవులని భౌండాగ్రుగారు నుడువుచున్నారు. పార్థియనులు క్రీస్తు నకుఁ బూర్వము గెల్గిన సంవత్సరమున కాబూయకనమలో స్థిరపనకులేర్పఱచుకొనిరని కన్పట్టుచున్నది. ¹ పార్థివులు కాశికులలోనొక కాళివారుగ నున్నారు. వీరువిశ్వామిత్రునియొక్క సంతతిలోనివారు. పహ్లాదపురస్తంభము మీఁది కాననములో శిశుపాలుఁడను రాజుపార్థిని రక్షింపఁడనువీరుదునుగలిగి యున్నట్లు వ్రాయఁబడినది. ²

తోండైయారులు.

పల్లవులు తోండైయారులని ద్రవిడభాషాగ్రంథములలో పిలువఁబడినట్లు గాఁగన్పట్టుచున్నది. పల్లవరాజు “తోండైమాన్” అనిపిలువఁబడియుండెను. ఎనిమిదవశతాబ్దమున పల్లవదేశము తుండకవిషయమని పిలువఁబడియుండెను. ఈ నామార్తెత్తియెట్లుగలిగినదోస్పష్టముగఁ జెలియరాదు. మొనటితోండై

1 Bombay Gazetteer Vol. I. part II, p. 317 f. and Ind Ant, Vol. X.p 224. 2 Ind. Ant, Vol. XVIII, b. 126.

3 Dr. Fleet's Gupta Inscriptions p. 250; See his article entitled "A peep into the Early History of India published in the B. B. R. A. S. Vol xx, pp. 356 to 408.

మానురాజు నాగ క్రికిని చోళరాజునకు రహస్యముగాఁబుట్టిన (జారజుఁడు) కొడుకని గాథకలదు. ఈజారజుఁడయిన చోళరాజు కుమారునకు సొసంగఁ బడినదేశముయొక్క మొదటినిజమైనపేరు తొండయనకూడ నూచింపఁబడి యెను. తొండారమండలమనఁగా బానిసలదేశము. అయినను ఈకథ పల్లవుల నిజనీతిని దెలుపఁజాలకున్నది. “నెడముడిక్కిల్లి” యనుచోళరాజొకఁడు తన రాజధానీనగరమగు కావీరిపద్దినములోని యుపవనములోనొక నాగకన్యకను గలిసికొనియె ననిచెప్పఁబడినది. ఆమెపేరు పాలవలై యనునది. విలైమానను నాగ రాజయొక్క కొమార్తె. నాగరాజకుమారిక పలనఁ జోళరాజునకుఁ బుత్రుఁడు జనించెను. అయినను కాంచీపురదేశమే రాజకుమారునకొసంగినట్లుగ విచ్చట నేమియు నుదాహరింపఁబడలేదు. కాఁబట్టి యాకథపైకథకు విరుద్ధముగాఁ గన్న ట్టుచున్నది. ఈకథలు కాననములలో నెచ్చటను గనరావు. కాని గాంగపల్లవుఁ డయిన న్నందకివ్య విక్రమసర్పయొక్క రాయకొటకాననములోఁ గొంచెము నూచన గలదు. మఱియే కాననమునందును వినరావు.

కురుంబాలుపల్లవుల.

సర్ వాల్టర్ ఎలియాట్ గారి యభిప్రాయము ప్రకారము ద్రావిడదేశములో విశేషభాగమునకు పూర్వము కురుంబభూమియని పేరుగలదు. ఈద్రావిడ దేశముయొక్క దూర్పుభాగము చోళులచేత జయింపఁబడినమీఁదట తొండ్రైమండలమని పిలువంబడుచుండెను. ఇదికురుం బాలవలన ౨౪ కొట్టములుగా విభాగింపఁబడినది. కరికాటఁ డనుచోళరాజు కురుంబాలను జయించినవాఁడని చెప్పఁబడియెను. ఈకురుంబజాతి యేకాననమునందు నుదాహరింపఁబడి యుండ లేదు. పరాశామిహిరాచార్యుని బృహత్సంహిత యందయిన నుదాహరింపఁబడి యుండలేదు. వారలు తుదువంశజులనియు, కై నమతావలం బకులనియు స్థానిక చారిత్రములందు మాత్రము పేర్కొనఁబడిరి. పల్లవులు తప్పకకురుంబాలని నిశ్చయింప వలనుగాదు. ఎలియాట్ గారు కొన్ని వాఙ్ములను కురుంబాలనియు, కొన్ని వాఙ్ములను పల్లవులనియు నిర్ణయించియున్నారు.

తుండకవిషయమే దండకనాడు.

తొండ్రెమండలమనుపల్లవదేశమునకు నుత్తరమున తిరుపతికాళహస్తి పర్వతములును, దక్షిణమున పాలేఱును, పడమటఘాట్లు (గట్టు) లని తొండ్రెమండల శతకమునఁ జెప్పఁబడియును. అప్పవీరచిత్రమైనదని చెప్ప నొకపద్యము లోను ఉత్తరమున వెంగడమనియు (తిరుపతి) దక్షిణమున వికగ్రముననియు, కూర్పున సముద్రమును, పశ్చిమమునఁదూర్పుకనమలనియుఁ జెప్పఁబడియుండెను. తొండ్రెమండలము దండకనాడుయొక్క యాపాంతరముగఁ గన్పట్టుచున్నది. దండకనాడుననిది దండకారణ్యమును సంస్కృతమునుండి యేర్పడినది గఁగన్పట్టుచున్నది.²

పల్లవులరాంధ్రులలోని వారెగాని యన్యులుగారు.

పల్లవులనుగూర్చి యెవ్వరెవ్వరెట్లెటు భావించినదియుఁ గొంతపఱకుఁ దెలిసియుంటిమి. పల్లవులు తమిళజాతులలోని వారెంతమాత్రమును గారనియు, ఆంధ్రులతో నొకతెగవారనియును కొందఱి యభిప్రాయమై యున్నది. విశ్వంతు ప్నీతుగారు తమ దక్షిణ హిందూదేశ చారిత్రిమునందుఁ బల్లవులనుగూర్చికొంతయు వ్రాసియున్నారు గావున వారి యభిప్రాయము నొకించుక నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాము.

“పల్లవనామము పహ్లావనామముఁ బోలియుండుటచేత డాక్టరుఫ్లీట్ (Dr Fleet) మొదలగు చరిత్రకారులు పల్లవులు పహ్లావు లొక్కరేయని యభిప్రాయపడి కాంచీపురమునేలిన దక్షిణపల్లవ వంశము పారసీకమునుండి జన్మ గాంచినదని యభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈగ్రంథముయొక్క మొదటికూర్పునందట్టి యాచా సంభవముని తలంచినను నూతన పరిశోధన మీయూహను బలపఱచుచుండలేదు. చెన్నపురి రాజధానికి నుత్తరభాగమున ననఁగా కృష్ణాగోదా పరులకు నడుమనుండిన వేంగిదేశమున నేర్పడిన యొక తెగవారని గన్పట్టుచు

1 Taylor's Catalogue Vol. III, p. 29.

2 Bombay Gazetteer Vol. I, part p. 319.

న్నది. ద్రవిడరాజ్యములతోఁ బల్లవులకుఁ గల విడువని క్రతుత్వమును, పల్లవులకిది యని నిర్దేశింపఁదగిన దేశములకుండుటయును, పల్లవులు తమిళులకంటె భిన్నమైన జాతివారసుటకు సంజ్ఞలుగానున్నవి. దక్షిణభాగమునంతయు నాక్రమించిన పాండ్యచోళ చేరరాజులపైని వారియధికారమేధికముగాఁ గూడ విధింపఁబడుచువచ్చెను. పల్లవులు పదునెనిమిదవ శతాబ్దములోని మహారాష్ట్రలవలెఁ గొల్లపై పైడు చోళిడి కాండ్రతెగగా నుండి క్రమముగా స్వబలముచేత చోళరాజ్యముపై సంపూర్ణముగను, తక్కిన వానిపైఁ గొంతవఱకును నధికారమును బూని యుండిరని మనమూహింతుమేని నింతవఱకుఁ దలయం బడిన విషయములూ యూహకు సరిపోవునని తలంచెదను.”

పల్లవులు దారిదోషిడికాండ్ర తెగవారని యూహించుటకు హేతువు గానరాదు. వీరలు కృష్ణా గోదావరులకు నడుమ వేంగిదేశమునఁగాని, మఱి యే భాగమునఁగాని యాంధ్రదేశమునం దెప్పడిన యొక తెగవారసుట వాస్తవము. రెండవశతాబ్దమునుండి పల్లవరాజు లాంధ్రదేశమును బాలించుచుండిరని వారి కాననములే వేసోళ్ళ ఘోషించుచున్నవి. ఈవిషయమును జరిత్రకారులందఱు నంగీకరించి యున్నారు. ఈ తెగ యెట్లేర్పడినవను విషయములో మాత్రము చరిత్రకారులు భిన్నాభిప్రాయులయి యున్నారు. పల్లవులు దారిదోషిడికాండ్ర తెగ యనుటకంటెనుపహ్లావులు పల్లవులయిరని యూహించుటకే హేతువు లెక్కువగఁ గానవచ్చుచున్నవి. పహ్లావుల ప్రదేశములు కందహారము, సెయిప్తాన్ మలలో నేర్పడి గాండఫరేసు పరిపాలనములో అనఁగా క్రీస్తుశకము ౨౦ దవ సంవత్సరము నకును ౬౦ దవ సంవత్సరమునకును నడుమ పంజాబుయొక్క పశ్చిమభాగమునకును, సింధునది ప్రవహించు పల్లవు భూములకును వ్యాపించెను.¹ సింధునది ప్రవహించు పల్లవు ప్రదేశములు పార్థియనుల స్వాధీనములో నున్నవనియు, తమలోఁ దాము పార్థియనులు పోరాడుకొను చుండిరనియు క్రీస్తుశకము ౨౦ దవ సంవత్సరమున రచింపఁబడిన పెరిప్లస్సును గ్రంథమునుబట్టి తెలిసికొనుచున్నాము.²

1 Prof. E. J. Rapson's Indian Coins p. 15. Mr. Smith's Catalogue of Coins in the Indian Museum, Calcutta p. 36; 2 Ind. Ant, Vol viii, p. 388.

ఈకాలముననే పహ్లావులతో శకనులతో సంబంధించిన ట్రైతపులు మరాష్ట్రీమాళవదేశములను సకముచేసికొని పాలించుచుండిరని మనమిదివఱకు తెలిసికొనియుంటిమి. ఈకాలముననే యాంధ్రదేశమునుజొచ్చి యవనశక పహ్లావాదులు కల్లోలముఁ బుట్టించిరనియు, ఆంధ్రుల స్వాధీనమందుండిన మహారాష్ట్రీ దేశము మరాష్ట్రీ ట్రైతపులచే జయింపఁబడి యాక్రమింపఁబడినదనికూడఁ దెలిసికొని యుంటిమి. రెండవశతాబ్దప్రారంభము నందనఁగా ౧౨౦ దవ సంవత్సర ప్రాంతమున గోతమిపుత్రీ శాతకర్ణుడను నాంధ్రరాజు యవనశకపహ్లావాదుల నోడించి మరాష్ట్రీ ట్రైతపుడగు క్షహరాటనహపానువంశమును నిర్మూలముచేసి తనపూర్వులు గోల్పోయిన రాజ్యమును మరల సంపాదించుటయొగాక శాత్రువధానులగుగూడ నాక్రమించెనని కూడఁదెలిసికొని యుంటిమి. అంతకుఁబూర్వ మాంధ్రదేశమునకు వచ్చియుండిన యవనశక పహ్లావాదులు శివస్వాతికర్ణుడు, గోతమిపుత్రీశాతకర్ణుడు మొదలగు నాంధ్రరాజులయొక్క పరాక్రమమునకు నిలువంజాలక విశులైరనియు, అదివఱక విశేషముగా మార్పుఁజెంది యుండిన యవనశకపహ్లావాదులు దేశమున సిరసివాసము లేర్పఱచుకొని దేశాచారమతాచారము లవలంబించి దేశీయులతో సంబంధబాంధవ్యముల నెఱపుచుఁగ్రమముగా దేశీయులలోఁ గలిసిపోయి పల్లవులను తెగఁగా నేర్పడిరనియు, వీరు మొదట నివసించిన ప్రదేశము పల్లవనాడయినదనియు అదియే యిప్పుడు పల్నాడును పేరఁబిలువంబడుచున్నదనియును గూడఁ దెలిసికొనియుంటిమి. పహ్లావులు హిందూమతముల నవలంబించి హిందూనామముల నలంకరించుకొనుచుండి రనుటకుఁగూడ శాసనములనుండి ప్రమాణవాక్యముల నెత్తిచూపవచ్చును. క్రీస్తుశకము ౧౨౦ దవ సంవత్సర ప్రాంతమున మాళవదేశమును బరిపాలించుచుండి మహాట్రైతపుడగు రుద్రదామఁడు వ్రాయించిన జనగడ శాసనము నందు వానిమంత్రినువిశాఖుడనువాఁడు పహ్లావుఁడుగాఁ జేర్చినఁబడియున్నాఁడు.¹ ఈనువిశాఖుడు కేవలము మంత్రిమాత్రమేకాఁడు. రెండుపరగణాతకుఁ బరిపాలకుఁడుగ నున్నవాఁడు; రుద్రదామఁడు యజ్ఞశ్రీశాతకర్ణి నో.

1 Ep. Ind., Vol. VIII, p. 49.

వాసిష్ఠీశ్రుతి)కాకకర్ణికో రెండుసారులు జయించెనని కూడఁజెప్పబడియును. ఈక్షాత్రపులకు సాంధ్రులకు సంబంధ బాంధవ్యములు గలవని కాననములు చాటుచున్నవి. దుద్రదానుఁడు తనకొమార్తెను సాంధ్రరాజునకిచ్చి వివాహముచేసినట్లుగ కాననములఁ జేర్చినబడియును. కాబట్టి వీనినన్నిటిని పరిశీలించిచూచినప్పుడు పక్షపులు దేశాచారమతాచారముల నవలంబించి దేశీయసామముల నేధరించి పల్లవులై యాంధ్రులకు ఖ్షాత్రపులకు నూడిగములు నల్పుచుండి క్రమముగా సేనావ్యతులుగను మంత్రిలుగ నేర్పడి రాజకుటుంబములలో సంబంధబాంధవ్యముల నెఱుఁపుచు ప్రధానరాజకుటుంబము బలహీనమై రాజ్యభారమును నిర్వహింపఁజాలనికాలమున స్వతంత్రులై స్వతంత్రరాజ్యముల నెఱకొల్పిరిని యూహింపఁదగియున్నది. స్వదేశమును స్వమతమును మఱచిపోయి హిందూమతములను బూని హిందూసామనులను బెట్టుకొని వ్యవహరించుచు బహుకాలమునకు వెనుక సాంధ్రదేశమునకువచ్చి ఇర్లాశ్రమధర్మములంకగాఁ బాటించఁబడనికాలమున నొకకతాబ్దుమువఱకు సాంధ్రులనడుచు నివసించుచుండి సంబంధబాంధవ్యముల నెఱుఁపుచుండిన వారాంధ్రులుగాఁ గాక మఱియొవ్వరుగాఁ బరిగణింపఁబడ వలసినది?

ఆంధ్రులనకతప్పదు. ద్రావిడదేశమునందలి కాంచీపురమును జయించి పరిపాలించినది యాంధ్రపల్లవులుగాని పక్షపులుగారు. కాంచీపురమునందు కట్టకడపట స్థిరముగా నిలిచిపోయినది యాంధ్రపల్లవులలో నొకకాఖివారు మూతమెగాని కొండఱుతలంచునట్లు పల్లవులందఱుగారు. ఇప్పటివఱకు దొరకొక కాననములను బట్టిచూడఁగా మొదటిపల్లవరోజు శివస్కందవర్షగాఁ గానంబడుచున్నాఁడు. ఇతఁడే మొదట కాంచీపురమునుండి కాననములం బ్రకటించినవాఁడు. “ఇతఁడాంధ్రుఁడా? పక్షపుఁడా? యాంధ్రపల్లవుఁడా? ఏకాలపువాఁడు?” అనువిషయములను జర్చించి తెలిసికొన వలసియున్నది.

వంశంబున ప్రకరణము.

శివస్కందవర్ణ.

ఇతఁడు కాంచీపురమునుండి ప్రకటించిన తామ్రకాననములు రెండుగ
లవు. అందొకటి బళ్లారిమండలములోని హిరాహడగల్లి (హర్షనిహల్లి) గ్రామం
మున దొరకినది. ¹ మఱియొకటి యుష్మతి శుంటూరు మండలములోని నరసా
రావుపేటకు దూర్వున గా మెళ్లదూరముననున్న మైదవోలను నొకచిన్న
గ్రామమున దొరకినది. ² శివస్కందవర్ణయువమహారాజగనుండినపుడు మైద
వోలుకాననమును, మహారాజగ నుండినపుడు హర్షనిహల్లికాననమును ప్రకటిం
పఁబడినవి.

మైదవోలుకాననము.

ఈకాననము ప్రాచీన ప్రాకృతభాషలో వ్రాయఁబడి కాంచీపురము
నుండి ప్రకటింపఁబడినది. ఇందుశివస్కందవర్ణయువ మహారాజగఁ జేర్కొనఁ
బడియుండెను. తాను భారద్వాజగోత్రుడననయు, పల్లవులవంశములోనివాడ
ననియుఁ జెప్పకొని యుండెను. ఈకాననము వ్రాయఁబడిన తేది శివస్కందవర్ణ
కుఁ బూర్వము రాజ్యముచేయుచుండిన రాజయొక్క పదయవ పరిపాలన సం
వత్సరమున గ్రీష్మఋతువు నాణవపక్షములోని పంచమి తిథిగానున్నది. అంధ్ర

(1) Ep. Ind. Vol I page. 2; (2) Ibid Vol VI. p. 85.

ఇది మైదవోలులో మైదవోలు జయరామయ్యగారి పాలములో దొరకినది. మ.
జయంతిరామయ్యపంతులు. ఓ. ఏ. ఓ. ఎల్ గారివలనఁ బంపబడినది.

పథములోని విరివరయును గ్రామమును పూర్వకటాయ్యండు గోసంకార్యుడు ననునామములను విహించినవారలును, అగ్ని వేళ్యగోత్రులును నగునిరువురు బ్రాహ్మణులకు దానముచేసినట్లుగ భాగ్యకటకములో నుండిన తనవ్యాఖ్యకునకు వాఙ్మతేయబడినది

హిరవాడగల్లి శాసనము.

ఇదియును ప్రాచీన ప్రాకృతభాషలోనే వ్రాయబడినదిగాని శాసనము చివరినుండిన యాశీర్వాద వచనమును రాజముద్రికలోని శివస్కందవర్త పేరును మాత్రము సంస్కృతభాషలో వ్రాయబడినది. ఇందు శివస్కందవర్త మహారాజాధిరాజనియు, పల్లవులవంశములోనివాడనియు, భారద్వాజ గోత్రుడనియుఁ దెలుపబడినది. ఈశాసనమును బ్రకటించిన శివస్కందవర్తయు, మైదవోలు శాసనమును బ్రకటించిన శివస్కందవర్తయు నొక్కొడకాని వేత్త్యులుగానికాదు. ఇంద్రధిక విశేష మొకటికలదు. ఇతఁడు, అగ్నిస్తోమము, వాణిమేయము, ఆశ్వమేధము మొదలగు క్రతువులనుజేసినట్లుగఁ దెప్పబడినది శివస్కందవర్తకుఁ యీర్వముండిన 'బహ్మ' యనుమహారాజు చిల్లరక కోడుంకయను గ్రామములోని గోటనొక దాని బ్రాహ్మణులకు దానముచేసియుండఁగా దానినే మరలఁజేర్పొనుచు నొకనూర్పుడుకళ్లమును, నివేశనములనుగూడ నీతఁడు దానముచేసినట్లుగ నీశాసనమున వ్రాయించబడినది. ఇందుఁ జేర్పొనఁబడిన బహ్మకోటిసువర్ణములను దుక్కిపెద్దతోడిలక్షయరకలను బ్రాహ్మణులకు దానముచేసి యుండెనని చేర్పొనఁబడియుండెను.

1 శివస్కందవర్తకుఁ యీర్వముండిన శాసనములలో నాంధ్రకట్ట ముపయోగింపబడియుండలేదు. ఆంధ్రమనుమాట ఉపయోగింపబడిన శాసనమిదియే మొదటిదని తోచుచున్నది. ఆంధ్రపథ మె ఆంధ్రమండలమని కొన్ని శాసనములలోఁజేర్పొనఁబడినది. అంతలశాసనములలోనియన్ని నదిగాఁగియుని చేర్పొనఁబడియున్నది.

ఈశానములో దానము చేసినట్లుగ నుదాహరింపబడిన తోటయొక్క ఫలము ముప్పదివాలుగు భాగములుగ విభాగించి యిరువదివాలుగు బ్రాహ్మణకు టుంబములకు నెఱ్ఱొక్కొక్కనికి శోకభాగము మొదలుకొని వాలుగుభాగముల మొత్త దానము చేయఁ బడియుండెను. ఈశానము లోలివోలా గ్రహారీకుఁడును మంత్రాలోచన నభ్యుఁడును నగుభట్టిశర్మయొక్క స్వహస్త విలేఖనముతో గూడినదిగనున్నది. దీనిని రాజు స్వయముగాఁ బఠింపించి చేవ్రాలుచేసియుండె నట! కాననము తుదనా గోబ్రాహ్మణులకును, విలేఖకునకును, పాఠకులకును, వినువారికి శుభ వాక్యము పలుకఁబడియెను. తనవంశము యొక్కయు, తనజాతి యొక్కయు, పరంపరాభివృద్ధికిని యశోభివృద్ధికిని ఈదానము చేయఁబడినట్లు గఁ జెప్పఁబడినది.

కాలనిర్ణయము.

కాననములోని భావము బట్టియు, అందుదాహరింపఁ బడిన కాలమును బట్టియు శివస్కందవర్త క్రి ముతకము రెండవవత్సాబ్దము లోనివాఁడని నివరెండు. టి. షెన్లుంగారు యు క్తియుక్తముగ సిద్ధాంతికరించినారు. ¹ ఇంతనహే తుక మైనవాదము మఱియొకటి గానరాదు. వీరు శివస్కందవర్త రెండవవత్సాబ్ద ములోని యాంధ్రభృత్యులతో నమకాలికుఁడని రెండుహేతువులను జూపిరి. ఆంధ్రభృత్యుల కాననములలోని భావము యీశానమునందును గానవచ్చుట మొదటిది. దానము చేసినతిథి తెలుపఁబడినవిధాన మాంధ్రభృత్యులకానన ములలోని విధానమును బోలియుండుట రెండవది. ఈరెండు హేతువులచేత నాంధ్రభృత్యులకు దూరముననుండువాఁడు కాఁడనియును, నమకాలికుఁడని యును సిద్ధాంతము చేసినారు.

శివస్కందవర్త కాననములలో కాలివాహన శకసంవత్సరములకు మాఱు గా వానిపరిపాలన సంవత్సరములయొక్క సంఖ్యలు కేర్పొనఁబడినవి. మానము

1 The Journal of the Royal Asiatic Society, Vol XXI. (New series), IV. pp IIII to 1124

నకు బదులుగా ఋతువు కేర్పొనఁబడినది. చాంద్రమాన పక్షమునాక పూర్వమా నపక్షముయొక్క సంఖ్య కేర్పొనఁబడినది. ఇట్టిపద్ధతి యేకాలమునం దేవంశపు రాజుల శాసనములలో నవలంబింపఁబడియెనో తెలిసికొన్న పక్షమున శివస్కం దవర్తకాలము తెలియఁగలదని నిశ్చయించి నక్షిపల్లవులయొక్కయు, క్షత్ర పులయొక్కయు, గుప్తులయొక్కయు, చాళుక్యులయొక్కయు, శాసనములనుబరి శోధించిచూడఁగా నమ స్తవిషయములయందు నాంధ్రభృత్యుల శాసనములలోని పద్ధతినిబోలి యుండుటచేత శివస్కందవర్త యాకాలమునందె యుండవలయు నని సిద్ధాంతీకరింపఁబడినది. క్షత్రపరాజుల యొక్కయు, గుప్తరాజులయొ క్కయు, చాళుక్యరాజులయొక్కయు, నక్షిపల్లవరాజులయొక్కయు శాస నములన్నియు సంస్కృత భాషలో వ్రాయఁబడినవి. క్షత్రపుల శాసనములలో శకసృపకాల సంవత్సరములును, గుప్తరాజుల శాసనములలో గుప్తశకసంవత్సర ములును, చాళుక్యరాజుల శాసనములలో కాలివాహన శకసంవత్సరములును వే ర్పొనఁబడినవి. సర్వవిధములచేతను స్వల్పవిషయములందుకూడ నాశాసనము లనుభేదించి యుండుటయేగాక నాంధ్రభృత్య వంశపురాజులగు గోరమిశ్రుత్ర శాతకర్ణి, పులమాఱు, యజ్ఞశ్రీశాతకర్ణి మాధారిపుత్ర శ్రీకక పీనుఁడు మొదలగు వారిశాసనములనుబోలి యిండుకయైన భేదములేక యుండుటచేత నీశాసనము గూడ నాకాలమునాటిదే గనుక శివస్కందవర్త రెండవశతాబ్ది మధ్యమునవో శతాబ్దాంతముననోయుండియుండవలయునని నివరెండు ఘోల్కుగారు మఱు పుచున్నారు. ఆంధ్రభృత్యులనియెడి శాతవాహన వంశజులుక్రీస్తుశకము ౨౩౬ వ సంవత్సరమునఱకు నాంధ్రదేశమును బాలించుచుండిరని శాసనాదులనుబట్టి యు పురాణాది పూర్వగ్రంథములనుబట్టియుఁ దెలిసికొనఁగలిగితిమి. క్రీస్తుశక ము 3౪౦ దవ సంవత్సర ప్రాంతమున గుప్తవక్రవర్తియగు సముద్రగు పుండ్రు దక్షిణదేశముపై దండెత్తి వచ్చినప్పుడు విష్ణుగోప వర్తయమరాజు కాంచీపుర మును బాలించుచుండినట్లు ప్రయాగలోని సముద్రగు పురి శాసనముఫలకఁ దెలి యవచ్చుచున్నది. శివస్కందుఁడు విష్ణుగోపవర్తకుఁ బూర్వఁడుకాని తరువాతి వాఁడు కాఁడని శివస్కందవర్త శాసనములనుబట్టి స్పష్టముగాఁ తెల్పవచ్చును.

ఆంధ్రరాజులు ధాన్యకటకము రాజధానిగా వాంధ్రరాజ్యమును గొంచెమింట
మించుగా క్రీస్తుశకము ౨౦౦ దవ సంవత్సరమునకుఁ బాలించినట్లు గన్పట్టు
చున్నది గావున వాంధ్రభృత్య కాళికంటె భిన్నుఁడయై ఆకాలమునకుఁ బూ
ర్వమెయున్న దాను యువమహారాజుగనుండినపు డాంధ్రపథములోని విరివర
గ్రామమును బ్రాహ్మణులకు దానముచేసినట్లుగ ధాన్యకటకములోని తనవ్యాప్య
తునకుఁ దెలియఁజేయుట యెట్లుసంభవించును? కనుక ౨౦౦ దవ సంవత్సర
మునకుఁ దరువాతివాఁడని చెప్పనిలసియుండును. అదియే నిజమైయెడల మూ
డవశతాబ్దాంతమునం దనఁగా ౨౦౦ సంవత్సరమునకుఁ దరువాతను 300 వ సం
వత్సరమునకుఁ బూర్వమునను నుండవలయును. ఇతని కాననములను బట్టిచూడఁ
గా నితఁడుకృష్ణానది మొదలుకొని దక్షిణమునఁ గాంచీపురమువఱకును పడమట
బల్లారివఱకునుగల గొప్పదేశమున కంటకును బ్రభువుగనుండి యేలినట్లుగానిం
చుచున్నది. అట్లయినయెడల నీతఁడింతరాజ్యము నెట్లుసంపాదించఁ గలిగెనని
శంకపుట్టకమానదు. ఈతఁడు తనకాననములం దెచ్చటను తానుగాని తనపూర్వు
లుగాని యాంధ్రభృత్యులను జయించి సంపాదించినట్లుగఁ జెప్పకొని యుండ
లేదు. అటువంటి కాననములను గరువముతోఁ బ్రకటించుకొన్నవాఁడు, అంత
టి బ్రాహ్మణభక్తిగలవాఁడు, కాననములనుండుఁ దనయొక్క విజయములను
గూర్చి లేకమాత్రమును ముచ్చటించకుండుటకుఁ గారణమేమి? దేశము నెవ్వరిగ
లేకుండిన కాలమునందు క్రతువులు చేయుటకుఁగాని బ్రాహ్మణులకు గోవుల న
గ్రహారముల దానముచేసి యరణ్యదేశముల నివసింప బ్రాహ్మణులను బంపుటకు
సాధ్యమగునా? సాధ్యముకాదని స్పష్టముగఁ జెప్పవచ్చును. తనకుఁ బూర్వ
ము బహ్మాయనురాజుధర్మకార్యము లనేకములు చేసెనని కివస్కందవర్త పే
ర్కొనియుండెను. వీరలిరువురును బహుకాలము దేశపరిపాలనముచేసి ప్రఖ్యా
తిఁగాంచి యుండవలయును గదా. ఆంధ్రజాతికంటె భిన్నులై యొక్కడనుండి
యొకవచ్చినవారేయైనయెడల బహుశతాబ్దములనుండి రాజ్యము చేయుచుండిన
వంశమును నిర్మూలముచేసి బహుస్వల్పకాలములో దేశమును స్వస్థపఱచి పరిపా
లించుటకు సాధ్యమగునా? ఒకవేళ సాధ్యమగునని ఘోరసంగ్రామమున కాం

ధ్రువమనోదించి దేశమును స్వాధీనము చేసికొనవలయునుగాని యాచార స్వాధీనమగుననుట విశ్వసించఁ దగినదికాదు.

అట్టిభూరసంగ్రామ మేనియును జరిగినట్లుగాఁ గానరాదు. కాననము లందును జెప్పబడియుండలేదు. కాఁబట్టి శివస్కందవర్చగాని వానిపూర్వులు గాని శ్రోత్రిగా నాకాశమునుండి దిగివచ్చిన వారగాక దేశములోని వాకేయి యుండవలయును. పల్లవుఁడనని చెప్పకొనుచుండిన యాశివస్కందవర్చ యాంధ్రభృత్యులలో నుదాహరింపఁబడిన శివస్కంద వర్చయేగాని యన్యుఁడుగాఁ గన్పట్టెడు. మత్స్యపురాణమునందు “అంధ్రాణాం సంక్లితా (తే) రాక్షసే సాంధ్యత్యాన్వయేనృపాః సప్తైవాంధ్రాభవిష్యంతి” అని యాంధ్రభృత్యులకు వెనుక సప్తాంధ్రులు రాజ్యపాలనము సేయుదురని చెప్పబడియెను. శకయువన పహ్లావాదు లాంధ్రులలోఁ గలిసిపోయి యాంధ్రరాజుల కడ నూడిగము సేయుచుండిరని యిదివఱకే తెలుపఁబడియుండెను. అట్లాంధ్రులయియున్నతస్థితికి వచ్చిన పిటంబములతో నాంధ్రరాజులు సంబంధ బాంధవ్యముల నెఱుఁపుచుండి రని గూడ వ్రాసియుంటిమి. ఇట్లుసంబంధ బాంధవ్యములు జరుపుచుండుటచేత రాజకుటుంబములలోఁ బలుకాఖలేర్పడినవి. ఇందుకు దృష్టాంతముగఁ గొందఱిని జూపవచ్చును. హరితిపుత్ర) కారకర్ణుఁడు విష్ణుదత్తుల వంశములోని వాఁడని వనవాసిలోని యొకకాననమునఁ జెప్పఁబడినది. వాసిష్ఠీపుత్ర) కారకర్ణుఁడు కర్ణవంశ రాజులవంశములోనివాఁడని యొకకాననమునఁ జెప్పఁబడినది. మాధరపురుషదత్తుఁడు ఇక్ష్వాకులవంశములోనివాఁడని వేతవోలు (జగ్గయ్యపేట) కాననమునఁ జెప్పఁబడినది. శివస్కందవర్చ పల్లవులలోని వాఁడని మైదవోలు వార్చనహల్లికాననములు చెప్పుచున్నవి. యవన శకపహ్లావాదు లాంధ్రులలోఁ గలిసిన తరువాత వేత్త్యులు తెగలుగ నుండవచ్చును యవను లిక్ష్వాకులు కావచ్చును. శకములు విష్ణుదత్తులు కావచ్చును. పహ్లావులు పల్లవులు కావచ్చును. ఈ యిక్ష్వాకులును, ఈవిష్ణుదత్తులును, ఈకర్ణవంశమును ఈపల్లవులును కేవలమును విదేశములుగాను. అంధ్రులయొక్కయు, యవన శకపహ్లావాదులయొక్కయు రక్తసమైక్యతనువలన జనించిన మిత్రభాకులవారే కాని

నువీయించుకొను. నిరల నెల్లరను శాంధ్రులనియే పచించుటయొప్పును. కాఁబట్టి శివస్కంద వర్ణయాంధ్ర పల్లవ కాళింగాని వాఁడని చెప్పవచ్చును. ఎనిమిదవ ప్రకరణమున శివస్కందవర్ణను గూర్చి వ్రాయుచు నీయభిప్రాయమునే దెలిపి యుంటిమి. అతఁడే యితఁడైనయెడల నందుదాహరింపఁబడినకాలము నదియైనదిగఁ దలంపరాదు. ఇతఁడు మూడవశతాబ్దమధ్యముననో మూడవశతాబ్దాంతముననో యుండియుండునని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును.

శివస్కంద వర్ణ పరిపాలనము.

కాలవాహన పంచాలలోఁ గడపటివాఁడయిన మూడవపులమాయికిఁ తిమ్మట ధాన్యకటకము రాజధానిగఁ జేసికొని యాంధ్రదేశమును బరిపాలించుచుండిన మూలపంకము నిర్మూలముకాఁగాఁ గృష్ణానది కుత్తరభాగము నిత్యైశ్వరులు, కామవ్యభాగము నాభీరులును, పశ్చిమభాగమును రాష్ట్రకూటులును, నైఋతిభాగమును విష్ణుదత్తులును, పూర్వదక్షిణభాగములను పల్లవులు నాక్రమించుకొనిరి. ఈకాన్యభాగమనఁగా కృష్ణామండలమును కలింగమును సాలంకాయన గోత్రులయిన పల్లవు లాక్రమించుకొనిరి. మూడవ శతాబ్దాంతమునందు నాంధ్రదేశమునకంతకుఁ బల్లవులధిపతులయి యుండిరని చెప్పటకు లేక మాత్రమును సందియములేదు. శివస్కందవర్ణరాజాధిరాజుని చెప్పఁబడియుండుటచేత నాకాలమునం దతఁడే మిక్కిలి పరాక్రమవంతుఁడని యూహింపఁదలయున్నది. ఇంతియగాక యశ్వమేధమును గూడఁ జేసినట్లుగఁ జెప్పఁబడియుండుటచేత నిశ్చయముగా నితఁడు బహుపరాక్రమవంతుఁడై రాజాధికారై యుండినఁగాని యట్టికార్యమును నిర్వహింపఁజాలఁడు. ఇతఁడు కాంచీపురమునుండి కాననములకు బ్రకటించి నట్లు గన్పట్టుచున్నదిగాని కాంచీపురము రాజధానిగ నుండెనో లేదో కాననములం బట్టి దెలియరాదు. అయిన నితఁడు కాంచీపురమును రాజధానిగఁ జేసికొనియున్నని చెప్పినఁ జెప్పవచ్చును. రాజ్య పరిపాలనముండు మంత్రులును, మంత్రులలోచన పశ్చిమనిరసికి వోడ్పడుచుండిరి. ఇతఁడు సామంతులయిన రాజకుమారులచేఁ బరివేష్టితంబు బదియొందెను. ఏని

రాజ్యము విషయములుగను (Provinces) నాడులుగను (Districts) విభజింపఁబడి వేర్వేరు పరిపాలకులచేఁ బరిపాలింపఁబడుచుండెను. వీని పరిపాలనము చక్కని కట్టుదిట్టములయిన వట్టములుగిలిగి నిరంకుశముగ సాగుచుండెనని కాననములే వేర్వేరుఁ జాటుచున్నవి. వీనికాలమునందు దక్షిణ హిందూస్థానమున నాత్రేయ, హరిత, భారద్వాజ, కాళిక, కాశ్యప వాత్స్య మొదలగు గోత్రముల బ్రాహ్మణులు నర్వమాన్య భూముల ననుభవించుచు నగ్రహారములలో నంఘములుగా నివసించుచుండిరినియు, వీరిలు శేవలము వైదికపుత్రులను మాత్రమెగాక లౌకికపుత్రులనుగూడ నవలంబించుచుండిరిని వీని కాననములు రూఢిపఱచుచున్నవి. ఈ కాలమునందు ప్రజల మత మెట్టిదయినను రాజా మతము స్పష్టముగఁ గానంబడుచున్నది. అశ్వమేధాది క్రతువులను జేయుటయు, బ్రాహ్మణుల కగ్రహారములు మొదలగునవిచ్చి సమ్మానించుటయు, భారద్వాజ గోత్రుఁడనని చెప్పకొనుటయు, తన నామమునకుఁ జివర వర్తయను క్షుత్రియ సంజ్ఞం దెలుపు శబ్దమును జేర్చుకొనుటయు, బ్రాహ్మణులను మంత్రులగాను మంత్రాలోచన సభ్యులుగ నుంచుకొనుటయుఁ జూడఁగా నీతఁడు బ్రాహ్మణ మతావలంబకుఁడని గాని బ్రాహ్మణమతాభిమాని యని కాని చెప్పఁదగును. జైన బౌద్ధమతములను ద్వేషభావముతోఁ జూచినట్లుగ కాననముల యుండెచ్చటను గానరాదు. అయిన నాకాలమున జైన బౌద్ధమతములే విశేషముగా వ్యాపించి యుండుటంజేసి పరమతావలంబకులయిన రాజాలంక గా ద్వేషభావమున జాపఁజాలకుండురు. ఆంధ్రదేశమునఁ బల్లవరాజుల పాలనముతోఁ గ్రొత్తయుగము ప్రారంభమైనదని చెప్పవచ్చును. బ్రాహ్మణుల యాధిక్యత పెంపొందినతోడనే ప్రజలలోఁ గూడ జాతిభేదములు పెక్కు లేర్పడుచు వచ్చినవని చెప్పవచ్చును. అప్పటికప్పుడే యనాగరికులయిన యాదిమనివాసులను మిశ్రజాతులవారు మిక్కిలి తక్కువగఁ జూడ నారంభించిరి. మఱియు నాకాలమునఁ గాంచీపురము వేదాధ్యయన సంపన్నులయిన బ్రాహ్మణోత్తముల యాదరముచే నంపన్నత భాషాభ్యాసము శత విధంబుల నభివృద్ధి గాంచుచు విద్యలకుఁ దెన్ని ధానమయింపబడుచుండెను.

జయవంశ.

శివస్కంద వర్ణనాక మఱికొందఱు ప్రాచీనపల్లవరాజుల పేరులు కానన ములందు గానపచ్చుచున్నవిగాని వారికాలము మాత్రము సరిగాఁ దెలియరాదు. మఱియుఁగవిశేషముకలదు. ఈప్రాచీన పల్లవుల కాననములన్నియును ఆంధ్రదేశమునందే గానపచ్చుచున్నవి. కూడూహార విషయాధిపతియగు జయవర్ణయొక్క తామ్రకాననముకంటె తేనెవారి తాలూకాలోని కొండముదిగ్రామమునందలి మంటిదిబ్బలో దొరికినది. ¹ ఈకాననములోనిలిపి శివస్కందవర్ణయొక్క మైదవోలు కాననములోనిలిపిని బోలియున్నది. మహేశ్వర బృహత్పలాయన శబ్దములు రెండును దక్కతక్కినదంతయుఁ బ్రాకృతభాషగో నున్నది. ఈకాననములోని రాజముదికలో జయవర్ణమహారాజుపేరు గానంబడుచున్నది. ఇతఁడు బృహత్పలాయన గోత్రుఁడు. మహేశ్వర పాదధర్మండు. ఇతఁడు కూడూహారమండలములోని పంతురనుగ్రామమును గురు బ్రాహ్మణులకు దానముచేసి యున్నానని కూడూరులోని తన వ్యాప్యకునకుఁ దెలియఁజేసి యున్నాడు. కూడూరు రాజధానినగరముగా నుండెను. ఈ జయవర్ణగాని వీనిగోత్రముకాని మఱి యేకాననమునందును గానరావు. ఇతఁడు శివస్కంద వర్ణకాలమునాటి వాఁడని చెప్పవచ్చునుగాని యాతనికి సామంతుఁడో లేక స్వతంత్రుఁడో దెలియరాదు. ఈకాననములోని భాషయు లిఁకయు గోత్రము పుత్రి కానకర్ణియొక్కయు, వాసిష్ఠీపుత్రి పులమాయియొక్కయు నానిక కాననమును బోలియుండుటచేత వారాజులకు మిక్కిలి దూరమున నున్నవాఁడని చెప్పరాదు. రాజముదికలోని ప్రాచీన సంస్కృతలిపికూడ దీనినే బల పఱచుచున్నది. ఇది వేంగిదేశమున కనఁగా నిప్పటి కృష్ణామండలమునకుఁ బ్రాచీననామము. దీనికి రాజధానికూడూరు. ఈకూడూరు గుడివాడయొక్కయో గూడూరుయొక్కయో ప్రాచీననామము. ఈకాననము మహాత్మాగి వంశములో యోగ్యుఁడను జయవర్ణ మహారాజయొక్క మహాదండ వాయకుఁడును వగు

భాషాన పర్వతేత వ్రాయబడినది. పంతురను గ్రామ పెద్దయో దెలియరా
కున్నది. ఈ గ్రామము జయవర్ష చే వ్రాస్తాడేయము క్రింద నియమబడినది.
ఇరువది నాలుగు భాగములుగ విభజింపబడి యొనమండ్రు వ్రాస్తాడని
దానము చేయబడినది. అందు గౌరవిగోత్రుడగు సర్వగుప్తార్యునకు ౧ భాగ
ములును, తానవ్యగోత్రుడగు సవిజ్ఞానకు ౩ భాగములును, గోగణార్యునకు ౩
భాగములును, కొండినగోత్రుడయిన భావచార్యునకు ౨ భాగములును, భార
ద్వాజ గోత్రుడయిన రుద్రవిష్ణ్వార్యునకు ౧ టిన్నరభాగమును, కర్తవ్యున
గోత్రుడయిన యాశ్వర దత్తార్యునకు ౧ టిన్నరభాగమును, జోషమాన్యక
గోత్రుడయిన రుద్రహామార్యునకు ౧ భాగమును, కాళిగోత్రుడయిన స్పృంద
రుద్రార్యునకు సరభాగమును నొనంగబడినవి. జయవర్ష మహేశ్వర భక్తుడని
చెప్పబడి యుండుటచేత నితడు కైవముతాళిమని యని నూచింపుచున్నది.
ఇతడు తనకాననమునందు దాను పల్లవుడనని చెప్పుకొని యుండకపోయినను
మీని పల్లవుడనియే విశ్వసించవచ్చును. ఇతరకం పెవీని చారిత్రము మనకేమియు
దెలియరాదు.

విజయ దేవవర్ష.

ఇతడు వేంగీదేశమును బరిపాలించిన వారిలో మిక్కిలి ప్రాచీనుడు.
వీనికాననమొకటి నూతనముగాఁ గనిపెట్టబడినది. ¹ ఈకాననము ప్రాకృతభా
షలో వ్రాయబడి వేంగీపురమునుండి ప్రకటింపబడినదగుటచేత నిది పురాతన
మైనదనుటకు సందియములేదు. విజయదేవవర్ష జయవర్షకుఁ దరువాతి వా
డును విజయనంది వర్షకుఁ బూర్వుడును నని చెప్పటకు సంశయంపంబనిలేదు.
జయవర్షకుఁ కూడూరు రాజధానిగ నుండెనని చెప్పబడినది. కూడూరురా
విషయమునకు (వేంగీరాష్ట్రము) మొదట కూడూరును తరువాత వేంగీపురము
ను రాజధాని గనుండుటచేతను, విజయదేవ వర్ష వేంగీపురమునుండి యీకానన
మును ప్రకటించుటచేతను జయవర్ష తరువాత వాడని లేటపడుచున్నది. విజ
యనందివర్ష కాననమునలెగాక యియ్యదిప్రాకృతములో నుండుటచేత సత్యకం పె

విజయదేవర పూర్వం దని చెప్పవలసియున్నది. ఇతఁడు సాలంకాయన
గోత్రుఁడు. విజయనందివర్తవరదే చిత్రరథస్వామిపాదసేవార్థత్వరఁడు.
చిత్రరథస్వామిదేవాలయము వేంగీపురమునందున్నది.

వేంగీపురము లేక వ్యాఘ్రపురము.

వేంగీదేశమునకు ముఖ్యపట్టణముగానుండిన వేంగీపురము కృష్ణామండల
ములోని యేలూరునకు నుత్తరమున ౮ మైళ్ల దూరమున నుండెడిది. ఆస్థానమునం
దివుడు పెదవేంగి, చినవేంగి, అను పల్లెలు మాత్రముగలవు. వీనికిదక్షిణముగా గ మై
ళ్లదూరమున దెందులూరును గ్రామముగలదు. ఈ గ్రామమునకు గంగనగూడెము
సేనగూడెము రెండులగు సీవారుపాలెములు చుట్టును నున్నవి. ఇవియున్నియుం గ
లిసి యొక మహాపట్టణముగానుండి వేంగీపురమని పిలువబడుచుండెను. ఈ ప్రదేశము
నందు శిథిలములయిపోయిన శివాలయములు పెక్కులుగలవు. మఱియును విజ్ఞానే
శ్వరనియొక్క విగ్రహములు నాలుగు దెందులూరునకు దక్షిణముగా నున్న చెఱువు
సమీపమున నుండియున్నవి. వానిలో నొకటి మిక్కిలి పెద్దదిగానున్నది. ఈ గ్రామ
మునకుఁ దూర్పుప్రక్కను భీమలింగము దిబ్బయను పేరుగల యెత్తైన యొక పాటి
మట్టిదిబ్బగలదు. దానికుత్తరముగా మాకమ్మ చెఱువును దానినడుమనొక మట్టిది
బ్బయు, దానిపైన రెండుతూతినందులును గలవు. ఈ గ్రామమునకుఁ బడమరగా
నొక చెఱువుగలదు. దానిని నారిశేళవారిచెఱువని చెప్పుదురు. వానిగట్లపై రెండు
శిలాకాసనములు నిలువుగానుండియు, మఱి రెండు సాగిలంబడియు నుండినవి.
పెదవేంగికిని చినవేంగికిని నడుమ మఱియొక మంటిదిబ్బగలదు. వీనినన్నిటిని బరి
శోధించిచూడఁగా వేంగీపురము మిక్కిలి యున్నతస్థితియందుండిన పూర్వకా
లమున నొకయంద మైన మహానగరముగానుండెననుటకు నందియునులేదు. ఇ
చ్చటి దేవాలయములయొక్క తాళ్లను తురకలు గొనిపోయి యేలూరులోని కో
టను గట్టిరని తెలియుచున్నది. వేంగీపురమనియెడి మహానగర యొక్క యొక్క
డనుండెనాయని కొంచెలు సంశయించుచుండిరిగాని విజయదేవరయొక్క
యొ, విజయనందివర్తయొక్కయు కాసనములాసంశయమును నివారించినవి. మఱి
యొను దండియును మహాకవి కొల్లేరును వర్ణింపుచు భాసికి నవతియారముగానుం

దీని యీశ్వరమునే యాంధ్రవర్ణమున విలిచియున్నాడు.¹ విజయదేవర్య విజయనందిర్య కాననములలో నుదాహరింపఁబడిన చిత్రరథస్వామి దేవాలయ మిప్పటికిని విలిచియుండి యాపేరుతోనే పిలువబడుచున్నది.²

అఱవనాడు. వేంగి దేశము.

ఆంధ్రదేశమునకు వేంగిదేశమును పేరెట్లుకలిగినదియుఁ గొంతఱుకు మా డవప్రకరణాంతమునఁ బెలుపఁబడినదిగాని యదిచదువరులకంతగాఁ దృప్తి కలిగింపఁజాలదు. ఎందుకన మొదటివేంగిదేశమును యేభాగము పిలువబడియెనో చెలిసికొనుట కష్టసాధ్యముగ నుండెను. మొదటి వేంగిదేశము కన్నడదేశప్రాంతముని చెప్పిడివారిమాట యెంతమాత్రమును విశ్వసించఁదగినదికాదు. కాంచీపురప్రాంతదేశమునకు మొదటవేంగినాడును పేరు కలదని యూహింపఁబడినది కాని వాస్తవమదికాదు. ఇక మొదటి వేంగిదేశమేభాగమునకువర్తించునో సహేతుకముగా నిర్ధారణముచేసినఁగాని చదువరులకు దృష్టికలిగింపఁజాలదు. ఈదేశము పూర్వము నాగులచేఁ బరిపాలింపఁబడుచుండెనని యొదవప్రకరణమునవిశేషముగాఁ జర్చింపఁబడినది. దక్షిణదేశమునందలి నాగులలో మరవార్ అయినార్, ఒలియార్, ఒవియార్, అఱవలార్, పరదవార్, మొదలగు పేరులు గల తెగలవారు నివసించుచుండిరి. వారిలో “అఱవలార్” అనగా అఱవిలు కాంచీపురప్రాంతదేశమున నివసించుచుండిరి. ఆకారణముచే నాభాగమునకు “అఱవనాడు”, “అఱవనడదలై”, అనునామములుగలిగెను. కాంచీపురమునకు దక్షిణదేశ మఱవనాడుగను, కాంచీపురముండిన ప్రదేశమఱవనడదలై యనియుం బిలువబడుచుండెను. టాలెమీ మొదలగు విదేశీయచరిత్రకారులు మసాలీయా దేశమునకు దిగువభాగమును అకార్నోరి (అర్నార్ నాయ్) అనగా అఱవనాడుని పేర్కొనియుండుటగూడ నీయంశము ధ్రువపడుచున్నది.

1. రెండవప్రకరణమున నాదవపేరి మాడుడు. 2. Madras Journal of Literature and Science Vol XIX p. 327

కాబట్టి అవలను పేరు వాగులగా నొక తెగవారిదిగాని ద్రావిడులది గాదు. అవలవాడునుండి వచ్చు ద్రావిడు లీదేశమునకు వచ్చుటచేత వారిని మనవారలవలని పిలువవారంభించిరికాని నిజముగా వారలవలలుగాదు. శివస్మృతి దవర్త కాంచీపురమునుండి రనకాననములను బ్రకటించినకాలమున వాదేశము వాగుకినంతటివారలయున అవలవాగులచే నివసించుచు నవలవాడుగానుండె నుగాని సుశియుక పేరుతోలేదు. కాబట్టి మొట్టమొదటి వేంగీదేశము కృష్ణా గోదావరీనదీ ముఖద్వారములకు నడుమనుండు దేశమనగా నప్పటికృష్ణామండ లమునకు పర్తింపఁగలదు. దీనియుత్పత్తికిఁ గారణమిదిధముగాఁ జెప్పకొనఁబ య్యను. మొట్టమొదటనీదేశమునకు కూడూహాగ్రవిషయమును పేరుగలదు. అప్పుడు కూడూరా(గుడివాడ లేకగూడూరు) అనుపట్టణము రాజధానిగనుండెను. ఏకా రణము చేతనో రాజధాని మాన్చుకొనవలసినదని. పాలంకాయనగోత్రులయిన పల్లవరాజులలోనొకరు మాగివనుగా నినుకూలమగు నగర మొక దానినిర్మించి వేం గియనఁగా పులియని యర్థముండుటచేతను, శత్రువులకు బెట్టెలివలె నమీసింప సాధ్యముకానిదని నూచించుచుండుటచేతను వేంగీపురమనిపేరు పెట్టియుండును. వేంగీపురమును కాలించినరాజులను వేంగీరాజులనుట సామాన్యముగా వ్యవహార మునకు వచ్చియుండును. వేంగీరాజులు జయించిన దేశమునకుఁగాని పాలించిన దేశమునకుఁగాని వేంగీరాష్ట్రమనికాని వేంగీదేశమనికాని పేరు పెట్టఁబడినదన్న వింతమేమున్నది? కాబట్టి మొట్టమొదట వేంగీపురమేర్పడి దానింబట్టి వేంగీ దేశమువాఁడుకలసివచ్చినది. వేంగీయనునవశబ్దము తెలుఁగులోవేంగియని పిలువబడుచున్నది. ఈవేంగీదేశము పల్లవులకాలమునను చాళుక్యులకాలమునను దక్షిణమునఁ గాంచీపురమువఱకును సుత్రీరమున మహానదివఱకును వ్యాపించినది. నన్నయభట్టుకాలమున రాజమహేంద్రవరము మొదలుకొని కాంచీపురమువఱ కును గలదేశమువేంగీదేశముగానే పరిగణింపఁబడుచువచ్చెను. వేంగీదేశమునకి దగ్గ రాష్ట్రమని పేరుచెప్పుట శేషము పొరబాటుని చెప్పవలయును. అట్లయిన యెడల వేంగీపురమును దగ్గపురమని చెప్పవలసినదని యవహాన్యము పాలగుట తటస్థింపవలసినదగును. వేంగీరాజులయిన మొదటిపల్లవులకాలమున నవలవాడు

నుండి బ్రాహ్మణులను రక్షించినగాని వచ్చినవారిని వాదించిగాని యుగ
హారములు మొదలగువాని నిచ్చి దేశమున నిలుపుటచేత వీరలేమొదట వేరిగాటి
కాళ్ళ బ్రాహ్మణులుగాఁ బరిగణింపఁబడుచువచ్చిరి. అటువాడునుండివచ్చిన బ్రా
హ్మణులను బ్రాహ్మణులుగా నేపరిగణింపఁబడుచుండిరి. క్రీస్తుశకము నాలుగవశతా
బ్దము 3రందవ శంఖత్సరప్రాంతమునందు నలహాబాదునగరమున నశోకుని స్రం
భమువీడ సముద్రగుప్తునిచే బయించఁబడిన కాననమునందు వేరిపుర ముదా
వారింపఁబడినది గనుక వంతకుఁ బూర్వమునుండియు నవఁగా క్రీస్తుశకము రెం
డవశతాబ్దమునుండియో మూడవశతాబ్దమునుండియో వ్యవహారములోనికి వచ్చి
యుండును.

సముద్రగుప్తునిదండయాత్ర.

స్వామిదత్తుడు, మహేంద్రవర్మ, హస్తివర్మ, విష్ణుగోపవర్మ.

నాలుగవశతాబ్దపారంభమున నుత్తరహిందూస్థానమును గుప్తరాజు
లాక్ష్మిమించుకొనిపరిపాలించుచుఁదమభుజులపరాక్రమముచేత వెంటనే నానా
ముఖములఁ గనురాజ్యమును విస్తరింపఁజేయసాగిరి. వారిలో సముద్రగుప్తుఁడు
నెహేలియన్ చక్రవర్తివంటివాడగుటచేత దిగ్విజయయాత్ర మొదలుపెట్టి ద
క్షిణహిందూదేశముపై గూడదండెత్తివచ్చెను. ఈతనిదక్షిణ దిగ్విజయమువలన
నాకాలమున మహానదిమొదలుకొని కాంచీపురమువఱకును గలదేశమును బాలిం
చురాజులపేరును వాయించుముఖ్యపట్టణములును దెలియుచున్నవి. సముద్రగు
ప్తుఁడు దక్షిణకోశలమును బాలించుమహేంద్రుని జయించి మహాకాంతారము
నకువచ్చి యచ్చటి వ్యాఘ్రరాజునోడించి పిమ్మట కలింగదేశమునకు వచ్చెను.
పర్వతమువీడనున్న కొత్తూరుదుర్గమును ముట్టడించి యాదుర్గాధిపతియగు
స్వామిదత్తునినోడించి యారంభపల్లను బాలించు దమనుని జయించికిరునాతడేవ
రాట్ట్రీయును బాలించుకు చేరుని, పిమ్మట అవముక్తాధీశ్వరుండయిన నీలరాజును
అటుపిమ్మట పిష్టపురమును బాలించుమహేంద్రవర్మను, అనంతరము నేంగి
నిబాలించుహస్తివర్మను, పాలక్కడను బాలించుమగ నేనుని, కుష్మలపురినిబాలిం

దుధనంజయుని, అటుతరువాత కాంచీపురాధీశ్వరుండయిన విష్ణుగోపుని జయించి దైవపుత్రుల (ద్రమితులు) పైకిఁబోయెను. ఇందు చెప్పఁబడిన దేశములును రాజులును పట్టణములు నిప్పటి యాంధ్రదేశములోనివేగాని యత్యములుగావు. శోకూరు గంజాము మండలములోని మహేంద్రగిరికి ౧౨ మైళ్లదూరముననున్నది. ఈరందపల్లెయు, దేవరాష్ట్రమును, అపమత్తయు గంజాము, విశాఖపట్టణ మండలములలోనివిగాని యత్యములుగావు. చీపురుపల్లి ప్రాంతదేశము దేవరాష్ట్రముని చాళుక్యులకాసనములందును, గాంగపల్లవుల కాసనములందును వేర్వేరునబడినది. కిష్టపురము ప్రాచీనకలింగమునకు రాజధానిగ నుండెను. ఇది యిప్పుటి గోదావరిమండలములోని పితాపుర మెగాని యత్యముగాదు. వేంగి వేంగీపురమెగానియత్యముగాదు. కుష్టలపురము, పాలక్కడ నెల్లూరుమండలములోనివిగా గనబట్టుచున్నది. కాంచీపురము ప్రసిద్ధమైనది. వీరలచరిత్రము మనకేమియుఁ దెలియఁరాకున్నయది. వీరికేరులునముద్రగుప్తుని కాసనమునందు దుదాహరింపఁబడుటచేతఁ దెలిసినవిగానిలేకపోయిన వీరినైనందెలిసికొనుట కాధారమేలేకపోయినయందును, నముద్రగుప్తుని కాసనమునందు దైవపుత్రులని చెప్పఁబడినవారు జాతులవారయి యుందురు. కాంచీపురమును బాలించువిష్ణుగోపవర్తయు, వేంగిని బాలించుహస్తివర్తయు కిష్టపురమును బాలించుమహేంద్రవర్తయు పల్లవులయి యుందురు. మహేంద్రవర్తయు, హస్తివర్తయు విష్ణుగోపవర్తకు లోఁబడి పాలనముచేయు సామంతరాజులని కొందఱు తలంచుచుండిరి కాని యెచ్చటను జెప్పఁబడియుండలేదు ప్రస్తుతనిరాధారస్థితియందు వాసుమువ్వురు వేత్తీలు స్వతంత్రరాజులనియే మనమూహింపవలయును.

విజయస్కందవర్త, విజయబుద్ధవర్త.

విజయస్కందవర్త పరిపాలనము నేయుచుండిన కాలమున వానికుమారుఁడును యనమహారాజునగు విజయబుద్ధవర్తయొక్క భార్యయు రాణియునగు చారుదేవియొక్క దానకాసనమొకటి గాన్నించినది. ఇదియును ప్రాచీనప్రాకృతభాషలోనే యుండ మోటుగానుండు నక్షరములతోఁగూడియుండుటచేత

మిక్కిలి ప్రాచీనమైనదిగా భావింపబడుచున్నది. ¹ ఇందు విజయస్కందవర్ష కుమారుడగు విజయబుద్ధవర్ష పల్లవుడనియు, భారద్వాజుడనియుఁ దెలుపఁ బడినది. మఱియు విజయబుద్ధవర్షయొక్క రాణియగు చారుడేవి దాబార గ్రామములోని కులిమహాతారక దేవాలయములోని శివుడగు నారాయణునకు, మంచిస్థానానికి నుత్తరపు దిక్కునను రాజుచెఱువునకు దిగువను నాలుగునివర్తనము లభూమిని, దానముచేసెనని కటకములోని వ్యాపృతునకుఁ దెలియఁజేయఁబడి నటుల నీకాననమునందుఁ జెప్పఁబడినది. ఈచారుడేవి బుద్ధాంకురవర్షయొక్క తల్లియనిగూడ పేర్కొనఁబడినది గాని పీఠెచ్చటివారో పేర్కొనఁబడియుండ లేదు. కటకమునఁగా ధాన్యకటక మేమోయని సందియము కలుగుచున్నది. దా లూరయనునది కృష్ణామండలములోని యిప్పటి దావులూరు గ్రామమునకు వర్తిం చునేమో యింకను విచారింపవలసి యున్నది. ఈవిజయస్కందవర్ష రెండవ శతాబ్దాంతమునఁగాని మూడవశతాబ్దాదిని గాని యుండి యుండవలయునని యూహింపవచ్చును. ఇతఁడు భారద్వాజ గోత్రుడగుటచేత సాలంకాయను లగు వేంగిరాజులకు సంబంధించిన వాఁడుగాఁడు. ఆంధ్రభృత్యవంశములో ను దాహరింపఁబడిన విజయక్రియనువాఁడేమీ భావిపరిశోధనములవలనంగాని దెలి యుంబడదు.

విజయనందివర్ష.

ఇతఁడు వేంగిపురము రాజధానిగా వేంగిరాష్ట్రమును బాలించినవారిలో నొకఁడు. వీరికాననము సంస్కృతభాషలోనుండుటచేత నితఁడు విజయదేవవర్ష కును, హస్తీవర్షకును దరువాలి వాడని యూహింపఁబడుచున్నాఁడు. ఇతఁడు సాలంకాయనుఁడు. విజయదేవ వర్షవలెనే చిత్రరథస్వామి పాదసేవాతత్పరుఁ డు. వీరికాననము కొల్లేరునకు సమీపమున దొరకినది. ² ఇతఁడు తనకాననము నందు బప్పా భట్టారక పాదభక్తుడనని చెప్పకొనియెను. ఇట్లు చెప్పకొన్న

1 Ep. Ind. Vol VIII. pp. 145-116. ఇదిగుంటూరు మండలము లోని కొండకూరులో మాధవరావువలన కనుగొనఁబడినది.

2 Indian Antiquary. Vol V. p. 175

వారికాననములు మఱికొన్ని కలవు. బప్పాయనునది ప్రాకృతము. తండ్రియని యర్థము. శివస్కందవర్త కాననమున బప్పాయమరాజు పేర్కొనఁ బడియును. అదిరాజు పేరుగా నుదాహరింపఁబడినదిగాని నిజముచేత దానిభావమని కాదని లోచించుచున్నది. శివస్కందవర్త బప్పాయని తనతండ్రిని ప్రశంసించియుండె నేమో? ఈకాననమును భాషాంతరీకరించిన డాక్టరు బర్నెట్ గారు విజయనంది వర్త వాచవర్త మహారాజాయొక్క శ్రేష్ఠపుత్త్రిఁడని భాషాంతరీకరించి యుండఁగా మఱికొందఱు చండవర్తయొక్క శ్రేష్ఠపుత్త్రిఁడని పేర్కొనుచున్నారు. విజయనందివర్త తల్లికులాంకదేవి, ఆభ్యుదయ పరంపరాభివృద్ధికై చిన్నపా కూరు వాకాగ్రహరములో నివసించుచుండిన వేదాధ్యయన సంపన్నులును, నానాగోత్ర సంభవులైన ౧౫౭ గురు బ్రాహ్మణోత్తములకు కూడూహర విషయము (వేంగిదేశము) లోని విదానూరుపల్లియను గ్రామమును ధారాదత్తము చేసెను. ఇంతకన్నను వీనినిగుఱించి మనకేమియును దెలియరాదు. ఇతఁడు నాలుగవశతాబ్దములోని వాఁడని తెలుపుటకు సంశయింపంబని లేదు.

కందరవర్త - అత్తివర్త.

ఆనంద ఋషిగోత్రసంభవుఁడయిన కందరవర్తయను మహారాజాయొక్క పుత్త్రిక పేరుగల ప్రాచీనకానన మొకటి కృష్ణామండలములోని చెజ్జరాలయను గ్రామమునందు దొరకినది. ¹ ధరణికోటయొక్క ప్రాచీననామమగు ధాన్య కటకమును త్రికుటపర్వతమును కందరునిగూర్చి ప్రశంసించు సందర్భమున నుదాహరింపఁబడినది. మఱియు గుంటూరుమండలములోని గోరంట్ల గ్రామములో అత్తివర్తయొక్క కానన మొకటి గన్పెట్టఁబడినది. ² ఆనందగోత్ర సంభవుఁడయిన కందరునియొక్క పుత్త్రిఁడగు అత్తివర్తయను రాజు ఆకుకూర (ఆకు కూరు) గ్రామమును, కృష్ణవేణినదియొక్క దక్షిణతటముననుండు తాతీమంట గ్రామములో “అష్టాశతపట్టి” పరిమాణముగల పొలమును కొట్టికర్తయనుబ్రా

(1) Ins No 155 of Annual Report on Epigraphy of 1899

(2) Indian Antiquary Vol IX. pp. 101, 103

హనునకు దానముచేసి నట్లుగ నీశానమునందుఁ జెప్పఁబడినది. పీఠాగ్రభృగ్ని (బ్రహ్మ) వంశమునం దుద్భవించినవాఁడని చెప్పఁబడినందున నీయతివర్త పల్లవుఁడని యూహింపఁబడుచున్నాఁడు. అతివర్తయొక్క తండ్రికందరుఁ. దానందగోత్రుఁడని చెప్పఁబడియుండుటచేత చెజ్జరాల శాసనములో నుదాహరింపఁబడిన కందరుఁడును, ఈకందరుఁడు నొక్కఁడేయై యుండవలయును. అతివర్తశాసనము సంస్కృతభాషలో నున్నది. వీని రాజధాని యెచ్చటనుండెనో దెలియరాదు కాని యితఁడు గుంటూరు మండలమును బాలించిన వాఁడని దెలియుచున్నది. వీరువాలుగవ శతాబ్దములోనివారని చెప్పవచ్చును. ప్రతమింతకన్న వీరినిగూర్చి మనకుఁ దెలియవచ్చినదేమియునులేదు. వేంగిపురమును బాలించినవాఁడైవర్తయై అతివర్తయని స్థితుగా రభిప్రాయపడిరి గాని ఋజువుచేసి యుండలేదు.

చండవర్త.

చండవర్త మహారాజు కళింగదేశమును బరిపాలించినవాఁడు. వీనిశాసనముకంటే గంజాము మండలములోని నరసన్న పేటకు రెండుమైళ్ల దూరమునందున్న కోమర్తియను గ్రామమున దొరకినది.¹ ఈశాసనములోని లిపి వేంగిపురమును బాలించిన విజయనందివర్త శాసనములోనిలిపిని బోలియుండుటచేత నితఁడు నాలుగవశతాబ్దములోనివాఁడని శాసనపరిశోధకులు చెప్పుచున్నారు. ఈశాసనములోనిభాష దాదాపుగ సంస్కృతిమైయున్నది. శాసనమతిక్రమించి వర్తిం చెడివారిని శపించునట్టి శ్లోకములు మూడుమూత్రము తక్కినభాగమంతయు వచనముగ వ్రాయఁబడినది. కళింగాధిపతియైన చండవర్త మహారాజు తనయాజుల పరిపాలన వత్సరమునఁ జైత్రశుద్ధ పంచమినాడు భారద్వాజ గోత్రుఁడును వాజసనేయ శాఖాబ్రాహ్మణుఁడును నగు దేవశర్మకు కొప్పిఠూర (కొత్తూరు) గ్రామమును దానముచేసినట్లుగఁ జెప్పఁబడినది. ఈశాసనము సింహపురమునుండి ప్రకటింపఁబడినది. విజయనందివర్త శాసనములో వలెనె బహ్మధట్టా

1 Ep. Ind. Vol IV, pp. 142, 143;

రకసాదభక్తుడని కూడఁ జేర్కొనఁబడినది. ¹ చండవర్మ కాననమునకును విజయనందివర్మ కాననమునకును దగ్గిఱపోలిక విశేషముగఁ గన్పట్టుచుండుటఁ జేతఁ బరిశోధకులు కొందఱు విజయనందివర్మ తండ్రియగు చండవర్మయు నితఁ డుశాక్కండేయని యూహించుచున్నారు. వీరిరువు రొక్కరయినను గాకపోయినను ననుకూలములని చెప్పవచ్చును. శ్రీకాకుళమునకును నరసిన్న పేటకును నడుమనుండు సింగపుర మె సింహపుర మై యుండవచ్చునని యూహింపఁబడుచున్నది. చండవర్మ కాననములోని రాజముద్రికపైన “పితృభక్తః” యని వ్రాయఁబడినది.

నంద ప్రభంజనవర్మ.

ఈనందప్రభంజనవర్మ యుఁ గలింగదేశమును బాలించిన పూర్వరాజులలో నొకఁడుగా నున్నాఁడు. కలింగాధిపతియైన యీనంద ప్రభంజనవర్మ మహారాజయొక్క దానకానన మొకటి శ్రీకాకుళమునఁ గాన్పించినది. ² నంద ప్రభంజనవర్మ సారపల్లినగరమునుండి యీకాననమును బ్రకటించినవాఁడు. ఇతఁడు దేవరాళ గోత్రులయిన చారణులకును హరిశ్చంద్ర స్వామియని బ్రాహ్మణునికొఱకును దేయవటమును గ్రామమును దానముచేసెనని చెప్పఁబడి యున్నది. ఈకాననములోని లిపి చండవర్మ కాననములోని లిపిని బోలియుండుట చేతను, కలింగాధిపతియని యుధయ కాననములయందును జేర్కొనఁబడి యుండుటచేతను, వీరికాననములోని ముద్రికపైన చండవర్మ ముద్రికలో వ్రాయఁబడిన “పితృభక్తః” అనునక్షరములే వ్రాయఁబడియుండుటచేతను వీరిరువురు నొక్కటయైయుండుటచేతను వారేయై యుండురని కాననపరిశోధకు లభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈకానన పరిశోధకు లూహించిన యూహలేసరియైన ఐయినయెడల వీరినిగూడ

(1) Compare Ind. Ant, Vol XV p. 274; and South Indian Inscriptions, Vo II, p. 358 note 2.

2 Indian Antiquary Vol, XIII p. 48. ఈ శ్రీకాకుళకాననమును, కోమర్తి కాననమును జి. వి. రామమూర్తిపంతులుగారి వలనఁ బంపఁబడినది.

సాలంకాయను లయిన పల్లవులనియే భావింపవచ్చును. కలింగాధిపతునియే పృథ్వీనిన యీనందప్రభంజనవర్త చండవర్తలను గూర్చిన చరిత్రము దెలియకాకున్నది.

స్కంద వర్తవర్ణనము.

స్కందవర్త కొడుకు వీరవర్త; వీరవర్తకొడుకు రెండవ స్కందవర్త. రెండవ స్కందవర్తకొడుకు యువమహారాజ విష్ణుగోపవర్త; విష్ణుగోపవర్త కొడుకు సింహవర్త; వీరిలో విష్ణుగోపవర్త యొక్కయు సింహవర్తయొక్కయు కాననములు నెల్లూరు మండలమునఁ గాన్పించినవి. ఇవియన్నియును సంస్కృత భాషలో వ్రాయఁబడినవి. ఈపంశములో గడపటి వాఁడయిన సింహవర్త ముత్రమె రాజ్యపరిపాలనము చేసినట్లు గన్పట్టుచున్నది గాని తక్కినవారి సంగతి తెలియఁచుండలేదు. వీరికాననములు దళనపురము పాలక్కడ మెత్తకూర పట్టణములనుండి ప్రకటింపఁబడినవి. ఈపట్టణములు నెల్లూరు గుంటూరు మండలములలోనివేగాని యన్యములుగావు. రాజకేసరివర్తయను చోడరాజుయొక్క తిరుక్కాలుక్కుండ్రముకాననములో నొకస్కందశిష్యునిపేరుదాహరింపఁబడినది. ¹ ఈస్కందశిష్యుఁడు సింహవిష్ణు పంశములోని మొదటి నరసింహవర్తకుఁ బూర్వుఁడుగా నుండెనని యూహింపఁబడుచున్నాఁడు. సంస్కృతకాననములలో నుదాహరింపఁబడిన యిరువురి స్కందవర్తలలో నొకఁడు స్కందశిష్యుఁడు కానచ్చునని కాననపరిశోధకులు చెప్పుచున్నారు గాని యింకను విచారింపవలసి యున్నది. విష్ణుగోపవర్త యువమహారాజగ నుండిన శ్రుదు ముండరాష్ట్రములోని ఉత్తరపల్లి గ్రామమును కందుకూర గ్రామములోని దేవాలయమునకు దానముచేసెనని పాలక్కడనుండి ప్రకటించిన యుత్తరపల్లి కాననమునం జెప్పఁబడినది. ² ఇందుచెప్పఁబడిన ముండరాష్ట్రము చోడరాజుగ నుండవలయునని నెల్లూరి కాననమున ముండ్రవాడుగఁ జేర్చినఁబడినది. ³

(1) Ep. Ind Vol. III. p. 279; (2) Ind. Ant, Vol V. p. 50; (3) Reports on Epigraphy in Madras. G. O. Public No 195 of 1894.

కందుకూరయనునదియె కందుకూరు. ఇవియున్నయును నెల్లూరు మండలము లోనివే.

తనయైదవపరిపాలన సంవత్సరమున సింహవర్త ముండరాష్ట్రములోని ¹ రెయను గ్రామమును విలాసకర్తయను బ్రాహ్మణునకు దానముచేసినట్లుగఁ జెప్పఁబడినది. ఈసింహవర్తయను మంగదూరు (మంగలూరు) కాసనమును బ్రకటింపిన సింహవర్తయు వొక్కడేయని దాక్షరుశ్రీటుగారు వ్రాసియున్నారు. ² సీకిరెకాసనములోని ముద్రికయు కొంచెమించుమించుగా నుజ్జవల్లి కాసనములోని ముద్రికను బోలియున్నది. సింహవర్త మంగదూరు కాసనము దశనపురమునుండి ప్రకటింపఁబడినది. ³ మంగదూరు కాసనములో రెండవసింహవర్తతండ్రివిష్ణుగోపు డని ఐర్వ తీసివేయబడి పేర్కొనఁబడినది. ఈకాసనమునందును విష్ణుగోపుడు యువపుడారాజుగ నే చెప్పఁబడియెను. దీనింబట్టి యితఁడెన్నఁడును రాజ్యాధి పత్యము వహించియుండలేదని యూహింప వలసి వచ్చుచున్నది. వీరకోచవర్త (వీరవర్త)యొక్కమునిమనుమని శిథిలమయిపోయినకాసన మొకటి దర్శి గ్రామము న గాన్పించినది. ఈకాసనములో నుదాహరింపఁబడిన రాజయొక్క పేరు చెడిపోయినది. ⁴ దర్శనపురము దశనపురమైనది. దశనపురమే నేడుదర్శియని పిలువఁబడుచున్నది. మెనుమనూరనునది గుంటూరు మండలములోని మనుమూరు కావలయును. పాలక్కడయనునది యెద్దియో తెలియరాదు. ఈపంశపు రాజులు కాంచీపురమునుండి పరిపాలనము చేసినట్లు గానరాదు. వీరలు భారద్వాజ గోత్రులయిన పల్లవులు. వీరుకాంచీపురమునుండి తజిమివేయఁ బడియుండవచ్చునని కొందఱుతలంచుచున్నారుగాని యట్లుతలంచుటకు నరియైన హేతువుగానరాదు.

సగ్గందవర్త కుమారవిష్ణుపంశము.

స్కందవర్త కుమారుఁడు కుమారవిష్ణువు; కుమారవిష్ణువుకుమారుడు బుద్ధవర్త, బుద్ధవర్తకుమారుడు కుమారవిష్ణువు. ఈ రెండవకుమారవిష్ణునిదానకాసన

(1) The Bombay Gazetteer Vol I part II, p. 321; (2) Ind. Ant, vol V, pp.154 ff. (3) Ep. Ind. Vol I. p. 397 f.

మొకటి నెల్లూరుమండలములోని చెందలూరు గ్రామమునఁ గాన్పించినది.¹ ఈ కుమారవిష్ణునికాననము కాంచీపురమునుండి ప్రకటించఁబడినది. ఈ కాననములోని లిపిని పరిశోధించినడాక్టరు హార్ట్టుగారీనలుగురు పల్లవులును రెండవసంహవర్తకును సింహవిష్ణువునకును నడుమనుండి యుండురని యూహించుచున్నారు. పల్లవమహారాజగు కుమారవిష్ణువు కర్తకరాష్ట్రములోని భాగమగు కపిచకారభాగములోని చెందలూరుగ్రామములో నెనమన్నారు పట్టికలపాలమును అభిరూప నివాసియును కాండిన్యగోత్రుఁడును నగు భావస్కందత్రాతయను బ్రాహ్మణునకు దానము చేసినట్లుగ నీకాననమునఁ బేర్కొనఁబడినది. ఈవంశజులు విష్ణుభక్తులయిన భాగవతులుగాఁ బేర్కొనఁబడిరి. వీరును భారద్వాజగోత్రులుగను పల్లవులుగనుండిరి. ఈ రాజులును ప్రైశ్చేన్యనరాజులును శేవలము తమభుజబలపరాక్రమముచేత ననేకరాజులనుజయించి యశ్వమేధాదియాగములఁ బ్రేక్షింపి నాచరించినట్లుగఁ గన్పట్టుచున్నది. విష్ణుగోపయని, కుమారవిష్ణువని పేరులు వహించి యుండుటఁ జూడ వైష్ణవమతము తలయెత్తి ప్రజలుచుండినకాలమైయుండునని యోచుచున్నది. వైష్ణవార్షారులు కొందఱయిన నాకాలమునందుండియుండవలయును. అశ్వమేధయాగముల నాచరించితిమని గరువముతోఁ జెప్పుకొనినది వాస్తవముగాక శివస్కందవర్తకాననము ననుసరించినదిగానున్నది. వీరవిర్తవంశజులకును వీరికినిగలసంబంధము దెలియరాకున్నది.

కర్మరాష్ట్రము.

ఈ యిరువంశములవారును గ, మ శతాబ్దములలోనివారని చెప్పవచ్చును. కుమారవిష్ణుకాననమునందు బేర్కొనఁబడినకర్తక లేక కర్మంకరాష్ట్రము పూర్వచాళుక్యరాజగు మంగియునిరాజు చెందలూరుకాననమున కర్మరాష్ట్రముని పేర్కొనఁబడినది. జగ్గయ్యకేటకాననములో నుదాహరింపఁబడిన కర్మకరాతవిషయము మేమిదివఱకు హాసించిన కర్మమెట్లుగాక యాకర్మరాష్ట్రమేయని ప్రాకాననములబట్టి తేటఁబడుచున్నది. ఈకర్మరాష్ట్రమే తరువాత కర్మనాడుగఁ బేర్కొనఁబడినందుకు దృష్టాంతము లనేకములుగలవు. నన్నయ

భట్టకాలమునందుండి గణితశాస్త్రమునురచించిన పావులూరుమల్లనకవి "ఇతఁ గమ్మనాటిలోపల విలసిల్లిన పావులూరివిభుఁడ" నని చెప్పకొనియున్నాఁడు. అయినను పావులూరుగ్రామము గోదావరిమండలములోనిదని రావుబహదరు వీరేశలింగముపంతులవారు తమయాంధ్రకవులచరిత్రములో వ్రాసియుండుట కాధారమేమో తెలియరాదు. పంతులవారు పొరబడియుండవలయును లేదా గోదావరిమండలములోఁగూడ మఱియొక కమ్మనాడుండవలయును. గుంటూరిమండలములోని కమ్మనాడె ప్రాచీనమైనదని చెప్పటకు లేకమాత్రమును సందియము లేదు. ఇప్పటియాంధ్రులలో నొక తెగవారగు కమ్మవారు కమ్మకరాతవిషయమునకు సంబంధించినవారుగఁ గన్పట్టుచుండుటచేత నీ తెగవారు క్రీస్తుశకారంభమునుండి యున్నవారని చెప్పవచ్చును.

నైయోగికులు లేక నియోగులు.

కమారవిష్ణువుయొక్క చెందలూరుకానమున రాజకీయోద్యోగియులకు (Officials) నైయోగికులన్నపదము వాడఁబడినది. చాళుక్యరాజుగు మంగి యవరాజుయొక్క చెందలూరుకానమునందు నైయోగికులన్నపదము వాడఁబడినది కాఁబట్టి యుద్యోగపదవులందుండిన బ్రాహ్మణులను నైయోగికులు లేక నియోగులని పిలువబడుచుండుట క్రీస్తుశక మయినాఽవ శతాబ్దములనుండి వచ్చుచున్నదని పల్లవచాళుక్యరాజుల చెందలూరుకానములు చాటుచున్నవి.

త్రిలోచనపల్లవుఁడు.

వీనినామము పదవశతాబ్దమునాటి పూర్వచాళుక్యుల కానములలోని గాథలలో వివరింపబడుచున్నదిగాని మఱియొచ్చటను వీని కానము గానరాదు. ఈత్రిలోచనపర్వపల్లవ యోధాగ్రేనరుఁడని చెప్పబడుచుండెను. పల్లవులకు గర్భకక్రతువులగు చాళుక్యుల మొట్టమొదట నెదిరించినవాఁడు త్రిలోచన పల్లవుఁడే. వీని కాలమున నుత్తరకోసలాధీశ్వరుండగు విజయాదిత్యుఁ డయోధ్య నుండి దక్షిణాపథమునై దండెత్తి వచ్చినప్పుడు త్రిలోచన పల్లవుఁడు వాని

నెదుర్కొని ఘోరసంగ్రామమును సలిపి యోడిపోయెను. చాళుక్యులకు విజయము కలిగెను గాని విజయాదిత్యుడు యుద్ధములోఁ జంపఁబడియెను. ఈ యుద్ధము కడపమండలములో నెచ్చటనో జరిగియుండును. విజయాదిత్యుని భార్య గర్భవతిగానుండి ముదివేమగ్రహారమున విష్ణుభట్ట సోమయాజి నింట చాగి యుండెను. ఈముదివేము కడపమండలములోని పెద్దముడియ మనుగ్రామమేయని జయంతి రామయ్యపంతులుగారు నిర్ధారణచేసి యున్నారు. త్రిలోచన పల్లవుని వెంకకర్తనుగాఁ జెప్పకొనిన రాజవంశములు పెక్కులుగలవు. కరికాలుండను చోడరాజు త్రిలోచన పల్లవుఁడు తనకు సామంతరాజుగ నుండెనని చెప్పకొని యున్నాఁడు. మఱియు నాతఁడు కాంచీపురమును సువర్ణముతోఁ బ్రకాశింపఁ జేసెనని చెప్పఁబడియుండెను. నిజముగాఁ ద్రిలోచన పల్లవుఁడను నొకరాజుండిన యొడల నాతఁడు కాంచీపురము రాజధానిగ నాంధ్రదేశము లోని కొంతభాగమును బరిపాలించియుండి యుండును.

సవినకదంబులు - మయూరశర్మ.

పాచీనపల్లవులు పాలించినదేశ మాంధ్రదేశముగా నుండినది. ఇప్పటి గోదావరి, కృష్ణ, గుంటూరు, నెల్లూరు, కడప, కందనోలు (కర్నూలు), ఆనంతపురము, బల్లారి మండలము లాకాలమునఁ బల్లనరాష్ట్రములలోనివిగ నున్నవి. మొట్టమొదట బాహ్మణులుగానుండిన వనవాసి (Banavasi) కదంబులు పల్లవుల యధికారమును ఛక్కరింపఁ బ్రయత్నించిరి. మయూరశర్మయనుబాహ్మణుఁడే సవీరకదంబ వంశమునకు మూలపురుషుఁడుగ నుండెను. ఈమయూరశర్మ విద్యాభ్యాసము నిమిత్తము పల్లవరాజధానికిఁ బోయియుండెను. ఒకనాఁడొక పల్లవాశ్రమమునతో మయూరశర్మకు ఘోరమైన పోరాటము సంభవించెను. ఆ జగడమునకుఁ గారణమేమో, అదియెట్లు పర్యవసించెనో చెప్పఁబడి యుండలేదు. ఒకనాఁడు మయూరశర్మ “అయ్యో! ఈ కలియుగములో

బాప్తానులు త్రితయలకంటె బలహీనులుగా నుండవలసి వచ్చెను గదా! క్రమముగా గురుకులమును నేవించి యేకాగ్రచిత్తముతో స్వశాఖావేదము నభ్యసించినవాడు పుణ్యసిద్ధికి రాజానుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడు గావలయునని ఇంతకన్న దుఃఖకరమైన విషయము మఱియేమి కలదు?'' అని తనలోఁదాను విచర్చించు కొనియెను. ఇట్టి విచర్కముతో మయూరశర్మ నిలిచియుండలేదు. ఆతఁడు తన తలంపుల నాచరణమునకుఁ దేఱునెను. మున్ను దర్భలను, సమిథలను, పెద్దగరిటెను, కరఁగిన వెన్నగల యాచుతిపాత్రను జమత్కారముగఁ బట్టుకొనఁ గలిగిన హస్తముతో భూమిని జయింపఁగోరి మండుచున్న కత్తిని నరలోనుండి పైకిడిసెను.

పిష్టట మయూరశర్మ పల్లవరాష్ట్రముయొక్క సరిహద్దులనుండు రక్షక సైన్యముల నతిక్రమించి శ్రీకైలద్వారములవలకు వ్యాపించి చోళసాధ్యముకాని మహారణ్యమునంత నాక్రమించి మహాబాఁబుఁడు నాయకుడుగా నేర్పడిన రాజమండలినుండి సుంకములను జేపట్ట నారంభించెను. ఇట్లునుపమానపరాక్రమ విజృంభణముచే నొప్పచుండిన బ్రాహ్మణ శత్రువును ద్వేషముతో నెదుర్కొనుట ప్రమాదకరమని యూహించి రాజ్యతంత్రజ్ఞుఁడయిన పల్లవరాజు వానిధైర్య పాహసములను గొనియాడుచు బలిమిచేఁగాక యుపాయముచే వశపఱచుకొని పశ్చిమ నముద్రతీరమునందు కొంతిదేశము నొసంగి పరిపాలనము నేయఁబఱపెను. అయిన నాబ్రాహ్మణయోధవరుని పరిపాల నానంతరము తత్సంతతివారు మాత్రము పల్లవులతోడి మైత్రిపాటింపక గర్భ శత్రుత్వము నే వహించి పల్లవాధికారము నెదుర్కొనుచువచ్చిరి. కదంబులలో మృగేశవర్మయును వాఁడొకఁడు పల్లవుల కగ్ని హోత్రుఁడనని చాటుకొనియెను. రవివర్మయును మఱియొక కదంబరాజు కృష్ణవర్మ మొదలగు రాజులనుజయించుటయె గాక కాంచీపురాధీశ్వరుండును పల్లవు రాజునగు చండదండఁడను వానిని సింహాసనమునుండి తొలగఁజేసెను. నానక్కనపల్లవరాజొకఁడు కదంబుఁడగు కృష్ణవర్మ జయించెనని చెప్పఁబడియెను. ఈకదంబుల కాలమునుగూర్చి డాక్టరుఫ్లేటుగారు చెప్పించుచు నాఱవ శతాబ్దములోని వారుగ నిర్ణయించి యున్నారు. ఈకదంబులకును వీరికిఁ బూర్వము

నందు వనవాసి నగరమున మూడవశతాబ్దమునను నాలుగవశతాబ్దమునను బరిపాలించి కదంబులకు నెంతమాత్రమును సంబంధములేదు. మొదటికడంబులుజైన మతావలంబకులు. ఈకడంబులు బ్రాహ్మణులుకాని మయూరశర్వనంకతివారలు బ్రాహ్మణుల పట్టపుపేరగుశర్వశబ్దమును విడిచి శ్మత్రియుల పట్టపుపేరగు వర్షయనుదానిని తమనామములతోఁ జేర్చుకొనుటచేత శ్మత్రియులుగానే పరిగణింపఁబడుచుండిరి.

మఱియొక పల్లవవంశము.

గుంటూరు మండలములోని యమరావతీ పట్టణమున నొక శిలాశాసనము గలదు. ¹ఆ శిలాస్తంభము చెన్నపురిలోని మ్యూజియములో నుంచఁబడినది. ఈ శాసన మాతాతిమీఁదను క్రిందినుండి పైకి వ్రాయఁబడియుండుట వింతగాఁ గన్పట్టకమానదు. అనఁగా శాసనమును క్రిందినుండి చదువుట పొర్రంభించవలయును. ఈశాసనమున నేడుగురు రాజులు పేర్కొనఁబడిరి. భరద్వాజ దొడ్డితాతృత్థామలు పల్లవుని పూర్వికులుగాఁ జెప్పఁబడిరి. ఈపల్లవ వంశములోఁ జెప్పఁబడిన రాజులు కొందఱు నందివర్మపల్లవమల్లుని పూర్వికులలోఁ జేర్కొనఁబడియున్నారు. ఈ శాసనములోని పల్లవ రాజులలోఁ గడపటి వాఁడయిన రెండవ సింహవర్మ జయస్తంభమును నాటుటకై మేరు పర్వతమునకుఁ బోయి నట్టుగఁ జెప్పఁబడి యుండెను. ఇతఁడు భాగీరథిని, గోదావరిని, కృష్ణవర్ణను దాటి ధాన్యకటకమునకు వచ్చి పౌద్గాలయమును నందర్పించి బుద్ధధర్మమును వినెనని చెప్పఁబడినది. తక్కిన భాగము శిథిలమయి పోయినది. ఈ పల్లవరాజు లెప్పటివారో యొక్కడ పరిపాలనము చేసిరో నిజము తెలియరాదు. ఈశాసనములోఁ జేర్కొనఁబడిన వంశము తక్కిన శాసనములలో నుదాహరింపఁబడిన యేవంశమునకు సంబంధింపక యున్నది. అయినను ఈ శాసనములో ఉగ్రవర్షయని యొకరాజు పేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. నయ్యదగుత్తుడు దక్షిణ సిగ్నిజయ యాత్రకు వచ్చినప్పుడు పాలక్కడను బాలించు శుగ్రసేనుని జయిం

1 Madras Journal of Literature and Science 1886-

చి వట్లు చెప్పఁబడి యుండెను. ఈ మతముగో నాలవపురుషుఁడుగాఁ జెప్పఁ బడిన యుగవర్తయే యుగమేనుడయిన యెడల నైదవశతాబ్దములోను కాక యుండిన నాఱవశతాబ్దములోను వీరలుండి యుండురు.

చాళుక్యులదండయాత్ర.

వాతాపినగరము రాజధానిగాఁ జేసికొని యుత్తరకర్ణాటముకు దక్షిణ మహారాష్ట్రమును బరిపాలించుచుండిన చాళుక్యులు రెండవపులకేశిపల్లభుని కాలమున నానాముఖముల విజృంభించి చుట్టుపట్లగల దేశముల నాక్రమించుకొనుచు నాఱవ శతాబ్దాంతమున నాంధ్రదేశముపై దండెత్తివచ్చిరి. ఆంధ్రదేశ మంతయుఁ బలురాష్ట్రములుగానుండి వేత్త్యేఱు స్వతంత్ర రాజ్యములుగ నేర్పడి తెక్కెండ్రు పల్లవరాజులచేఁ బరిపాలింపఁ బడుచు బిరస్పరసహాయములేక గాఁబోలు బలహీనములయి గులభముగాఁ జాళుక్యులకు వశము లయ్యెను. చాళుక్యులకు లోఁ బడఁపల్లవరాజులు కాంచీపురమునకుఁ దఱుమఁబడిరి. ఏడవ శతాబ్దాదిని చాళుక్యులాంధ్రదేశముయొక్క పశ్చిమోత్తర భాగములును ఈశాన్యప్రాగ్భాగముల నాక్రమించుకొనిరి. ఆంధ్రదేశముయొక్క దక్షిణ పశ్చిమభాగములను ఆంధ్రవోడులును మహాబాఁబలు నాక్రమించుకొనఁగా నింకఁ బల్లవులకుఁ గాంచీపుర ప్రాంతభూమిమాత్రము మిగిలెను. ఉత్తరమున దేశమును గోల్పోయినతోడనే పల్లవులు దక్షిణమునఁ జోళరాజ్య మాక్రమించుకొని పొండ్యచోళేశ్వరకాదులతోడను పశ్చిమంబునఁ గదంబులతోడను గాంసుల తోడను ఉత్తరంబున రాష్ట్రకూటులతోడను చాళుక్యులతోడను విధివిరామ ములేకుండ నహోరాత్రము లొకశతాబ్దము పోరాడిన విషయము చరిత్రమునందనుపమానమయినదిగ నున్నది. ఏడవశతాబ్దమునుండి కాంచీపురములోని పల్లవులకు నాంధ్రదేశముమీఁద నధికారముతోఁబడిన ద్రావిడదేశమునందే నిలిచిపోవుటచేరి వారిచరిత్రమంతగా మనకవనరములేకపోయినను చరిత్రములోని సంబంధము తెగిపోకుండ నిలుపుటకై యొకింత సంగ్రహముగా నీటఁ దెలుపుదు స్మారము.

సింహవిష్ణువంశము.

(౫౭౫ మొదలుకొని ౭౪౦ వఱకు)

పశ్చిమచాళుక్యులు ౭౫౩ వ సంవత్సరమున రాష్ట్రకూటులచే బహుళ
వృషభ సంవత్సరమున చాళుక్యులును పల్లవులును సామాన్యముగా ఘోరయుద్ధములు నట-
పుచునే యుండిరి. ఈకాలమునందు సింహవిష్ణువంశములోని రాజులు తొమ్మిది
రెండుగురు కాంచీపురమును బాలించుచుండిరి. వీరిలో మొదటివాడు సింహవిష్ణు-
వు. ఇతడు ౫౭౫ వ సంవత్సరమున బరిపాలనము చేయుచుండినట్లు దెలిసి
కొనఁబడినది. సింహవిష్ణువు సింహళరాజును పాండ్యచోళేశ్వరక, రాజులను
జయించెను.

మహేంద్రవర్మ.

(౬౦౦-౬౭౫)

సింహవిష్ణువుకొడుకును వానితరువాత రాజ్యభారమును బూనినవాడు.
నైన యీమొదటి మహేంద్రవర్మ తిరుచనాపల్లి చెంగలపట్టు, ఉత్తరాక్కా-
డు జిల్లాలలోని కొండలను జెక్కించి దేవాలయముల నిర్మించి మహాబలిపురము
నియెడి మామళ్లపురములోని ప్రసిద్ధికెక్కిన సప్తగోపురములలో నొకకొన్నింటి
ని నిర్మించి తనపేరును శాశ్వతముగా నిలుపుకొనియెను. ఆర్కాడునకును
ఆర్కోణమానకును, నడుమ మహేంద్రవాడియను పట్టణమును మహేంద్రుని
కొలను నిర్మించెను. నేడు కిళిలములై పోయిన వానిచిహ్నములు మాత్రము
గానించుచున్నవి. ఈచెలుపుగట్టుమీద విష్ణుని కంకితము చేయఁబడిన గుహాయను
మొకటియుండెను. ఆనాటి రాజవర్గములో భేరెన్నిక గాంచినవాడును;
బహుసమర్థుడును చాళుక్యుడునునగు రెండవపులకేశివల్లభుడు దండెత్తివచ్చి
యీ మహేంద్రవర్మ మొదలగు పల్లవులనుజయించి వేంగిరాష్ట్రము నాక్ర

(1) Prof. Kielhorn (op. cit, p. 20)

మిందుకొనియెను. మహేంద్రవర్మయు చాళుక్యులను గొన్ని యుద్ధములలో జయించెను.

నరసింహవర్మ.

(౬౭౫-౬౮౫.)

మహేంద్రవర్మ తరువాత రాజ్యభారమునువహించిన నరసింహవర్మ కాలమునఁ బల్లవులయధికారము మిక్కిలివిజృంభించి యున్నతస్థితికివచ్చినది. వీనికి మొదటినరసింహవర్మయందురు. ఇతఁడు పల్లవులకుగర్భశత్రువై భయంకరుఁడు గానుండిన పశ్చిమచాళుక్యుండగు రెండవపులకేశివల్లభుని రాజధానియగు వాతాపినగరమును ముట్టడించి గైకొనియెను. ఆముట్టడికాలమున పులకేశివల్లభుఁడు మృతుఁడయ్యె ననియెదరు. ఆదెబ్బతోఁ జాళుక్యులు ౧౩ సంవత్సరముల ఎఱకు నణఁగియుండిరి. పల్లవరాజగు నరసింహవర్మయధికారము దక్కనునకు మైసూరునకును వ్యాపించి నిరంకుశ మైయుండెను. ఈ నరసింహవర్మ చాళుక్యులనుజయించి వాతాపినగరము గైకొన్నవిషయము వాతాపికి నిప్పటిపేరగు బాదామిలోని నరసింహవర్మ కాసనమే వేసోళ్లఁజాటుచున్నది. నరసింహవర్మకు మహామల్లుఁడని బిరుదుగలదు. ఇతఁడిటీపల వాతాపికిండనరసింగపోతరాయలని పిలువబడుచుండెను. ఈయుద్ధము క్రీస్తుశకము ౬౮౭ వ సంవత్సరమున జరిగియుండెనని నిశ్చయింపఁబడినది. ఈయుద్ధము సింహళ దేశచరిత్రమగుమహావంశమునందుఁ బేర్కొనఁబడుటయొగాక తమిళ పెరియపురాణమునందుఁగూడ నూచింపఁబడినది.

రెండవమహేంద్రవర్మ.

నరసింహవర్మతరువాత సింహాననమునకువచ్చినవాఁడు మహేంద్రవర్మ. ఈ రెండవ మహేంద్రవర్మ కాలమున సహితము చాళుక్యులు తలయెత్తలేదు. ఇతఁడును తండ్రివలెనే నిరంకుశముగఁ బరిపాలనము చేసియుండెను.

పరమేశ్వరవర్త.

ఇతఁడు రెండవమహేంద్ర వర్తకొడుకు; పరమేశ్వర వర్తమును పేరు వహించిన వారిలో నితఁడు మొదటివాఁడు. ఈ పరమేశ్వరవర్త రాజ్యభారమును వహించి పరిపాలనము నేయుచుండిన కాలమున పశ్చిమచాళుక్యరాజును రెండవపులకేశి వల్లభుని కుమారుఁడును నగు మొదటి విక్రమాదిత్యుఁడు ౭౫౫ వ సంవత్సరమున నదివఱకుఁ బల్లవులచే నాక్రమింపఁ బడిన తన దేశమును స్వాధీన పఱచుకొనుటకై కాంచీపురముపై దండెత్తివచ్చి పరమేశ్వరవర్తము నోడించి కాంచీపురమును గైకొనియెనని విక్రమాదిత్యుని శాసనము వలనఁ దెలియుచున్నది. అయినను తరువాత పరమేశ్వరవర్త పెరువల నల్లూరను ప్రదేశమున విక్రమాదిత్యునితో ఘోరసంగ్రామమును సలిపి చాళుక్యుల నోడించినట్లుగ కురముగ్రామములోని పరమేశ్వరవర్తశాసనము దెలుపుచున్నది. ఎట్లయినను అదివఱకు పల్లవుల స్వాధీనములో నుండిన కందనోలు మండల మంతయుఁ గాని కొంతవఱకుఁగాని చాళుక్యుల స్వాధీనమై యుండెననుట వాస్తవము. చాళుక్య విక్రమాదిత్యుని తామ్రశాసనములు రెండును, విక్రమాదిత్యుని కొడుకు వినయాదిత్యుని శాసనములు రెండును మొత్తము నాలుగు శాసనములు చాళుక్యులవి యామండలమునఁ గానంబడు చున్నవి.

రాజసింహుఁడు లేక రెండవనరసింహవర్త.

ఇతఁడు పరమేశ్వర వర్తకొడుకు; కాంచీపుర కైలాసనాథుని దేవాలయములో నడుచునుండిన రాజసింహేశ్వరుని గుడిని కట్టించినవాఁ డితఁడే.

మూడవమహేంద్రవర్త.

రాజసింహునియనంతరము సింహాసనమధిష్ఠించిన వానికుమారుఁడు మూడవమహేంద్రవర్త తండ్రికాలమున పూర్తికాని దేవాలయపుంబమలను పూర్తికావించినవాఁడు. ఈయరువురిరాజులనుగూర్చి చెప్పఁదగినవి కేమంతములేవియును లేవు.

రెండవపరమేశ్వరవర్ణన.

ఇతఁడు మూడవమహేంద్రవర్మ సోదరుఁడు. రాజసింహునికొడుకు. సోదరునికిఁ బిచ్చట రాజ్యభారమును వహించెను. ఇతఁడు కాంచీపురములోని వైకుంఠ పెరుమాళ్ల దేవాలయమును నిర్మించినవాఁడు. ఇయ్యది యొకకాననములో పరమేశ్వర విష్ణుస్థూతముని పిలువబడియును. తరుమంగయాళ్వారు స్తోత్రములలో పరమేశ్వర విన్నగరముని పేర్కొనబడియును. ఈపరమేశ్వరవర్మ మరణానంతరము రాజవంశమునందు గృహకల్లోలము జనించి రాజ్యకాంతి సంభవించినట్లు గన్పట్టుచున్నది.

నందివర్మ పల్లవములుఁడు.

పరమేశ్వర వర్మకుఁ బిచ్చట సింహాసనాశీఃపామునుగూర్చి వివాదము సంభవించినటుల కానకుడితామ్ర కాననమునందు నూచింపబడినది. పరమేశ్వర వర్మజ్ఞాతియగు నందివర్మ రాజ్యాధిపత్యము వహింపవలయునని ప్రజలెన్నికొనుటచేత నందివర్మ పల్లవ ములుఁడు సింహాసనమెక్కినాఁడు. నందివర్మ పల్లవముల్లని ఉదయేంద్రము కాననములో నందివర్మ సేనాధిపతియగు నుదయ చంద్రుఁడు స్వహస్తముతోఁ జిత్రమయ్యుండను పల్లవరాజును జంపినట్లుగఁ జెప్పబడియుండుటచేత గృహ కల్లోలవిషయము స్పష్టమగుచున్నది. పల్లవరాష్ట్రమునందు జనించిన కలవరమును మార్పును దూరమునుండి పీఠించుచుండిన పశ్చిమ చాళుక్య రాజగు వినయాదిత్యుని మనుమఁడగు రెండవ విక్రమాదిత్యుఁడు తమకుఁ బ్రబల శక్తువులుగనుండిన పల్లవుల నూపడంచుటకదియై యుచనని యూహించి యమేయబలములం గూర్చికొని తుండక విషయముపై దండెత్తివచ్చి తన్నెదుర్కొనిన నంది పోత వర్మను ఘోరసంగ్రామమున జయించి తఱిమి గొట్టెను. ఈరెండవ విక్రమాదిత్యుఁడు తరువాత కాంచీపురమును బ్రవేశించి పూర్వధర్మము ననుసరించి పట్టణమును నాశముచేయకుండుటయై గాక బ్రాహ్మణులకు బీదవారలకు దానధర్మములుసేయుటయై గాక కాంచీపురములోని కైలాసనాథునకుఁ బురాతననామమగు రాజసింహేశ్వరయనకు పెక్కువేల

కువర్ణమును దానముచేసిను. కైలాసనాథుని దేవాలయపు స్తంభముమీఁద విక్రమాదిత్యుని కాననము లిఖింపఁబడినది. ఈవిక్రమాదిత్యుని దండయాత్ర పల్లవ రాజ్యాధికార విజృంభణమునకు మృత్యుప్రాయమయ్యెను. నందిపోత వర్తి బహుకాలము రాజ్య పరిపాలనము చేసినట్లుగఁ గన్పట్టుచున్నది.

అవరాజితవర్త.

నందిపోతవర్తకుఁ దరువాత అపరాజితవర్త రాజ్యభారమును వహించి శ్రీపైరుంబీయముకడ పాండ్యరాజగు రెండవ వరగుణుని జయించెను గాని విధి వశమున నెనిమిదవ శతాబ్దాంతమున అదిత్యచోడునిచే జయింపఁబడియెను. ఈయుద్ధముతో పల్లవ రాజ్యాధికారము చోడుల వశమయ్యెను. పల్లవరాజులు చోడరాజులకు సామంతులయిరి. పల్లవులు చోడులచే జయింపఁబడినట్లుగ నే పశ్చిమ చాళుక్యులు గూడ రాష్ట్రాధికారులచే జయింపఁబడిరి. ఇట్లు పల్లవుల యొక్కయు, పశ్చిమచాళుక్యులయొక్కయు ప్రభయంతయు నెనిమిదవ శతాబ్దముతో తగ్గిపోయి రాష్ట్రాధికారులయొక్కయు, చోడులయొక్కయు, వేంగి రాజులయిన పూర్వచాళుక్యులయొక్కయు ప్రభ వికసించసాగెను. ఇట్లు తొమ్మిదవ శతాబ్దమునాటికి కాంచీపుర పల్లవరాష్ట్ర మంతరించిన మాత్రమున నింకఁ బల్లవరాష్ట్రములు లేవని భావింపరాదు. ఆంధ్ర ద్రావిడ కర్ణాటక దేశములయందు పల్లవులు వేత్సీలు కాఖిలవారు ప్రత్యేక రాష్ట్రములను గలిగియుండి పదు మూడవ శతాబ్దాంతమువఱకు పరిపాలనము సేయుచుండిరి. కాని వారల యధికారములు వారిభూములను దాటిపోయి యుండలేదు.

పశానుత్సాంగు.

క్రీస్తుశకము ౬౮౦ వవ సంవత్సర ప్రాంతమున జయసింహుండను పూర్వచాళుక్య రాజు వేంగిదేశమును, మొదటి నరసింహవర్మయను పల్లవరాజు కాంచీపురమునందును బరిపాలనముచేయుచుండ దక్షిణాపథదేశములను జూచుట కై చీనాదేశపు యాత్రికుండగు హశానుత్సాంగు బయలుపెడలి మొదట వేంగిపురమునకు వచ్చెను. వేంగిపురమును పింగిలో (Phing-ki-lo) అని పిలిచినాఁడు. ఈవేంగిదేశమునకు దక్షిణమున మహాంధ్రములేక ధాన్యకటకదేశము కల

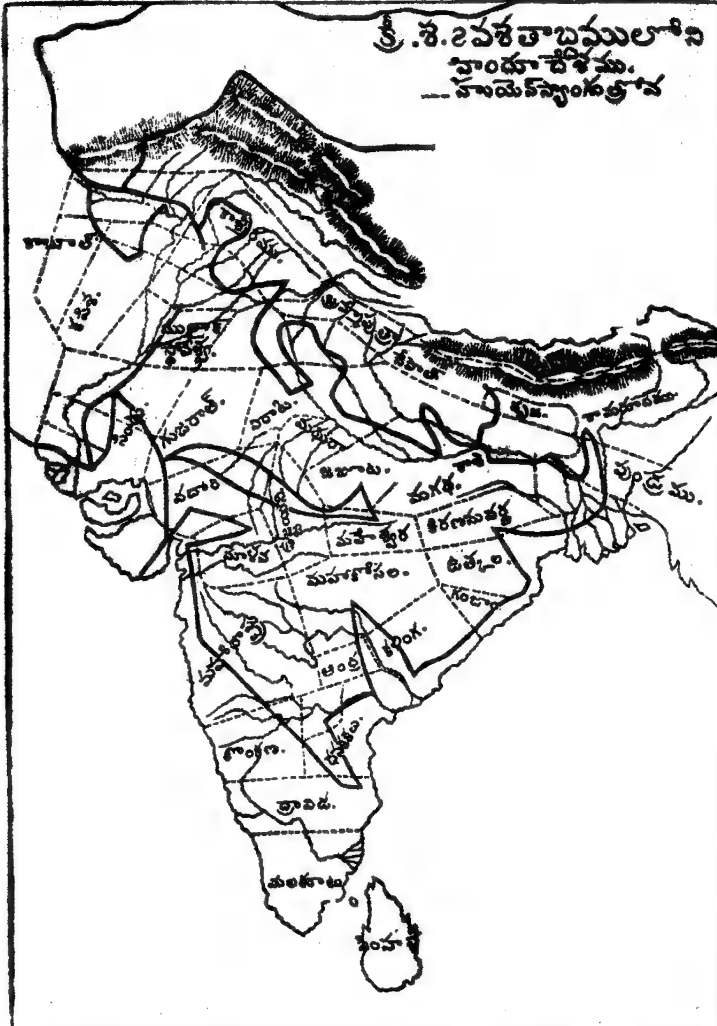
దని చెప్పియున్నాడు. భూమి సారవంతమైనదనియు, ఎలుపంటలు పండుచున్నవనియును, దేశమున నడవులు పెక్కులున్నవనియు, పట్టణములలో జనసంఖ్య తక్కువగ నున్నదనియు మనుష్యులు పచ్చన నలుపు గలిగిన చామనచాఱు వర్ణముగలిగియున్నారనియు, ధైర్యసాహసములుగలిగి భయంకరులుగాఁ గన్నట్టి నను విద్యానశ్రీ కలవారుగా నుండిరని చెప్పియున్నాడు. తౌడ్లల పురాతన సంఘారామములు కిథిలములై యున్నవనియును, నూఱుదేవాలయము లనేక కిష్కలను గలిగియుండఁగా బౌద్ధారామములు తొంబది మూత్రమె జనులచే నలంకరింపఁబడి యున్నవని చెప్పియున్నాడు. మఱియును ధాన్యకటకము లోని బుద్ధుని గౌరవార్థముగాఁ గట్టఁబడిన రెండుసంఘారామములను పూర్వశైల సంఘారామమని, అపరశైలసంఘారామమని పేరుపెట్టియున్నాడు. మహాఆంధ్రదేశమునకు నైరుతిమూల నుండిన చోడదేశమునకుఁ (కడపమండలము) జోయెను. దేశము కొల్లపెట్టఁబడి యుండుటచేత మిక్కిలి తక్కువయిన జన సంఖ్య గలిగి యడవులచే నావరింపఁబడి క్రూరచిత్తులును దుష్ప్రవర్తకులయిన జనులతోఁ గూడియున్నదని నుడివియున్నాడు. ఈదేశమును చులియా (Chuliya) అనఁగా చోడదేశమని పిలిచియున్నాడు.

హానుత్సాంగు ఆంధ్రచోడదేశమునుండి కాంచీపురమునకుఁజోయెను. కాంచీపురము రాజధానిగానుండిన దేశమును తాలోపిన (Tha-lo-pi-cha) అనఁగా ద్రావిడదేశమని పేర్కొని యున్నాడు. భూమిసారవంతమై చక్కఁగ వ్యవసాయముచేయఁబడుచున్నదనియు, ధాన్యములు మొదలగుపంటలు నమృద్ధములుగా ఫలించుచున్నవనియును చెప్పియున్నాడు. రాజధాని యగు కాంచీపురము గ, ౩ మైళ్ల విస్తీర్ణముగల పట్టణమనియును, దేశములో నూఱుబౌద్ధ సంఘారామములును పదివేలమంది బౌద్ధమతచార్యులును గలరనియును, సింహళద్వీపపానులవలెనె వీరిలోననేకులు స్థావీరవిద్యాలయమునకుఁ జేరిన మహాయనాకాభానంజంధులనియును, హిందూ దేవాలయములు ౧౦ మూత్రమె కలవనియును, దక్షిణహిందూదేశముయొక్క దక్షిణభాగములలో వలెనె దిగంబర శైవసన్న్యాసులుకూడ వేనవేలుండిరనియును, హానుత్సాంగు పేర్కొని

యన్నాడు. ఇచ్చటిమనుజులు ధైర్యవంతులుగను సత్యసంధులుగను, విజ్ఞాన
క్తులుగ బుజువ ర్తనులుగనుండిరని నుడివియున్నాడు. ఆకాలమునాటి శౌద్ధ
సంఘారామములలో గొప్పదగు నాలందసంఘారామమున కధిపతిగా నుండి
హానుత్సాంగునకు గురువుగానుండిన కిలాభద్రునకుఁ బూర్వికుడయి మహాశ
త్త్వ విచారకుడని ప్రఖ్యాతిగన్న ధర్మపాలునకు జ్ఞప్తపానమగుటచేత కాంచి
పురము శౌద్ధులకుఁ బుణ్యక్షేత్రముగ నుండెను.¹ ఆకారణముచేత నిచ్చట శౌ
ద్ధమతాచార్యు లనేకులీపట్టణమును జూడవచ్చుచుందురు. మఱికొంద టిచ్చట
నే నివసించుచుందురు. ఈకూర్పుతీరము నందంతటను మధ్యహిందూదేశములోని
భావ నేమూటలాడుచున్నారని కూడవక్కాణించి యున్నాడు.

¹ Beal, Records, ii, 228. 30; Life, pp 188. 40; Watter-
rs, ii, 226 8 It-sing, Records of the Buddhist Religion trans
Takakusu; pp. XIX, lviii, 179, 181

కాంచీపురము బ్రాహ్మణజాతము.

ఆకాలమునందు కాంచీపురము బౌద్ధులకు మూత్ర మెగాక బ్రాహ్మణులకును ముఖ్యస్థానముగ నుండెను. వేద వేదాంగవిదులయిన బ్రాహ్మణోత్తము లనేకులు కాంచీపురమునుజేరి పల్లవరాజుల సోమకేర్వమునఁ బరిష్కృతులను వేదవిద్యాలయములను నెలకొల్పి స్వమతవ్యాప్తికై కృషి చేయుచు కృతార్థులగుచుండిరి. ఈవిషయము వశామత్సాంగు వాక్యములవలనఁగూడ నుద్భవించుచున్నది. ఇక్కడనుండి బ్రాహ్మణుల నేకులు పల్లవరాజులచే నగ్రహారములను సర్వమాన్యభావములనుబడసి బ్రాహ్మణులరేని దేశభాగములకుఁ బంపఁబడుచుండిరి. దేశములో బ్రాహ్మణేశ్వర మతముల నవలంబించిన ప్రజలే విశేషముగానున్నను బ్రాహ్మణుల తమ విద్యాప్రభావముచే రాజులనాకర్షించి శేవలము వైదికపుత్రులందు యాత్ర మెగాక లోకపుత్రులయందును బ్రవేశించి మంత్రిత్యాధికారములను సహితముఁజొంది బ్రాహ్మణులను బ్రాహ్మణపుత్రులను గాపాడుచు సాధ్యమగువంతరమున మతాంతరులయిన ప్రజలతో వైరముఁజెట్టుకొనక జైన బౌద్ధమతాచార్యులపట్ల వైషమ్యమును బురికొల్పక సహనముగలిగి యొప్పియుండి జాగరూకులై మెలకువతో నిర్మించుచుండుటచేత బ్రాహ్మణ మతాంతరము క్రమక్రమముగా బలపడి జనసామాన్యములో సహితమునాటుకొని వేళ్లుపాటి మహాపుత్ర మై కాళోపకాళులతో విస్తరిల్లి వర్ధిల్లుటకు హేతువనమ్యును. అప్పటికి నద్వైతమత శాసనాచార్యుఁడగు శంకరుఁ డవతరించి యుండలేదు. అప్పటికి దక్షిణాపథమునందలి బ్రాహ్మణోత్తము రెల్లరును వేదవేదాంగ విద్యులను మూత్ర మెగాక నమస్తకాస్త్రములఁ బరిశ్రమచేసి యభ్యసించినవారగునుండిరి. ఇట్లార్థ శ్రుతియాలనినందుకొనఁగోరిన పల్లవరాజపుత్రుల ప్రాపకమువలనఁ గ్రీస్తుకము మూడవశతాబ్దమునుండిపలన హిందూమతము పదునాల్గవ శతాబ్దమునాటికి దక్షిణాపథమున ముఖ్యముగా నాంధ్రదేశమున బౌద్ధజైన మతములను సంపూర్ణముగా మ్రోసి నేరనది.

జైనమతము.

ఆంధ్రదేశమున బహుశతాబ్దములకాలము జైనమతమువ్యాపించి యుండుటవలన నిచ్చట జైనమతచరిత్రమునుగూర్చి కొంచెము చదువరులకు వినిపించుట

యావత్సకముగాకపోదు. జైనమతస్థాపకుడయిన మహావీరుడు గౌతమబుద్ధునకు సమకాలినుడనియును బంధువుడనియును జెప్పెదరు. ఇతఁడు మగధదేశములోని పాటలీపుత్రనగరమునకు నిరుపదియేడు మైళ్లదూరముననున్న జైకాలియును పట్టణమున జనించెను. అప్పుడు రాజ్యముచేయువాఁడు రాజాగాక ఓక్రియకుటుంబములోని నాయకుల నేకులు గలిసి రాజ్యపరిపాలనము చేయుచుండిరి. నాయకసత్తా రాజ్యము (Oligarchical Republic) అనిపిలిచెదరు. ఈమహావీరుడట్టి ఓక్రియనాయకులలో “నతవంశ” జాడగు సొక నాయకునియొక్క కనిష్ఠపుత్రుడగుచుండెను. ఇతఁడు ముప్పదేండ్ల పాయముననే పారసనాథులను నస్వాధీనులలోఁ గలిసి రెండుసంవత్సరములు సంచారమును జేసినతరువాత న్యతంత్రమతమును స్థాపించి నలువదేండ్లవఱకు ధర్మబోధనచేయుచు సుత్రరదక్షిణమగధములయందే మతములఁగొన్నిటి నేర్పాటుచేసి క్రీస్తుపునకుఁ బూర్వము ౪౯౦ దవ సంవత్సరములలో బరమపదముగాంచెను. ఈమతావలంబకులను మొదట నిర్ద్రింథులని పేర్కొనిరి. అనఁగా వీర శ్రేగంధముల నీశ్వరదత్తములని విశ్వసించువారు కారని యర్థము. ఈమతమువారి తమమతస్థాపకులను మహావీరునిగూడ “జను” అనిచెప్పినందున నీమతమున కిటీవల జైనమతమని పేరువచ్చినది. కొంతకాలము గడచిన తరువాత దిగంబరులనియు శ్వేతాంబరులనియు వీరలు రెండు తెగలుగ నేర్పడిరి. ఈమతము క్రమక్రమముగా దక్షిణమునకును వ్యాపించెను. అకలంకుడను జైనాచార్యుడొకఁడు కాంచీపురములో బౌద్ధులతోడించి వెడలఁగొట్టెనట. జైనులు బ్రావిడకర్ణాటభాషలలో చక్కని యుద్ద్రాంధ్రములనువ్రాసిరి. ప్రస్తుతము హిందూదేశమున గలఅక్షుల జైనులు మూతమువ్వారు.

జైనమతనిర్ధాంతములు.

నేడములు పొరుషేయములు; ౨ అహోరణుండను సర్వశక్తియై యొకఁడుమాత్రము గలఁడుగాని సర్వశక్తిమంతుడయ్యును కటక్కునివలె సూరకుండు సుజ్జిఘనపద్మాదరణ దురాదరణరే మనలరక్షించుటకు శిక్షించుటకుఁ గారణము అకాని యొక్కరుడు మనలనిష్ఠమువచ్చినట్లు రక్షించుటకు శిక్షించుటకుఁ గార

బుడుగాడు రప్పియి సుప్తిలోనిజేవులనాదులుగానవి నాశమునఁ జెందునవి కావు; ౫ ఈథామికి దిగువ నేకునరకలోకములును, సైవఁబదునాఱు దేవలోకములును గలవు; అన్నిటికినిఁ బైనఁ బదు నేడవది అగమింద్రలోకముగలదు; అచ్చటనే సర్వేశ్వరుఁడు నివసించుచుండును; పుణ్యాత్మలగువా రచ్చటికిఁ బోయెదరు. పాపాత్ములు నరకలోకములకుఁ బోయెదరు. ఇదిమఱకు వెడలిపోయిన తీర్థంకరులను గురువులను పూజింపవలయును; ౭ అహింసాధర్మము నాచరణము లోనికిఁ దీసికొనిరావలయును. అహింసయే వీరివ్రతములలోఁ బ్రధానమైనవ్రతముగానున్నది. జీవహింస కలుగుననుభయముచేత వీరలు రాత్రిభోజనమునూని సాయంకాలముననే భుజింతురు. వడియఁగట్టినీరును ద్రాగరు. మొదట వీరి జాతిభేదము లేకపోయినను ఇప్పటివారు జాతిభేదమును బాటించుచున్నారు.

అంధ్రదేశమున జైనమతవ్యాపనము.

అంధ్రదేశమున నొకప్పుడు జైనమతము వ్యాపించియున్నదని చెప్పటకు దృష్టాంతము లిప్పటికి ననేకములుగలవు. అంధ్రదేశమున సెప్పటఁజూచినను జైనవిగ్రహములే గానంబడుచున్నవి. గోదావరి మండలములోని కాకినాడ తాలూకాలోనున్న అర్యవట్టమునఁ గ్రామము జైనవిగ్రహములను గలిగియుండి కొన్నిసమయములందుఁ జైనపాడని పిలువంబడుచున్నది. అవిగ్రహములే గొన్నిసమయములను పేరుతో పితాపురము పీఠులలో హిందువులచేఁ బూజింపఁబడుచున్నవి. అనావృష్టికాలమున నీవిగ్రహములకు నుత్సవముచేయుఁ బడును. అమలాపురముతాలూకా నేడునూరుగ్రామములోని విగ్రహములు మండలములోని యన్నిటికంటెను బెద్దవిగానున్నట్లు చెప్పఁబడుచున్నవి. ఇట్టి జైనవిగ్రహములు కొన్నికామచంద్రపురము తాలూకాలోని కాజుబారు, ఎండమూరు, సీల మొదలగుగ్రామములలోను, పితాపురము తాలూకాలోని జల్లూరులోను, అమలాపురము తాలూకాలోని ఆశ్రేయపురములోను, నగరము తాలూకాలోని తాటిపాకలోను, రామచంద్రపురము తాలూకాలోని దాక్షరామములోను గానుండుచున్నవి. అమలాపురము నగరము తాలూకాలోని పురాతనము లయినబావులు కొన్నిజైనబావులని పిలువంబడుచున్నవి.

ఇట్లు గోదావరిమండలమున మూత్ర మెగాక వికాఖపట్టణమండలమందును జైన స్థానము లనేకములుగలవు. జైనమతములలోఁబుట్టి పెరిగిన కృష్ణా గుంటూరు మండలములనంగతి చెప్పనక్కఱలేదు. ప్రతాపరుద్రుని కాలమునఁకు ధాన్యకటకము జైనులస్వాధీనమందే యుండెను. జాధమత మెంత ఊనించిపోయినను ధాన్యకటకములో (ధరణికోట) బుద్ధజేవుడు పూజింపఁబడుచునే యుండెను.

కుమారిలభట్టు.

ఆంధ్ర బ్రాహ్మణులు మొదటినుండియు వేదవిద్యానంపన్నులై మహా విద్వాంసులై పేరెన్నిక గాంచినవారుగా నుండిరి. ఇప్పటికి నాంధ్రబ్రాహ్మణులు వేదపఠనమునం దనమాన ప్రజ్ఞగలవారని డాక్టరు భాండార్ కర్ మొదలగు విద్వాంసు లభిప్రాయము లిచ్చియున్నారు. వేదవేత్తలయి ప్రఖ్యాతిగాంచిన గూంధ్రబ్రాహ్మణులలో కుమారిలభట్టు మిక్కిలి ప్రముఖుఁడుగా నున్నాఁడు. ఇతఁ డేడవ శతాబ్దములోని విద్వాంసులలో మహా విద్వాంసుఁడుగా నుండెను. ఇతఁడు జైమిని సూత్రములకు భాష్యమును విరచించెను. ఈజైమిని సూత్రములలోని మతమునకే పూర్వ మీమాంసమతమని పేరు. ఇయ్యది కర్మప్రధానమైన వైదికమతమును బోధించును. కపిలుని సాంఖ్యతత్త్వము నాధారపఱచుకొని హేతువాదికములై నవీనతత్త్వమార్గముల బోధించుచు కర్మప్రధానమైన వైదికమతము నిరర్థకమైనదని నిరసించెడు జైన జాధమతముల ఖండించి కుమారిలభట్టు కర్మమార్గ ప్రధానమైన వైదిక ధర్మమును ప్రబలఁజేసెను. ఈకుమారిలభట్టునకు భట్టపాదుఁడను మఱియొక పేరుగలదు. ఈతఁడు పంగదేశీయుఁడని పాశ్చాత్యులు మొదలగువారు కొందఱు వ్రాసిరిగాని యితఁ డాంధ్రదేశీయుఁడని జైనుల గ్రంథమునందుఁ జెప్పఁబడియుండుటచేత నాంధ్రుఁడని విశ్వసీంపవచ్చును. జనవిజయమును జైనగ్రంథమునం దీక్రిందిస్థోకము గానంబడుచున్నది.

“శ్లో. ఆంధ్రోత్కలశాం సంయోగే ఋతే జయమంగరే

గ్రామే తస్మిన్ మహానద్యాం భట్టాచార్యః కుమారకః

ఆంధ్రజాతి స్తీతిరితో మాతా చంద్రగుణానతీ యజ్ఞేశ్వరః పితా యస్య.

మహావాదిర్మహాన్ ఘోరః శ్రుతిశాం చాభిమానవాన్
జీవావామంతకః సాక్షాత్ గురువ్యష్టతి పాపవాన్.

ఇతః దాంధ్రజాతివాఙ్మయము, శైలిరీయశాఖవాఙ్మయము, ఈతః
నిర్మండితేరు యజ్ఞేశ్వర భట్టనియును, ఈతని తల్లిపేరు చంద్రగుణాయనియును,
ఈతఃదాంధ్రోత్పల సంయోగప్రదేశమనఁగా నిప్పటి గంజాము జిల్లాలో జయ
మంగలమను గ్రామమునందు జనించెననియును ప్రత్యేకముయొక్క భావమై
యున్నది. శైనులు తమ మత గ్రంథముల నితరులకుఁ జూపనందునఁ బూర్వ
చార పరాయణుడైన యీమహా విద్వాంసుఁడు శైవవేషము వేసికొని జీవా
చార్యులవద్ద వాడైన ధర్మశాస్త్రములను నేర్చుకొని తరువాత శైవమత ఖండన
ముఁజేసినందున శైవు లీతనిని గురుద్రోహియనియు, పాపుఁడనియును నిందిం
చెదరు. ఇతఁడు మహావాదియని వీని ప్రతిపక్షులయిన శైవులే యొప్పుకొనిరి.
మఱియు నీతఁడు మేదినిపురరాజయిన సుధన్వుని కిష్టునిగఁ జేసికొని వానిచే
బౌద్ధశైవుల వశేకులఁ జంపించెనని చెప్పెదరుకాని అది వాస్తవమైనను గాక
పోయినను శైవ బౌద్ధమతములకుగంటుటకు నితఁడు కొంతవలతుఁ గారకుఁడని
చెప్పవచ్చును. శైవిని కృత మీమాంసపై నితఁడు వ్రాసినభాష్యములో వర్ణింపఁ
బడిన సాంప్రదాయమునకు భట్టమతమని పేరుకలదు. వేదములో వర్ణింపఁబడిన
యజ్ఞ యాగాదికర్తలు చేయుటవలన ముక్తికలుగునని కుమారిలభట్టు యొక్క
సిద్ధాంతమై యున్నదిగనుక నితఁడు కర్తమార్గవాదియని యుక్తిరమీమాంస
కు లనియెదరు. కుమారిలభట్టు రెండుకతాబ్దములకుఁ బూర్వమే బౌద్ధశైవులపై
దండెత్తి వాగ్యుద్ధములను నలుపుటవలన శంకరాచార్యునికి మార్గము సులభ
మయ్యెను.

బ్రాహ్మణులు-సముద్రయానము.

(క్రీ. శ. ౪౦౫-౪౦౮).

అయిదవ శతాబ్దారంభమున చీనాదేశముఁడగు “ఛాహియాన్” అను
యాత్రికుఁడొకఁడు బౌద్ధశాస్త్రములను సందర్శించుటకును, బౌద్ధధర్మగ్రంథము

నభ్యసించు నిమిత్తమును హిందూదేశమునకు వచ్చియుండి యాఱునంశస్వరములు దేశసంచారముచేసి హిందూదేశముయొక్క యాకాలపుస్థితిని గొంతవ్రాసిపెట్టి నాఁడు. ఇతఁడు హిందూదేశమంతయుఁ దిరిగిచూచిన తరువాత తామరి ప్తిన కిరమున నోడయొక్క బహుద్భుతములు ప్రయాణముచేసి సింహళ ద్వీపమునకుఁ బోయి యచ్చట కొంతకాలము నివసించియుండి పిమ్మట వర్తకులదైన యొకయోడ నెక్కి తొంబదిదినములకు జావాద్వీపమును బ్రవేశించెను. ఇన్ని దినములు ప్రయాణముచేయుటకుఁ గారణమును దెలిపియున్నాఁడు. ఇతఁడెక్కిన యోడలో రెండువందల బాటసారులు గలరు. మార్గమధ్యమునం దొకగొప్ప తుపానుపట్టుట నంభవించెను. ఓడకొక చిన్నరంధ్రముగూడ పడెను. ఓడలోని సరకులను సముద్రములోఁ బాఱవేయవలసి వచ్చెను. తానుసంపాదించిన మత్తగ్రంథములను విగ్రహములను పటములను వర్తకులు సముద్రములోఁ బాఱవేయుదురేమో యని ఘాహియాన్ భయపడెను. అట్టిదేమియును తటస్థింపలేదు. కాని మూఢవిశ్వాసము గలిగిన బ్రాహ్మణులు కొందఱు తన్నుఁగూర్చి తమలోఁ దామిట్లని వితర్కించుకొనిరట. “ఈబ్రాహ్మణుఁడు మనలోఁగూడ నోడపై నుండుటచేత మనమదృష్ట విహీనులమై యావిపత్తు పాలఁబడితిమి; ఒక్కనికొఱకు మనమందఱము చాపరాదు; నీద్వీపము మనకుఁగానంబడినను ఈభిక్షువును భూమిమీఁద విడిచిపెట్టి మనము పోవుదము.” అయినను ఘాహియానుకు రక్షకుఁడుగానుండిన యాతఁడు వాని నొంటరిగ నేకాంతద్వీపమునఁ జనిపోవునట్లుగ దిగవిడిచిపోవుటకై సమ్యకంపక దృఢానుగా వానిపక్షమున నిలిచియుండెనట! ఈయాత్రికుఁడు జావా ద్వీపములో పాపండులును బ్రాహ్మణులును పెద్దిల్లుచుండి రని నుడివియున్నాఁడు. హిందువులు వర్తకముచేయుటకై యాంధ్రరాజులకాలముననే యచ్చటికిఁ బోవుచుండిరని యిదివఱకే వ్రాసియున్నారము. తరువాతను సహితము హిందువులు వర్తకముచేయుటకై యచ్చటికిఁ బోవుచుండిరి. ఘాహియాన్ బ్రాహ్మణులొద్వీపమున నుండిరని వ్రాసిన విషయ మబద్ధముకాదు. నాల్గవ శతాబ్దమునందు వేంగిరాజు అయిన పల్లవులు జావాసుమత్రాద్వీపములను జయించినట్లు గానంబడుచున్నది. జావాసుమత్రాద్వీపములోఁ గొన్నికానములు గానవిచ్చుచున్నవి.

కలింగదేశముననుండుకాశీకథ జానానుమత్రాదీవులకు వ్యాపించెననిగాథలలోఁ జెప్పకొనుటమాత్రముండెను. గాని చాలకాలమువఱకుఁ బ్రత్యక్ష నిదర్శనమేమి యుఁగానరాకుండెను. ఇటీవల కాలధర్మమునొందిన కోహెన్ ట్టువాద్దుఁగారి పునఁ గనుఁగొనఁబడిన రెండుకాననములవలన క్కాయి, జానా లిపుల యుక్తి యొక్క నిజతత్వము బోధపడినది. ఈరెండునుసంస్కృతభాషలో వ్రాయఁబడినవి. వీరిలోనిలిపి వేంగిరాజుల ప్రాచీన కాననములలోనిలిపిని బోలియున్నది. రెయిటన్ జార్జునకు ననతిదూరమున నున్న జాంపియా, (Tjampea) జాంబో (Djambo) అనుప్రదేశములలోని కొండలపై సంస్కృత శ్లోకములు మనోహరముగాఁ జెక్కఁబడియున్నవి. హిందూరాజుయొక్క పాదములను నీకొండలపై నీదీప్తములను జయించి నందుకుఁ గుర్తుగాఁ జెక్కఁబడినవి యూహింపఁబడుచున్నది. ఈమహాకార్యమును నిర్వహించినది పూర్ణవర్మ యనిపేరుఁ దెలుపఁబడినది. ఈకాననములను బోలిన మఱియొక కాననము జెబాన్ కోపి (Xebon Kopi) అనుప్రదేశమునఁ గానవచ్చుచున్నది గాని స్పష్టముగఁ దెలియరాకుండ విశేషభాగము శిథిలమయియున్నది. ఈమూడుకాననములు కుండాదీవులలో మిక్కిలి పురాతనము లయినవిగఁ గన్పట్టుచున్నవి.

కాఁబట్టి కాననపరిశోధకుల యభిప్రాయము ప్రకారము పూర్ణవర్మ కలింగమును, వేంగిని, కాంచీపురమును బాలించిన పల్లవులలోనివాఁడై యుండవలయునని బోధపడుచున్నది. ప్రాచీనవేంగిపల్లవకాననములలిపిని బోలియుండుటచేత నైదవశతాబ్దమున కీవలివాఁడుగాడని చెప్పవలసియుండును. ఆకాలము నందలి పల్లవులందఱు నొక్కకూటములోని వారేగాని యన్యులు గారని డాక్టరు బర్నలుగారు సహితము నుడువుచు నేయున్నారు. కాంచీపురమునుబాలించిన ప్రాచీనపల్లవుల దేశములో విశేషభాగ మాంధ్రదేశముగానే యుండుటచేతఁ బూర్ణవర్మ యాంధ్రదేశములోనివాఁడైయునియు, వానిలో జానాదీప్తమునకుఁబోయిన బ్రాహ్మణు లాంధ్రద్రావిడబ్రాహ్మణులై యుండురనియు జెప్పవచ్చును. ముమత్రా జానాదీప్తములలోని క్లింగులను వారు కలింగదేశము నుండివచ్చిన తెలుఁగువాండ్రని పెక్కండ్రు చరిత్రకారులు తలచుచుండఁగా

ధాన్యము బర్నిలుగా రుక్తరద్రవిడదేశకీరమునుండివచ్చిన ద్రమితులు యధి
ప్రాణులనుబడుచున్నారు. ఇప్పటి ద్రమితులు నుమత్రాద్వీపమునందు విశేషము
గానున్నను ప్రాచీనక్లింగులు కళింగదేశమునుండి 'వచ్చినవారని యూహించు
టకు క్లింగళబ్రహ్మ కళింగళబ్రహ్మనుండి పుట్టినదని నూచించుటయే ప్రబలాధార
ముగానున్నది. ఏదియొట్లున్నను పల్లవులకాలమునఁ దూర్పుతీరమునకును సుమ
త్రా జావా ద్వీపములకును వర్తకవ్యాపారము విశేషముగా జరుగుచుండెనని
యు, ఈరెండుదేశములనడుమ నోడలు నడుపఁబడుచుండెననియు, ఆంధ్రద్రా
విడ బ్రాహ్మణులు సహితముఁ బరదేశగమనమును నాకావిహారమును జేయుచుం
డిరనియును స్పష్టముగాఁ జెప్పవచ్చును. పూర్వమెరుబది తొంబదిదినములవఱకు
సముద్రయానము చేయుచుండిన బ్రాహ్మణోత్తములసంతతివారు సముద్ర
యానము కూడదని జేతు వాదించుట వింతగాఁ గన్నట్లకమానదు అప్పటి బ్రా
హ్మణుల యున్నతస్థితికిని ఇప్పటి వారి యవనతస్థితికిని గలకారణము తప్పక
గోచరము గాకమానదు. సముద్రయానము కూడదనివాదించు బ్రాహ్మణులు తమ
పూర్వుల వృత్తాంతమును జదువుకొని జ్ఞానపంతులయి దుర్భాగహమును విడిచి
పెట్టి దేశాభివృద్ధి కడ్డుపడక హిందూమాతరొక్క అభ్యుదయపరంపరాభివృ
ద్ధికై పరదేశములకుఁబోయి వచ్చినవారిని బాధింపక యాదరింతురుగాక.

వైష్ణవమతము.

పల్లవులు నందిని తురాయిగను ఖిట్యాంగమును టెక్కిముగ నవలంబించి
నర్మపాధారణముగ కైపులుగనున్నను సంస్కృతకాననములం బ్రకటించిన
వారిలోఁ గొందఱు వైష్ణవభక్తి పరాయణులుగనున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. కు
మారవిష్ణువు, విష్ణుగోపవర్చ, సింహవిష్ణువు మొదలగు పేరులు వైష్ణవమతమును
దెలుపునవియ్యెయున్నవి. కుమారవిష్ణువు మొదలగు రాజులు విష్ణువాదభక్తిరతు
లమయిన భాగవతులమని చెప్పుకొనుటయే వారు వైష్ణవమతావలంబుకులని ధ్రువ
పడుచున్నది. ఈకాలమునందే వైష్ణవమత మున్నరస్థితికి వచ్చుచున్నదని
యూహింపఁదగియున్నది. ప్రాచీనవైష్ణవాశ్వాస లీకాలమునందే తలయెత్తి
రని యూహింపఁదగియున్నది. ఈయాశ్వాసలలో తిరుమలీకైయాశ్వాసము

పల్లవరాజుకడు మొదట పరిభవించి తరువాత పశ్చాత్తప్తఁడయ్యెనని యొక వైష్ణవగాథగలదు. ఆంజనేయములోని పల్లవులుకొందఱు వైష్ణవమత మవలంబించినను మఱికొన్ని కతాబ్దములవఱకు విజృంభింపకయుండెను. ఇంతకంటెఁ బల్లవరాజులకాలమున వైష్ణవమతమునుగూర్చి చెప్పువలసిన విశేషచరిత్రాంశ మేదియును గానరాదు.

గాంగపల్లవులు.

పల్లవుల మహారాజ్యాధిపత్య మెప్పు డస్తమించినదో సరియైనకాలము దెలియరాదు గాని నందివర్మపల్లవమల్లుఁడ కడపటి వాఁడని విశ్వసింపఁబడుచుండుటచేత నెనిమిదవ శతాబ్దాంతముతోఁ బల్లవ సామ్రాజ్య మస్తమించినదని చెప్పఁదగియున్నది. ఇట్లేనిమిదవ శతాబ్దముతోఁ బల్లవ సామ్రాజ్య మంతరించి నను ఆంధ్ర ద్రావిడ కర్ణాటక దేశములయందుఁ బల్లవరాజు లధికార పరిమితిగల చిన్నచిన్న రాజ్యముల కధిపతులై మఱికొన్ని కతాబ్దముల కాలమువఱకు దక్షిణ హిందూదేశమునందుఁ దమతమ పాత్రములను బ్రదర్శించుచునే యుండిరి. కడపటి పల్లవుల చారిత్రము సంగ్రహముగా నొకంత యిటు వివరింతుము. ఈపల్లవకుటుంబములో నొకకాఖివారు కర్ణాటగాంగులతో సంబంధముగలవారమని దెలుపుకొనుచుఁ దొమ్మిదవ శతాబ్దాంతమువఱకు తొండైనాడులో విశేషభాగమును బరిపాలించుచు వచ్చిరి. ఇతర పల్లవులకును వీరికిని భేదము గన్పట్టుట కై వీరిని గాంగపల్లవు లనుచుండిరి. వీరలును భారద్వాజగోత్రులమనియును మహాభారతవీరుఁడైన యశ్వత్థామ సంకతి వారమనియుఁ జెప్పుకొనుచుండిరి. ఈ గాంగపల్లవరాజులలో విజయదంతివిక్రమవర్మ, విజయనందివిక్రమవర్మ, విజయనృపతుంగవిక్రమవర్మ, విజయాపరాజితవిక్రమవర్మయునురాజులు ప్రముఖులుగాఁ గన్పట్టుచున్నారు. తక్కిన విజయనరసింహ విక్రమవర్మ, విజయస్కంద కిష్య విక్రమవర్మ, విజయేశ్వరవర్మ అనుమువ్వురు రాజులును పేరు లనుబట్టి చూడఁగాఁ లై వారికి సంబంధించిన వారగునే గన్పట్టుచున్నారు. ఈపై నుదాహరించిన గాంగపల్లవులలో నృపతుంగవిక్రమవర్మకాననములు పృథుఘోషములయందుఁ దెక్కులు వ్యాపించియుండుటచేత మిక్కిలి పరాక్రమ

వంతుడని యూహింపబడుచున్నాఁడు. అపరాధిత విక్రమవర్మ కడపటివాఁడుగాఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నాఁడు. కుంతికోణమునకు సమీపము నందుండిన శ్రీపెరుం బీయమను ప్రదేశమున నితఁడు వరగుణుడను పాండ్యరాజు నోడించెను. తొమ్మిదవ శతాబ్దాంతమునందు అదిత్యుడను చోళరాజుచేత జయింపఁ బడియెను. అంతిటితో వీరి రాజ్యము చోడుల వశమయ్యెను. మైసూరుదేశము లోని గాంగవాడి రాజులయిన పశ్చిమగాంగులును బాణులును గాంగపల్లవులకు లోబడినవారని చెప్పెదరు. బాణరాజులను గూర్చి ప్రత్యేకముగ వేటొకప్రకరణమున వివరింతుము.

మఱియొక పల్లవవంశము.

గాంగపల్లవులతోఁ గూడ మఱియొక పల్లవ వంశము తొండ్రెవాడులోని మఱియొక భాగమును బరిపాలించుచుండెను. వీరు నందివర్మ పల్లవమల్లునివంశము లోని వారమని చెప్పకొనుచుండిరి. తిరువళ్ళిక్కేటికానమునందు దంతివర్మ మహారాజు పేరుగానంబడుచున్నది. నాలాయిర ప్రబంధములోని వైరమేఘుఁడు తొండ్రె యూరునకు రాజుని చెప్పఁబడియెను. తెల్లరేరిండ నందివోతరాయని కానములు కాంచీపురములోను తంజావూరుమండలములోని కొన్ని గ్రామముల లోను గానంబడుచున్నవి. పల్లవతిలక వింశమునకు సంబంధించిన నందివోతరాయ రను మఱియొక పల్లవరాజుగలఁడు. ఈరాజులకును గాంగపల్లవులకునుగల సంబంధము భావిపరిశోధనలవలనఁగాని గానరాదు. రాష్ట్రకూటరాజయిన మూడవ గోవిందరాజుచే జయింపఁబడిన దంతిగయను కాంచీపురాధీశ్వరుఁడు గాంగపల్లవ వంశములోనివాఁడో నందివర్మపల్లవ మల్లుని వింశములోని వాఁడోయో యుండవచ్చును.

నలంబవాడివల్లవవంశము.

కడప, కందనోలు, బల్లారి, అనంతపురమండలము లొకప్పుడు పల్లవ రాష్ట్రములోఁ జేరియుండెనని యిదివిశేష తెలుపఁబడియెను. పల్లవసామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైన తరువాత 32000 గల నలంబవాడి రాజ్యమేర్పడియెను.

ఈనలంబవాడి పల్లవరాజ్యములో నిప్పుటి బల్లారిమండలములో నధికభాగమును మైసూరునకు త్తరభాగమును ఈశాన్యభాగమును జేరియుండినవి. ఈరాజ్యము నకు మొదట అనంతపుర మండలములోని హేమావతి రాజధానిగ నుండెను. అదియుప్పుటి “పెంజేరు లేక హంజేరు” అనుభ్రామముయొక్క ప్రాచీననామ మైయున్నది. నలంబులుతా మీశ్వరవంశకాలమనియు, త్రినయన పల్లవుని వంశము లోనివారమనియును జెప్పకొనుచుండిరి. ఈత్రినయనపల్లవుఁడు విజయాదిత్యుఁడను చాళుక్యరాజువలన నోడింపఁబడిన త్రిలోచన పల్లవుఁడేయని నిర్దేశింపఁబడుచున్నాఁడు. ఈనలంబుల చరిత్రమును మైసూరుగజటిరను గ్రంథము నందు రైసుదొరగారు కొంతవఱకుఁ దెలిపియున్నార. ఈనలంబవాడి రాజవంశముయొక్క ప్రాచీన వృత్తాంతము తొమ్మిదవ శతాబ్దమునాటిదిగ నున్నది. బాణవంశమును నాళముఁజేసితినని బడాయిగొట్టుకొనిన మహేంద్రాధిరాజున లంబుని కిలాకానన మొకటి నేలము మండలములోని ధర్మపురియందుఁ గనుగొనఁబడినది. గాంగపల్లవులకాలములో పశువులను దొంగిలించెడివారని ద్రవిడచారిత్రములలో నలంబులు వర్ణింపఁబడియుండిరి. అట్టిగోత్రవాణములను గూర్చి తెలిపెడు రెండుకాననము లుత్తరార్కాడు మండలములోని అంటూరుకడఁ గాని పించినవి. వేలూరునకు సమీపమునఁ గానిపించిన యొక కాననములో “పల్లవ మురారి” యనియొడి త్రిభువనాధీరనలంబుని పేరుగానవచ్చుచున్నది. నలంబవాడివాటి వీరియధికార మెంతవఱకువ్యాపించెనో ప్రెకానములంబట్టియే గోచరముకాఁగలదు. పశ్చిమగాంగరాజగు రెండవమారసింహుఁడు (క్రీ. శ. ౯౬౩ మొదలు కొని ౯౭౪ వఱకు) నలంబులనాళముఁజేసినట్లుగ గరువముతోఁ జెప్పకొనియున్నాడు. చోడరాజగు మొదటిరాజరాజు (౯౮౫ మొదలుకొని ౧౦౧౩ వఱకు) నలంబవాడిని జయించినట్లుగఁ జెప్పకొనియున్నాఁడు. చాళుక్యులు కళ్యాణీపురమునఁ బరిపాలనము చేయుచున్న కాలమునందు నలంబరాజులకు బల్లారిమండలములోని కంపిలియను పట్టణము రాజధానిగ నున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. అభాగమున క్రీస్తుశకము ౧౩ వ శతాబ్దమునఱకు పల్లవులు గొంతవఱ కధికారమును గలిగియుండిరిని కాననములనుండి సాక్ష్యమును వాపవచ్చును.

ద్రావిడపల్లవులు.

తొమ్మిదవ శతాబ్దమున గాంగపల్లవు లాదిత్యచోడుని చేజయింపఁబడిన తరువాత ద్రావిడదేశములోని పల్లవులు చోడరాజులకడ సుద్యోగపదవులనుమోంచి వారలను గొలుచుచుండిరి. కళింగట్టుపారణియను ద్రవిడభాషాకావ్యములోఁ జెప్పినప్రకారము మొదటికులార్తుంగ చోడునికాలములో (క్రీ. శ. ౧౦౭౦ మొదలుకొని ౧౧౧౨ వఱకు) కళింగదేశముమీఁదికి దండయాత్రవెడలిన కరుణాకర తొండ్రమానను రాజుపల్లవుఁడును చెంగలుపట్టు మండలములోని మందలూరు సంస్థానాధిపతియైన యుండెను. విక్రమచోడుని క్రిందిరాజులలో తొండ్రమానురాజు మొదటివాఁడుగానుండెను. పండ్రెండవ శతాబ్దములో పాండ్యరాజ్యాధిపత్యమునుగుజింటి జరిగిన యుద్ధములో తొండ్రమానురాజు కులశేఖరుని పశ్చిమునఁ జేరెను. కారట్టట్టాంగు గ్రామములో నొకభాగమును బ్రాహ్మణులకుదానముచేసిన సామంతసారాయణుఁడను సంస్థానాధిపతి తంజావూరు కాననములలో నొకదానిలో తొండ్రమానని పిలువబడియెను. తొండ్రమానను పేరు క్రమక్రమముగాఁ బల్లవదేశమునుండి చోడదేశమునకుఁ బ్రాకినది. పల్లవరాజునిరుదువహించి పుదుకొటను బాలించుతొండ్రమాను రాజుపల్లవులవంశమున జనించెనని తలంచుటకుఁ గారణముగలదు.

త్రినయనపల్లవవంశము.

తామ త్రినయనపల్లవులవంశములోని వారమని చెప్పకొనుచుండిన కొందఱు సంస్థానిక రాజులయొక్క కాననము లనేకము లాంధ్రదేశములోఁ గానంబడుదున్నవి. ఈత్రినయనపల్లవుఁడే ముక్కుంటికాడువెట్టియని పిలువబడుచున్నాఁడు. ఈరాజులును తామ భారద్వాజగోత్రులమని చెప్పకొనియుండిరి. వీరును కాంచీపురమున కధిపతులుగనుండిరి. కాంచీపురము కామాక్షీదేవాలయములోని కామకోట్యంబికకు భక్తులుగనుండిరి. వీరికాననములు కడప కందనోలు

(1) Journal of the Royal Asiatic Society, 1909; see notes on Archeological Exploration in India 1908-09 by Mr. F. H. Marshall, p. 1084

సెల్లూరుమండలములలోగెరివక తాదాముమును గానిపించుచున్నది. వీరిచారిత్రముల నికవిఁదట రాఁబోవు ప్రకరణముల వివరింతుము. ఆంధ్రదేశమును బాలించిన రెడ్డుకొండలు పల్లవాదిత్యులమనియు, పల్లవత్రి సేతులమనియు, విదవాదేరులు పహించుటచూడ వీరలకును బల్లవులకీ సంబంధముకలదని చరిత్రకారులూహించుచున్నారు. వీరింగూర్చి వారలచరిత్రమును తెలుపునందర్భమున వివరించి వ్రాయుదుము. కాంచీపురమును బాలించిన నందివర్త పల్లవములునివంశములోఁ జేరిన కలివర్తకు చాళుక్యుఁడగు రెండవతాళరాజు వెలవాటి వీరులో నొకగ్రామమును దానముచేసెనని తాళరాజు కాననమువలన ధ్రువపడుచున్నది. ఇయ్యది నందివర్త పల్లవములుని వంశములోని యొకకుటుంబమువా రాంధ్రదేశమున స్థిరముగా నిలిచిపోయిరని చెప్పటకు ప్రత్యక్ష ప్రమాణముగా నున్నది.

ఆంధ్రద్రావిడ దేశములలోని పల్లె తెగవారును మఱికోన్ని తెగలవారును తాము వహ్నికుల త్పత్రియుల మనయును, పల్లవరాజుల సంతతివారమనియును జెప్పుకొనుచున్నారు.

(1) Journal of the Royal Asiatic Society, 1909; see Notes on Archeological Exploration in India 1908-09 by Mr. F. H. Marshall p. 1084.

పదుమూడవ ప్రకరణము.

ఆంధ్ర చాళుక్యులు.

(క్రి. శ. 2 వ శతాబ్దము మొదలుకొని ౧3 వ శతాబ్దమువఱకు.)

ఏడవశతాబ్దారంభమునఁ జాళుక్యు లాంధ్రదేశముపై దండెత్తివచ్చి కల్లవరాజులను జయించి దేశమును స్వాధీనముపఱచుకొని నాటసుండి వేంగిదేశమును బరిపాలింపఁ గడంగిరని పూర్వప్రకరణమునఁ దెలిపి యుంటిమి. “ఈ చాళుక్యులెవ్వరు? ఎచ్చటనుండి వచ్చినవారు? వీరియుదంతమేమి?” అని చదువరులు ప్రశ్నింపవచ్చును. కాబట్టి యాంధ్రచాళుక్యుల చరిత్రముం దెలిసికొనుటకుఁ బూర్వము నారి పూర్వుల రాజ్యక్రమము నంక్షిస్తముగా నిందు దెలుపుట యనావశ్యకముగాదు. చాళుక్యుల జన్మాదిక కథన మంతయుఁ గల్పిత గాథలలో నిమిడియున్నది. అయిన నవియే మనకు శరణ్యములుగానున్నవి. ఈకల్పిత గాథలు గ్రంథములలోనికిని కాననములలోనికిని గూడ వెగఁబ్రాకినవి. బిల్వణ కవి విరచితమైన విక్రమాంక దేవచరిత్రమునందు చాళుక్యుల జన్మకథనము కొంత వివరింపఁబడినది. ఒకప్పుడు బ్రహ్మదేవుఁడు ప్రాతఃకాల కృత్యంబుల నిర్వర్తించుచుండ నచ్చటికి నింద్రుఁడు చనుదెంచి ప్రపంచముననే మనుష్యుఁడును యజ్ఞయాగాదిక్రతువుల నాచరించి దేవతలకు; హవిర్భాగంబుల నొసంగకుండుటంజేసి పాపము వర్ధిల్లుచున్నదని మోఱవెట్టుకొని యునఁట! అంతట బ్రహ్మదేవుఁడర్ఘ్యమిడు నిమిత్త ముదకమునకై వట్టి యుండిన తన చురుకము (పుడిసిరి) “నీ చూచెనఁట! అంతటాచురుకమునుండి మహాయోధుఁ డొకఁడు జనించి చాళుక్యవంశమునకుఁ గర్తయయ్యెనఁట! తరువాత మఱికొంతకాలమునకు నావంశమునందు హరికుఁడు మానవ్యుఁడు నను నిరువురు మహావీరులు జనించి జగద్విఖ్యాత కీర్తిఁగాంచిరి. వీరి మొదటి రాజధాని ఆయోధ్యానగరముగా నుండె

నట ! పిమ్మట నీవంశములో నొకకాళువారు దక్షిణాపథమునకు వచ్చిరట ! ఈవిక్రమాంక దేవచరిత్రము విక్రమాంక దేవుడను నామాంతరముగల పశ్చిమ చాళుక్య రాజయిన యాతవ విక్రమాదిత్యుని చరిత్రమును వెలుపునదియై యున్నది. అంధ్రచాళుక్యులగు విమలాదిత్యుడు, రాజరాజనరేంద్రుడు, విక్రమ చోడుడు మొదలగువారు ప్రకటించిన కాననములలో నీగాథయే కొంతమార్పుతో బ్రకటింపబడినది. విజయాదిత్యుడయోధ్యానగరమునుండి దక్షిణాపథము మీఁద దాడివెడలించి యీదేశమును బరిపాలించుచుండిన త్రిలోచన పల్లవునితో యుద్ధముచేసి రణనిహతుడైనట్లును, పతివెంట వచ్చిన యాతనిపట్ల మహిషిగర్భవతియై యుండి యా యాపత్నమయములోఁ బురోహితునిఁ గొందఱు పరిచారికలను వెంటఁగొని ముదివే మనియొడి యగ్రహారమునకుఁ దప్పించుకొని పోఁగా విష్ణుభట్ట సోమయాజియను బ్రావ్ఱుఁడ డామె నాదరించి తన గృహమున నుంచుకొని తాను గన్నకూఁతునవలె జూచి యామె గర్భమునఁ బుట్టినమగపిల్లవానికి త్రియోచితములయిన జాతకర్మాది సంస్కారములు నడిపి విష్ణువర్ధనుడని పేరుపెట్టి పెంచినట్లును, ఆతఁడు ప్రాయము వచ్చినవెనుక తన తల్లివలన సర్వవృత్తాంతమును దెలిసికొని చతుక్య పర్వతమునకుఁ బోయి తపస్సునేసి తనతండ్రి రాజ్యమును వహించి కదంబులను గాంగులను జయించి సర్వద మొదలుకొని నేకువునాకు నున్న యేడుకోట్ల యేబదిలక్షల గ్రామములు గల దేశమునంతయును బరిపాలించినట్లును వైకాననములలోఁ జెప్పబడియున్నది. నాటనుండియు చాళుక్యరాజులకు విష్ణువర్ధనుడను పేరు పరంపరగా వచ్చుచుండెను. చాళుక్యుల తామ్రకాననములలో మొదట వీరు మానవ్యగోత్రులనియును, హరితి పుత్రులనియునుఁ దెలుపబడియుండెను. వారలు సప్తమాతృకల రక్షణముగలిగి కార్తికేయానుగ్రహమున నభ్యుదయమును గాంచిరి. వారు నారాయణానుగ్రహముచే వరాహార్ధజమును బడసి యార్ధజము నీడనుండి ఆనేకరాజులను వశపఱచుకొనిరి. అంతకతాబ్దమున మొట్టమొదట జయసింహుడను రాజు రాష్ట్రకూట రాజయిన కృష్ణుని కుమారుడగు నింద్రుని నుక్కడంచి రాజ్యమును స్థాపించి చాళుక్యవంశ కర్తయ్యైవని యేమాత్ర మిరా

జాననములనునఁ దెలియుచున్నది. ¹ దక్షిణదేశములఁ బాలించిన చాళుక్య రాజులలో మొదటివాఁడు జయసింహుఁడు. విష్ణుకర్త చేత సంరక్షింపఁబడి చతుర్వర్ణమున గౌరిని గూర్చి తపస్సుచేసి నేనలను గూర్చికొని వచ్చి దక్షిణ హిందూస్థానమునంతను జయించెనని చెప్పఁబడిన విజయాదిత్యులనాధపుండరు విష్ణువర్ధనుఁడు తాను పొందిన జయములను బట్టి జయసింహుఁడను విరుదు నామమును బొందినట్లు కనఁబడుచున్నది.

ఒకచిత్రమైన సంబంధము.

ఆంధ్రసామ్రాజ్యమునకు లోఁబడి క్షిత్తికము రెండవతాబ్దమున హరితిశ్రుత కాతకర్ణియును నాంధ్రరాజు కర్ణాటకమును బాలించుచుండెననియును వానికి వనపాసి (Banavasi) రాజధానిగ నుండెననియు నింతకుఁ బూర్వము దెలిసికొనియుంటిమి. తరువాత నాదేశము గాంగులకును పల్లవులకు నటుపిమ్మట కదంబులకును స్వాధీనమై నాలవతతాబ్దాంతము వఱకును వారలచేఁ బరిపాలింపఁబడియెను. ఈపాచీన కదంబులు జైనమతావలంబకులుగ నుండిరి. మఱియు వీరలు మానవ్యగోత్రుల మనియు హరితిపుత్రులమనియును జెప్పకొనిరి, ¹ కదంబులకుఁ దరువాత నుత్తర కర్ణాటకమునకు రాష్ట్రకూటులు ప్రభువులయిరి. అలవతతాబ్దాదిని చాళుక్యుఁడయిన జయసింహుఁడు కర్ణాటకమును బాలించెడి రాష్ట్రకూట రాజయిన కృష్ణుని కుమారుఁడగు నింద్రుని నుక్కడంచి రాజ్యమాక్రమించుకొనియెనని యేపూరు మిరాజాకాననములు చాటుచున్నవని పైని జెప్పియుంటిమి. ఈచాళుక్యులును తాము మానవ్యగోత్రులమనియును హరితిపుత్రులమనియును జెప్పకొనిరి. వీరిలోనుండి మఱియుకళాఖగాఁకేలి యాంధ్రదేశమును బాలించిన పూర్వచాళుక్యులునుగూడ తాము హరితిపుత్రుల మనియును మానవ్యగోత్రులమనియును జెప్పకొనిరి. చాళుక్యుల కాననములలోని గాథలో హరితిపుత్రులను పేరెట్లు వచ్చినదియుఁ దెలుపఁబడి యుండలేదు. ఒకకాననమునందు హరితిపుత్రులయనునది హరితపుత్రులని పేర్కొనఁబడినది. విక్రమాంక జేన

1 Jour. R. A. S., Vol. II., III. IV.; Ind. Ant., Vol. VII. p. 12.

చక్రమునఁ జారుకృష్ణవంశమున హరితుఁడు మానవ్యుఁడనను దీరులు జనించి ప్రసిద్ధులయిరిని పేర్కొనఁబడియుండెను. ఆంధ్రభృత్య వంశములోఁజేరిన “గోతమిపుత్రాకాకర్ణి, వాసిష్ఠిపుత్రాకాకర్ణి, మాధారిపుత్రాకాకర్ణి” అనువారి పేరులరీతిగానే హరితిపుత్రాకాకర్ణియును పేరులోని హరితికృష్ణము శ్రీవాడక మైయుండెను. హరితికృష్ణము హరితికృష్ణముగామార్పుట చిత్రముగానున్నది చాళుక్యులు తిరముననున్న కాలమునఁగూడ హరితికృష్ణులను పేరుగలిగియున్నట్లుగ విషయవర్తయొక్క కైరాకాననము చాటుచున్నది. అలహాబాదు ప్రాంతముననున్న రీవారోని యొకకాననము మహీపాలుని నామము లేక మఱి యొకవిడిమనుజునిపేరే తెలియదుగాని హరితిపుత్రాకాకర్ణుఁడని యొకనామమును పేర్కొనుచున్నది. ఈకాననము క్రీస్తునకు పూర్వము రెండవ శతాబ్దము లోనిదిగే నొకరు చెప్పియున్నారని డాక్టరు బర్నేస్సుగారంత పూర్వపు కాననముగాదని యభిప్రాయపడియున్నారు. ¹ ఈచిత్రమైన సంబంధమునుబట్టి చూడఁగాఁ జాళుక్యులు గూడ దక్షిణాపథములోని వారేగాని యయోధ్యనుండివచ్చిన వారగురనియు, ఆంధ్రపల్లవ సంయోగమువలన జనించిన పల్లవులని యొక సంకీర్ణజాతివలెనె ఆంధ్రకకసంయోగమువలన జనించిన యొక సంకీర్ణజాతిగా మండనోపుననియు, ఇట్లు హిందూమతావలంబకులయిన పల్లవులును చాళుక్యులును తాము సంకీర్ణజాతులవారమని తెలియఁబడకుండఁ దమజాతి శ్రేష్ఠత్వము నిరూపించుటకై యార్యక్షత్రియులమని పౌరాణిక క్షత్రియ వంశములతోఁ దమవంశములను బంధించి చంద్రవంశజులమని చెప్పుకొనసాగిరిని తూయభిప్రాయము. పదునొకండవ శతాబ్దమునందలి చాళుక్యుల కాననములలో మూత్రమే పౌరాణిక వంశవృక్షము గల్గింపఁబడినదిగాని యంతకుఁ బూర్వపు కాననములలోఁ గానరాదు. పూర్వచాళుక్య కాననములలో రణస్థితృడి, కోరుమిల్లి చెల్లూరుకాననములలోఁ పౌరాణిక వంశము వివరముగా వర్ణింపఁబడినది. ఈకాననములలో రణస్థితృడి కాననము వివరపరిమితముగా వ్రాయించఁబడినదిగావునఁ దక్కినవానికంటెఁ బూర్వమునం దుండినది. ఈకాననమును

(1) Dr. Fleet's Karnatic Dynasties. p 9

వాసినవాడు భిక్షువ ట్టును బ్రాహ్మణుడు గావునఁ బౌరాణిక మతవృక్షమును మొదట గల్పించినవాఁ డితఁడయై యుండవలయునని కొందఱు కలంచు దుష్టారు.

చాళుక్యవంశము.

జయసింహవల్లభ మహారాజు.

ఇతఁడు విజయాదిత్యుని కుమారుడనియు విష్ణుభట్ట సోమయాజివలనఁ దెంపఁ బడి విష్ణువర్ధనుడను నామమును పొంది యుక్తవయస్సువచ్చిన తరువాత చళుక్యపర్వతమునకుఁబోయి గౌరినిగూర్చి తపస్సుచేసివచ్చి కొంతసేనను గూర్చుకొనిపోయి కదంబులను గాంగులను, రాష్ట్రకూటులను యుద్ధములలో నోడించి రాష్ట్రకూటరాజయిన యింద్రుని నుక్కడించి వానిరాజ్యమును గైకొని వాతాపి నగరము రాజధానిగాఁ బరిపాలనముచేయ నారంభించెనని యిదివఱకా దెలిసియుంటిమి. ఈజయములవలన నే యాతనికి జయసింహుడను బిరుదు నామముగలిగినది. ఈజయసింహుడు కాంచీపురాధీశ్వరుం డయిన పల్లవరాజు శౌకూర్తెను వివాహముఁ జేసికొని యామెవలన విజయాదిత్యుడను కుమారుని గాంచెను.

రణరాగుడు.

ఈవిజయాదిత్యుడు బహుపరాక్రమవంతుడై పరరాజులతో యుద్ధములునలుపుచు రణరాగుడను బిరుదమును గాంచెను. వీనికిఁ బులకేశివల్లభుడను కుమారుడు కలిగెను.

శ్రీపులకేశివల్లభ మహారాజు.

ఇతఁడత్యమేధాది యాగములఁ దెక్కింటి వాఁడనించి విశేషక్రీడ సంపన్నుడయ్యెను. మఱియును వాతాపి నగరమును పునర్నిర్మాణముఁ గావించి రాజధానిగాఁ జేసికొని పరిపాలించెను. ఈచాళుక్యవంశమునఁ బ్రఖ్యాతిఁగాంచిన వారిలోమొదటివాఁ డీతఁడయని తోచుచున్నది. వీనితరువాతి శాసనములన్నియు వీనిపేరుతో వంశము వర్ణించుటకుఁ బ్రారంభించుచు వచ్చినవి.నత్తాశ్రయ

శ్రీపులకేశి వల్లభ మహారాజునుది వీని సంపూర్ణమైన విరుదువామముగా మన్నది. వీనికుమారుడు కీర్తివర్మ మహీపాలుడుగా నుండెను.

శ్రీకీర్తివర్మవల్లభమహారాజు.

ఇతఁడు త్తరకొంకణమును బాలించెడివూర్యులును, ఈ త్తరకర్ణాటము లోని వనవాసిని బాలించెడి కదంబులను జయించి భ్యాతిఁగాంచెను. వీనికి “పులకేశి జయసింహుడు, విష్ణువర్ధనుడు” అనుముగ్ధరు కుమారులుండిరి కాని కీర్తివర్మ మరణానంతరము వానిపుత్రులు మిక్కిలి పసివాండ్రుగ నుండుటచేత కీర్తివర్మ సోదరుడు మంగళేశుఁడు రాజ్యభారమును వహించి పరిపాలనము చేయుచుండెను.

మంగళేశుఁడు.

ఇతఁడు రాజ్యమునకు వచ్చినతరువాత శ్రీపురమును రాజధానిగా చేసి దేశమును బాలించుచుండిన కాలయర్య లనురాజులను జయించెను. ఇతఁడుతన దిగ్విజయయాత్రలను పూర్వపశ్చిమసముద్రములవఱకుఁ జరిపెనని చెప్పుదురు. పశ్చిమసముద్రతీరమునందలి రేవతీదీపము నితఁడు వశముచేసికొనియెను. ఇతఁడు విష్ణువలయములను నిర్మించి భూములొసంగి బ్రాహ్మణుల కనేకదానధర్మములనుగావించి పేరుపొంది యిరువది నాలుగు సంవత్సరములు పరిపాలనము చేసియుండెను. వీనితరువాత రాజ్యమునకు వచ్చినవాఁడు కీర్తివర్మ శ్రేష్ఠకుమారుఁడయిన పులకేశి. మంగళేశుఁడు తన తరువాత తనకుమారుఁడే రాజ్యపాలనము చేయుటకై రహస్యముగాఁ బ్రయత్నములు చేయుచుండుటను గనిపెట్టి యుక్తవయస్సువచ్చి మిక్కిలి సామర్థ్యము గలిగియుండిన పులకేశి వానిప్రయత్నముల నన్నిటిని భగ్నముగావించి రాజ్యాధికారమునంతను బాను బూని పరిపాలించుచుండెను. మంగళేశుఁడు తనకుమారునికిఁ బట్టముగట్టవలెనని చేయుచుండిన ప్రయత్నములో దనప్రాణములను రాజ్యమునగుడ గోల్పోయెను.

శ్రీపుష్పవల్లభమహారాజు.

ఇతఁడు కాలివాహనశకము ౫౩౩నకు సరియైన క్రీస్తుశకము ౬౧౧వ సంవత్సరమున సింహాసనమునకు వచ్చెనని యొకకావనముబట్టి తెలియుచున్నది.

మరికాని మరణానంతరము నదివఱకు మంగళేశ్వరి పరాక్రమమునకు సేవి
యొనగియుండిన శత్రురాజులందఱును విజృంభించి పులకేశిపై దండెత్తిరి.
అయ్యుద్ధములలోఁ బులకేశియు వాని సైన్యములు ననమానాద్భుతకార్యపరా
క్రమశక్తులను జాపుటచేతఁ గొందఱు పలాయనులయిరి. అధికకార్యనిఘో
డును రాష్ట్రాధిపతిరాజును నగు గోవిందరాజు పులకేశిని శరణువేడెను. పులకేశి
వానిని మిత్రునిగాఁ జేకొనివానికి నశేకబహుమానము లొనంగెను. పిమ్మట నా
తఁడు వనవాసిని ముట్టించి కదంబులనుజయించి వశపఱచుకొనియెను. చేర
దేశమును బాలించుగాంగులు పశులయిరి. తరువాత కొంతకాలదేశములోని మార్క
లపైదాడివెడలి వారిని సులభముగా లోబఱచుకొనియెను. నూఱుయోడలతో
బయలుదేలి నమ్మద్రలక్ష్మియని పిలువబడుచుండిన నమ్మదతీరమునందలి పూరి
యనుపట్టణమును ముట్టించెను. ఇది పూర్వము మార్కలకును దరువాత శిల్పార
రాజులకును రాజధానిగ నుండెను. తరువాత బాటమాళవసూర్యరరాజులు వాని
చేజయింపఁబడి కప్పములు గట్టించుడిరి. ఇక్కాలమున నుత్తరహిందూదేశమున
గన్యాకుబ్జము రాజధానిగఁ జేసికొని యుత్తరహిందూదేశమునంతనుజయించి
సార్వభౌముఁడై యుండిన హర్ష వర్ధనుఁడు దక్షిణదిగ్విజయయాత్రకు బయలుదే
డలివచ్చుడు పులకేశి యెదుర్కొని వానిని క్రిందికిరానీయక వానిమునోరథమును
భగ్నముగావించెను. అంతటినుండి పులకేశి రాజవరమేళ్యుఁడనై విరుచాధి
పానమును విహించెను. వీరినంపూర్ణమైరవామము సత్కాశ్రయ శ్రీపుణ్యవల్లభ
మహారాజునదిగానుండెను. ఇతఁడు మహారాష్ట్రకములనియెడు మూడురాజ్య
ములకు ప్రభువయ్యెను. నర్వవిధములచేతను చాళుక్యులలో బహునమర్థుఁడుగా
నుండెను.

పూర్వదిగ్విజయయాత్ర.

ఇతఁడాఽవకతాబ్దాదిని బహుసేవలంగూర్చుకొనిపోయి దక్షిణకోనల
మునుజయించి కళింగవేంగిదేశములపైదండెత్తివచ్చి మొట్టమొదట పిట్టపురమును
ముట్టించెను. ఈతని దండయాత్రలో నీసత్కాశ్రయ పులకేశివల్లభునికే గనిష్ఠ
సోదరుఁడును యోధవరుఁడునగు విష్ణువర్ధనుఁడుగూడ నుండెను. ఆకాలమునందు

పిఠ్యపుర (Pithapuram) దుర్గము శక్రపులకు దుస్సాధ్యమైనదిగ నుండెను. ఈచాళుక్యులు పిఠ్యపురదుర్గమును ముట్టడించి స్వాధీనముచేసికొనిరి. ఇట్లు కళింగమును వేగిని వశపఱచుకొని త్రినత్యాశ్రయ పృథ్వీవల్లభమహారాజు పల్లవ వాయకునికాంచీపురదుర్గములోఁదలచాయకొనునట్లు చేసెనని అయిహోలె కాన నమునం దేర్కొనఁబడినది.¹ ఈకాననములోనే వాక్యమునుబట్టి పిఠ్యపురమును కాలించుచుండినది పల్లవులని తేటపడుచున్నది. ఈపులకకి రెండవతమ్ముడయిన విష్ణువర్ధనుని దనకుఁ బ్రతినిధిగానుండి కళింగవేంగిదేశములను బరిపాలనము చేయవలసినదిగా నియమించి తనదేశమునకు వెడలిపోయెను. ఈవిష్ణువర్ధనుడే తరువాత న్వతంత్రుఁడై మొదటివిష్ణువర్ధనుడనుపేరుతో వేంగిరాష్ట్రమును బరిపాలించి పూర్వచాళుక్య వంశస్థాపకుడయ్యెను.

ఆంధ్రచాళుక్యులు.

కుబ్జవిష్ణు వర్ధనమహారాజు.

(క్రీ. శ. ౬౦౫ మొదలుకొని ౬౩౩ వఱకు.)

ఆంధ్రచాళుక్యులలో మొదటివాడయిన యీవిష్ణు వర్ధనుడు మఱుగుజ్జుగ నుండుటచేతను గాఁబోలు నీతనిని కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁ డందురు. ఆంధ్రదేశమును బాలించిన విష్ణువర్ధనులలో నితఁడు మొదటివాఁడు. ఇతఁడు మఱుగుజ్జు వాడయినను మిక్కిలి ప్రజ్ఞావంతుడయిన కురుఁడు. ఇతఁడు మొదట యువరాజుగనుండి మహారాష్ట్రదేశములోని సతారా పంథరపురమండలములను బరిపాలించుచుండెను. భీమరథీరటమున నొకగ్రామమును బ్రాప్తాఱులకు దానముచేసెనని తెలిపెడి దానకానన మొకటి సతారాలోఁ గాన్పించినది.²

నత్యాశ్రయుఁడు. కళింగమును వేంగినిజయించిన తరువాత పరిపాలకుఁడుగా నియమింపఁబడి న్వతంత్రుఁడై ౬౦౫ వ సంవత్సరమున చైత్ర శుద్ధపూర్ణిమ తరువాత మహారాజ పదవినిగాంచి ౬౩౩ వ సంవత్సరమువఱకును పదవిని

(1) Ind. Ant, Vol viii., p. 245; (2) Jour. B. B. R.A. S., Vol. II., p. 11.

మిది సంవత్సరములు రాజ్యముచేసెను. ఇతఁడు విషమంబులై దుస్సాధ్యములు గఁకుండిన దుర్గమంబులను సాధించి మనోరథసిద్ధిని గాంచినవాఁడు గావున విష మసిద్ధియను తిరుదమును వహించినవాఁడు. ఈతిరుదమును వహించిన వారిలో వితఁడే మొదటివాఁడు. ఇతఁడు పిష్టపురము రాజధానిగాఁ జేసికొని కళింగ వేంగిదేశములను బరిపాలించినవాఁడు. వీనికి పుష్కపురము రాజధానిగ నున్నట్లు విశాఖపట్టణ మండలమున నర్వసిద్ధి తాలూకాలోని తిమ్మాపుర కాననమువలన బోధపడుచున్నది. ¹ ఈకాననములోని రాజముదికలో క్రివిషమసిద్ధి యను పేరు గానంబడుచున్నది. ఈకాననముయొక్క భౌష సంస్కృతము. లిపి వేంగిలిపిగా నున్నది. ఈకాననముయొక్క వైఖరి కళింగ గాంగులయిన యింద్రవర్మయొక్క అమృతాపుర కాననమును, దేవేంద్ర వర్మయొక్క క్రికాకుళ కాననమును బోలి యున్నది. ఈకాననమునందితఁడు సత్యాశ్రయ వల్లభ మహారాజయొక్క (రెండవ పులకేశి) ప్రియానుజాఁడనియు, కీర్తి వర్మయొక్క ప్రియసుతుఁడనియును, రణ విక్రముని (మొదటి పులకేశి) పౌత్రుఁడనియు, రణరాగుని (విజయాది త్యుఁడు) ప్రపౌత్రుఁడనియుఁ జెప్పబడియుండెను. ఇంతియగాక వీనికాననములు మఱిరెండు గానపించుచున్నవి. అందొకటి విశాఖపట్టణ మండలములోని చీపురు పల్లికాననముగానున్నది. ఈవిష్ణువర్ధనుఁడు డిమిల సీమలోని కలవకొండ గ్రామమును తనరాజ్యకాలముయొక్క పదునెనిమిదవ సంవత్సరమున కాలివాహ నశకము XXX క్రావణ శుద్ధపూర్ణిమనాఁటి (క్రీస్తుశకము ౬౩౨ వ సంవత్స రము జూలయి నెల 2 వ తేది) చంద్రగ్రహణ కాలమున విష్ణుకర్మమాధవశర్మ లను బ్రాహ్మణులకు దానముచేసెనని చెప్పబడినది. ఈదాన కాననము పూ(కి) లేక పక్కి (పక్షి) రాష్ట్రములోని నెఱుపూరునుండి (చీపురుపల్లి) పక్కటిం పఁబడినది. ² విశాఖపట్టణ మండలములో నర్వసిద్ధి తాలూకాలోని యెల్లమంచి లిగ్గారుమునకు రెండున్నర మైళ్లదూరమున డిమిలయను గ్రామము పూర్వము

(1) No 574, public, 17th July 1908, 60-61

(2) Ind, Ant, Vol XX., p. 15 and 69; J. A. S. B XXXIX, 153-8

మిక్కిలి ప్రఖ్యాతి కెక్కినదిగా గానించుచున్నది. ఈదిమిల పొంతప్రదేశము దిమిలి పీఠంగా నేర్పడినది. ¹ ఈవిషయసిద్ధి విష్ణువర్ధనుని మఱియొక కాననము గుంటూరుమండలములోని చెజ్జరాలయను గ్రామమునందుఁ గానపించినది. ² ఈకాననముల వన్నిటిని బరిశోధించుచు నీతనిరాజ్యము గంజాముజిల్లామొదలుకొని నెల్లూరిపాళును వ్యాపించియుండినటులఁగ న్నట్టుచున్నది. వీనిరాజ్యమునకు నుత్తరమున కలింగగాంగులును దక్షిణమునఁ గాంచిపురపల్లవులును, ఆంధ్రాదోడులును, ఆంధ్రాబాణులును, పశ్చిమంబునఁ బశ్చిమ చాళుక్యులును రాష్ట్రాక్షాటులును బరిపాలనము నేయుచుండిరి. కుబ్జవిష్ణువర్ధనునితో నీదేశమునకుఁ బట్టవర్ధన వంశ జాడయిన కాలకంఠుఁడనువాఁడు వెంబడించినచె్ను. ఇతఁడు విష్ణువర్ధనునకు దళవాయిగనుండెను. ఇతఁడు కైనుఁడుగఁ గన్నట్టుచున్నాఁడు. ఈదళవాయి దద్దరయను రాజును జయించెను. వీనిసంతతివారు చాళుక్యులుకడ మంత్రులుగను నేనాధిపతులుగనుండి సమ్రానములను గాంచుచుండిరి.

జయసింహవల్లభ మహారాజు.

(౬౩౩ మొదలు కొని ౬౬౩ వఱకు)

కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చినవాఁ డతని క్షేత్రపుత్రుఁడగు జయసింహుఁడు. ఈజయసింహవల్లభ మహారాజు ౬౩౩ వ సంవత్సరము మొదలుకొని ౬౬౩ వ సంవత్సరమువఱకును ముప్పదేండ్లు రాజ్యపరిపాలనము చేసెను. పనిశోరికలన్నియును సిద్ధించినవి గావున వీనికి సర్విసిద్ధి నును నామముగలిగెను. వీనికాలముననే దిమిలివిషయములో సర్వసిద్ధియును పట్టణముగట్టఁబడినదిగాఁ గాన్పించుచున్నది. ఇయ్యది పూర్వమొక ప్రఖ్యాతమైన పట్టణముగానుండెననుటకు సందియములేదు. ఇప్పుడేది విశాఖపట్టణమండలములోని యెల్లమంచిలికి నైదున్నర మైళ్లదూరములో నొకచిన్న గ్రామముగానున్నది. ఈగ్రామమునందు ౧౮౬౧ వ సంవత్సరము వఱకు తాలూకాకేరీయుండుటచేత.

(1) The Vizagapatam District Gazetteer p. 309; (2), No 154 of Appendix A, Annual Report on Epigraphy of 1899.

నిప్పుటికిని సర్వసద్ధి తాతాకాయని వ్యవహారంపఁ బడుచున్నది. ¹ వీనిపేరుగఁ జూసినమొకటి కృష్ణామండలములోని పెదమద్దాలి గ్రామమునందు దొరకినది. ఈకాననములో గృహావార విషయములోని (గుడివాడ విషయము) పెణుక పుట్టు గామమును బ్రాహ్మణులకు వానిము చేసినట్లు చెప్పఁబడినది. ఇయ్యది జయ పించుని రాజ్యకాలముయొక్క పదునెనిమిదవ సంవత్సరముననుదయపురము నుండి ప్రకటింపఁబడినది. ² ఉదయపుర మెక్కడిదో తెలియకున్నది. ఒకవేళ వేంగిపురమునకే యుదయపురమును పేరుకలదేమోయని సందియము కలుగుచు న్నది. అట్లయినచో నిరఁడు తండ్రివలె పిమ్మపురమును రాజధానిగఁ జేసికొనక వేంగిపురమునే రాజధానిగఁ జేసికొని యుండవలయును. వీనికాలములోనే హానుత్సాంగుల చీవాయాత్రికుఁ డీదేశమును జూడవచ్చెను. అతఁడీదేశమును అంతారో (An-to-lo) అనగా అంధ్రమనియును, వేంగిపురమును పింకిలో Pim-khi-lo) అనియును; బేర్కొని యుండుటఁగూడ జయపించుఁడు వేంగిపురముననుండెనని నూచించుచున్నది. అయిననింకను విచారింపవలసియున్నది. ఈదేశమున నాకాలమున జనసంఖ్య బహుస్వల్పముగనుండెనని హానుత్సాంగులెలిపియున్నాఁడు. ఒకప్రక్కనుండిగాంగులు మఱియొకప్రక్కనుండి కదంబులు నొకవైపునుండి చోడులు మఱియొకవైపునుండి రాష్ట్రీకూటులు నింకొక చక్కనుండి; కలింగగాంగులు ముట్టడించుచుండఁగా నీదేశము వేడిమంగలము వలె వేగుచుండునపుడు జనసంఖ్య యెట్లభివృద్ధిగాంచగలదు? అయినను చాళుక్యరాజులు బహుసమర్థులును మిక్కిలి బలాధ్యులునగుటవలన స్వరక్షణమందే మహకయుండి రాజ్యమును గాపాడుకొనుచువచ్చిరి.

ఇంద్రభట్టారకుఁడు. ౬౬౩.

ఇతఁడు కృష్ణవిష్ణువర్ధనుని ద్వితీయపుత్రుఁడు; జయపించునితమ్మఁడు. ఈయంద్రభట్టారకుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడయిన వెంటనే సామంతరాజులతో, శత్రురాజులను నేకమైవీని పదభ్రష్టునిగాచింపవలయునని కృతచేయ వా

1 The Vizagapatam District Gazetteer p. 314; (2) Ind Ant, Vol Xiii, 187; Ibid, Vol XX, p. 97

రంభించిరి. ఈరాజు ద్రోహులకు నధిరాజేంద్రవర్మ నాయకుడుగా మండెనని ప్రభాకరమహారాజుమామడగు పృథ్వీయూనియొక్క గోదావరిమండలకాన-
నము చెలుపుచున్నది.¹ అధిరాజేంద్రుడు కళింగనగరమును రాజధానిగ నుత్త-
రకళింగమును నేలుచుండుగాంగవంశజుడయిన యింద్రవర్మమహారాజుని
యన్యఁడుగాఁడు.² వీనిరాజ్యము చాళుక్యరాజ్యమునకు నుత్తరముననున్నది. ఆ
రాజులతో జరిగిన యుద్ధములో నింద్రభట్టారకుడు మృతినొందియుండును. ఆ
కారణముచేత నాతనిరాజ్యపరిపాలన మేడుదినములలోనే ముగిసిపోయినది.

రెండవవిష్ణువర్ధనుడు.

(కీ. శ. ౬౬౩ మొదలుకొని ౬౭౨వఱకు)

ఇంద్రభట్టారకుని మరణానంతరము వానికొడుకు విష్ణువర్ధనుడు సింహాస-
న మెక్కెను. ఇతఁడు శత్రురాజులనుజయించి సర్వలోకాశ్రయఁడనియు, వి-
షమసిద్ధియనియు బిరుదు పేర్లుపొంచెను. ఇతఁడు తొమ్మిదిసంవత్సరములు నిరం-
కుశముగఁ బరిపాలనముచేసెను. ఈసర్వలోకాశ్రయఁడయిన రెండవవిష్ణువర్ధ-
న మహారాజుచేసినయొక దానకాననమునందు “అత్త విజయరాజ్యపంచమే నంప-
త్సరఫాల్గుణమాసే అమవాస్యాం మూర్త్యుగ్రహణనిమిత్తం” అనికకనంవత్సరము
గఁగింఫాల్గుణబహుళమావాస్యకు సరియైన ౬౬౯వసంవత్సరము ఫిబ్రవరి నెలగఁ
తేది వీనిరాజ్యకాలములో నైదవయేడని చెప్పబడియుండుటచేత వీనిరాజ్య
పాలనము ౬౬౩వసంవత్సరము ఫాల్గుణబహుళములోఁ బారంభమైనదని చె-
ప్పవచ్చును. వీనిపేరుగల కాననములు రెండుగానవచ్చుచున్నవి. అందొకటి నె-
ల్లూరుమండలములో నెచ్చటనో గాన్నించినది. కర్తరాష్ట్రములోని రేయూరుగ్రా-
మము దానముచేఱుబడినట్లుగఁ దెలిపెడి కాననమైయున్నది. కర్త(కవు).
కాష్ట్రము ప్రస్తుతగుంటూరు మండలములోనిదని యిదివఱకె తెలిసియుంటిమి.
ఈకాననము వీనిపరిపాలనముయొక్క రెండవసంవత్సరమున చైత్రశుద్ధదశమి బు-

(1) Jour. Bo. Br. R. As. Soc vol XVI, p. 119

(2) Ibid, Ind Ant, Vol XIII, pp 120-122 and Ibid
XVI p. 132.

ధవానరంబునకు సరియైన ౬౬రవసంవత్సరము మార్చి ౧౩వ తేదిని ఎట్లుచూశాడుకు వినాయకునిచే వ్రాయబడినది. ¹ మొదటికాననము గృహహారవిషయము లోని (గుడివాడసీమ) పల్లివాడప్రజలకు నాజ్ఞ చేయబడినదిగ నున్నది. ఈకాన నేటికొని విషయవివరము గానరాదు. ²

మంగియువరాజు.

(క్రీ. శ. ౬౭౨ మొదలు ౬౯౬ వఱకు)

ఈమంగియువరాజు రెండవవిష్ణువర్ధనుని కుమారుడు. ఇతఁడు ౬౭౨వ సంవత్సరము మొదలుకొని ౬౭౬ - వ సంవత్సరమువఱకును, ఇరువదియైదు సంవత్సరములు పరిపాలనముచేసెను. వీనికి సర్వలోకా శ్రయఁడనియు, విజయసిద్ధియనియు లిరుదు నామములుగలవు. వీనిపేరుతోఁ బ్రకటింపబడిన కాననములు మూడు గాన్పించుచున్నవి. ఆందొకటి కర్తరాష్ట్రములో నూతుల పట్టుగామములోని కొన్ని భూములను బాహ్మణులకు దానముచేయబడియే నని తెలుపునదియై యున్నది. నిస్సారాష్ట్ర దూతకుండని తెలుపఁబడియెను. ఈకాననము మంగియువరాజుపాలనముయొక్క యిరువదవ సంవత్సరమున నుత్తరాయణ సంక్రాంతి పుణ్యకాలమున కానముచేయబడినట్లుగ గూడ దెలుపుచున్నది. ³ గుంటూరుమండలములో పెంగవోలు తాలూకాలోని చెందలూరు కాననముగూడ మంగియువరాజు నామమును పేర్కొనుచున్నది. కర్తరాష్ట్రములోని (కమ్మనాడు) చెందలూరుగ్రామమును బాహ్మణులకు దానముచేయబడినట్లుగఁ జెప్పబడినది. ⁴ మంగియువరాజుయొక్క మఱియొకకాననము విశాఖపట్టణ మండలములోని తిమ్మాపురమున నూతనముగాఁ గానఁబడినది. ఆకానన మింకను సంపూర్ణ ముగఁ బ్రకటింపబడి యుండలేదు. ⁵ ఇదియును దినిలిసీమ లోనిదిగానే గన్పట్టుచున్నది. ఈమంగి యువరాజుయొక్క చెందలూరు కా

(1) Ind, Ant, Vol Vii, p. 185; ibid Vol viii p. 320

(2) Ibid Vol Vii p. 191

(3) Ind. Ant Vol XX. p. 105; (4) Ep. Ind Vol

III, p. 236 (5) no 574, Public, 17th July 1908, paras 12-14

ననములో పల్లవరాజగు కుమారవిష్ణుని చెందలూరుకాననములో వలెన రాజకీయోద్యోగీయులకు నైయోగికులని పేరు పెట్టబడియెను. మంగియువరాజు రాజ్యముగూడ విశాఖపట్టణ మండలములోని చీపురు పల్లి మొదలుకొని నెల్లూరివఱకు వ్యాపించియున్నట్లు గానంబడుచున్నది.

రెండవజయసింహుడు.

(౧౮౬౬ మొదలుకొని ౧౮౮౯ వఱకు)

ఇతఁడు మంగియువరాజయొక్క ప్రథమ కళత్రమునకు జనించినవాఁడు. ఇతఁడు పదుమూడు సంవత్సరములు మాత్రము పరిపాలనము చేసెను. విప్లవకామములోని చెఱువుగట్టుమీఁది యొకతాతిపలకపై నుండుకాననములో జయసింహుని నామము గానంబడుచున్నది గాని యయ్యది నకలలోకాశ్రయ జయసింహపల్లభ మహారాజునకు సంబంధించినదిగాఁ గన్పట్టుచున్నది. ఈరెండవ జయసింహునకు వట్టిచిరుద మున్నట్లు గానంబడదు.

కొక్కిలివిక్రమాదిత్య భట్టారకుడు. ౧౮౯౦

ఇతఁడు రెండవజయసింహుని నవతితముఁడు. మంగియువరాజునకు ద్వితీయ కళత్రమువలనజనించిన ద్వితీయపుత్రుఁడు. రెండవ జయసింహుని మరణానంతరము నక్రమముగా రాజ్య మాక్రమించుకొని తొమ్మిది నెలలు మాత్రము పరిపాలనము చేసినవాఁడు. వీనికానన మొకటి విశాఖపట్టణ మండలములో భోగపుర విషయములోని ముంతేఱుగ్రామమునఁ గానిపించినది. ¹ తండ్రివహించిన విజయసిద్ధి చిరుద నామమునే యీతఁడును వహించెను. మంగియువరాజు కుమారుఁడును విష్ణువర్ధన మహారాజయొక్క మనమఁడునునగు నీకొక్కిలి విక్ర

(1) కొక్కిలి విక్రమాదిత్యునియొక్కయు, వానికుమారుఁడు మంగియువరాజు యొక్కయు, దాన కాననములు రెండును, కొకెలవర్త మహారాజయొక్క దానకాననములు రెండును విశాఖపట్టణమండలములో భీమునిపట్టణముతాలూకాలోని ముంతేఱుగ్రామములో దొరకినవని మ || గురజాడ వేంకటస్వామి పంతులుగారివలనఁ బంపబడినవి.

మాదిత్య భట్టారకుఁడు దేవూడిగ్రామ నివాసులయిన బ్రాహ్మణులకు భోగపుర విషయములోని ముంతేలు గ్రామము వాతరకాలమున దానముచేసినని చెప్పఁబడినది. ఆకురకాలమునఁగా మరదావన్ధయందున్న కాలముని చెప్పఁదగును. తొలుతను బట్టియు, వీనికుఁగారుని కాననమునుబట్టియు నితనికి విక్రమాదిత్య భట్టారకుఁడనిపేరు గూడగలిగి యున్నట్లు గానంబడుచున్నది. మఱియు నితనికి మంగియువరాజును కుమారుఁడుగఁడు. ఈమంగియువరాజుయొక్క దాన కాననముగూడ గలదు. కళింగదేశములో భోగపుర విషయములోని కోడుంక నికలంకాడయను గ్రామమును చంద్రగ్రహణ సమయమున ముంతేలు నివాసులగు ౧౦౩ బ్రాహ్మణులకును, శివాలయమునకును దానముచేసినట్లు తెలిపెడి తామ్రకాననముగలదు. ఈమంగియువరాజు తనతాతతండ్రులపలెనె విజయ సిద్ధియను వీరుదునామములను పఠించియుండెను. ఈతండ్రీకోడుకుల కిరువురకును ఎలమంచి కానకమని వీరికాననములలో నుదాహరింపఁబడియుండెను. ఈయెలమంచి యెల్లమంచిలియను పేరునఁ బిలువంబడుచు విశాఖపట్టణ మండలములోని నర్మసిద్ధి తాలూకాలోనున్నది. ఇచ్చట కుబ్జవిష్ణు వర్ధనుని వాణెములు కొన్ని దొరకినవి.

కోకిలవర్త మహారాజు.

ఇతఁడు మంగివర్తమును మఁడుగను వినయాదిత్యవర్త కుమారుఁడుగను తేర్కొనఁబడి యుండెను. వీనికాననములు రెండు భీముని పట్టణము తాలూకాలోని ముంతేలుగ్రామమున దొరకినవి. మైనితేప్పిన కొక్కిలిరాజు యొక్కయు, వానికోడుకు మంగియువరాజు యొక్కయు కాననములు దొరకినచోటనే యిలియును దొరకినవి. అంతమాత్రముచేరి నీకోకిలవర్తయు, కొక్కిలియు నొక్కఁడైయని చెప్పరాదు. వేట్యేలు తండ్రులను గలిగియుండుటచేత నొక్కరుగారనుట నిర్వివాదాంశమనుటకు సందియములేదుగాని యీకోకిలవర్తపేరు చాకు క్ష్యులకాననములం చెప్పటనుగానరాదు. ఈకోకిలవర్త దానకాననములు రెండింటిలో నొకదానియందు భోగపురవిషయము మధ్యమ కళింగములోనిదని పేర్కొనఁబడియుండెను. ఎలమంచి వీనికిని రాజధానిగ నుండెనని చెప్పఁబడినది.

చంద్రగుప్త చక్రవర్తి యాస్థానమందుండిన మేగాస్తనీ మనుష్యవనరాజులవారి
చేఁ జేర్కొనబడిన “మోడో కలింగ” (Modo Calingae) యను
నదియే యీమధ్యమ కలింగమని స్పష్టముగాఁ జెప్పవచ్చును. (Ind, Ant Vol
VI. R. 388) మధ్యమ కలింగమని కలింగ శ్రేణులలోని యొక భాగము వ్యవహా
రింపఁబడినపుడు మఱియొక భాగము త్రికలింగమని వ్యవహరింపఁబడి యుండవల
సట యబద్ధము కానేరదు. అట్లుగుటంజేసి విశాఖపట్టణమండలము మధ్యమ
కలింగముగాను, గోదావరి మండలము త్రికలింగముగాను, గంజాము మండల
ము త్తరకలింగముగాను, ఒకప్పుడు వ్యవహరింపఁబడినవని మనము విశ్వసింప
వచ్చును. ఉత్తరకలింగము గంగానది పాటు వ్యాపించి యుక్కలదేకమై
యుండవచ్చును. త్రికలింగము కాంచీపురముపాటు వ్యాపించి త్రిలింగ
దేశమై యుండవచ్చును. అనివారిత క్షీరయ సంపన్నుడని కొకలవర్ష యొక
కాననమునందుఁ జేర్కొనఁ బడియుండెను. చంద్రగ్రహణ సమయమున ముంజే
ఱుగ్రామ నివాసియుగు బ్రాహ్మణున కొకనికి బోద్దేటి యనుగ్రామమును దానము
చేసెను. చంద్రగ్రహణ సమయమున నే ముంజేఱుగ్రామనివాసి యగు అశ్వకర్మ
యను బ్రాహ్మణునకు పెట్టువాడయను గ్రామమును దానము చేసియుండెను. ఈ
రెండుగ్రామములును భోగిపుర విషయములోనివే. ఈకాననములలోని ముద్రికల
లో “క్రిఅనివారిత, క్రిఅనివారితంబు” అను చిరునామాలుగలవు. ఈకాననము
లలోని లేఖనము దోషభూయిష్టమై యుండెను. అయిన నీకాననములు కుబ్జవిష్ణు
వర్ధనుని, జయసింహుని, రెండవ విష్ణువర్ధనుని కాననములలోని లిఖింపఁబడిన వానియూ
ర్థము నే కొంచెమించుమించుగా ననుసరించియున్నది. ఈయనివారిత చిరుదము ప
శ్చిమచాళుక్యరాజగు మొదటి విక్రమాదిత్యుడు వహించియుండెను. అతడుదము
నేయారఁడవలంబించియుండెను. అతఁడే రాజవంశములోనివాడో స్పష్టముగాఁ
దెలియరాదు. చాళుక్యులలో కొకరుక్క మతొవ్వరుడు వర్తయను పట్టపు
పేరును ధరించియుండలేదు గాని చాళుక్యులకుఁ బూర్వమునందుండిన చల్లపులు
ధరించుకొనియుండిరి. అయినను నీవికాననములు చాళుక్యులని యగువరాహము
ద్రికలను గలిగియున్నవి.

ఇతఁడు చాళుక్యుఁడై యొనఁగొడుల దేశపరిపాలనము నేయు రాజకుటుంబములోని వాఁడుగాక మఱియొక సామంతరాజకుటుంబములోని వాఁడై యుండవలయును. ఇతఁడు చాళుక్యుఁడుకాని యెడల చాళుక్యులీదేశ మాక్రమించుకొనుటకుఁ బూర్వము పరిపాలనము నేయుచుండిన పల్లవవంశములోని వాఁడుగాని గోంగవంశములోని వాఁడుగానియై యుండవలయును. అట్లు తలంచుటకును దృష్టికరమైన సాక్ష్యముగానరాదు. తొమ్మిదవ శతాబ్దముధ్యము నందుండిన గణక విజయాదిత్యుఁడను చాళుక్య రాజు తన శత్రువగు నొకమంగిరాజును సంహరించి నట్లొకకాసనమునఁ జెప్పఁబడినది. ఆమంగిరాజుతని వంశములోని వాఁడని యూహింపఁదగియున్నది.

మూడవ విష్ణువర్ధనుఁడు.

(క్రీ. శ. 20౯ మొదలుకొని 2౪౬ వఱకు.)

ఇతఁడు కొక్కిరికి అనఁగా విక్రమాదిత్య భట్టారకునకు జ్యేష్ఠభ్రాత. గెండవ జయసింహునికి సన్నితమృదు. జయసింహుని మరణానంతరము రాజ్యము నక్రమముగా నాక్రమించుకొనిన తమ్ముని సింహాసన విహీనుని తేసి రాజ్య మాక్రమించుకొని 20౯ మొదలుకొని 2౪౬ వఱకును ముప్పదియేడునవత్సరములు నిరంకుశముగా దేశమును బరిపాలించెను. ఇతఁ డన్ని కాసనములందును విష్ణువర్ధనుఁడని శీర్షోనఁబడియుండఁగా నొకకాసనమునందు విష్ణురాజుని శీర్షోనఁబడియెను.

విజయాదిత్య భట్టారకుఁడు.

(క్రీ. శ. 2౪౬ మొదలుకొని 2౬౪ వఱకు.)

ఇతఁడు మూడవవిష్ణువర్ధనునికుమారుఁడు. విజయాదిత్య వామమున నహించిన పూర్వచాళుక్యులలో మొదటివాఁడుగ నుండెను. ఈవిజయాదిత్య భట్టారక మహారాజునకు విజయసిద్ధి, విక్రమరాముఁడని చిరుదములుగలవు. ఇతఁడు 2౪౬ మొదలుకొని 2౬౪ వఱకును పదునెనిమిది సంవత్సరములు వేంగి దేశమును బరిపాలించి ఖ్యాతిఁగాంచెను. వీని తరువాత వీనుకుమారుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చెను.

నాలుగవవిష్ణువర్ధనుడు.

(క్రీ. శ. ౩౬౪ మొదలుకొని ౩౯౯ వఱకు)

ఈ విష్ణువర్ధనుడు మొదటి విజయాదిత్యుని కుమారుడు. విష్ణువర్ధననామమును పొందిన చాళుక్యరాజులలో నిత్యు నాలుగవవాడు. ఇతడు ముప్పదియాలు సంవత్సరములు పరిపాలనము చేసెనని మాత్రము దెలియుచున్నదిగాని వినిగట్టించి యేమియును దెలియరాదు.

రెండవవిజయాదిత్యుడు.

(క్రీ. శ. ౩౯౯ మొదలుకొని ౪౪౩ వఱకు)

ఇతడునాలుగవవిష్ణువర్ధనుని కుమారుడు. విజయాదిత్యుని మనుమడు. బహుసమర్థుడయిన యోధుడు. మహారాజాధిరాజునియు, సమస్తభవనాశ్రయుఁడనియు, చాళుక్యార్జునుఁడనియు రాజపరమేశ్వరుఁడనియు, శ్రీతిభువనాంకురుఁ డనియు, నరేంద్ర మృగరాజునియు నింక ననేకములగు తిరుదునామములను పొంది ౩౯౯ వ సంవత్సరము మొదలుకొని ౪౪౩ వ సంవత్సరమువఱకును నలువది నాలుగు సంవత్సరములు నిరాతంకముగా వేంగిరాష్ట్రమును బరిపాలించి కీర్తిగాంచెను. ఈరెండవ విజయాదిత్యుడు రాజ్యభారమును పోషించి నిర్విక్ర పరాక్రమంబున రాజ్యములోని శత్రువర్గము నడంచి సరంకుశముగఁ బరిపాలనము సేయుచుండ మహాజన సత్త్వసంపన్నులగు రాష్ట్రకూటులును గాంగులును బలుమాటులు వేంగిరాష్ట్రముపై దండెత్తిపచ్చి విజయాదిత్యునితోడ బహుయుద్ధములు చేసి పలాయనులగుచు వచ్చిరి. ఎన్నికడవలు దాడివెడలిపచ్చినను నిందుకయు జంకక సింహమువలె సుస్థిరచిత్తుడై నిలుచుండి శత్రువులకశేయుఁడై శత్రువర్గమునెల్లఁ దఱుముచువచ్చెను. అందుచేతనే చాళుక్యార్జునుఁడనియు నరేంద్రమృగరాజునియు తిరుదుపేరులు గలిగినవి. ఇతడు గాంగులతోడను రాష్ట్రకూటులతోడను నూటయెనిమిది యుద్ధములగు జేసి విజయమును గాంచినవాఁడగుటంజేసి నూటయెనిమిది శివాలయములను తనదేశమునందంతట జ్ఞాపకార్థముగఁ గట్టించెనని కొన్నికాసనములు చాటుచున్నవి. వీనిశత్రువర్గములో ముఖ్యుఁడై నాయకత్వమును పోషించి ఘోరయుద్ధములు సలి

పిఠవాడు సామాన్య రాజకుమారుడుగాక నిరుపమాన విక్రముడని భావించి
 వృద్ధి రాష్ట్ర) కూటుడయిన మూడవ గోవిందరాజు. ఇతఁడు మూల్యభేదమును
 రాజధానిగ మహారాష్ట్ర) దేశమును బాలించినవాఁడు. ఆకాలమువాఁటి యోధ
 పరాక్రమో మేటియని చెప్పఁదగినవాఁడయినను, వేంగిరాష్ట్ర)మును స్వాధీనముఁ
 చేసికొనవలయునని దృఢసంకల్పించి యెంతప్రయత్నించినను మన వశేంద్ర
 మృగరాజుముంగట వానిప్రయత్నము లన్నియు భగ్నులైపోయెను. ఇట్లు వేళ
 యుద్ధములలోఁ దఱిమికొట్టఁబడియు రాష్ట్ర)కూటు రాజయిన మూడవగో
 విందరాజు తాను కాంచీపురమును జయించినకరువాక పూర్వచాళుక్యరాజునకు
 (నరేంద్రమృగరాజు చిరుదాంకితుఁడగు విజయాదిత్యుఁడు) కలుగు పంపిన
 తోడనే యాతఁడుపోయి వానికి నౌకరువలె నేవ నలిపెనని యబద్ధపు సంగతులు
 తనకాననములందు వ్రాయించుకొనియే గాని యాచాళుక్యుఁ డెన్నఁడును,
 గోవిందరాజునకు నూడిగము సలిపినవాఁడుకాఁడు. ఇతఁడు గాంగులను రాష్ట్ర)
 కూటులను మాత్రమెగాక శత్రువర్గములోఁ జేరియుండిన యొక వాగ రాజును
 గూడ నితఁడుజయించెను. వీనిపేరు తోడికాననములు రెండుగానంబడుచున్నవి.

ఆందోకటి కొట్టపట్టుకాననము. ¹ చంద్రగ్రహణనమయమున కొట్టపట్టు
 గ్రామమును వేదవేదాంగవిదులయిన యిరువదినలుగురు బ్రాహ్మణులకు దానము
 చేసినట్లుగ వాకాననమునఁ జెప్పఁబడినది. కొట్టపట్టు కృష్ణామండలములోనిదిగఁ
 గన్పట్టుచున్నది. విజయాదిత్యుని సోదరుఁడును రాజకుమారుఁడు నైన నృపరు
 ద్రుఁడు దూతకుఁడుగఁ జెప్పఁబడియెను. మఱియు హైహయవంశములోని వాఁ
 డని పేర్కొనఁబడియుండెను గావున నితఁడు విజయాదిత్యునికి సవతితమ్ముఁడని
 తోఁచుచున్నది. వీని తండ్రియగు వాలుగవ విష్ణువర్ధనుఁడు త్రిపురాధీశ్వరుని
 (కాలయ్యుని) కొమార్తెను వివాహముఁజేసికొన్నందున వా మెకు జనించిన
 యీనృపరుద్రుఁడు హైహయవంశజుఁడని పేర్కొనఁబడియుండెను గాని మఱి
 యొకటిగాదు. విజయవాడ నివాసియగు ఆక్షర లలితాచార్యునిచే నీకాననము

లిఖింపఁబడినది. విజయవాడయనునది బెజవాడకుఁ బూర్వము. బెజవాడ పూర్వచాళుక్యులకాననముల విజయవాడ యనియు విజయవాటిక యనియుఁ జేర్చినఁబడియున్నది. ఈరెండవ విజయదిత్యమహారాజు మఱియొకప్పుడు మార్కహణ సమయమున కాండేరువాడి విషయములోని కామరూపిణ్యయ గ్రామములోని పాలమును బ్రాహ్మణులకు దానముచేసినట్లు కృష్ణమండలము లోని యాదరకాననమువలన బోధపడుచున్నది. ఈకాననమునందలి చూత కుడు బోలము యనువాఁడుగ నుండెను. ¹ఈరాజకంఠీరవుఁడు నలువదిసాలుగు సంవత్సరములు నిరాకంఠముగా రాజ్యపరిపాలనముచేసి కుప్రసిద్ధమైన యక శ్చునుగాంచెను.

కలివిష్ణువర్ధనుఁడు.

(క్రి. శ. ౧౪౩ మొదలుకొని ౧౪౪ వఱకు)

నరేంద్రమృగరాజునకు వెనుకఁ బూర్వచాళుక్యసింహాసన మధిరోహిం చినవాఁడు విష్ణువర్ధనుఁడు. విష్ణువర్ధనసామయును నహించి రాజ్యపరిపాలనము చేసిన పూర్వచాళుక్యులలో నితఁడైదవవాఁడు. వీని కలివిష్ణువర్ధనుఁ డందురు. వీనికి నర్వలోకాశ్రయఁడనియు విషమసిద్ధియనియు, పరమమహేశ్వరుఁడని యు విరుదుసామములు గలవు. ఇతఁడు రెండవవిజయచిత్తుని కుమారుఁడు. ఇతఁడు తండ్రివలెనే కాననములయందు వేంగివాఘుఁ డనిచేర్చినఁ బడియును. ఇతఁడు పదునెనిమిది నెలలుమాత్రమే రాజ్యపాలనము చేసెనని కాననములు డె లుపుచున్నవి. వీని పేరిట కానన మొకటి గన్పట్టుచున్నదిగాని యందలికైలి కఠిన మైనదగుటచేత కాననపరిశోధకులు సరిగ భ్రామంతరికరింపరయిరి. పృథ్వీవల్లభ పట్టణమని యొకపట్టణ ముదాహరింపఁబడినది. మఱియు నీకాననమునందు కర్ణాటకమును బాలించు ప్రభువునామ మొకటి చేర్చినఁబడియును. ఇంతియ గాక కాంచీపురము రాజ్యము గూడ నుదాహరింపఁబడినది. ²

1 Ind. Ant, Vol Xiii p. 55.

2 Ind Ant, Vol Xiii. p. 185

గణకవిజయాదిత్యుడు.

(క్రి. శ. ౮౪౪ మొదలుకొని ౮౮౮ వఱకు)

శ్రీవిష్ణువర్ధనునికే చిహ్నుట స్థిరమన మెక్కినవాఁడు వానిశ్రేష్ఠకుమారుఁడయిన విజయాదిత్యుఁడనువాఁడు. వేంగీదేశమును బరిపాలించిన విజయాదిత్యువామధారు లయినరాజులలో నితఁడు మూడవవాఁడు. ఇతఁడు గణితశాస్త్రమునందు పండితుఁడగుటచేత గణకవిజయాదిత్యుఁడని పిలువఁబడుచు వచ్చెను. ఇతఁడు (క్రి. శ. ౮౪౪ మొదలుకొని ౮౮౮ వఱకు నలువది నాలుగు! సంవత్సరములు నిరంకుశముగా దేశమును బరిపాలించెను. వీనికి యువరాజవిక్రమాదిత్యుఁడనియు, యుద్ధమల్లుఁడనియు నిరువురు తమ్ములుండిరి. కొన్నికాననములయందు గుణగాంకయనియు, గుణకనల్లయనియుఁ జేర్కొనఁబడియుండుటచేత గొందఱు వీనిని గుణాంక విజయాదిత్యుఁడనిచేర్కొనుచున్నారని “అంకకారః సాక్షాత్” అని గణిత శాస్త్రమునందుఁ బ్రజ్ఞావంతుఁడగుటచేత నితఁడు గణకవిజయాదిత్యుఁడని ప్రసిద్ధిగాంచినట్లుగ ఆమ్రరాజ విజయాదిత్యుని కంచు మఱ్ఱుకాననము స్పష్టముగఁ గారణముఁజెప్పచుండఁగా గుణాంక విజయాదిత్యుఁడనుటకంటె గణకవిజయాదిత్యుఁడని గ్రహించుటయే యుష్పదముగా నుండును. ఈగణకవిజయాదిత్య మహారాజునకు సమస్త భువనాత్రయుఁడనువీరుడు నామము మాత్రమేగాక మనుజుప్రకారుఁడు, తణరంగకూద్రకుఁడు, విక్రమధవకుఁడు, పరచక్రరాముఁడు, స్వపతి మార్తాండుఁడు, విరుదాంకభీముఁడు మొదలగు వీరుడునామము లెన్నో గలవు. కలివిష్ణువర్ధనుని భార్యయు, గణకవిజయాదిత్యుని తల్లియు నగుకీలమహాదేవి రాష్ట్రీకూటరాజకుటుంబములోని దైనను గణకవిజయాదిత్యుని కాలమున రాష్ట్రీకూటులకును ఆంధ్ర చాళుక్యులకును గల స్నేహబంధములు త్రెంపి వేయఁబడినవి. రాష్ట్రీకూటరాజయిన రెండవ కృష్ణుఁడు గణక విజయాదిత్యుని కయ్యమునకుఁ బిలుచుటవలన నించుకయుఁ గొంకక యాంధ్రపై న్యముతోడ రాష్ట్రీకూటులపై దాడివెడలి నారలతో ఘోరయుద్ధము నలిపి యోడించి

వారల రాజధానియగు మాత్యభేతమును దగ్ధమాగావించి కృష్ణపురదహన విఖ్యాతకీర్తియని స్వజనముచే జాగ్రత్తలఁ జొందెను. రాష్ట్రకూటులకు సామంతులుగ నుండిన గాంగులు దండెత్తివచ్చినప్పుడు ఘోరసంగ్రామమున వారలను జయించి తఱిమిగొట్టెను. మంగిరాజనుకత్తు విధికపై న్యయతో వచ్చి పెట్టుడి నపుడు ధైర్యసాహసములు ముప్పిరి గొన 'వాని నెదుర్కొని సంకులనమరంబున నవలీల వానికిరమ్మును ఖండించెను. వీని పేరిటి కాసనము లనేకములు గలవు. గుద్రవార విషయములోని (గుడివాడ నీమ) త్రాండపట్టణగ్రామమును వినయాదిత్యశర్మకు చంద్రగ్రహణ సమయమున దానముచేసెను. ఈవినయాదిత్యశర్మ మంగిరాజుతో జరిగినయుద్ధమునందు గణకవిజయాదిత్యునిపై వ్యాధిపతిగనుండి యుద్ధముచేసినట్లుగఁ గానిపించుచున్నది. ¹ వేదవేదాంగవిదులును సమస్తశాస్త్రాజ్ఞులు నైన గంగ గురుబ్రాహ్మణులకు కోడమపట్టు, పోణంగిగ్రామములను దానముచేసినట్లుగ పోణంగి కాసనమువలన బోధపడుచున్నది. ² గణక విజయాదిత్యునికి మంత్రిగను నైవ్యాధిపతిగ నుండి గాంగులతోడను రాష్ట్రకూటులతోడను యుద్ధములుచేసి ప్రాణములఁ గోలుపోయిన పాండురంగనిపే రాకాసనముల నుదాహరింపఁబడినది. ఇతఁడు కడియరాజ పుత్రుఁడని పేర్కొనం బడియెను. ఈకడియరాజ పేరేమో తెలియరాదు. కడియయనునది రాజమహేంద్రవరమునకు నేడు మెళ్లదూరమున నుండిన కడియ మను గ్రామమై యుండవచ్చునని తోచుచున్నది. పాండురంగని పేరు నెల్లారు కాసనములందును గూడఁ గానవచ్చుచున్నది. ఈపాండురంగని కుటుంబము వారు జైనమతావలంబకు లయినట్లుగఁ గన్పట్టుచున్నారు. గణక విజయాదిత్యుని యనంతరము వీనిసోదరులగు యువరాజ విక్రమాదిత్యుఁడును, యుద్ధమల్లుఁడును ప్రసిద్ధులయినను రాజ్యపదవిని బొందక విజయాదిత్యునికి వెనుక యువరాజవిక్రమాదిత్యునికొడుకు చాళుక్యభీముఁడు రాజ్యపదవిని వహించుటకుఁ గారణమేమో దెలియరాదు.

(1) Ind. Ant. Vol xx, P. 102; (2) No. 538, Public, 28
th July 1909. para 58.

మొదటిచాళుక్య భీమవిష్ణువర్ధనుడు.

(క్రి. శ. ౮౮౮ మొదలుకొని ౯౧౮ వఱకు)

ఇతఁడు గణకవిజయాదిత్యుని సోదరుడగు యువరాజు విక్రమాదిత్యుని కుమారుడు. తన పెద్దతండ్రియైన విజయాదిత్యుని పిమ్మట రాజ్యమునకు వచ్చెను. గణక విజయాదిత్యుని మరణానంతరము రాష్ట్రకూటరాజయిన రెండవ కృష్ణుడు పూర్వకైరమును మనస్సులోఁ బెట్టుకొని యున్నవాఁడుగాన వేగి దేశముపై దండెత్తివచ్చి దేశమాక్రమించుకొనియెను. అప్పుడీ చాళుక్యభీముడు కృష్ణునితో యుద్ధముచేసి రాష్ట్రకూటులనుజయించి దేశమునుండి తలఁపిచేసి దేశమునంతయు స్వాధీనముచేసుకొని నిశ్చింతగా ౮౮౮ మొదలుకొని ౯౧౮ వఱకు ముప్పదిసంవత్సరములు రాజ్యపరిపాలనము గావించెను.¹ వీనికిని కృష్ణునకును జరిగిన యుద్ధమునందు వీరినవతిలోఁబుట్టువు కుమారుఁ డగుమహాకాలుఁడనువాఁడు సైన్యాధిపతియై సైన్యముల నడిపించి విజయమును గాంచెను. తన రాజ్యమునందంతట కాంతిని గలిగింపుటకై మొదటనే బాయాదుల బలముల నెల్ల నోడించి వారల నందఱు నడచిపట్టి కడఁపఁకు రాజ్యములోన కాంతిని నెలకొల్పి ప్రఖ్యాతుఁడయ్యెను. ఈచాళుక్య భీమునకు విష్ణువర్ధనుడను చిరుదునామము గూడగలదు. ఈవిషయములు నూతనముగాఁ గని పెట్టఁబడిన ఖాళింకొట కాననమువలనఁ జెలియుచున్నవి.² మఱియు నీ నూతనకాననమునందు ఎలమంటి కలింగదేశమును, దేవరాష్ట్రవిషయమును చేర్చినఁబడినవి. ఈదేవరాష్ట్రము నమ్మదగుత్తుని అలహాబాదు కాననముకేర్పొనియున్నది. ³ దేవరాష్ట్రమునఁగా నవీనమహారాష్ట్రదేశముని విస్త్రుంటు వీర్తుగాయ చెప్పినది పొరబాటు. ⁴ నమ్మదగుత్తునికాననమును బట్టి నాలుగవశతాబ్దపారంభమునందు

(1) Ind. Ant. Vol xx, p. 103; (2) No 538, Public, 28th July 1909 para 59; (3) Dr. Fleet's Corpus Inscriptianum Indicarum, Vol, III. p. 18; (4) The Early History of India p. 270.

విశాఖపట్టణమండలములోని దేవరాష్ట్రమును కుశేరవర్మ పరిపాలించుచుండనని తేటపడుచున్నది. ఈచాళుక్య భీముని శాసనములో ఎలమంచికలింగ దేశమునుట్ల కర్ణమేమని కొందఱుకు నందియముకలుగవచ్చును. మూడుకలింగము లుండుట చేత ఎలమంచి ముఖ్యపట్టణముగాఁ గల కలింగముని కులభముగా గ్రహించుట కై యెలమంచికలింగ దేశముని వ్రాయఁబడియుండునుగాని యంతకన్న మఱి మియుఁ గారణమండఁబోదు. ఈయెలమంచి అనివారికోకిలవర్మమహారాజు నకు రాజధానిగ నుండెనని యంతకుఁ బూర్వము దెలిపియుంటిమి. మఱియు నీశాసనము నందొక్క విశేషముగలదు. మాలతీమాధవములోని భరతివాక్యమును దెలుపుట్లోకము శాసనములోని ధ్యానట్లోకములలో నొకటిగా లిఖింపఁ బడి యుండుటచేత భవభూతి మహాకవి యామెనటి చాళుక్యభీమవిష్ణువర్ధనునకుఁ బూర్వమున నున్నాఁడని నృప్తముగ బోధపడుచున్నది.

కొల్లభిగండభాస్కర విజయాదిత్యుఁడు.

(౬౦౮)

చాళుక్యభీమ విష్ణువర్ధనునకుఁ దిప్పట సింహాసన మధిష్ఠించినవాఁడు వాని త్యేష్ఠపుత్రుఁడగు విజయాదిత్యుఁడను వాఁడు. విజయాదిత్యునామ ధామలయిన పూర్వచాళుక్య రాజులలో నీతఁడు నాలుగవ వాఁడు. కొల్లభిగండ భాస్కరుఁడను చిరుదాభిధానమును పొందినవాఁడు. ఇతఁడు కలింగ దేశమును జయించి త్రికలింగాటపులతోఁ గూడ వేంగిమండలమును నాణుమానములు మాత్రమే పరిపాలనముచేసి దేవయాత్ర ముగించినవాఁడు. పట్టవర్ధనివంశము లోని కాలకంఠుని యవ్వయమున జనించిన సోమాదిత్యుని పౌత్రుఁడును, కుంతాదిత్యుఁడను నామాంతర ప్రసిద్ధుఁడును నగు భండనాదిత్యుఁడు వీనికి మంత్రిగను నైనాధిపతిగను నుండెను.

అమ్మరాజ విష్ణువర్ధనుఁడు.

(క్రి. శ. ౯౦౮ మొదలుకొని ౯౨౫).

ఇతఁడు నాలువ విజయాదిత్యుని పెద్దకొడుకు. విష్ణువర్ధన నామమును పొందినవారిలో నీతఁ డాఱవవాఁడుగఁ గొందఱు వ్రాసియున్నారనిగాని

మొదటి చాళుక్యభీమునకుఁ గూడ విష్ణువర్ధన నామముకలిగియుండుటచేత నితని నేడవ విష్ణువర్ధనునిగాఁ బరిగణించవలసియుండును. వీనికి సర్వలోకాశ్రయఁ డనియు, రాజమహేంద్రుఁడనియు విరుదు నామముండుటచేత రాజమహేంద్ర వరము రాజధానిగఁ జేసికొని మొదట పరిపాలించినవాఁడే రాజమహేంద్రుఁడ నియు, నితని మూలముననే యాపట్టణమున కాపేరు గలిగినదనియుఁ గొందఱు తలంచుచున్నారు. కోటలేని పట్టణ మాకాలమున రాజధానిగ నుండఁజాలదు. గావున నీరఁ దాపట్టణమును నిర్మించి కోటనుగట్టుటకుఁ బూర్వమే మృతికొం దియుండునని మఱికొందఱు తలంచుచున్నారు. ఏది యెట్టిదై నను రాజమహేంద్ర పురంబునకుం గల నంబరధమును సూచించుచున్నది. వీరికానములలోని ముద్రికలపై “శ్రీభువనాంకుశ” అను చిరునామము గానంబడుచున్నది. ఇతఁడు రాజ్యమునకువచ్చినప్పుడు వీని దాయాదులయిన బంధువులు కొందఱు చాళుక్య లకు శత్రువులయిన రాష్ట్రకూటులతోఁ జేరి కుట్రలుచేసి వీనిని సింహాసనప్రభుత్వం జేయఁజూచిరి గాని యుక్తకాలముననే మేల్కొని యాయచ్చరాజ విష్ణు వర్ధనుఁడు వారిప్రయత్నములను భగ్నము చేసి నృజనముచే మెప్పుగాంచెను. వీని పేరిటి కాననములు రెండుగానంబడుచున్నవి. తనతండ్రియగు నాలవ విజ యాదిత్యునకును దనకునుగూడ పై న్యాధిపతిగ నుండిన భండనాదిత్యునకు కాండేరువాడి విషయములోని గొంటూరు గ్రామమును చుట్టునుండు పండ్లెండుపల్లెలతోఁగూడ దానముచేసెను. ¹ ఇంతియగాక మొదటి చాళుక్యభీముని దళవాయిగ నుండిన మహాకాలునకు పెన్నాటివాడి విషయములోని ద్రుజ్జారు గ్రామమును దానముచేసినట్లుగ మఱియొకకాననము దెలుపుచున్నది. ² కఠిక రాజా దూతకుఁడుగ నుండెను. గొంటూరు ప్రస్తుతగుంటూరు మండలములోని గుంటూరునియు, ³ ద్రుజ్జారు నందిగామ తాలూకాలోని జుజ్జారనియును గొందఱు తలంచుచున్నారు.

(1) Ind. Ant, Vol xiii, p. 1; Sou Ind. Ins, Vol I. p. 36.

(2) Ibid, Vol. viii, p. 78.

(3) Mr. R. Sewell: (Lists, Vol II, p. 26.)

బేటవిజయాదిత్యుడు.

(౯౨౫.)

అమృరాజవిష్ణువర్ధనునకు వెనుక రాజవంశమున నంతఃకలహములు జనించి యధికములై పదినంవత్సరములవఱకు శాంతిలేక రాజ్యపదవికై యొండొరులంజంతుకొనుచు రాజకుమారులు రాజ్య మాక్రమించుకొనఁ జూచుచుండిరి. అమృరాజు మరణానంతరము వానిశ్చేష్టకుమారుఁడగు విజయాదిత్యుఁడు రాజ్యమునకువచ్చెను. వీనికి బేటరాజును నామాంతరముగలదు. విజయాదిత్యులలో నితఁ డయిదవవాఁడుగ నుండెను. ఇతఁడు సింహాసన మధిష్ఠించిన పదునేనదినములలోనే యుద్ధమల్లునికొడుకయిన తాళరాజు వీనిని సింహాసనవిహీనునిం గావించి చెఱపాలయందుఁ బెట్టించి రాజ్యమునువశముఁజేసికొని పరిపాలింప సాగెను.

తాళరాజు.

(౯౨౫.)

యుద్ధమల్లుని కొడుకయిన యీతాళరాజు రాజ్యమాక్రమించుకొని ముప్పదిదినములు రాజ్యపాలనము చేసినతరువాత చాళుక్యభీముని ద్వితీయపుత్రుఁడును నాలవ విజయాదిత్యుని సోదరుఁడనైన విక్రమాదిత్యుఁ డీతనిని జంపి రాజ్య మాక్రమించుకొనియెను.

విక్రమాదిత్యుడు.

(౯౨౫-౯౨౬.)

చాళుక్య భీమునికొడుకయిన యీరెండవ విక్రమాదిత్యుఁడు వేగి త్రికళింగదేశములను ౯౨౫, ౯౨౬ సంవత్సరములలో పదునొకొండు మాసములు పరిపాలించినపిమ్మట అమృరాజ విష్ణువర్ధనుని కొడుకగు భీముఁ డీతని రాజ్యపదచ్యుతిని గావించి రాజ్యము నాక్రమించుకొనియెను.

భీముడు.

(౯౨౬-౯౨౭.)

అమృరాజ విష్ణువర్ధనుని తనూజుఁడును నయిదవ విజయాదిత్యుని తమ్ముఁడనైన యీమూడవ భీముఁడు విక్రమాదిత్యుని జయించి ౨౨౬-౨౭ సంవత్సర

మొలలో నెనిమిది నెలలు పరిపాలించినతరువాత తాళరాజు కొడుకయిన యుద్ధముల్లు దీతనిఁ జంపి రాజ్యమును గైకొనియెను.

యుద్ధముల్లుఁడు.

(క్రీ. శ. ౯౨౭ మొదలుకొని ౯౩౪ వఱకు.)

ఈరెండవ యుద్ధముల్లుఁడు తాళరాజు కొడుకు. ఇతఁడు ౯౨౭ మొదలుకొని ౯౩౪ వ సంవత్సరమువఱకు నేడుసంవత్సరములు పరిపాలనము చేసిన తరువాత నాలవ విజయాదిత్యుని ద్వితీయపుత్రుఁడయిన చాళుక్య భీమునిచే జయింపఁబడి సింహాసనమునుండి దొలఁగింపఁబడియెను.

రెండవ చాళుక్య భీమ విష్ణువర్ధనుఁడు.

(క్రీ. శ. ౯౩౪ మొదలుకొని ౯౪౫ వఱకు.)

ఇతఁడు నాలవ విజయాదిత్యుని ద్వితీయపుత్రుఁడు. ఆవురాజవిష్ణు వర్ధనుని సనతితమ్మఁడు. వీనికి గండమహేంద్రుఁడు, రాజమూర్తాఁడుఁడు ననుచుదునామములుగలవు. చాళుక్య భీముఁడని పిలువఁబడిన వారిలో రెండవవాఁడుగను, విష్ణువర్ధనుఁడని పిలువఁబడిన వారిలో నెనిమిదవవాఁడుగ నుండెను. ఇతఁడు తాళరాజు కొడుకగు రెండవ యుద్ధముల్లుని చోళరాజైన లోపలి క్కిని, రాష్ట్రకూటరాజయిన యౌదవ గోవిందరాజును జయించి ౯౩౪ మొదలుకొని ౯౪౫ వఱకు రాజ్యపరిపాలనముచేసెను. గోదావరిమండలములోని సామర్లకోటకుఁ జేరియుండిని భీమవర మీతని పేరటనే గట్టఁబడినందునఁ జాళుక్య భీమవరమని కాననములందుఁ జేర్కొనఁబడినది. ఇతఁడు చోడులను రాష్ట్రకూటులను మాత్రమే గాక గాంగరాజగు ఎఱ్ఱపరాజుతో యుద్ధముచేసి గాంగులనుగూడ నొడించెను. వీని పేరిటి కాననములు మాడుకానవచ్చుచున్నవి. పగుణవారవిషయములోని దిగ్విజయ (దిగుమట్టు) గ్రామమును బ్రాహ్మణులకు దానముచేసెను. మఱియు నుత్తిరాయన సంక్రాంతి సమయమున గుద్రవార విషయములోని అకులమన్నాఁడు గ్రామములోని కొంతభూమిని దానము చేసి నట్లు మఱియొక కాననముగలదు.

తనకు సామంతుడగు పనార రాజకుమారుడగు నుజ్జయ్యని కొరికను ముప్పించి యీచాళుక్య భీమవిష్ణు విధ్వంసండు ఆధిరాధ్యక్షుకాల్పాడి గ్రామని వాసియు, శేషశర్మ పాత్రుఁడును, దేవీయార్జ్యపుత్రుఁడును క్రమపాతీయు. నగు కొమ్మన యనుబ్రాహ్మణునకు నుత్తరామన పుణ్యకాలమున కాంజేరువాటి విషయములోని కొడవతల్లి గ్రామమును దానము చేసినట్లుగ లెజవాడ శాలివాహనాని కొలవెను గ్రామములో దొరకినకాననముపట్టి దెలియుచున్నది. 1.

అమృరాజ విజయాదిత్యుఁడు.

(క్రీ. శ. ౯౮౫ మొదలుకొని ౯౭౦ వఱకు.)

అమృరాజులలో రెండవవాఁడును విజయాదిత్యులలో నాఱవవాఁడును నైన యితఁడు లోకమహాదేవినిలన రెండవ చాళుక్యభీమునికి జనించిన చిన్న కొడుకు. వీనికి సమస్తభువనాశ్రయుఁడనియు, మహారాజాధిరాజనియు, రాజ మహేంద్రుఁడనియు, పరమభట్టారకుఁడనియు బిరుదునామములుగలవు. రాజ ముద్రికలపై “శ్రీతిభువనాంకుశ” అని చిత్రింపఁబడియుండెను. ఇతఁడు సింహాసన మెక్కిటకు ముందు యుద్ధమల్లునితోఁ గొంత పెనఁగులాడినట్లు నూచనలు గన్నట్టుచున్నవి గాని యితఁడు సింహాసనమధిష్ఠించినవిషయము నైదవ విజయాది త్యుని కాలమునుండి తటస్థమగుచుండిన కుటుంబకలహములు నిలిచిపోయినట్లుగఁ గన్నట్టుచున్నవి. పడకలూరుకాననమున నితఁడు కాలివాహనశకము ౮౯౭ వ సంవత్సరము మార్గశిర బహుళత్రయోదశి శుక్రవారమునాఁడనఁగా క్రీస్తుశకము ౯౮౫ వ సంవత్సరము డిసెంబరునెల ౫ వ తేదీని పట్టాభిషిక్తుఁడ యైనట్లు చెప్పఁబడియున్నది. వీనిపేరిటి కాననము లశేకములుగలవు.

(1) పెన్నత వాడివిషయములోని పడంకలూరు (పడకలూరు) గ్రామ ములోఁ గొంతభూమిని చంద్రగ్రహణకాలమున దానము చేసెను. ఈకానన రచనము మాధవభట్టుచేఁ గూర్పఁబడి జొంటావార్డునిచేత లిఖితమైనది. ఈకాననమునందే అమృరాజ విజయాదిత్యుఁడు పట్టాభిషిక్తుఁడయిన తేది తెలుపఁ బడినది.

(2) గుర్రవార విషయములోని (గుడివాడ) పాంబట్టు (పామట్టు) గ్రామములోఁ గొన్నిభూములను పట్టవర్ధని వంశములోఁ జేరియుండి బొడ్డియ యనునామాంతరముగల యువరాజు బిల్లాల దేవ వేలాభటునకు దానముచేసెను. ఇందుఁ జేర్కొనఁబడిన పట్టవర్ధనివంశజులు కుబ్జవిష్ణు విగ్రహునికాలమునుండి యుఁ హాకుక్కులకడ ముత్రిత్వాది పదవుల వహించి శోభిల్లుచుండిరి. ¹

(3) వెలనాండు విషయములోని (వెలనాటి నీమ అనఁగా ప్రస్తుత గుంటూరుమండలములోని చందవోలు ప్రాంతదేశము) యెలవట్టు గ్రామమును త్తైరాయణ సంక్రాంతికాలమున ధారవోసెను. ఈకాననము పోతన భట్టుచే విరచింపఁబడి తొంటాచార్యునిచే లిఖింపఁబడినది. ²

(4) ఉత్తరాయణ సంక్రాంతికాలమున వేంగినాడు విషయములోని గుంటుగోలను (గుండుగోలను) గ్రామములోఁ గొంతభూదానము చేసియుండినను. అప్పురాజు విజయాదిత్యుని మామయగు నృపకాముని యొక్కయు, అత్తయగు నయమాంబయొక్కయు కోరికమీఁద నీదానము చేయఁబడినదిగఁ జెప్పఁ బడియెను. ³

(5) అదివఱకు గుర్రవార విషయములో నొకగ్రామమునఁ గొంతభూమి కుల బ్రాహ్మణుల కొకనికి దానముచేయఁబడి యేకారణము చేతనో మరలఁ గైకొనఁబడిన యాభూమినే రాజు పునర్దానముఁ జేసినట్లుగ నొకకాననముఁ జెప్పుచున్నది.

(6) అడ్డకాలి గచ్చకు సంబంధించి వలహరిగణములోఁ జేరిన శైవశ్రావకీయగు చామేశాంబగురు వయిన అర్జునంది యను శైవాచార్యునకు సర్వలోకాశ్రయశైవభవముయొక్క భోజన కాలకొఱకు ఆత్మినినాడు విషయములోని కంచం బట్టుగ్రామమును (కంచమట్టు) గ్రామమును దానముచేసెను. ఇందుదాహరింపఁబడిన చామేశాంబ పట్టవర్ధని కుటుంబములోనిదని దెలుపఁబడి

(1) Ind. Ant, Vol, viii, y. 73; (3) Ibid, Vol xii, p 91. (3) Ibid, Vol xiii, p. 248; (4) South, Ind. Ins VI, p. 46. No. 38.

వది. ఈ మె రాజనకుంపుడుక తైగాః తేర్కొనఁబడియెను. ఈశానము భట్ట దేవునిచే రచింపఁబడినది. ఇప్పటి కృష్ణామండలములోని తణుకు తాలూకాలో, దణుకు గ్రామమునకు నేడు మెల్లదూరమున అత్తిలి గ్రామమున్నది. ఇది పూర్వ మత్తిలి నాడు విషయమునకు ముఖ్యపట్టణముగ నుండెను.

(7) గణక విజయాదిత్యునికడ సుద్యోగిగా నుండిన పాండురంగని వంశ ములోని వాఁడును తనకడ సుద్యోగిగా నున్న వాఁడునునగు దుర్గరాజుచే విజ యవాటిక (బెజవాడ) లో నిర్దింపఁబడిన కై నాలయమునకుఁ గూడ అత్తిలి నాడు విషయములో మల్లిపూడి గ్రామమును దానము చేసినట్లుగ మల్లిపూడి శాస నమువలన ద్యోతక మగుచున్నది.²

తన భృత్యవర్గములోఁజేరి తనయెడఁగడు భక్తింగూర్చిడు కుప్ప నామా త్యుండను వానిని నమ్మనించి దానధర్మములఁ దనిపెనని యమృరాజవిష్ణువర్ధనుని వాండ్రముకాననము దెలుపుచున్నది.³

ఇతఁ డిట్లనేక దానధర్మములు చేసి ప్రఖ్యాతిఁ గాంచినవాఁడు. ఇతఁడు కై నులకుఁజేసిన దానధర్మములను బట్టిచూడఁగా కైనమరపోషకుఁడుగగూడ గన్పట్టుచున్నాడు. బ్రాహ్మణులను కై నులను సమానదృష్టితోఁ జూచియుండె ను. ఇతఁ డిరువదిసంవత్సరములు నిరాశంకముగా దేశపరిపాలనము గావించెను.

రెండవతాళరాజ విమనవర్ధనుఁడు.

అమృరాజ విష్ణువర్ధనునకుఁ బిమ్మట రాజ్యమునకువచ్చిన తేటవిజయాది త్యుని జంపి రాజ్యమాక్రమించుకొని యుద్ధములునికొడుకు నెలదినములు పరిపాల నము చేసెనని యిదివఱకుఁ దెలిపియుంటిమి. ఈతాళరాజుకొడుకు రెండవయుద్ధ ముల్లుఁడు. ఈరెండవయుద్ధముల్లునకు మహారాజరాజపరమేశ్వర బాడబుల డును, తాళరాజవిష్ణువర్ధనుఁడు ననునిరువురుకుమారులుండిరిని యీరెండవతాళ

(1) Epi. Ind, Vol vii, pp. 177-192

(2) Ibid. Vol IX. pp. 47-56.

(3) Ep. Ind, Vol IX, p. 132; (2) No 538, Public, 28 July 1909, para. 61

రాజవిష్ణువర్ధనుఁగాననమువలనఁ గానంబడుచున్నది. రాజ్యముచేయుచుండిన కాళి వాదిని ప్రతిఘటించి యీ కాళిలోని వారనేక పర్యాయములు రాజమాత్ర మిందుకొనఁజూచిరి కాని వీరిప్రయత్నములన్నియు నిష్ఫలములయి పోయినవి. అయినను ఈరెండవతాళరాజు వెలవాటిసీమలోఁ గొంతభాగమాత్రమిందుకొని గొంతకాలము పరిపాలనచేసినట్లు గానిపించుచున్నది. వెలవాడు విషయములో శౌకగ్రామమును పల్లవమల్లునివంశములో జనించిన కవివర్తయును వానిమనుమఁ డగు కుప్పనయ్యయనువానికి రెండవతాళరాజు దానముచేసినట్లు గుంటూరుకా ననమొకటి దెలుపుచున్నది.

పల్లవమల్లుయనునది కాంచీపురమును బరిపాలించిన కడపటి పల్లవరాజగు నందివర్తయుక్క విరుదునామమైయున్నది. అట్టి నందవర్త పల్లవమల్లుని వంశము లోనివాఁడగు కుప్పనామాత్యుఁడు తాళరాజునకు భృత్యుఁడై యాతని సేవించు చు నాతని కరుణకుఁ బ్రాకుఁడై యొకగ్రామమును బడసినది చూడఁ గాంచీ పురపల్లవరాజు వంశములోని యొకకాళివారవచ్చి యిప్పటిగుంటూరు మండలము లో క్లిరిగివాన పేర్పఱచుకొనిరని చెప్పటకు తాళరాజు కాననము పరమప్ర మాణముగానున్నది. అప్పురాజు విజయాదిత్యునివలన కెప్పఁబడిన కుప్పనయ్యపల్ల వమల్లుని వంశములోనివాఁడని చెప్పఁబడక పోయినను నిరుపురొక్కఁడేయై యుండునని లోఁచుచున్నది. అయిన నీయంశము విచారణీయము. ఈకుప్పన య్యనన్వరాజ్యనమయమున తాళరాజునకు నధికసాహాయ్యము చేసినందున విశ్వాన థాఁడై తాళరాజువలన నమూనింపఁబడినట్లుగ నాకాననమె చాటుచున్న ది. చాళుక్యురాజుల ముదికలపై “శ్రీతిభువనాంకుశ” అను విరుదునామము గన్పట్టుచుండగా తాలరాజు ముదికలపై “శ్రీతిభువనాంకుశ” యని గానంబ డుచున్నది కాఁబట్టి యీరెండవరాజు చాళుక్యసామంతుని ముదికలపై వేగి రాష్ట్రమును బరిపాలించినవాఁడు కాఁడనియు, గొంతకాలముమాత్రము గొంత ప్రదేశమాత్రమిందుకొని పరిపాలించినవాఁడనిమాత్రము చెప్పఁబడియున్నది. నిజ ముగా నితఁడు చాళుక్యసామంతుని ముదికలపై వేసినవాఁడే యైనయెడలఁడనముదికలపైఁ దప్పక శ్రీతిభువనాంకుశ నామమునే వహించియుండునగాని కద్దిరుద్ధమైన నామ మును వహించియుండఁడు.

దానార్థపుడు.

(క్రి. శ. ౯౩౦ మొదలు ౯౭౩ వఱకు)

అమృరాజ విజయాదిత్యునికిఁ బిచ్చుట నతని సవతియన్నయు రంగవ
చాళుక్యులముని తేవ్వపుత్తుఁడు వగుదానార్థపుఁడు ౯౩౦ దవ సంవత్సరమున
రాజ్యభారమును వహించి ౯౭౩ వఱకు మాడుసంవత్సరములు రాజ్యపాలనము
చేసెను. తరువాత ౨౭ సంవత్సరములు దేశ మరాజక మైనట్టు బహుకాసనముల
వలనఁ దెలియచున్నది. ఈకాలములో చోళు లీదేశమునకు దండెత్తివచ్చినట్టును
కొంతకాలము వేంగిదేశమును బాలించినట్టును కొందఱు వ్రాయుచున్నారని
యది విశ్వసింపఁదగినదికాదు. వేంగిదేశమును జయించినట్టు చెప్పకొనిన చోళ
రాజులలో మొదటివాఁడు రాజరాజ రాజకేసరి వర్త యనునాతఁడు. ఈరాజు
రాజకేసరి వర్త క్రి. శ. ౯౨౫ దవ సంవత్సరమున చోళరాజ్యమునకుఁ బట్టాభి
షిక్తుఁడయ్యెను. ఇతఁడు తన పదునాలుగవ పరిపాలన సంవత్సరమున వేంగిదేశ
మును జయించినట్టు కాసనములు దెలుపుచున్నవి. కాబట్టి యితఁడు వేంగిదేశ
మును జయించిన సంవత్సరము ౯౯౯ దవ సంవత్సరమగుచున్నది. చోళుల
దండయాత్రవలన వేంగిదేశ మరాజక మైనదని చెప్పట నత్యముగాదు. అరాజ
కమునకు వేఱుకారణములుండి యుండవలయును. వేంగిదేశ మిరువదిసంవత్సరము
లరాజకము పాలయి కడగండ్లఁ గుడుచుచున్న కాలమున ననఁగా ౯౯౨ దవ
సంవత్సరములోనో ౯౯౯ దవ సంవత్సరములోనో చోళరాజగు రాజరాజ రాజ
కేసరివర్త వేంగిదేశముపై దండెత్తివచ్చి కలహములనడంచి దానార్థపుని కార్య
మహాదేవివలన జనించిన పెద్దకొడు కగు శక్తివర్తను వేంగిరాజ్యమునకుఁ బట్టాభి
షిక్తుఁడఁ గావించి స్వదేశమునకుఁ బోయినట్లుగఁ గానంబడుచున్నది. ఇంతక
న్న నాకాలస్థితి చాళుక్యుకాసనములవలనఁ గాని చోడులకాసనములవలనఁ గాని
లేకమాత్రమును దెలియరాకున్నది.

శక్తివర్త.

(క్రీ. శ. ౧౯౯ మొదలుకొని ౧౦౧౧ వఱకు)

ఇతఁడు దానార్థపుని క్షేవ్యపుత్రుఁడు. తంజాపురాధీశ్వరుండును చోడ రాజు నగు రాజరాజ రాజకేసరి షర్మతోద్బాటుతో వేంగిరాష్ట్రమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుడై శక్తివర్త ౧౯౯ మొదలుకొని ౧౦౧౧ వ సంవత్సరమువఱకు పండ్రిఁడునంపత్సరములు రాజ్యపరిపాలనముచేసి విశేషకీర్తి సంపాదించెను. వీనికి చాళుక్యచంద్రుఁ డన్నతరుదునామముగలదు. వీనిబంగారునాణెములుకొన్ని అరకాసు, సయాము మొదలగుప్రదేశములందుఁ గానిపించినవి. వాని తరుదు నామము లానాణెములపై నుండుటచేత నయ్యచి శక్తివర్తకాలమునాటివిగా నిర్ధారణము చేయఁబడినవి. కీని తరుదుపేరు గల బంగారునాణెము లాదేశములఁ గన్నట్లుటచేత వీనికాలమునం దాంధ్రదేశమునకును పైఁ జెప్పినదేశములకును వర్తకవ్యాపారములు జరిగుచుండి యుండవలయును. ఆంధ్రులు మొదటినుండియు నముద్రధూవముఁ జేయుచు విదేశములతోడ వాణిజ్యాదివ్యాపారములు నడుపుచుండిరనుటకు లేకమాత్రమును సందియమును బొందవలసినపనిలేదు.

పదునాలుగవ ప్రకరణము.

విమలాదిత్యుడు.

(క్రి. శ. ౧౦౧౧ మొదలుకొని ౧౦౨౨ వఱకు)

ఈ విమలాదిత్యుడు దానార్థపునికి నార్యమహాదేవివలన జనించిన ద్వితీయపుత్రుడు. శక్తివర్చితముడు. శక్తివర్చితరువాత నికడు ౧౦౧౧ వ సంవత్సరమున సింహాసనమునకువచ్చి ౧౦౨౨ వఱకు నేడునంపత్సరములు మాత్రము పరిపాలనము చేసియుండెనని కొన్నిశాసనములు స్పష్టముగా దెలుపుచున్నవిగాని విమలాదిత్యునిచే బ్రకటింపఁబడిన రణసింహాది శాసనము శాలివాహన శకము ౯౩౩ సంవత్సరము జ్యేష్ఠశుద్ధ పంచమిగురువాసరంబున పుష్యమీ నక్షత్ర సింహలగ్నమునందనగా క్రీస్తుశకము ౧౦౧౧ వ సంవత్సరము మేసెల ౧౦ వ తేదీని పట్టాభిషిక్తుడయి నటులఁ దెలుపుచున్నది. ¹

ఇట్టి భేదమునకుఁ గారణమేమో మనము దెలిసికొనవలసియున్నది. విజయనగరమునకు సమీపము నందుండిన రామతీర్థము కడనున్న కొండమీద యభింపఁబడిన యొక శాసనము చాలమట్టుకు శిథిలమై పోయినను ముచ్చడి భీముని పేరు కలిగియుండెను. ² ముచ్చడిభీముడనునది విమలాదిత్యుని చిరుదునామము లో నొక్కటియగుటచేత విమలాదిత్యుడు కలింగదేశమును జయించి యుండ వచ్చునని కొండఱు కలంచుచున్నారు. పూర్వచాకులకును వెలనాటి చోడులకును లోబడి కోనమండలమేలిన హైహయవంశజులలో ముచ్చడిభీముడను వాఁడొకఁడుండుటచేత కేవలమును పేరునుబట్టి యే యది విమలాదిత్యుని

(1) Ep. Ind, Vol. VI, pp. 347—367.

(2) No. 372 of 1905;

కాననమని దెలుపుట సాహసకార్యమైనను మతీయొక హేతువుచేత నయ్యది విమలాదిత్యునిదే యై యుండవచ్చునని సంశయముకలుగుచున్నది. గంజాము మండలములోని మహేంద్రగిరి మీఁద రెండుకాననములు రాజేంద్రచోడుఁడు విమలాదిత్యుని నోడించి యాపర్వతముమీఁద జయస్తంభము నెలకొల్పెనని తెలుపుచున్నది. ¹ అయినను 'రాజేంద్రచోడుని చ్రావిడకాననములలో' నెచ్చటను నిట్టివిషయమును దెల్పియుండక పోవుటచేత రాజేంద్రచోడునితండ్రి యైనరాజరాజ రాజకేసరివర్మ బ్రదికియున్న కాలమున రాజేంద్రచోడుఁడు యువరాజుగనుండి యీహండగూత్రము జరిపి యుండును గావునఁ దనకాననములలో నతఁడీ వృత్తాంతమును వేర్కొనియుండక పోవచ్చునని కొందఱు తలచుచున్నారు. ఇక్కడ నొకముఖ్యాంశమును చదువరులు జ్ఞప్తియందుంచుకొనవలయును. చోడ చక్రవర్తియగు రాజరాజ రాజకేసరివర్మ కూతురును రాజేంద్రచోడుని గారాలుచెల్లెలుగు కుండవాంబాదేవి విమలాదిత్యునకు వివాహముచేయఁబడి యుండెను. ² ఈవివాహమెప్పుడు జరిగినదో తెలియరాదు. ఇంకొక విశేషము గన్పట్టుచున్నది. తంజాపురమునకు సమీపమునందున్న తిరువైయారు గ్రామములోని పంచనాదేశ్వర దేవాలయములో రాజరాజ రాజకేసరివర్మ ౨౯ వల పరిపాలన సంవత్సరమున విష్ణువర్ధన విమలాదిత్యునిచే నొక కానకాననము వ్రాయించఁబడియుండెను.

రాజరాజ చోడుఁడు క్రీస్తుశకము ౯౮౫ వల సంవత్సరమున సింహాసనమెక్కినవాఁడు గావున విమలాదిత్యుని తిరువైయారు కాననము గంగిరే లేక గంగిరే వ సంవత్సరమున లిఖింపఁబడి యుండును. అనఁగా నాకాలమున విమలాదిత్యుఁడు తంజాపురి యందత్త వారింటనుండి యుండవలయును. మహేంద్రగిరి కాననమువలన కావమరిదియగు రాజేంద్ర చోడునిచే నోడింపఁబడినట్లుండుటయు, తిరువైయారు కాననమువలన విమలాదిత్యుఁడు తంజాపురమునందుండి పంచనాదేశ్వర స్వామికి దానము సలిపి నట్లుండుటయు, గన్పట్టుచుండుట

(1) No 396 and 397 of 1896; (2) South. Ind. Ins. Vol. III, p. 126; (4) No 215 of 1694.

చేత డాక్టరు హోల్ట్సు మొదలగువారు రాజేంద్రచోడుడు విమలాదిత్యుని నోడించి దక్షిణదేశమునకుఁ జెఱగొనిపోయె ననియు, అచ్చటనున్న కాలమునఁ జోడరాజు కుండవాంబాదేవిని విమలాదిత్యునికిచ్చి వివాహముచేసి వేంగిదేశమును బరిపాలించుటకు మరలఁ బంపినయు, విమలాదిత్యుడు స్వదేశమునకువచ్చి గంగగ దవ సంవత్సరమునుండి నిరంకుశముగా దేశమును బరిపాలించెననియును, విమలాదిత్యుడు దక్షిణదేశమున నున్న కాలమును విడిచి పూర్వచాళుక్యుల శాసనములు వారి రాజ్యపాలన కాలము గంగగ ద సంవత్సరమునుండి మూత్రమె పరిగణించి యేడుసంవత్సరములని ఐక్యాణించినవనియు సమన్వయము చేయుట న్నారు గాని తక్కినవిషయములను బాటించుచుండలేదు. విమలాదిత్యుని మామయగు రాజరాజ చోడుడు ౯౨౫ దవ సంవత్సరమున సింహాసనమునకువచ్చెను. తన పదునాలుగవ పరిపాలన సంవత్సరమున ననగా ౯౯౯ దవ సంవత్సరమున వేంగిదేశముపై దండెత్తివచ్చి జయించెనని వారిశాసనములే దెలుపుచున్నవి. శక్తివర్త ౯౯౯ దవ సంవత్సరమునసింహాసనమెక్కినట్లు చాళుక్యులశాసనములు దెలుపుచున్నవి. అదివఱ కరాజకముగ నుండిన వేంగిదేశమునందలి కలహముల నడంచి రాజరాజ శక్తివర్తను బట్టాభిషిక్తుని గావించెనని సమన్వయించిరి. విమలాదిత్యుడు ౧౦౦౧ వ సంవత్సరమున సింహాసనమునకువచ్చినట్లు రణస్థిపూడిశాసనము చాటుచున్నది. ౧౦౦౪ గవ సంవత్సరమున విమలాదిత్యుఁ డత్తవారింట విందులు గుడుచుచుండెను. ౧౦౦౫ వ సంవత్సరమునకును ౧౦౦౪ వ సంవత్సరమునకును నడుమ రాజేంద్రచోడునిచే నోడింపఁబడి చెఱగొనిపోఁబడుటయు నచట కుండవాంబాదేవిని వివాహమాడుటయు, పంచనాదేశ్వరస్వామికి విమలాదిత్యుడు దానశాసనము వ్రాయించుటయు జరిగియుండెనని చెప్పుదురు. మంచిది. విమలాదిత్యుని కుమారుడయిన రాజరాజ ౧౦౨౨ వ సంవత్సరమున సింహాసనమెక్కినట్లు రాజరాజనరేంద్రుని కోరుమిల్లి నందమపూడి శాసనములు విస్ఫుటముగా నెల్లడించుచున్నవి. అట్లయినచో రాజనరేంద్రుడు, సింహాసన మధిష్ఠించునప్పటికి పరేంద్రకంటె మక్కువయగుచుండదని నిస్సంశయముగాఁ చెప్పవచ్చును. రాజేంద్ర

చోడుడు విమలాదిత్యుని జయింపకపూర్వమే కుండవాంబను విమలాదిత్యునికిచ్చి వివాహము చేసియుండినయెడల రాక్షేంద్ర చోడుడు విమలాదిత్యునితోఁ బోరాడి యొడించి చెరిగొని పోవుట కంతవిరోధ కారణమేమి యుండఁగలదు ? రాజరాజనర్తకుడు సింహాసనమునకు వచ్చునప్పటికంత బాలుఁడని యెచ్చటను వల్లింపఁబడి యుండలేదు. ఇయ్యది విచారణీయమైన విషయము. విమలాదిత్యుడు ౧౦౧౧ వ సంవత్సరముమొదలుకొని ౧౦౨౨ వ సంవత్సరమువఱకుఁ బదునొకొండు సంవత్సరములు పరిపాలనముచేసెను. విమలాదిత్యునకు చిరుదాంక భీముడనియు, ముమ్మడి భీముడనియు, త్రిభువనాంకుశుడనియు, భూపమహేంద్రుడనియు చిరుదునామములుగలవు. విమలాదిత్యుడు ప్రభుత్వము చేయుకాలమునందే తన కుమారునకు రాజ్యపదవి నిలుచునట్లు కట్టుదిట్టములు గావించి విశ్వానపాక్రులయిన మంత్రులు మొదలగువారికి గ్రామాదుల నొసంగి తన యనంతరముగూడ తనపట్టన విశ్వానముగలిగి తన కుమారుని పక్షమున నిలిచియుండునట్లు చేసికొనియెను. ప్రతాపకాలియైన నృపకాముడు దండనాయకుఁడుగ నుండెను. పల్లెయ యను నియోగి ప్రధానమంత్రిగనుండి అమాత్య కిళామణి యనిపేరుగాంచెను. మిక్కిలి ప్రతాపవంతుఁడును బలకాలియునైన కుడ్యవర్ష వీనికిలోబడిన సామంతుఁడుగనుండి వీని మిత్రవర్గములోఁ జేరియుండి వెలవాఁడున కధీశ్వరుఁడుగ నుండెను.

విమలాదిత్యునిమంత్రి.

విమలాదిత్యుని మంత్రియగు పల్లెయ పెద్దడ రణసిపూడిశాసనమున విశేషముగా నభినందింపఁబడియుండెను. ఇతఁడు కారమచేడు గ్రామనివాసియు. ¹ కొండిన్య గోత్రుఁడునైన బ్రాహ్మణుఁడుగానుండెను. ఇతఁడు పరిశుద్ధమైనవాక్కును, పవిత్రమైన వర్తనమును గలిగి బ్రాహ్మణ కులమునకు భాస్కరునివలె నున్నవాఁడని గొనియాడఁబడియుండెను. ఈపల్లెయ పెద్దడ అమాత్య కిళామణియనియు, బుధవజ్రప్రకారుడనియు, సౌజన్యరత్నకరుడనియు

1 కారించేడు గ్రామము గుంటూరు మండలమున కాపట్లకుఁ బడమటగా మైళ్లదూరమున నున్నది.

తిరుదువామమలను పోంచి యాంధ్రదేశమునం దంతటఁ బ్రఖ్యాతిపొందెను. ఈ బ్రాహ్మణప్రభువు మనోవాక్కాయ కర్తంబులఁ బరిశుద్ధుఁడయిన కుండిన ఋషీండుని చుట్టివాఁడఁట. మఱియు శివభక్తుఁడు. యజ్ఞ యాగాది క్రతువుల నాచరించినకర్తృత్వము. జైదార్యచిత్తముగలవాఁడు. ఇతఁడు తనప్రజ్ఞావిశేషముచేత విమలాదిత్యుని పరిపాలనము జయప్రదమైనదిగాఁ జేయుటకు బహుకప్తపడినందున విమలాదిత్యుఁడు సంతోషించి వాని ప్రభుభక్తికి మెచ్చుకొని గుర్రవాడి విషయములోని పాటువశ మనుగ్రామముతోఁ గూడ రణస్థిపూండ్రిగ్రామము నగ్రహారముగా నేర్పాటుచేసి దానముచేసెను. ఈరణస్థి పూండ్రిగ్రామముచుట్టును మొంతకఱ్ఱు (మోడేకుఱ్ఱు) బుల్ల (లొల్ల), సిరిపాడపూండి (పెదపూడి) చింతగుంట, పెంజెఱువు మొదలగు గ్రామములు కీర్క్కొనఁబడియుండుటచేత ఈరెండుగ్రామములు గోదావరిమండలములోని ఆచులాపురము తాలూకాలోనిదిగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. పాటువశగ్రామ ముమలాపురము కాలువయొద్దను నున్న పలివెల గ్రామముగానున్నది. ఈకానమును వ్రాసినవాఁడుభీమనభట్టు.

రాజరాజవిష్ణువర్ధనుఁడు.

(క్రీ. శ. ౧౦౨౨ మొదలుకొని ౧౦౨౩ వఱకు)

ఆంధ్రదేశమును బరిపాలించిన పూర్వరాజులలో నీరాజరాజ విష్ణువర్ధనుఁడు మిక్కిలి యదృష్టవంతుఁడని చెప్పఁదగి యున్నవాఁడు. తమ భుజబల పరాక్రమముచేత దక్షిణ హిందూదేశమునంతను జయించి శత్రుజనభయంకరులై యుండిన చోడరాజులకు నితఁడు రక్తబంధువుగుటంకేసి పరరాజు లెవ్వరును వీనినిగాని వీనిరాజ్యమునుగాని మార్కొన సాహసించఁ జాలకుండిరి. అందువలన ఆంధ్రదేశమునకు కాంతియును, వీనికి మనస్సౌస్త్యమును లభ్యములయ్యెను. వీని తండ్రియగు విమలాదిత్యుఁడు రాజరాజచోడునికూఁతురును, రాజేంద్రచోడునిచెల్లెలు నగుకూండవాంకాదేవిని వివాహమాడెనని యంతకుఁబూర్వముఁ దె

లిసికొని యుంటిమి. ¹ వినులాదిత్యునికి కూండవాంబా నేమియందు జనించిన శ్రేష్ఠపుత్రుడే చున యారాజరాజ విష్ణువర్ధనుడు. ఇతఁడు రాజరాజ చోడుని మనుమఁడగుటంజేసి వీనిని చోడులు రాజరాజని పిలుచుచుండిరి. చాళుక్యులు వీనిని విష్ణువర్ధనుఁ డనుచుండిరి. రాజరాజను పేరు వహించిన వేంగిరాజులలో నితఁడు మొదటివాఁడును విష్ణువర్ధన నామమును వహించిన వారిలో నితఁడు తొమ్మిదవవాఁడునై యుండెను. వీనికి విజయాదిత్యుఁడను తమ్ముఁడుగూడ గలఁడు.

ఈరాజనరేంద్రుఁడు కాలివాచానకము ౯౮౪ వ సంవత్సరము శ్రావణ బహుళ ద్వితీయా గురువారము నాఁడు త్రరాభాద్ర నక్షత్రమున సింహాసన మెక్కినట్లుకొరువుల్లి నందమపూడి కాననములవలన విస్సవ్వమగు చున్నది. ² ఈ కాలము లెక్కవేసిమాడఁగా క్రీస్తుశకము ౧౦౨౨ వ సంవత్సరము జూలయి నెల పంతొమ్మిదవతేదితో సరియగుచున్నది. మఱియును రాజనరేంద్రుని ముమ్మ నుమఁడయినకులోత్తుంగ చోళ దేవుఁడు గోదావరి మండలములోని కొరంగికి న విూపమున నుండు చెల్వూరుగ్రామము కొలనుకాటమ నామకున కిచ్చినట్టియు

(1) స్తో. తన్నాచ్చాకుక్కయాదామణి రథవిమలాదిత్య దేవాన్తహీశా
చోద్రక్షాపాలలక్ష్య ఇవరచితతపోః కూండవాయాశ్చదేవ్యా
కాతక్రిరాజరాజోరజనికరకులక్రిమ దంభోధిరాజో
రాజరాజస్యదేవ్యా మధురభుజబలాద్రాజ్య లక్ష్మీంపుధివ్యామ్
అని రాజరాజ నరేంద్రునికొరువుల్లికాననమునం గూడ స్తుత్తముగాః జెప్పబడినది.

(2) Ind. Ant. Vol XIV. p. 55; Ep, Ind. Vol IV. pp 300-309.

“వనంతితిలక. యోగక్షీరుం వసుమతీమ్ శకవస్సరేషు
నేదాంబురాళినిధి వ ద్రిషుసింహగేర్మ
కృష్ణద్వితీయదివస్తోజర భాద్రికాయాం
వారేగుహోర్వణిజలగ్నవరేభిషి క్తః.”

కారేక్షగహరమును దాక్షరామ పీఠికాపుర స్రవములను జరుపుటకయి ముద్దల గోత్రుఁడును పోరనామ్యుని పుత్తుఁడునయిన మేడమాత్యుఁడను బ్రాహ్మణు నకిచ్చినట్టియు దానకాననములనుబట్టి రాజరాజ నరేంద్రుని కుమారుఁడయిన కులోత్తుంగ చోడదేవుఁడు కాలివాహనశకము ౯౮౬ వ సంవత్సరమునఁగా శకీ శుకశకము ౧౦౬౩ వ సంవత్సరమున రాజ్యమునకు వచ్చినట్టు చెప్పఁబడియున్నదిగనుక రాజరాజ నరేంద్రుఁడు ౧౦౨౨ వ సంవత్సరము మొదలుకొని ౧౦౬౩ వ సంవత్సరమువఱకును ౪౧ సంవత్సరములు నిరాశంకముగా రాజ్యపరిపాలనము చేసినట్లు సిద్ధాంత మగుచున్నది. ¹

విమలాదిత్యుఁడు రాజేంద్రచోడునిచే జేఱఁగొని పోఁబడి తంజాపురి యందుండిన కాలమున కూండవాంబాదేవిని వివాహమాడినది వాస్తవమగునని రాజనరేంద్రుఁడు ౧౦౧౧ వ సంవత్సరమునకును ౧౦౧౪ వ సంవత్సరమునకును నడుమజనించి యుండవలయునుగావున సింహాసన మెక్కునప్పటికిఁ బదిపండ్లెండుసంవత్సరముల బాలుఁడైయుండవలయును. అటుగాక ౯౯౯దవ సంవత్సరమున విమలాదిత్యునియన్న యగుశక్తివర్మ సింహాసనమునకు వచ్చినతరువాత కూండవాంబను విమలాదిత్యుఁడు వివాహమాడి పుత్రజననమును గాంచినను రాజనరేంద్రుఁడు సింహాసన మెక్కునప్పటికి నిరుపదియేండ్లలోపలి వయస్సుగలవాఁడై యుండును. కాననములను జక్కఁగాఁ బరిశోధించి చూచినపక్షమున మొదటిపుత్రాంతమే నమ్మఁదగియున్నది. ఈరాజరాజ నరేంద్రుఁడు సింహాసనమెక్కినతరువాత యుక్తవయస్సువచ్చినతోడనే మేనమామయు చోడచక్రవర్తి యునగు గంగయి కొండ రాజేంద్ర చోడునికూతురగు అమ్మంగదేవిని వివాహమాడెను. ఈవివాహ మెప్పుడు జరిగినదియుఁ దెలియరాదుగాని రాజనరేంద్రుఁ

(1) “శ్లో. తత్తనమోనయకాలి జయలక్ష్మీధామ రాజరాజనరేంద్రః

చత్వారింశత (మ) బ్దానేకం చ పునర్వహీమపాలయ దభిలాష”

“తదనంతో విమలాదిత్యస్తతః, తత్పుత్రో రాజరాజదేవ ఏకచత్వారింశత్. తత్పుత్ర క్రికులోత్తుంగ చోడదేవ ఏకోనపంచాశత్ రాజ్యం ప్రకాశతి.”

డు సింహాసనమెక్కిన తరువాతనే జరిగినదమట మూతము వాస్తవమటకు సంది యములేదు. రాజనరేంద్రుని పరిపాలనకాల మీయాంధ్రదేశమునకు మిక్కిలి మంచికాలమని చెప్పటకు సంశయింపబనిలేదు. ఇంతకుఁ బూర్వము నేకపర్యా యములు రాజోపద్రవములచేఁ బీడింపఁబడు చుండినయాయాంధ్రదేశ మీప రగండ భీరవుండగు రాజరాజ నరేంద్రునికాలములో స్వస్థతను గాంచి దివ్యసుఖ ములను గాంచెను. ఇతఁడెంత దీర్ఘకాలమునిష్క్రంటకముగా దేశపాలనముఁ జే యుటకుఁ గారణము బలాధ్యులయినచోడులయొక్క సహాయమేగాని యన్య ముగాదనియు, వారిసహాయములేనియెడల నిట్టిస్వాస్త్యము గలుగ నేరదనియుఁ గొందఱు తలంపవచ్చునుగాని పర్యాకమంబున రాజనరేంద్రుఁడు పూర్వరాజుల కెంతమాత్రమును దీసిపోయిన వాఁడుకాఁడు.

రాజనరేంద్రుని బిరుదునామములు.

సత్యాశ్రయకులభీరుఁడు, సర్వలోకాశ్రయుఁడు, రాజకంఠీరవుఁడు, త్రిభువనాంకుకుఁడు, సమస్తభువనాశ్రయుఁడు, విరుదాంకభీరుఁడు, రాజ మహేంద్రుఁడు, రాజమూర్తాంకుఁడు, పరగండ భైరవుఁడు, రాజపరమేశ్వరుఁ డు మొదలగు బిరుదునామము లెన్నోవిహించి రాజరాజ నరేంద్రుఁడు గుప్ర ఖ్యాతిఁగాంచినవాఁడని నన్నయభట్ట నేక బిరుదునామములతో నభివర్ణించుట యుగాక.

“ఉ. రాజకులై కభూషణుఁడు రాజమనోహరుఁ డన్యరాజ తే
జోజయశాలి శౌర్యుఁడు విశుద్ధయశశ్శరదిందుచంద్రికా
రాజతనర్పలోకుఁ డపరాజితభూరిభుశాకృపాణధా
రాజలశాంతశాత్రవపరాగుఁడు రాజమహేంద్రుఁడున్నతిన్.
అనియు,

వసంతతిలకము.

“వీరావతారముకవిస్తుతనిత్యధర్మ
ప్రారంభశిష్టపరిపాలనకర్తరాజా

నారాయణాఖ్య కరుణారసపూర్ణవీర
శ్రీరమ్యరాజకుల శేఖరవిష్ణుమూర్తి.

అని రాజనరేంద్రుని “నారాయణాఖ్య” డనియు, “విష్ణుమూర్తి” యనియుఁ జొగడియున్నాఁడు.

కాఁబట్టి తావికిఁ బరిమళమల్పినట్లుగ నిట్టిరాజనరేంద్రునకుఁ బలపరాక్రమవంతులయిన చోడులతోడ బాంధవ్య మబ్బుటవలనగూడ వీనిపరిపాలనము వేయివిధంబులఁ బరిశోధించి ప్రశంసనీయమయ్యెను. దేశోపద్రవకరములైన విషయంబులేవియును దటస్థింపక దేశమంతయు నుభిక్షముగా నున్నందునఁగాఁ బోలుదనకుఁగల దానితోఁ దృప్తిసొంది పరరాజులతోడఁగయ్యుమనకు డీశానక తనకాలమును విద్యావ్యాసంగములతోడ గడిపి యుండెను.

రాజమహేంద్రవరము.

రాజమహేంద్రపురము రాజమహేంద్రుఁడని బిరుదుగాంచిన అష్టరాజ విష్ణువర్ధనుని కాలముననో యారాజరాజ విష్ణువర్ధనుని కాలముననో గట్టఁబడియుండును. ఎవరిచేతఁ గట్టఁబడినను రాజరాజనరేంద్రునకు రాజధానిగమండెననుటవాస్తవము. ఈరాజమహేంద్రపురము వేగీరాజ్యములో మధ్యమభాగమున నుండుటచేత రాజనరేంద్రుఁ డిం దొకకోటనుగట్టి తనకు రాజధానిగఁ జేసికొని చిరకాలము రాజ్యపాలనము చేసెను. రాజమహేంద్రపురము వేగీదేశంబునకు నాయకరత్నంబని నన్నయభట్టు మహాభారతమునఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఈపట్టణమునకుఁ గలిగినప్రఖ్యాతి రాజనరేంద్రుని మూలమున గలిగినదేగాని మఱియొకరి మూలమునఁ గలిగినదికాదు. అందుచేతనే విన్నకోట పెద్దిన్నయనుకవి తనకావ్యాలంకారచూడామణిలో తనకృతికర్తయగు విశ్వేశ్వర మహారాజానితమును పల్లించునపుడు

“సీ. శ్రీకంఠచూడాగ్ర శృంగారకరణమే

రాజున కన్య యారంభగురుఁడు

చాళుక్యవంశభూ మాము శ్రీవిష్ణువ
 ర్ధనుఁ డేమహీశు తాతలకుఁ దాత
 భృతకుమారారాను భీముండు చాళుక్య
 భీముఁ డే నృపకులాబ్ధికివిధుండు
 రాజమహేంద్రవరస్థాతరాజన
 రేంద్రుఁ డెక్కువ తాత యేవిభునకు
 నంద్రదళదానమోపేంద్రుఁ డగునుపేంద్ర
 ధరణివల్లభుఁ డేరాజు తండ్రితాత
 ఘనుండుపేంద్రాఖ్యుఁ డెవ్వని కన్నతండ్రి
 యుతఁడు విశ్వేశ్వరుడు లక్క మాంబనుతుఁడు.”

అనుపద్యములో రాజనరేంద్రుని రాజమహేంద్రవరస్థాతయని యొక మ
 హద్విషయముగఁ జెప్పినదానినిబట్టిచూడ రాజనరేంద్రునకును రాజమహేం
 ద్రపురవిరమునకును విశేషసంబంధము గలదనియును, రాజమహేంద్రపురంబు
 నందుండి రాజ్యపరిపాలనముచేసిన మొదటిచక్రవర్తి ప్రభువు రాజనరేంద్రుఁడే
 యని నూచించుచున్నట్లు గన్పట్టెగలదు.

రాజరాజనరేంద్రభోజరాజులు సమకాలీనులు.

రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా నాంధ్రదేశ మేలినరాజరాజనరేం
 ద్రుఁడును ధారాపురము రాజధానిగా మాలవదేశము నేలినభోజమహారాజును
 సమకాలీనులగుట మాత్రమేగాక సమావలక్షణములనుగూడ గొన్నిటినిగలిగియుం
 డిరని తెలిసికొనినప్పు డెంతయానందము కలుగుచున్నది. భోజరాజు ౧౦౧౮
 వ సంవత్సరము మొదలుకొని ౧౦౬౦దవ సంవత్సరమువఱకును నలువది సంవత్స
 రములకుఁబ్రాగ్ రాజ్యపాలనము చేసియుండెను. భోజమహారాజు సంస్కృత
 పండితులను, సంస్కృతకవుల వాదరించి సంస్కృతభాష నుద్ధరించెను. మన
 యీరాజరాజనరేంద్రుండు సంస్కృతభాషాకవులను మాత్రమేగాక దేశభాషాక
 వుల కగ్రహారములు మొదలగునవి యిచ్చిపోషించి దేశభాషల నుద్ధరించెను.

భోజమహారాజు సరిహద్దులనుండు రాజులతోడను గలిగిమామూడు సైన్యములతోడనుభోరాడమలసివచ్చి యారనిమనస్సన్వీత్యమునకుఁ గొంతభంగము కలుగుచువచ్చెనుగాని మనయారాజరాజనరేంద్రునకట్లు చేయఁదగిన యుద్ధములేనియును లేక మనంబు నిశ్శంకముగ నుండెను. అయిన విరువురకును విద్యావ్యాఖ్యం గముల నభిరుచి మెండుగ నుండెను. భోజరాజు సంస్కృతపండితులచే నరస్కృతభాషతోనే బహుగ్రంథములను రచింపించియు, సంస్కృత కలాకాలను స్థాపించినవాడగుటచేత భరతఖండమునందంతటఁ బ్రఖ్యాతిఁగాంచుటకుఁ గారణమయ్యెను. రాజనరేంద్రుఁడు తనదేశభాషనుద్ధరించి తిరింపఁజేయుకొఱకే విశేషకృషి నల్పినవాడగుటచేత శొక్కయ్యాంధ్రదేశముననే ప్రసిద్ధికెక్కియాంధ్రమహాజనులకృతజ్ఞతకు మాత్రమే పాత్రుఁడయ్యెను. భోజమహారాజు వీరమరణ మైనను శత్రుబహుధ్యమునఁ బ్రాణములు విడువనలసినవాడయ్యెను. రాజనరేంద్రుని కట్టిది సంభవింపలేదు. రాజనరేంద్రునికాలము సుఖతిరంబుగ నడిచెను. రాజనరేంద్రుఁడు భోజరాజుకంటె నదృష్టవంతుఁడని చెప్పవలయును.

రాజనరేంద్రుఁడు కావ్యగీతిప్రియుఁడు.

రాజరాజు సరసుఁడును గావ్యగీతిప్రియుఁడునని నన్నయభట్టు మహాభారతమునందుఁ జెప్పియున్నాఁడు. అందుచేతనే యాతని కొల్లుకూట మెప్పుడును బహుభాషాపండితులచే నలంకరింపఁబడుచుండెను. వీనికప్పుడును భారతమును వినుటయం దభిరుచి మెండుగాఁగలదు. బహుభాషలలో బహువిధముల బహుజనులచేఁ జెప్పంబడుచుండిన మహాభారతకథను వినుచుండియు దృష్టిని బొందఁజాలక తెనుగుబాసలోఁగూడ వివలయునని యాతనికెంతో యభిలాషము గలదు.

నన్నయభట్టు.

ఒక వాఁడు రాజరాజవిష్ణువర్ధనుఁడు విద్యజ్ఞసంబులచేఁ బరివేష్టింపఁబడి నిండుకొలుపున్న కాలమున మంత్రి పురోహిత సేనాపతి యువరాజు దావారిక ప్రధానసమక్షంబునఁ దనకులబ్రాహ్మణుండును, అమరైందును, అవిరళజవహామరత్నరుండును, విశ్రులక్షణకాననుండును, సంహితాభ్యాసుండును, బ్రహ్మాండాది

నానాపురాణవిజ్ఞానవిరకుండును, అపస్తంబమూత్రుండును, ముద్గలగోత్రజాతుండును, సద్విసుతావదాతచరితుండును, గోకజ్ఞుండును, ఉభయభాషాకావ్యరచానాభిశోభితుండును, సత్సృతిభాభియోగ్యుండును, మత్స్యమరాధిపాచార్యుండును, గుజుండును నగునన్న పాఠ్యనింజాచి యిట్లనియెను.

చ. విమలమతిన్ బురాణములు వింటి ననేకము లర్థధర్మశాస్త్రముల లెఱంగెఱిగితి నుచా తరసాన్విత కావ్యనాటకక్రమములు వెక్కుచూచితి జగత్పరిపూజ్యములై నయీశ్వరాగమములయందునిల్పితబ్రహ్మకాశముగా హృదయంబు భక్తితోన్.

మ. ఇవి యేనుక సతతంబునా యెడఁగరంభిష్టంబులై యుండుఁబాయవు భూదేవకులాభి తర్పణమహీయః ప్రీతియున్ భారతక్రవణానక్తియుఁ బార్శ్వతీ పతిపదాబ్జధ్యానపూజా మహాత్మవమున్ సంతతిదానశీలతయు శత్యత్సాధు సాంగత్యమున్ మఱియు నదియునుంగాక.

చ. హిమకరుఁడొట్టి పూరుభరతేశకురుప్రభుపాండుభూపతుల్ క్రమమున నంశకర్తలనఁగా మహినొప్పిన యస్త్రదీయవంశమునఁ బ్రసిద్ధులై విమలసద్గుణ శోభితులైన పాండవుల త్రముల చరిత్రనాకు సతతంబువినంగనభీష్టమెంతయున్”

ఈపైని కెప్పఁబడినపద్యములలోని భావములనుబట్టి కైవలతాభిమానముఁ గలవాఁడనియు, అనవరతంబును శ్రీమహాభారతమునందలి యభిప్రాయమును విననభిలాషగలవాఁడనియు స్పష్టముగఁ దేలిపడుచున్నది. కనుకనే రాజమహేంద్రుఁడు.

“జనసుత కృష్ణదేవుని

యనముని వృషభాభి హితమహాభారత బ

పదునాలుగవ ప్రకరణము.

ద్వనిరూపితార్థమేర్పడఁ

దెనుఁగున రచియింపు మధికధీయు క్తిమెయిన్."

అని మహాభారతమును దెనుఁగున రచియింపుమని నన్న పూర్వనిగోరెను. హిమకరపూరు భరతేశకురు ప్రభుపాండు భూపతులవంశమునందుఁ జాను ఆ నించెనని తనపూర్వులును తన్నాశ్రయించుకొనియుండు పురోహితులు మొదల గువారును జెప్పెడుగాథలను విశ్వసించినవాఁడగుటచేతఁగూడతనపూర్వులయిన పాండవులచరిత్రమును వినఁ గుతూహల మాతనికి స్వాభావికముగా నగ్గలమై యుండవచ్చును. కావున నట్లు మహారాజాధిరాజుచేఁ జేరేసింపఁబడి విద్య త్కవికోమణియు బుద్ధియందు బృహస్పతియునగు నన్న యార్యుఁడు వాఙ్మయ దురంధరుండయిన నారాయణభట్టు సహాయముతో మహాభారతములోని మొదటి రెండుపర్వములను మూడవపర్వములోని కొంతభాగమును మాత్రముఁ దెలిగించెను.

నన్నయభట్టాది కవిగూఁడు.

ఆంధ్రభారతము ప్రథమాంధ్రకావ్యముగాదు.

నన్నయభట్టునకుఁ బూర్వమునఁ గవులెవ్వరును, ఆంధ్రభారతమునకుఁ బూర్వమున నాంధ్రగ్రంథము లేవ్వియును వినంబడకుండుటయు, గానరా కుండుటయుండేని నన్నయభట్టే ప్రథమాంధ్రకవియనియు, ఆంధ్రభారతమే ప్రథమాంధ్రగ్రంథమనియుఁ గొందఱి యభిప్రాయమై యున్నదిగాని వారివా దమును మేము విశ్వసింపఁ జాలకున్నారము. ఏతద్విషయమై గావింపఁబడిన చర్చలను సంపూర్ణముగా వినయుంటిమి. తత్పక్షమున వ్రాయంబడిన నన్నయ భట్టారకచరిత్రమాదిగాఁగల గ్రంథములను. ఆగ్రంథములలోనియత్తులను, మేము సాంతముగఁ జదివియుంటిమి. అవి యేవియును మువిశ్వాసమును మరలింపఁ జాలకున్నవి. మహాభారతమును దెనుఁగున రచింపుమని రాజరాజనరేంద్రుఁడొన న్నయభట్టును గోరునప్పటికే నన్నయ ఉభయ భాషాకావ్యరచనాభికోభితుం డని రాజనరేంద్రునిచేఁ జేర్కొనఁబడియెనని నన్నయ్య మహాభారతమునందు

నన్నయగారి శిష్యులుండుటయే నన్నయభట్టారక చరిత్రమునందలి యుక్తుల న్నియు గాలికి దూదిపించె లెగిరిపోవున లెగిరి పోవుచున్నవి. నన్నయకాలము నందే యాంధ్రకవుల శేషులు ప్రసిద్ధికెక్కియున్నారు. వారిలో నారాయణభట్టారకడుగ నున్నాడు. నారాయణభట్టు తనకీ కార్యమునందుఁ దోడ్పడినట్లు గా నీతిదిపద్యమున నన్నయభట్ట చెప్పియున్నాడు.

ఉ. “పాయక పాక శాసనికి భారత ఘోరణంబునందు నా
రాయణునట్లు, తానును ధరామరవిభూషణుండు నా
రాయణభట్టు వాక్త్రయధురంధరుఁడుం దన కిష్టుఁడు న్నహా
ధ్యాయుఁడునైన వాఁడభిమతంబుగఁదోడయి నిర్వహింపగన్.

నారాయణభట్టు.

నందమపూడి శాసనము.

“నన్నయలిఖితమైన యొక శాసనమున నారాయణభట్టు కర్ణాటకభాష యందుఁ బండితుఁడని తెలుపఁబడియున్నదిగావున నీకన్న పండితుని సహాయ ముచే శబ్దమణిదర్పణపద్ధతిని మనయాంధ్రమును భట్టారకులవారు కాపించి”రని నన్నయ భట్టారక చరిత్రమునందలి కల్పితవాక్య మాంధ్రప్రపంచముయొక్క సంపూర్ణవిశ్వాసమును పెడత్రోవను బట్టించుచున్నది గనుక దాని నెంతమాత్ర మును విశ్వసించరాదు. ఒక్కకర్ణాటకపండితుఁడని మాత్రము నన్నయలిఖితమైన శాసనమునందుఁ దెలుపఁబడియుండలేదు. నన్నయలిఖితమని చెప్పఁబడు శాసనము నందమపూడి (నందంపూడి-ఇది ప్రస్తుత పుకృష్టమండలములో తణుకు తాలూకాలోని సెట్టిపేటకు సమీపమున నెఱ్ఱకొలుపయొద్దుననున్నది) శాసనమే గాని మఱియొకటిగాదు.¹ సింధుయుగమంతర దేశమును నామాంతరముగల రెండేలులవాడి విషయములోని యీ నందమపూడి గ్రామమును చంద్రగ్రహణ పుణ్యకాలమున రాజరాజనరేంద్రుఁడు తన ముప్పదిరెండవ పరిపాలన సంవత్సరముననగా (బహుశః) కాలివాహనశకము ౯౭౫ వసంవత్సర మార్గశిరశుద్ధ ౧౫ త

1. Ep. ind Vol. IV, pp. 300-309, No. 43.

మహారమునకునరియిన క్రిస్తుకము ౧౦౫౩ వ సంవత్సరము నవంబరునెల ౨౨న
 లేదని మంత్రితృహాసేనాపతియుపరాజదాహరిక ప్రధానసమక్షమున నా
 రాజుణభట్టునకు వగ్రహారముగా ననుభవించు ధారపోసెను. ఈనారా
 యుణభట్టు సంస్కృతకర్ణాటప్రాకృతపైశాచికాంధ్రభాషానుకవిరాజశేఖర్యం
 డనియు కవిభవప్రాంతుకుండనియును, అష్టాదశావధారణచక్రవర్తియునియు
 వందుఁ జేర్కొనబడి యుండెను. మఱియు వారికిగోత్రుండు నాప స్తంబమా
 త్రుండు నైశకాంచినసామియాజిప్రసాత్తుండును, కాంచనార్యునిప్రాత్తుండును
 కాచాంజనేయునిపుత్రుండునియుంగూడ చేర్కొనబడియుండెను. ఈనారా
 యుణభట్టులండి యగుకాచాంజనేయునకు అకలంకాకాంక్షనామాత్యుండను
 నామాంతరము గలదు. ఈయమాత్యవరునకు సామికాంబవలన జనించినవాండ్రె
 మననారాయణభట్టు. ఈకవిరాజశేఖరునిసహాయముతో మననన్నయభట్టు
 మహాకవి మహాభారతమును దెలిగింపఁబూసెను. మహాభారతమును నన్నయభ
 ట్టు సాంతముగాఁ దెలిగింపక యారణ్యపర్వము నడుమనే విడిచిపెట్టుటకుఁ
 గారణము రాజనరేంద్రుని మరణమేకాని వేటొండుగా నేరదు. కావున భార
 తము రాజనరేంద్రుని పరిపాలనావసానదశయందుఁ బ్రారంభింపఁబడియుండు
 ను. అట్లుగాక రాజనరేంద్రునికాలముననే నన్నయభట్టు మరణము నొంది
 యుండుటగాని లోకాపవాదము ప్రకారము నన్నయభట్టునకు మతిభ్రమణ
 ము కలిగియుండుటగాని జరిగి తన్మూలమున భారతము తెలిగింపఁబడక నిలిచి
 యుండునని అంతటి యభిమానముగలరాజనరేంద్రుఁ డంతటికవిరాజశేఖరుం
 డయిననారాయణభట్టుచేఁ బూర్తిచేయింపఁకుండ ననుమాట విశ్వసింపఁదగిన
 దికాదు. కాఁబట్టి యాంధ్రభారతరచనము జరుగుచున్నకాలమునందు రాజ
 నరేంద్రుండగు మరణమునొంది యుండవలయును. రాజనరేంద్రుని మరణాంత
 రము నేడుసంవత్సరములవఱకు రాజనరేంద్రునికుమారుండగు రాజేంద్రచోడుండు
 సింహాసనమునకు రాకపోవుటయు, రాజనరేంద్రునికిఁ బిమ్మట రాజనరేంద్రు
 నితమ్ముండగు విజయాదిత్యుండు రాజ్యమాక్రమించుకొనుటయు సంభవించినదిగా
 వునఁ గొంతవఱకు దేశోపద్రవము సంభవించి మనకవివరులచేఁ బ్రారంభింపఁ

దీని భారతరచనము మూలబడియుండవచ్చును. కాబట్టి మహాభారతరచనము నకునుండే ఉభయభాషాకావ్యరచనాభివృద్ధియందై నన్నయభట్టును, సంస్కృతప్రాకృతకర్ణాటప్రాచీనాంధ్రభాషాకవిరాజశేఖరుండై నారాయణభట్టును, ప్రసిద్ధిచెందియుండ నన్నయభట్టియాదికవియనియు, ఆంధ్రభారతి మొదటి గంథమనియు, ఆంధ్రకవితానతి సన్నయభట్టునకే జనించినదని చెప్పెడివారి వాదము సంతకమునను మేము విశ్వసించఁ జాలకున్నారము.

పావులూరి మల్లనకవి.

ఇతఁడు తెనుఁగున గణితశాస్త్రమును రచించినమహాకవి. ఇతఁడు సియోగిబ్రాహ్మణుఁడు; శిష్యన్నపుత్రుఁడు; ఆపస్తంబమూత్రుఁడు; గార్వ్య గోత్రోద్భవుఁడు; కత్తువాడుగాని పావులూరుగ్రామమునకుఁ గరణమైయు న్నాఁడు. ఈకవి తనకు రాజనరేంద్రుఁడు పితామహునిమీసమున నున్ననవఖండ వాడ యనుగ్రామము నిచ్చినట్లుగా నీక్రిందిపద్యమునం జెప్పకొని యున్నాఁడు.

“ఉ. శ్రీలనేశుఁ డాంధ్రనృపశేఖరుడై చనురాజరాజభూ
పాలకుచేతఁ బీఠపురిపార్శ్వమున న్నవఖండవాడ యన్
ప్రాలు విభూతితోఁ బడసి భూరిజనస్తుతుడై నసత్కళా
శీలుఁడ రాజపూజితుఁడ శివనపుత్రుఁడ మల్లనాఖ్యుఁడన్.”

దీనినిబట్టి యీపావులూరి మల్లనకవియు రాజనరేంద్రునికాలమునం దున్నవాడని స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్లు నన్నయభట్టు నారాయణభట్టు, పావులూరిమల్లన ఆంధ్రగ్రంథరచనయందు నిపుణులయినట్లు గానంబడుచుండఁగా నాంధ్ర కవితానతి అప్పడే యవతరించినదని చెప్పెడిమాట యెట్లు విశ్వసించవచ్చును. భాషయెన్నఁడు నొక్కసారిగ నున్నరింపఁబడునదికాదు. ఆంధ్ర భాషాసంస్కరణము నన్నయకు బహుకాలమునకుముందే ప్రారంభమయి యుండునుగాని యొక్కసారిగ సంపూర్ణమితికిఁ దేబడవనటయు విశ్వసించఁ దగినదికాదు.

కోరుమల్లి శాసనము.

రాజరాజవిష్ణువర్ధనమహీపాలుడు సంస్కృతకర్ణాటపైకాదికాంధ్ర భాషాకవిరాజశేఖరుం డగునారాయణభట్టునకు నందమఘాడి గ్రామమును మహాకవి యగుపావులూరిమల్ల నామాత్యునకు నవఖండవాడ యనుగ్రామమును, దానము చేసినట్లుగా నందమఘాడిశాసనమువలనను, పావులూరి మల్లనీకవివిరచి తమైన గణితకాస్త్రమువలనను దెలిసికొంటిమిగదా. ఇట్లేయాప స్తంబమాత్రుఁ డును భారద్వాజగోత్రుఁడు నగుచీదమార్యుఁ డనుబ్రాహ్మణునకు కోరుమల్లిశా మగ్రామమును చంద్రగ్రహణపుణ్యకాలమున దానముచేసి యుండెను. 'ఇట్టి కవులను బండితులను నాదరించి యగ్రహారములు మొదలగునవి యిచ్చి భాషా పోషణము మొదలగునత్యర్థము లాచరించిన వాఁడగుటచేత నే నన్నయభట్టు తనభారతమునందు రాజనశేంఢుని

“నీ నిజమహీమండలప్రజఁ బ్రీతిఁ బెంచుచు

బరమండలములధరణిపతుల

నదిమి కప్పంబుల ముదముతోఁ గొనుచును

బలిమి నీయనిభూమివలయపతుల

ను క్కడగించుచు దిక్కులఁ దనయాజ్ఞ

వెలిగించుచును విప్రకులమునెల్లఁ

ట్రోచుచు శరణన్నఁ గాచుచు భీతుల

నగ్రజన్తులకు ననుగ్రహమునఁ

జారుతరమహాగ్రహరంబు లిచ్చుచు

దేవభోగమాల మహావిభూతిఁ

దనరఁజేయు చిట్లు మనుమార్కుఁ డగువిష్ణు

వర్ధనుండు వంశవర్ధనుండు.”

1. Ind. Ant. Vol XIX, p. 129; ఈకోరు మల్లి శాసనమండలములో రామచంద్రపురముతాలూకాలో నున్నది.

అని యభిప్రాయించియున్నాడు. కాబట్టి భూదమకులాభివృద్ధిగమహి
యఃప్రీతియును, భారతశ్రవణానందయును, పార్వతీపతిపదాబ్జధ్యానభూషా
మహోత్సవమును, సంరక్షదానశీలతయును, శక్త్యత్సాధుసాంగత్యమును, తనకుఁ
గఁగం బిష్టంబులై యుండువని రాజనరేంద్రుఁడు చెప్పుకొన్నదానిలో ననత్యము
గాని యుటకయోక్తిగాని అవమానమును గానరాదు.

కృతఘ్నానవాదములు.

నన్నయభట్టంకటివిద్యత్కవిరాజసింహునిచే.

“క. విమలాదిత్యతనూజుఁడు

విమలవిచారుఁడుఁ గుమారవిద్యాధరుఁడు

త్తమచాళుక్యుఁడు వివిధా

గమవిహితశ్రముఁడు తుహినకరుఁడురుకాంతిన్.”

చ. ఘనదురితానుబంధకలికాలజదోపతుపారసంహతిన్

దనయుగయప్రభావమున దవ్వుగఁ జోపి జగజ్జనానురం

జనముగ రాజ్యసంతతివసంతనితాంతవిభూతి నెంతయుం

దనరుఁ జళుక్యమన్నఘుఁడు ధర్మదయార్ద్రుని బద్ధబుద్ధియై

ఉ. ఆశ్రితపోషణంబున ననంతవిలాసమునకా మనీషిని

ద్యాశ్రమతత్త్వవిత్త్వమున దానగుణాభిరతిన్ సమస్తవ

ర్ణాశ్రమధర్మరక్షణమహామహిమన్ మహిమోష్ఠ సర్వలో

కాశ్రయుఁ డాదిరాజవిభుఁ డత్యక్షలంకచరిత్రసంపదన్.

అని నన్నుకులము గాంచి “రాజమహేంద్రకవింద్రసమాజసురత్వజ”
యని సంబోధింపఁబడినవాఁడును, “నకలభువనలక్ష్మీనిలాస నివాసంబయిన
రమ్యహర్మ్యరంజన ముత్రిపురోహితసేవాపతిదండనాయక దానారికము
హాసప్రధానానంతసామంతపరివృతుండై అపారకర్ణాస్త్రపారగులైనవై యా
కలలులును భారతరామాయణాద్యశేకరచనావికారదులయినమహాకవులును

వివిధతర్కవిగామిత నమస్తకాస్త్రసాగరగరియఃపరిభ్రమయనతార్కకులును నాదిగాగల్గు విద్యజ్ఞనంబులు పరివేష్టించికొలువ నిరంతరము విద్యావిలాస గోష్ఠి సుఖోపవిష్టండయి యివ్వక థావిశోదంబులఁ బ్రోద్దుపుచ్చువాఁడునునైన యాంధ్రభారతకృతిపతితలకుఁ దలయుందోకయులేని చిత్రాంగిసారంగధరు లకథను కనకాంబచరిత్రమును ముడివెట్టియు, నన్నయభట్టరలకు శతండునూ యాపికాచక్రమండని దెలుపు ననందర్పము లయినగాథలను ముడివెట్టియుఁ జరిత్రజ్ఞానము లవలేశమును లేక కూపనమండూకములవలె నున్నకుకవిరాజమం డలయు పామరప్రపంచమును పెడదాని బట్టించుట కృతఘ్నపవాదములే కారణములుగదా.

కులొత్తుంగ చోళ దేవుఁడు.

(క్రీ. శ. ౧౦౭౦ మొదలుకొని ౧౧౧౨ వఱకు.)

రాజనరేంద్రునికాలమున నాంధ్రదేశమునకుం గలిగినస్వాస్థ్యమునకు రాజనరేంద్రునిమరణానంతరము భంగము గలిగినది. రాజనరేంద్రునికీఁ విష్ణుట నాతఁడుమారుడగు కులొత్తుంగ చోళ దేవుఁడు సింహాసన మెక్కవలసియుండఁ గులొత్తుంగ చోళ దేవునకు బదులుగా విమలాదిత్యునిరెండవకుమారుఁడును రాజనరేంద్రునితమ్ముడు నైనవిజయాదిత్యుఁడు సింహాసన ముక్రమించుకొని యాంధ్రదేశమును బాలించినట్లు గానంబడుచున్నది. విమలాదిత్యుని కుమారుఁ డగురాజరాజనరేంద్రునకు రాజేంద్రచోడునికూతురగు అమ్మంగదేవికి జనించినవాఁడు రాజేంద్ర చోడదేవుఁడు. విమలాదిత్యుఁడు రాజరాజ చోడునికూతురగు కూండవాడేవిని వివాహమాడి యా మెయందుఁ గన్న తన కుమారునకు రాజరాజుని తనమామ పేరు పెట్టెను. ఈరాజరాజ నరేంద్రుఁడు తన మేనమామ యగు రాజేంద్ర చోడునికూతురగు అమ్మంగదేవిని బెండ్లియాడి యామెవలనఁ గాంచిన కుమారునకు రాజేంద్ర చోడుఁడని తన మేనమామ పేరు పెట్టెను. ఈరాజేంద్ర చోడుఁడు మాతామహునిరాజ్య మగుచోడరాజ్యమును పశుపతియై కొన్నతరువాత కులొత్తుంగ చోళ దేవుఁ డనునామమును వహించెను. రాజరాజ నరేంద్రుని కుమారుఁడగు రాజేంద్ర చోడుఁడు యువరాజుగఁడుండినట్లుచె

యు త్తరదేశములపై దండెత్తిపోయి మధ్యమాగాణములలోని వాయురాగరము ను ప్రదేశమున వశీకరణయోధములను ముట్టడించి వశపఱచుకొని సింధువంత శ్రీరాజగు ధారావర్షునిచేఁ బరిపాలింపఁబడుచుండిన చక్రకోట్యమునుముట్టడించి విశ్వసముచుకొనియెను. ¹ ఈదండయాత్ర యెందుకొఱకు సంభవించెనో తెలియరాదు. భారతకృతిపతి యైనరాజరాజవిష్ణువర్ధనునిమరణానంతరము చోడదేశమును బాలించు చుండినవీరరాజేంద్రునిసహాయముతో రాజరాజ విష్ణువర్ధనునితమ్ముఁ డగువిజయాదిత్యుఁడు రాజరాజ విష్ణువర్ధనుని(రాజరాజ సర్వేందుఁడు) కుమారుఁ డగురాజేంద్రునిచేతుని వెడలఁగొట్టి వేంగిరాజ్యమును దానె యాక్రమించుకొని పరిపాలింప నారంభించెను. వీని పరిపాలనకాలమున నా హవమల్లుని రెండవకుమారుఁ డగు నాఱవివిక్రమాదిత్యుఁ డనుపశ్చిమచాళుక్య రాజు వేగిదేశముపై దండెత్తివచ్చి కలవరపెట్ట నారంభించెను. రాష్ట్రకూటు లప్రభ యడంగి పశ్చిమచాళుక్యరాజ్యము పునరుద్ధారణ కాలబడినతరువాత నాహవమల్లుని రెండవకుమారుఁ డగునీయాఱవివిక్రమాదిత్యుఁడు నిర్వక్రపరాక్రముండై విజృంభించిదిగ్విజయములు సలుపుచున్న వాఁడగుటం జేసి యెట్లయిన నాంధ్రదేశమును మ్రింగివేయవలెనని దండయాత్ర వెడలివచ్చెను. ఈయాఱవి విక్రమాదిత్యుఁడు బహుపరాక్రమవంతుఁడగుటచేత వీని నెదుర్కొనుపాటి రణకూరుఁడు దక్షిణహిందూస్థానమునందుఁ గానరాకుండెను. చోడరాజగు వీరరాజేంద్రుఁడు వీని దోర్దర్శమునకు భయపడి విక్రమాదిత్యునికే దనకూఁతునిచ్చి వివాహముఁజేసి వానితో మైత్రి నొకపఱచిన వాఁడయ్యెను. అట్టి ప్రబల శత్రువుదేశముపై దండెత్తివచ్చినపుడు పౌరుషకాలియైన రణకూరుఁ డెట్లూరకుండఁగలఁడు? విజయాదిత్యుఁ డనమర్థుఁడై యేమియుఁ జేయఁజాలకుండుట జూచి రాజరాజసర్వేందునితనయుండగు రాజేంద్ర చోడుఁడు ధైర్యసాహసములు ముప్పిరిగొన స్వస్థైర్యముతో శత్రువుని మార్కొని తిరిగి చూడకుండఁ

1. Ep. Ind. Vol IX, p. 178; No. 538, Public, 28th July 1909 para 66. చక్రకోట్యము (చక్రకోట) బస్తూరాజ్యము లోనిది.

దణిమిగ్నావైను. అంతట మారకొనక యావాడిమగం దాంధ్రదేశంబునఁ దన యధికారమును స్థాపించి తన పితండ్రి తనకుఁ జేసినయవకారమును మన్నించి యావిజయాదిత్యునే వేగిరాజ్యమునకు రాజప్రతినిధిగఁ బునరభిషిక్తునిగావించి తనమాతామహునిదైన చోడరాజ్యమును స్వాధీనపఱచుకొనవలయునని ప్రయత్నించుచుండెను. అంతట చోడరాజ్యమును బాలించుచుండిన పీఠరాజేంద్రుఁ డుమరణము నొందెను. రాజ్యాధిపత్యముకొఱకు దేశమునఁ దెద్దకల్లాలము జనించెను. ఈసమాచారమును దెలిసికొన్నవాఁడై పీఠరాజేంద్రునియల్లుడును కుంతలరాజు నగునాఱవవిక్రమాదిత్యుఁడు కాంచీపురముపై దాడివెడలి వచ్చి తన భార్యతోఁబుట్టు పగుపరశేనరివర్తకుఁ బట్టముగట్టి యొకమానమువఱ కచ్చట నుండి కలహములనడచి మరల రాష్ట్రమునకుఁ బోయెను. అతఁడు మరలిపోయిన వెనుక శీఘ్రకాలములోనే రాజ్యమున మరలఁ గల్గిలము ప్రారంభమయ్యెను. తనమాతామహుని రాజ్య మాక్రమించుకొనఁగోరి రాజరాజనరేంద్రునితనయొం డగురాజేంద్రచోడుఁడు పీఠరాజేంద్రతనయొండుగుపరశేనరివర్తను జంపి రాజ్య మాక్రమించుకొని కులొత్తుంగ చోళదేవుఁ డనుపేరుతోఁ బట్టాభిషిక్తుఁడయ్యెను. ఇతఁడు క్రీస్తుశకము ౧౦౭౦ వఱ నంపత్సరము మొదలుకొని ౧౧౧౨ వఱకుఁ గొంచెముతక్కువగ నేఁబడినంపత్సరములు కలింగవేంగి చోడరాజ్యములను నిరంతరముగాఁ బరిపాలనముచేసెను. ఇతఁడు తన బావ మరిదిని జంపి చోడరాజ్యమును వశపఱచుకొనుటఁ జూచి నహింసఁజాలక కుంతలరాజగు విక్రమాదిత్యుఁడు దండెత్తివచ్చెను గాని మధ్యమార్గమునఁ గులొత్తుంగునిచే నెదుర్కొనఁబడి యుద్ధముఁజేసి యపజయమునుగాంచి మరలిపోయెను. బిల్లిణకవివిరచితమై విక్రమాదిత్యుని కంకితము చేయఁబడిన విక్రమాంకదేవచరిత్రమునందును విక్రమాదిత్యునికాననములయందు కులొత్తుంగుఁడై యోడిపోయినట్లు చెప్పియున్నను, కులొత్తుంగునికాననములు కులొత్తుంగునికే యుయుగలిగినట్లుగఁ జాటుచున్నవి. కులొత్తుంగదేవుఁడై యోడుటసంభవించెనేని విక్రమాదిత్యుఁడు వేంగిచోడదేశములను మింగివేసియుండును. అట్లుబరిగియుండక పోవుటయే విక్రమాదిత్యునికి సంపూర్ణ విజయములు కలిగియుండలేదనుటకు నిదర్శనము

గా నున్నది. కొన్ని యుద్ధములయం దొక వేళ విక్రమాదిత్యునికి విజయములుగలిగి యుండినను కడపటివిజయము మాత్రము కులోత్తుంగ దేవునిదేయని చెప్పబడినది కాని శేవలము విక్రమాంక దేవచరిత్రములోనివాక్యముల నేవిశ్వసించి భాండార్క రుగారు తమదక్షిణాపథప్రాచీనచరిత్రమునందుఁ జెప్పినట్లు విక్రమాదిత్యునిది కాదు. విక్రమాంక దేవచరిత్రము విక్రమాదిత్యునివిజయములను ప్రకటించుచుండఁగాఁ గళింగట్టుపారణి యనుద్రవిడ కావ్యము కులోత్తుంగునివిజయములను బ్రకటించుచున్నది.

కులోత్తుంగ దేవునివిజయములు.

ఇతఁడు రాజ్యాధిపత్యము పొందినరెండవ సంవత్సరమున ననఁగా క్రీ. శ. ౧౦౭౧-౭౨ వ సంవత్సరమున వ్రాయించిన కాననములు పులియారనాడు, ఎళుమూరునాడు (ఎళంబూరు-Elgmore) పాలయనూరునాడు మొదలగు నవి స్వాధీనములో నున్నటులఁ జాటి చెప్పచున్నవి. ఇయ్యది యిప్పటి చెంగలుపట్టు, ఉత్తరాంకూడు మండలములలోనివి గా నున్నవి.¹ ఇతఁడు శేరళపాండ్యకుంతలదేశములను జయించినట్లు వీరచోడునిచెల్లూరుకాననముంబట్టి దెలియుచున్నది.² కళింగట్టుపారణి యనుద్రవిడ కావ్యమునందు కళింగ మహిమ దెడలిన దండయాత్ర వర్ణింపఁబడినది. మఱియు నందు కుంతలము నేలువరుద రాజును (విక్రమాదిత్యుని) జయించినట్లుగూడ చెప్పఁబడినది.³ వీని పదునొకం డవ పరిపాలన సంవత్సరములోని యొక కానన మితిఁగూడ విక్రమాదిత్యుని కోలారు మండలములోని వాంగిలిసండి మానలూరు మార్గముగా కుంగభద్రా నదివఱకుఁ దఱిమినట్లును, గంగమండలమును సింగాణమును (మైసూరు దేశమలోనివి) జయించినట్లునుజూచున్నది.తరువాత నొకకాననము మానలూరునకు బదులుగా ఆలట్టి సింగాణమునకు బదులుగా కొంకణమును చేర్చుచున్నది. మఱియు కళాననము విక్రమాదిత్యుఁడను వానిసోదరుఁ డయినజయసింహుఁడును కులో

(1) Sou. Ind. Ins. Vol III, part II, Ins. Nos 64 to 66.

(2) Ind. Ant. Vol I, No. 39, Verse 10 f

(3) Canto IV, Verse 6 and Canto X verse 25

త్తుంగుని ప్రతాపమునుంగట నిలువజాలక పశ్చిమసముద్రమును కరణుచొచ్చి రని చెప్పబడినది. విక్రమాదిత్యజయసింహులతోడిపోరాటములో నవిలై యను ప్రదేశమున కూరులయిన దండనాయకులచే సంరక్షింపబడుచుండిన నేయియే నుంగులను ముట్టడించి పట్టుకొనియెనని చాటిచెప్పుచున్నది నవిలై యనునది మైసూరురాజ్యములోనినవిలైవాడు లోనిది. వీని పడువారుగఁ పరిపాలన నుండు త్వరములోని యొక కాసన మీతఁడు పాండ్యులనైదుగురిని జయించుటమాత్రమే గాక మన్నారుజలసంధి, పొడియిల్ కొండ, కన్యాకుమారి, కొట్టూరు మొదలగు ప్రదేశములను వశపఱచికొనియెనని చెప్పబడియోను. పాండ్యదేశమునకు పొద్దు లేర్పాటు గావించెను. పాండ్యదేశమునోలనూడ కుడకులై నాడును (మల బారులోని పశ్చిమభాగము) గూడ జయించెను. ఇప్పటి నాయురులపూర్వకు లయిన యాదేశములోనిరణకూరులు తమస్వాతంత్ర్యసంరక్షణమునం చందఱును బ్రాణములర్పించుకొని నాశముంజెందిరి. చేరరాజయొక్క నావికాసైన్యము ను నోడలును రెండుమాఱులు నాశము గావించెను. ¹ నయురువదియొకటి పరిపాలనసంవిత్సరమునకు లోపలనే అనఁగా ౧౦౯౫-౯౬ వ సంవత్సరమునఁ గళింగమును జయించెను. ² ఇదియే వివరముగా కళింగట్టుపారణ యనుగ్రంథమున విర్ణింపబడినది.

కులోత్తుంగ చోడ దేవునిపేరుదునామములు,

ఈరెండవ రాశేంద్ర చోడ దేవునకు రాజకేసరి ఐర్వ యనుపేరుదునామముగలదు. చెల్లూరు పితాపురము కాసనములో నీతనికి రాజనాంఘ్రిని పిరుదముండినటులఁ జెప్పబడియుండెను. ³ ఈపేరుదునామమునుబట్టియే గోదావరి మండలములోనిదగు భీమవరములోనియొక దేవాలయమునకు రాజనాంఘ్రి

1 Ind. Ant. Vol XXII, p. 142; (2) Ep. Ind. Vol V. Appendix, p. 51, No. 358, add p. 52, No. 388.

(3) Ep. Ind. Vol I, No. 39, Verse 12, and Ep. Ind. Vol V. No. 10 Verse 11

దేవాలయము పేరుగలిగినది. ¹ కొన్ని నాడెములపైని చోళనారాయణనామము గన్నట్టుచుండుటచేత వయ్యది పినివేయని యూహింపఁబడుచున్నది. ² కళింగట్టపారణి యను కావ్యము పినిని కులోత్తుంగ చోళుఁడనియు, కరికాలచోళుఁడనియు, విరుదరాజభయంకరుఁడనియు, ఆభయఁడనియు, జయధరుఁడనియుఁ బేర్కొనుచున్నది. ఇతఁడు తుదకు చక్రవర్తి, తిరువనచక్రవర్తి యనువిరుదులకుగూడ పహించెను.

కులోత్తుంగునిరాజధాని.

కులోత్తుంగునిరాజధాని గంగాపురి. ఇయ్యది గంగకుండపురమనియు, గంగయి కొండచోళపురమనియుఁగూడ పిలువబడుచుండెను. ఈపట్టణము మొదట కులోత్తుంగ చోడదేవుని మాతామహుఁడగురాజేంద్రచోడునిచే నిర్మింపఁబడినది. ఆరాజేంద్ర చోళునకు గంగయి కొండ చోళుడని నామాంతరము గలదు. ఈపట్టణమునకుఁ దరువాతి రెండవముఖ్యపట్టణము కాంచీపురముగ నుండెను.

కులోత్తుంగునిరాజులు.

ఇతఁడు రాజేంద్రదేవుని కూతురగు మధురాంతకదేవిని వివాహమాడి యామెయందు రాజరాజచోడగును, రాజరాజమల్లికిచోడుని, వీరచోడుని, విక్రమచోడుని, మళిముగ్గురిని మొత్తమున నేడుగురుపుత్రులను రాజకుండరియను కూతురిని గాంచెను. మళియును దీనచింతామణి ఎళికై వల్లభి, త్యాగవల్లియును మళిముగ్గురురాజులుగలరు. దీనచింతామణి చనిపోయినతరువాత నామెస్థానమును త్యాగవల్లి వహించెనట! ఈత్యాగవల్లి రాజుతో నమానమనయభికారమును నెఱుఘుచుండెనని కళింగట్టపారణియను కావ్యమునందుఁ జెప్పఁబడియుండెను. కులోత్తుంగదేవుని కూతు రగురాజకుండరి కళింగరాజయిన రాజరాజానకిచ్చి వివాహముచేయఁబడియెను.

కళింగదండయాత్ర.

విశాఖపట్టణము లేక కులోత్తుంగచోడపట్టణము.

కులోత్తుంగుడు కళింగదేశముపై రెండుమాఱులు దండుపెడలియుండెను. మొదటియాత్ర తనరాజ్యకాలములో నిరుపదియాఱవసంవత్సర మనఁగా ౧౦౮౫-౯౬వ సంవత్సరమునకుఁ బూర్వమే జరిగియుండును. రెండవది తనపరిపాలనావసానదశయందు జరిగియుండును. అదియే కళింగట్టుపారణి యనుకావ్యమునందు వర్ణింపఁబడినది. మొదటి దండయాత్ర దక్షిణకళింగముపై మాత్రమే నెఱపఁబడినది. ఈ త్రరకళింగమును బాలించుచుండిన అనంతవర్మ చోడగంగు ఈదండయాత్రయందు దంతగాఁ దానుసంబంధము కలిగించుకొని యుండలేదుగాని రెండవదండయాత్రయందు కులోత్తుంగ దేవునికిఁ దోడ్పడియెను. ఈయనంతవర్మ చోడగంగుకులోత్తుంగచోడుని కూతురగు రాజసుందరికి కళింగరాజగురాజరాజువలన జనించినవాఁడు గావునఁ కులోత్తుంగునకు దాహిత్రుఁడు. అనంతవర్మ చోడగంగునకు లోబడియుండిన యేడుగురు కాలింగులు తిరుగఁబడినందున వారలను పశ్చిమయకొనుటకై కులోత్తుంగుడు దండెత్తివచ్చెను. క్రీ. శ. ౧౦౭౫ వ సంవత్సరములో కళింగసింహాసన మెక్కినఅనంతవర్మదేవుని శాసనమొకటి విశాఖపట్టణమునగలదు. ఆశాసనములో విశాఖపట్టణమునకు కులోత్తుంగచోడపట్టణమని నామాంతరమున్నట్లు చెప్పఁబడియెను. ఈ మొదటి కులోత్తుంగచోడదేవుని పేరేయీపట్టణమునకుఁ బెట్టఁబడినదని నిశ్చయముగాఁ జెప్పవచ్చును. ఈ మొదటి దండయాత్రలో నితఁడు సింహాచలపర్యంతమును బోయినట్లుగానంబడుచున్నది. సింహాచలములో నీతనిపేరిటి శాసన మొకటి యిప్పటికిని నిలిచియున్నది. ఒకవేళ నీదండయాత్రయుగూడ తనమనుమఁడయిన అనంతవర్మదేవునిపక్షముననే జరిపియుండవచ్చును. విశాఖపట్టణములోనిశాసనము ప్రాచీనదశావళిలోనికి భాషాంతరీకరింపఁ బడినది. (No 90 of 1909) ఈ శాసనములో దానప్రతిగహిత మాలమండలము (Malabar) లోని యొకపర్వతము. తనయనుచరులయిన దక్షిణదేశీయులను గొందఱినితనమనుమనిదైన దక్షిణకళింగములో నిలుపుటయొ యీప్రథమకళింగదండయాత్రయొక్క ముఖ్యోద్దేశమని మన

మూహింపవచ్చును. ఇట్లు కొందఱు దక్షిణదేశీయులు వచ్చి యుచ్చటస్థిరవాసము లేర్పడుకొనుట కొంగంగవంత జాడగు మొదటివరసింహుని కాలమువఱకు జరుగుచుండెనని వీరవరసింహదేవుని పదునేనవత్సర మనఁగా కాలివాహనశకము ౧౧౭౨ వ సంవత్సరములో వికాఖపట్టణమున లిఖింపఁబడిన మఱియొక కాననమురీబట్టి దెలియుచున్నది. పాండలాయనికొల్లముగ్రామవాసియొకఁడు వికాఖపట్టణములోనికరుమాణిక్యాశ్వాసుదేవాలయమునకు దానముచేసినట్లు చెప్పఁబడియున్నది. ఈపాండలాయనికొల్ల మనుగ్రామము క్వీలాండికి నుత్తరమున నున్నది. ¹

వేగి దేశపాలకులు.

కుళోత్తుంగ చోడదేవుని కాలమున వేగిదేశమునకు రాజప్రతినిధిగ నియమింపఁబడినవాఁడు రాజరాజ నరేంద్రునిసోదరుఁడును కుళోత్తుంగ చోడదేవునిసంతండ్రియు నగువిజయాదిత్యుఁడు మొదటివాఁడని చెప్పియుంటిమి. ఈ విజయాదిత్యుఁడు ౧౦౭౭ వ సంవత్సరమువఱకును వేగిదేశమును బాలించి మృతి నొందఁగాఁ గుళోత్తుంగ దేవుఁడు తన రెండవకుమారుఁ డయిన రాజరాజును రాజప్రతినిధిగా నియమించెను. ఇతఁ డీపదవిని వహించినతరువాత వీనికి సుఖమును సురక్షణయులేకపోయెను. వీనికి గురుపాద సేవవలనఁ గలిగెడియానందమువంటి యానంద మీరాజ్యపాలవాధికార మీయనండున యోసి వేగిదేశము నొక్కసంవత్సరము మాత్రము పతిపాలించి తనతల్లిదండ్రులకడకు వెడలిపోయెను. ² తరువాత ౧౦౭౮ దవ సంవత్సరమున వానితమ్ముఁ డయినవీరచోడుఁడు రాజప్రతినిధిగ నియమింపఁ బడియెను. ఇతఁడు బాహుబలము గలిగినమహారాజుకూరుఁడు. ఇతఁడు ౧౦౮౨ వఱకును వేగిదేశమును బాలించినతరువాత రాజధానికి రప్పించుకొనఁబడి కుళోత్తుంగునిశ్రేష్ఠపుత్రుఁ డగురాజరాజచోడంగు రాజప్రతినిధిగ నియమింపఁబడియెను గాని ౧౦౮౮-౮౯ దవసంవత్సరమున చోడంగునకు బదులుగా మరల వీరచోడుఁడే రాజప్రతినిధిగ నియమింపఁబడియెను.

1 Malabar Gazetteer p. 36

2. Sou. Ind. Ins., i. 60.

ఇతఁడు ౧౦౯౨-౯౩ వ సంవత్సరమునకుఁ బరిపాలించినతరువాత వీరిస్థానము నకు వీరచోడునిత్తుఁ జగుచక్రమచోడుఁడు నియమింపఁబడియెను. ఇతఁడు ౧౧౧౨ నకును వేగిదేశమును బాలించెను. తరువాతగొంతకాలము వెలనాటి చోడులు రాజప్రతినిధులుగ వేగిదేశమును బరిపాలించిరి.

వీరచోడుఁడు

కులోత్తుంగుని మూడవకుమారుఁ డయినవీరచోడుఁడు విష్ణువర్ధనుఁడను నామముతో వేగిదేశమును ౧౦౭౨ మొదలుకొని ౧౦౮౪వ వత్సరము, ౧౦౮౫-౮౬ మొదలుకొని ౧౦౯౨-౯౩ వత్సరము బరిపాలనముఁజేసినటుల లేక, వీరాపురము కాననములనుబట్టి నిర్ణయింపవచ్చును. ఇతఁడు వేగిదేశమునకు రాజప్రతినిధిగ నున్నకాలమున వెలనాటిప్రభువయిన మొదటి చోడగొంకరాజయొక్క సోదరపుత్రుఁడయిన రెండవ విదురుఁడు మంత్రిగనుండెను. ఈవిదురరాజు తన యాజ్ఞాప్రకారము పాండ్యరాజు నొకని జయించుటచేత పెచ్చుకొని తన రాజ్యములోని యర్థభాగ మగుసింధుయుగ మంతరదేశమును (కృష్ణాగోదావరుల మధ్యదేశమును) వీరచోడుఁడు బహుమానముగ నొసంగెనట. వీరచోడుని కాననము లనేకములు గలవు.

మేడమార్యుఁడు.

ఈమేడమార్యుఁ డనుబ్రాహ్మణోత్తముఁడు వీరచోడునియొక్కముఖ్య సేనాధిపతిగనుండెను. ఇతఁడు ముద్దలగోత్రజాతుఁ డయినపోతనార్యునికి కన్న మాంబయందుజనించినపుత్రతత్వము. పోతనార్యునియందుఁగల గుణాధిక్యతచేత రాజరాజు వానిని బ్రాహ్మ మహారాజుని పిలుచుచుండెనట. అందుచేత జనులు వానిని రాజరాజ బ్రహ్మ మహారాజును విరుదునామముతో నమ్మించుచుండిరట. మేడమార్యుఁడు తనయొక్కగుణములచేతను బుద్ధివిశేషముచేతను రాజానుగ్రహమును బడసి మహోన్నతపదవికి వచ్చెను. ఇతఁడు వేదవేదాంగ వేదియగుటయేగాక ధనుర్వేదపారంగతుఁడు, భుజబల పరాక్రమ సంపన్నుఁడు. రాజనీతివేత్తయు నగుటచేత వీరచోడుఁడు వీనికి సేనాధిపత్యము నొసంగెను.

ఇతఁడనేక యుద్ధములయందు వీరచోడునకు జయమును సమకూర్చెను. వీరిరువురనడుమఁ బ్రేమోమగ్నలయగు నుండెను. ఈమేడమార్కుడు వైష్ణవభక్తాగ్రేసరుఁ డయినట్లు గన్పట్టుచున్నాఁడు. ఇతఁడు మిక్కిలి గుణవంతుఁ డగుటచేత గుణరత్నభూషణుఁడనెడు బిరుదునామమును పొందెను. ఇతఁడు పెద్దలను బోడఁగన్న భృత్యునికైవడి వినయమును జూపునట. బాంధవులయొడ గౌరవమునూపునట. బీదలయినసజ్జనులకు దానధర్మములు చేయుచుండునట. మతియు నితఁడు పితామహము దాక్ష రామములయందు రెండుసత్రములు నిర్మించి బ్రాహ్మణులకు నిరతాన్నిప్రదానము సలుపుచుండెను. ఇతఁడు చెల్లారుగ్రామములో నొకవిష్ణులయమును నిర్మించి యొకలోనేరును ద్రవ్వించెను. ఆవిష్ణులయమునకే వీరచోడ విష్ణునర్ధన మహారాజు కాశేరగ్రహారమును దానము చేసియుండెను. ఇటీవల మహారాష్ట్రరాజులకడ పేష్వలుగ నుండినమహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణులనెనే యాంధ్ర బ్రాహ్మణులుగూడ చాళుక్య రాజులకడఁ బురోహితులుగను మంత్రులుగను ఆస్థానకవులుగను, మాత్ర మెగాని ఖడ్గమునుజేతఁ బట్టి కార్యప్రతాపములు నూపి యుద్ధమునెయునట్టి రణకౌశలు లయినసేనాధిపతులుగఁగూడ నుండిరి. ఈమేడమార్కుడు కాక తీయాంధ్ర ప్రభువయిన మొదటిప్రతాపరుద్రునితో యుద్ధముచేసి యోడిపోయినట్లు గన్పట్టుచున్నది.

రాజరాజచోడగంగు.

(క్రీ. శ. ౧౦౮౪ మొదలుకొని ౧౦౮౫-౮౯ వఱకు)

ఇతఁడు కులోత్తుంగ చోడదేవునకు మధురాంతక దేవయందు జనించిన శ్రేష్ఠకుమారుఁడు. గోదావరిమండలములో రామచంద్రపురముతెలూకాలోని టేకిగ్రామమునందు రాజరాజచోడగంగునికాననము బయలుపడకపూర్వము చరిత్రకారు లెల్లరును రాజరాజచోడగంగుని మూఁడవతమ్ముడయిన విక్రమచోడుఁడే కులోత్తుంగ చోడదేవునిశ్రేష్ఠకుమారుఁడని ప్రానియుండిరి. టేకికాననము చోడగంగు శ్రేష్ఠకుమారుఁడని దెలిపి చరిత్రకారులఁ బూర్వపుత్రాంతల నన్నిటిని తాఱుచూఱు చేసినది. ఇతఁడు కాలివాహన శకము ౧౦౦౨ వ నందత్సరము శ్రేష్ఠకుద్ధపూర్ణి మాగురువానరమునాఁ డనఁగా క్రీస్తుశకము ౧౦౮౪

గవ సంవత్సరము మేసెల ౨౨ వ తేదిని గాఁబోలు వేంగిసంహాసన మధిష్ఠించె నని చెప్పఁబడియెను. చెల్లారు పితాపురము శాసనములలో వీరచోడుని కిరువు రన్న బుండిరని చెప్పియుండుటచేత నాయురువురు చోడగంగు, ముమ్మడిచో డుడని యిప్పుడు స్పష్టమైనదిగనుక విక్రమచోడుఁడు వీరచోడునితమ్ముడని సిద్ధాంతముచేయవచ్చును. చెల్లారుపితాపురము శాసనములలో జ్ఞానసీయఁబ డిన తేదులు అనఁగా రాజ్యకాలముయొక్క ౨౧, ౨౩ వ సంవత్సరములని చెప్పినవి వీరచోడుని పరిపాలనమున కన్వయింపవలసినవిగావు. అదే రీతిగ పీఠికా సనము తుదను నీయఁబడిన చోడగంగురొమ్మిక్క రాజ్యకాలములోని పదునీడవ సంవత్సరము ౧౦౮౪-౧౬-౧౭-౧౧౦౦-౦౧ వ సంవత్సరముతో సరియగుచు న్నది గనుకను, వీరచోడుని చెల్లారుశాసనము తుదనుగల తేదులు ౧౦౭౫+౨౦-౨౧ = ౧౦౯౫-౯౯ దవ సంవత్సరముతో సరియగుచున్నవి గనుకను వీర చోడునిశాసనములు రాజరాజచోడగంగు రాజప్రతినిధిగ నుండుకాలమున వీర చోడునిచే లిఖింపఁబడినవిగానె నిశ్చయింపవలసియున్నది. వీరచోడుఁడు రాజ ప్రతినిధిగ నున్న కాలమునఁ దండ్రిచే రక్షించుకొనఁబడి యైదవయేట మరలఁ బంపఁబడియె నని పితాపురము శాసనము చాటుచున్నది. ఆనడుమకాలమున నే చోడగంగు రాజప్రతినిధిగ నుండి వేఁగిదేశమును విరిపాలించెను. చెల్లారు శాసనమునందు చోడగంగు పాలకత్వమును విన్నవించుటయు, పితాపురము శాసనమున చోడగంగు పేరెత్తక పాలకత్వము నుదాహరించుటయుఁ బరిశీలిం చిన పక్షమున చోడగంగు పాలనము తండ్రికిఁ దృప్తిఁగలిగింపఁజాలక పోయె ననియు, చోడగంగునకును వీరచోడునకును పాండిక లేదనియు, పాడకట్టకమా నదు. వీనికి సర్వలోకాశ్రయఁడనియు, విష్ణువర్ధనుఁడనియు విరుదునామములు గలవు. ఇతఁడును వీరచోడునివలెనే జననాధనగరిని రాజధానిగఁ జేసికొని యం దే నివసించియుండెనని శాసనములు చాటుచున్నవి. ఈజననాధనగరము రాజ మహేంద్రవరముయొక్క మాఱుపేరని కొందఱు తలంచుచున్నారు. రాబట్టి న్యాయులుగారు కాకినాడకుఁ జేరియుండినజగన్నాథపుర మని యూహించు చున్నారుగాని రాజమహేంద్రవరమని చెప్పటయే సముచితముగానుండును.

రాజరాజ చోడగంగ దేవుని టేకికాన మితరకాననములవిలె భూదానమును గూర్చినదికాదు. తేకికానమునందలి యాజ్ఞ మన్నే యునకును మహేంద్రగిరికిని నడుమ నుండుయావద్దేశమునకు వర్తించునదిగానున్నది. మహేంద్రగిరి గంజాము మండలములో నుత్తరభాగముననున్నది. మన్నే యు నెల్లూరుమండలములోనికండుకూరు శ్రావణాకాలో సింగరాజుకొండ సమీపమునఁ బ్రవహింపుచున్నది. ఈహద్దులమధ్య నుండుదేశ మె యాకాలమున వేంగిరాజ్యముగనుండెను. ఆంధ్ర దేశమంతయు నిందిమిడి యుండలేదు. ఈ టేకికానము తెలికు లనియెడి తెలిక తెగవారికి సంఘమునందు గౌరవనీయుములయిన హక్కుల నొసంగునదిగానున్నది తెలిక తెగవారు.

ఈ తెలికకుటుంబమువారు సహస్రకాళాన్యాయగోత్రులుగా విభాగింపఁ బడియుండిరఁటగాని పది తెగలవారు మాత్ర మే పేర్కొనఁబడియుండిరి. ఈ పది తెగలవారును తరతరములుగా చాళుక్యరాజకుటుంబమునకు సేవకులుగనుండి యీ దేశమునకు వచ్చి విజయవాటిక (బెజవాడ) యందు స్థిరనివాసము లేర్పఱచుకొన్నట్లు వీరలు విశ్వసింపుచున్నారు. గుంటూరు మండలములోని బాపట్ల గ్రామములోనున్న భావ నారాయణస్వామి దేవాలయములోని రెండు కాననములం దీ తెగవారిదానములనుగూర్చి ప్రశంసింపఁబడియుండెను. ముసునూళ్లగోత్రజాతుఁడొకఁడును వెలందనూళ్ల గోత్రజాతుఁడొకఁడును గలిసి కాలి జాహన శకము ౧౦౭౬ అనఁగా క్రీస్తుశకము ౧౧౫౪ వ సంవత్సరమున దాన కాననములు వ్రాయించి యుండిరి. ఈ వెలందనూళ్ల తెగవారు టేకికానము నందు నుదాహరింపఁబడిన వెలమనూళ్ల తెగవారు నొక్కరేయని తోచుచున్నది. అం దొకకాననమునందు.

“స్వస్తియమనియమధర్మపరాయణ బ్రహ్మసంభవమును వంశాది నకల కాస్త్రవికారదులం, గణకపురాయ అయోధ్యాపురగజపురాధినాయకులం, నత్యకౌచాభిమానులు గురుదేవపదారాధితులు పాలస్తభాగవతీస్థాన ప్రతిష్ఠితులు పహస్రకాళాన్యాయగోత్రులయిన క్రిమద్వైజవాళకానమలయిన తెలికి వేపురాయుండు వెలందనూళ్ల గోత్రుండు విసనూరిసెట్టి” అని వ్రాయఁబడియుండుట

తేత నీ తెలిక తెగవారు అయోధ్యను బెజవాడనుగూడ పాలించిన వారమునె
వ్వొనుచున్నట్లు గాన్పించుచున్నది. ఇటులే తేకేశాననముగూడ నూచించు
చున్నది.

“నెలమణుళ్లు, పత్తిపాలు, నరియూళ్లు, కుముదాళ్లు, మజ్జూళ్లు, పా
వండ్లు, క్రావకులు, ఉండ్రూళ్లు, అనుమగొండ్లు, అడ్డమాళ్లు,” అను తెలికతే
గవారిలోని దళవిధకాఖిలును తేకేశాననమునఁ జేర్చినఁ బడినవి. ఈతెగ
వారికింగల రాజధక్తిని మెచ్చుకొని రాజరాజచోడగంగు తెలికతెగవారిలోని
వివాహదంపతులు గుఱ్ఱముపై నెక్కి యూరేగవచ్చుననియు, వివాహమహోత్స
వానంతరము వివాహదంపతులు రాజునుదర్శించి విలువగలిగిన నూతనవస్త్రముల
రెంటినిదెచ్చి రాజపాదములకడఁ గానుకగాఁబెట్టి పాష్టాంగదండ ప్రణామం
బాచరింపవలెననియు, అప్పుడానూతనదంపతులకు తొంబూల మీయఁబడుననియు
గౌరవనీయమైన క్రొత్తహక్కును గలుగఁజేసినట్లుగి తేకేశాననము చాటుచు
న్నది. ఈశాననమును విద్యాభట్టు విరచించెను ఆకాలమునందలి చాళుక్యచో
డుల శాననములఁ బెక్కింటిని విద్యాభట్టు వ్రాసియుండెను. ఇతఁడు నన్నయ
భట్టుకుటుంబములోనివాఁ డయియుండునని యూహపాడము చున్నదిగాని
ప్రబల ప్రమాణములేనిదే విశ్వసింపరాదు. ఈశాననమునుబట్టి తెలికతెగవారి
లోనంతకుఁ బూర్వమిట్టి హక్కువారికిలేదని స్పష్టముగాఁ జెప్పవచ్చును. చో
డగంగు ౧౦౮౯ దవ సంవత్సరమున రాజప్రతినిధి పదవినుండి తొలగింపఁబడి
తండ్రిచే న్యస్తానమునకుఁ బిలుపించుకొనఁబడియెను. వీరిసోదరుఁడయిన వీరచో
డుఁడే మరల రాజప్రతినిధిగాఁ బంపఁబడియెను. వీరచోడుఁడు ౧౦౯౩ వ సంవ
త్సరమునంతకుఁ బరిపాలనము చేసినతరువాత నీస్తానమునకు పిరికిమ్మఁడయిన వి
క్రమచోడుఁడు నియమింపఁ బడియెను.

విక్రమచోడుఁడు.

పల్నాకుంగ చోడదేవుని నాలుగవ కుమారుఁడయిన యీవిక్రమచోడుఁ

1 Nos. 189, 192 of 1897, see Report on Epigraphy.

2 Ep. Ind, Vol VI, p. 334

దం ౧౧౧౨ వ సంవత్సరము మొత్తం వేంగిదేశమునకు రాజప్రతినిధిగనుండి తరువాత తండ్రిమరణానంతరము చోడరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుడయి ౧౧౩౫ మొత్తం రాజ్యపరిపాలనము చేసినట్లు గన్పట్టుచున్నది. మల్లపదేవుని పితామహులైన కాననము విక్రమచోడవంశమునకు త్యాగసముద్రుడన్న విరుదునామము గలదనియు విక్రమచోడుఁడు చోడదేశమును మరిపాలించుటకై వేంగిదేశమును విడిచిపోయిన తరువాత వేంగిదేశము కొంతకాలము పాలకుఁడులేకయే యుండెననియుఁ దెలియఁజేసి యుండుటచేతను, విక్కిరాన్ చోలన్ ఉలమును ద్రావిడకావ్యము యొక్క కథానామమునకు త్యాగసముద్రుడన్న విరుదునామము గన్పట్టుచుండుటచేతను అతఁడు నితఁడు నొక్కడేయని చెప్పవచ్చును. విక్రమచోడుని ద్రావిడకాననములు విక్రమచోడుఁడు కొంతకాలము వేంగిదేశములోనుండి చోడదేశమును బాలించుటకు వేంగిదేశమును విడిచివచ్చెనని దెలుపుచున్నది. చెల్లూరు పితామహులైన తామ్రకాననముల రెండింటియందును మధురాంతకదేవి నామము పేర్కొనఁబడియుండినను విక్రమచోడుని నామము పేర్కొనఁబడి యుండకపోవుటచేత నతఁడు మధురాంతకదేవియొక్క తనయుడగునో కాదో యని నందియము దోచుచున్నది. అయినను మధురాంతకదేవికి నేడుగురు పుత్రులుగలరని చెప్పఁబడి యుండుటచేత విక్రమచోడుఁడుగూడ ఆమెపుత్రుల యొక్క నిర్ధారణము నేయవచ్చును.

అవకాననములనుబట్టి డాక్టర్ కీల్ హారన్ గారుచేసిన పరిగణన ప్రకారము క్రీస్తుశకము ౧౧౧౨ దవ సంవత్సరము జూను ౨౯ వ తేదీకిఁ గొంచెమీదలనో కొంచెమాదలనో విక్రమచోడుఁడు చోడరాజ్యమునకుఁ బట్టాభిషిక్తుడయ్యెనని చెప్పవచ్చును. అవకాననములనుబట్టి విక్రమచోడుని కాలమును మూడుయుగములుగా విభాగింపవచ్చును. అవకాననములలో నితఁడు కలింగదేశముపై దండెత్తిపోయెనని చెప్పఁబడినది మొదటియుగముగానుండెను. ఇది వేంగిదేశములో నుండుటకుఁ బూర్వమే జరిగియున్నదిగావున నితఁడు కులోత్తుంగ చోడదేవుని కలింగదండయాత్రలోఁగూడ నుండియుండెనని చెప్పవచ్చును. అనంతరమునుండి నతఁడు సారసేపురాధ్యక్షుఁడయిన (Hilore) తెలుగుది

ముని జయించెను. రెండవకులోత్తుంగ చోడదేవునికి సంబంధించిన కులోత్తుంగచో
లన్ ఉతయను కావ్యమునందు విక్రమచోడుడు కళింగట్టుపారణియనుకా
వ్యమును గ్రంథకర్తమండి యంకితముగాంచినట్లు చెప్పబడియుండెను. విక్రమ
చోడునికాలములో రెండవయుగము కాననములలోఁ జెప్పబడినప్రకారము
కొంతకాలము వేంగిదేశములోనుండి యుత్తరదేశమును జయించుటగానున్నది.
మల్లపదేవుని పితాపురము కాననము చోడదేశమును బాలించుచుండెను వెళ్లుటకుఁ
బూర్వము విక్రమచోడుడు వేంగిదేశమును బాలించుచుండెనని చెప్పుచున్న
ది. కాఁబట్టి వీరచోడునికిఁ బిమ్మట రాజ్యప్రతినిధిగానుండి యిరఁడు గంగిరొవ
నంపత్తరమునఁ బిలువంబడు నంతవఱకు వేంగిదేశమును బరిపాలించుచుండెననియొ
నిర్ధారణము నేయవచ్చును. ఇరఁడు చోడదేశమునకుఁ బోయినతరువాత వేంగిదేశ
మున రాజుతేడని మల్లపదేవుని పితాపురము కాననము చెప్పియుండుటవలన నా
కాలమున దేశమున కేవియో కష్టములు సంప్రాప్తములయ్యెనని భావించవలసి
యున్నది. పృథ్వీకవ్యముని పితాపురము కాననములో కులోత్తుంగ చోడదేవుడు
పదునాఱువేల గ్రామములు గలిగిన వేంగిరాజ్యమును తనకుదత్తపుత్రుఁడయిన
వెలనాటి చోడునకు దానముచేసెనని చెప్పబడియున్నది. ఈవెలనాటిచో
డునియొక్క దాక్షిణ్యములలోని యొకకాననములో నతఁడు క్రీస్తుశకము
గంగిరొవనంపత్తరమునఁ బశ్చిమచాళుక్యరాజగు నాఱవవిక్రమాదిత్యునకు
లోబడిన యొకసామంతుఁడుగ నున్నట్లు చెప్పబడియుండెను. కాఁబట్టి నై
కాననములలోని వాక్యములను మనమిట్లు నమన్వయముచేసికొనవచ్చును. విక్ర
మచోడుడు వేంగిదేశమునువిడిచి దక్షిణమునకు వెళ్ళినతరువాత కులోత్తుంగ
చోడదేవుడు తనపుత్రులతో సమానముగాఁ జూచుకొనుచుండిన వెలనాటి
చోడునకు వేంగిరాజ్యాధిపత్యము నొసంగెననియు, విక్రమచోడుడు దేశమును
విడిచిపోవుటయు, పిమ్మట కులోత్తుంగ చోడదేవుడు మరణముఁజెందుటయుఁ
జూచి యదియు మంచిసమయముగానూహించి పశ్చిమచాళుక్యుఁడగు విక్రమాది
త్యుడు దండెత్తివచ్చి వేంగిదేశమునుజయించి రాజ్యప్రతినిధిగ వెలనాటిచోడునే
నియమించిపోయెనని యూహింపవచ్చును. ఈయాఱవవిక్రమాదిత్యుని కాననము

అ ౧౧-౨౧-౨౨ మొదలుకొని ౧౩-౨౪వఱకును చామరామమునందుఁ గన్పించుచుండుటచేత సంకపర్యంతము నాతనివంశమునందే వేగిదేశముండినదని భావింపవలయును. అయినను విక్రమచోడునిచేబ్రోలుకాననఁగు ౧౧౨౭వత్సర ఘోషాఁటిదిగను, నిడుబ్రోలుకాననము ౧౧౩౪వనంవత్సరము నాఁటిదిగనుండుట చేత విక్రమచోడుఁడు ౧౧౨౪దశనంవత్సరముననే విక్రమాదిత్యుని వేగిదేశము నుండి సోగనంపెనని మనము నిశ్చయింపకలేప్పడు. విక్రమచోడుఁడు వృద్ధుఁ డయిన తనతండ్రి కులోత్తుంగ చోడదేవుఁడు మృతినొందుట కొకనంవత్సరము వకులూర్వమి అనఁగా౧౧౧౨వనంవత్సరములోఁ బట్టాభిషిక్తుఁడైనట్లు గానంబ డుచున్నది. కులోత్తుంగుఁడు ౧౧౧౨దశ సంవత్సరమున మరణముఁజెందియుం డును. కులోత్తుంగుఁడు కొంచెమించుమించుగ నేఁబడినంవత్సరములు రాజ్యభార మునుమోచి పరిపాలనము చేసియుండెను. విక్రమచోడుఁడు ౧౧౧౨ మొద లుకొని ౧౧౪౩వఱకుఁ బరిపాలించెను. వీనికాలమున వేగిదేశము వెలనాటి చో డులవలనఁ బరిపాలింపఁబడుచుండెను.

రెండవకులోత్తుంగ చోడదేవుఁడు

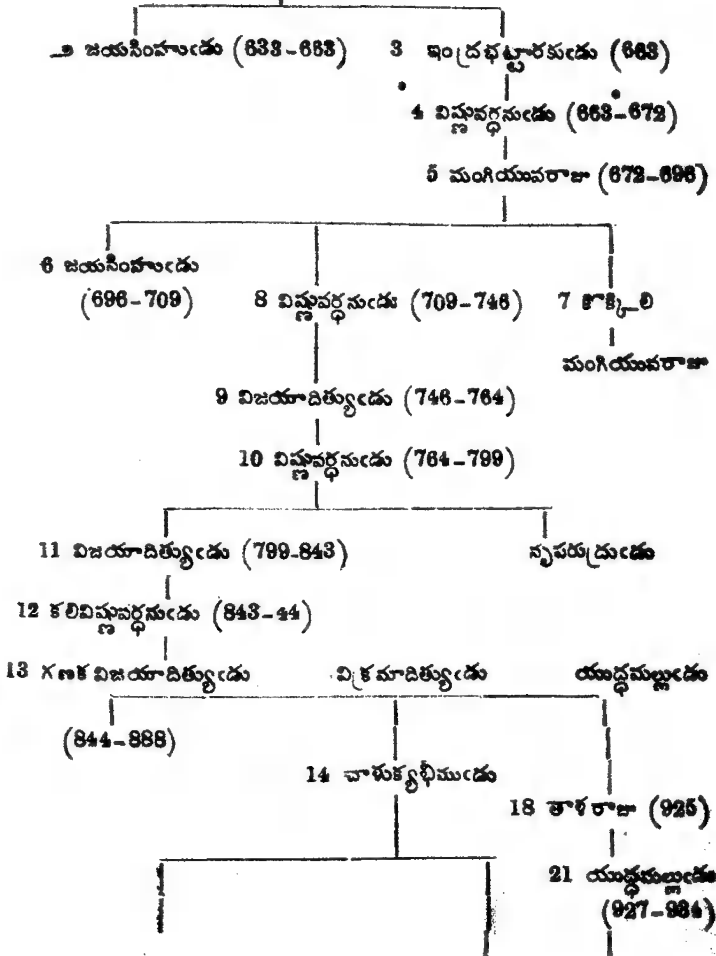
ఈరెండవకులోత్తుంగుఁడు విక్రమ చోడునికొడుకు;విక్రమచోడునకుఁ బిమ్మ టరాజ్యమునకువచ్చి౧౧౪౨వఱకును బరిపాలనముచేసెను.వీనికొడుకు రాజేంద్ర చోడుఁడు పండ్లెండవక తాబ్బాంతమువఱకును,వీనికొడుకు రాజరాజచోడుఁడు లేక మాడవకులోత్తుంగ చోడదేవుఁడు ౧౨౩౨వఱకును చోడరాజ్యమును పరి పాలించిరిగాని వేగిదేశము రెండవకులోత్తుంగ చోడదేవునికాలములోనే యన్యు లవశమైపోయెను. ఈరెండవకులోత్తుంగ చోడదేవుని యధికారముక్రింద వెల నాటిచోడులు కొంతకాలమును మఱికొంతకాలము వేటకొకకాఖవారయిన చా కుత్తులును, అటుపిమ్మట కాకతీయులును వేగిదేశమునకుఁ బ్రభువులైరి.

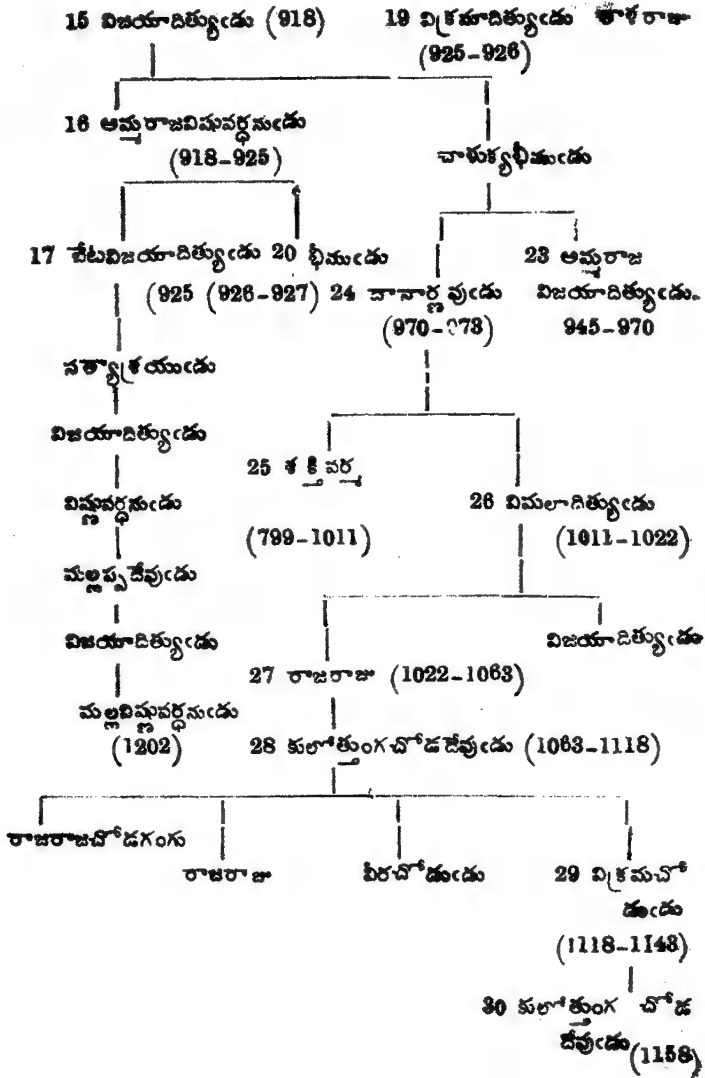
మనునాలుగవ ప్రకరణము.

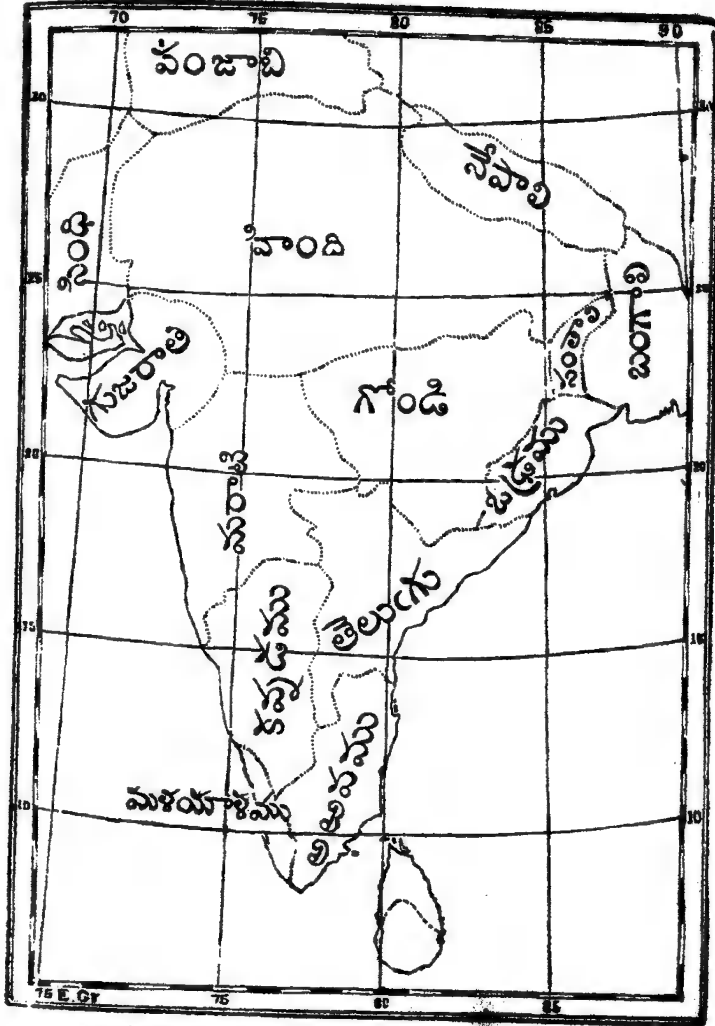
౩౩౩

అంధ్రచాళుక్య వంశవృక్షము.

౧ వజ్రవిష్ణువర్ధనుడు.

భావలను దెలుపు పటము. (౪వ పేజీ చూడుడు.)

పదునైదవ ప్రకరణము.

వెలి నాటి చోడులు.

వెలి నాడునది గుంటూరుమండలములోని చందవోలు ప్రాంత దేశము నకు మొదట వర్తించుచు దరువార విస్తరించివది. వెలి నాడు మండలమునకు చందవోలు రాజధానిగ నుండెను. ఇయ్యది రే పల్లె తాలూకాలో నున్నది. ¹ కాక రీయగణపతి దేవునియొక్క గణపేశ్వరము శాసనములో వెలి నాడు రెండుమాఱులు బహువింపబడినది. ఆమ్రరాజు విజయాదిత్యుని యెలపట్టు శాసనములో ఎలపట్టు వెలి నాడు విషయములోనిదని చెప్పబడినది. ² ఈయెలపట్టు రేపల్లె తాలూకాలో చందవోలున కుత్తరమున నున్నది. వామరామములోని యొక శాసనములో కులోత్తుంగ మనుమ గొంకరాజు (మూడవగొంకరాజు) వెలి నాడు లోని సనద్రవోలు పట్టణమున నివసించుచున్నట్లు చెప్పబడినది. ³ కాబట్టి యిప్పటి చందవోలె పూర్వము సనద్రవోలని పిలువబడియుండెను. బ్రాహ్మణులలో వెలి నాడు వారసు నొకతెగ బ్రాహ్మణులుకలరు. వెలి నాడునది వెలి నాడెగాని యన్యముగాదు. వెలి నాడులో నివసించు బ్రాహ్మణుల నన్యవిషయములకుఁ బోయినపుడు వెలి నాడు లేక వెలి నాడు బ్రాహ్మణులని పిలువబడుచుండిరి. తరువార నీ వెలి నాటి వారు బ్రాహ్మణులలో నొకకాఖివారుగా నేర్పడిరి. వెలి నాడునకుఁ బ్రభువులుగ నుండిన చోడులు చాళుక్య చోడుల యధికారము కిందను వారలకుఁ బ్రతినిధులుగ నుండి వేగిదేశమును బరిపాలించి మిక్కిలి ప్రసిద్ధిగాంచిన వారుగ నుండిరి. పేరునకు మాత్రము చాళుక్యచోడులు రాజులుగ నున్నను పరిపాలన భారమంతయును వీరే వహించియుండిరిని చెప్పవచ్చును.

(1) Ep. Ind. IV, 33 and Manual of the Kistna District, 214; (2) Ind. Ant. Vol XII, p. 91; (3) No. 268 of 1893 in Annual Report for 1793-94.

ఈ వెలసాటి ప్రభువులు తాము చతుర్థాన్వయకులులమని చెప్పుకొని యుండుటచేత వీరలు శ్రియలుగారనియు, కూద్రులనియుఁ దేటపడుచు న్నది. వీరు కూద్రులయినను తాత్రమున శ్రియలకుఁ దీసిపోయిన వారు వారు. వీరలును వాముచంద్రకులులమనియు, ఇంద్రనేన వంశజులమనియుఁ జెప్పుకొనుచున్నారు. యుధిష్ఠిర మహారాజయొక్క దత్తపుత్రుడయిన యింద్రనేనుఁడు మధ్యదేశమును కీర్తిపురము రాజధానిగాఁ బరిపాలించుచుండెనట. వాని వంశమునందు కీర్తివర్షయను రాజు జనించెనట. వానివంశమునందు మల్లివర్షపుట్టెను; వానికి రణదుర్జయుఁడు జనించెను; వానికి కీర్తివర్ష, వానికి రణదుర్జయుఁడు, వానికి కీర్తివర్షపుట్టిరట. కీర్తిపురమెచ్చటను గానరాదు, కీర్తివర్ష నామము చాళుక్యుల వంశవృక్షమునుండి గ్రహించినట్లు గానంబడుచున్నది. రణదుర్జయుఁడనునది బిరుదునామముగా గానంబడుచున్నది గాని నిజమైన పేరుగఁ గానంబడదు.

ఈ వెలసాటి చోడవంశమునకు మూలపురుషుడయిన మల్లవర్ష త్రినేత్ర పల్లవుని సహాయమునుబొంది దక్షిణాపథముపై వాడివెడలి షట్పహస్రదేశమును (అఱువేల వాడును) వశపఱుచుకొనియెనట. త్రినేత్ర పల్లవునితోడి మైత్రియు, దక్షిణాపథ దండయాత్రయును విజయూదిత్యుఁడు ఆయోధ్యనుండి వచ్చి త్రిలోచన పల్లవునితో యుద్ధముచేసెనని చెప్పెడు పూర్వచాళుక్యుల శాసనముల లోని గాథలను జూచి కల్పించిన గాథలుగఁ గన్పట్టుచున్నవి కాని నిజమైనవిగఁ గన్పట్టవు. విజయూదిత్యునికిని త్రిలోచన పల్లవునకును చాళుక్యుల గాథల విరోధముగలదని చెప్పియుండ నిచ్చట మల్లవర్షకు త్రినయన పల్లవునకు మైత్రి చెప్పఁబడియెను.

అఱువేలనాడు.

(షట్పహస్రదేశము.)

షట్పహస్రదేశమును సంస్కృతనామమునకు తెలుఁగులో అఱువేలవాడనియర్థము. ఈదేశము కృష్ణకుఁ దక్షిణముననున్నదనియు దీనికి ధనదపురము రాజధానియనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. మొదట 'నీదేశము వెలసాటిచోడులకు

పంక కర్మయోగ మల్లివర్త త్రిశేత్రపల్లవుని సహాయముతో నాక్రమించెనని మై శెప్పబడియెనుగదా. ఇది నిజమైనను గాకపోయినను వెలనాటి చోడులకు మట్టహాసదేశములోని ధనదపురము రాజధానిగనుండెను. వెలనాటి ప్రభువుల లో, రెండవ గొంకరాజు త్రిశతోత్తర మట్టహాసావసీనాథుండని చామరా మములోని యొక కాననమునఁ జేర్చినం బడియుండుటయొక్క ధనదపురము ను నివాసస్థలముగా నేర్పఱచుకొనియెనని చెప్పబడియుండెను. ఇట్లనే ప్రసిద్ధికెక్కిన త్రినయన పల్లవుని యనుగ్రహమునఁ దమపూర్వు లీమట్టహాస దేశమును సంపాదించిరనియును, తామును గూడ మట్టహాసావసీనాథులమని యు, అమరావతిని బాలించినకోట వెంకటాచల చెప్పకొనియుండిరి. 1 ఇంతియ గాక కృష్ణామండలములోని నూజవీడు తాలూకాలోనున్న యెనమదల గ్రామములోని యొక కాననములో కొన్నతవాడి విషయమును మట్టహాసదేశమును నొక్కటియే యనియు, దానికి రాజధాని ధాన్యాంకపురమనియుఁ జెప్పబడి యున్నది. ధాన్యాంకపురమనునది అమరావతియొక్క నామాంతరమైయున్నది.

కాఁబట్టి యెనమదల కాననమునకును పితాపురము కాననమునకు నీకీతావము గన్వేషించుచున్నందున ధనదపురమనునది ధాన్యాంకపురమయొక్క నవీన నామమని తేటపడుచున్నది. ఆంధ్రబౌద్ధుల కాలమున ధనదపురము ధాన్యకటకమును పేరఁబరగు చుండెనని మనమెఱుంగుదుము. కనుక మట్టహాస దేశమనియెడి యాయాఱువేల నాడు వెలనాడులో నంతర్భాగమైన గుంటూరు మండలమునకును అందుముఖ్యముగా గుంటూరు నర్సారావుపేట, సత్తెనపల్లి, వినుకొండ, పల్నాడు తాలూకాలకు నిర్దిష్టపఱచిన చెప్పవచ్చును.

ఆఱువేలనియోగులు.

ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలో నియోగులలో నాఱువేల వారనియెడు కాఖయొకటిగలదు. ఈకాఖవారు మహమ్మదీయ ప్రభుత్వకాలములో దొరతనము వారి కొలువులోఁ బ్రవేశించినపుడు వీరిసంఘములో నాఱువేలకుటుంబములవాడుండుటచేత వీరు తా నూఱువేలవారమని చెప్పుకొనుచుండిరని జనశ్రుతియొ

కటి వ్యాపించియుండెను. వీరినిగూర్చి పెక్కుగాథలు చెప్పబడుచున్నవి. అ
వన్నియు వట్టికల్పనలుగాని సత్యములుగావు. ఆఱువేలనియోగులనునాచుము
తక్కినవారివలెనే దేశభేదమునుబట్టి కలిగినదేగాని మఱియొకటిగాదు. ఈకాళి
వారి జన్మస్థాన మీయోఱువేలనాడు. మొదట వీరిప్రదేశముననుండి యన్యథా
గములకుఁ బోయినపుడు వెలనాటివారు, వేగినాటివారు, మొదలగువారివలెనే
వీరును ఆఱువేల నాటివారమని చెప్పుకొనుచుండిరి. వీరునియోగికాళివారగుట
చేత నాఱువేలనాటి నియోగులని పిలువబడుచు రాఁగా రాఁగా నాడుపదము
విడిచిపెట్టఁబడి ఆఱువేల నియోగులనిమాత్రము వ్యవహరింపఁబడుచువచ్చిరి. మఱి
కొంతకాలమునకు నియోగులన్న పదముగూడ విడిచిపెట్టఁబడి యాత్మీయవార
నియే పిలువబడుచున్నారు. ఆత్మీయవారని యెప్పుడు ప్రారంభమైనదో అ
ప్పుటినుండి యాత్మీయసంఖ్యనుగూర్చి కల్పనాకథ లెన్నో వేర్వేర్వలనబడుచు
న్నవి. వానితో మనకిప్పుడు నిమిత్తములేదు. వెలనాడు శుండ్డి వచ్చినవారు
వెలనాటి వారైరి. వేగినాడునుండి వచ్చినవారు వేగినాటివారైరి. ములికినా
డు నుండి వచ్చినవారు ములికినాటివారయిరి. తెలుఁగునాడు నుండి వచ్చినవారు
తెలంగాణ్యులయిరి. కోనలనాడునుండి (దక్షిణకోనలము) వచ్చినవారు కానల
నాటివారైరి. ఆఱువేల నాడునుండి వచ్చినవారాత్మీయ వారయిరి. ఇట్లు
తమతమ నాడులనుండి వెఱినాడుల నివసింపఁబోయినప్పుడు వారివారి నాడు
లను వేర్వేర్వనుచువచ్చిరి. తుదకవి బ్రాహ్మణులలో కాళాభేదములుగాఁ బరిణ
మించినవి. ఈనాడీ భేదము లొక్కమాఱుగ నేర్పడినవికావు. పూర్వకాల
మునందీ నాడులన్నియు నొక్కప్రభుత్వము క్రిందివిగాక యొకచోటనున్నవి
గాక యొకకాలమునందేర్పడినవిగాక వేర్వేఱు. రాజులచేఁ బరిపాలింపఁబడు
చు, ఒకదాని కొకటి బహుమారమున నుండుచు, భిన్న కాలముల యందేర్పడిన
వగుటచేతను, అకాలమునందు రాకపోకలు ములభసాధ్యములుగానుండుట
చేతను, ఒక నాడులోని బ్రాహ్మణులు మఱియొక నాడులోని బ్రాహ్మణులతో
సంబంధములు చేసికొనుటవలనఁ జిక్కులు పెక్కులుండుటచేత సంబంధ భాం
ధవ్యములు మానుకొనుచు సర్వసాధారణముగాఁ దమతమ నాడులలోనే పిల్లల

వచ్చి బ్రహ్మకొనుచుండిరి. అందుచేత శాకనాటివారిలో మఱియొకనాటివారికి నుబంధ బాంధవ్యములు లేకపోయినవి. అయినను భోజనప్రతిభోజనముల కభ్యంతరము లేకయుండెను. అవియును గూడ కైవ వైష్ణవ స్తూర్తరైత్రిమత భేదములు ముదిరిన తరువాత గట్టువడినవి.

అటువేలసాను పదునొకొండవ శతాబ్దమున వ్యవహారములోనికి వచ్చినదగుట చేత నంతకుఁ బూర్వము నియోగులులేరనిగాని ఉన్నను వారువేలని వీరువేలని గాని యెంతమాత్రము భావింపరాదు. పల్లవులకాలమున నే రాజకీయోద్యోగములను బడసియుండిన బ్రాహ్మణులు నియోగులని వ్యవహరింపఁబడుచుండిరని కుమార విష్ణుకాసనము నిదర్శనముగఁ జూపియుంటిమి. అయినను పదియవశతాబ్దమునకుఁ బూర్వముండిన రాగాలవృత్తాంతములుగాని మంత్రులవృత్తాంతములుగాని మనకు సంతూర్ణముగ లభింపనందున నాకాలపు నియోగుల చరిత్రము మనకుఁ దెలియ రాకున్నదిగాని పదునొకొండవశతాబ్దమునుండి యాంధ్రదేశచరిత్రమంతయు నీనియోగులలోనే గూడియున్నది. కృష్ణదేవరాయలకాలమునాటికి నియోగులలో మఱికొన్ని కాళాభేదము లేర్పడియుండుటచేత నీయాశ్వులవారంతకుఁ బూర్వము విశేషప్రఖ్యాతి వహించి యప్పటికి మహోన్నతపదవులకు వచ్చియుండిరి గావున వీరిని నాశ్వులవారని పేర్కొనుచుండిరి. తరువాత వారు సహితము తమ గొప్పతనమును దెలుపుకొనుటకై యాశ్వులవారమని చెప్పుకొనుచుండిరి. వినులాదిత్యుని మంత్రియగు విజ్ఞానప్రెగ్గడ మొదలుకొని కృష్ణదేవరాయని మంత్రియగు సాళువతిమ్మరాజు వఱకుఁగల నియోగులలోవిశేషప్రఖ్యాతి వహించినవారెల్లరు నొక్కటమిలోనివారేగాని భిన్నులుగాదు. కృష్ణదేవరాయచక్రవర్తి మొదలుకొని యొకచిన్నసంస్థానాధిపతివఱకుగల యెల్లపథువులకడ మంత్రులుగనుండి రాజ్యతంత్రజ్ఞులయి ప్రభుత్వముల బంతులాడించి నట్లాడించి యాంధ్రదేశ నాటకరంగమునఁ బ్రఖ్యాత పాత్రములఁ బ్రదర్శింపఁజేసిన వారీకాళా బ్రాహ్మణులే. ఆంధ్రభాష కొవిదులై యుత్కలప్రగంభ రచనయు గావించి కవిప్రహేలై కవి సార్వభౌములై తమకుఁ దామె పాటియన జొప్పి కీర్తికేషులై చన్నవారీకాళాబ్రాహ్మణులే. ఇట్లు రాజ్యపాలనా సా

మధ్యము, గ్రంథరచనాకాలము మాత్ర మెగాకపరరాజులు దండెత్తివచ్చి నప్పుడుగాని పరరాజులపై దాడి వెడలవలసివచ్చినప్పుడుగాని వెనుదీయక నడు మునకుఁగ త్రికట్టుకొని సేనాధిపతులై సేనలనునడిపించియుద్ధములరణకూడులైపో రాడి పౌరుషము నెఱపినవారి కాభావావ్వలులే. కాబట్టి రాజ్యతంత్రము కవితానతియు వీరియధీన మైయుండుటచేత వీరిని మఱచి యాంధ్రజ్యోతిషము వ్రాయుటసాధ్యముగాదు. ఒకవేళ సాధ్యమైనను శిరములేని మొండెములలే నుండును. సారములేని పిప్పివలెను, ఉప్పులేని కూరవలెనుండును. వీరి యుండిం కొక విశేషము గలదు. ఆభివృద్ధియం దక్షేపముగలిగి దురభిమానమంతగా లేక సంస్కరణాభిలాషులై యే యెండ కా గొడుగుపట్టుచు చేకకాల పాత్రీశీతుల ననుసరించి సంచరించినవారిలో వీరగ్రగణ్యులుగా నున్నారు.

రెండవకుడ్యవర్త.

పట్టువానదేశమును జయించి సంపాదించిన మల్లవర్త సంతతిలో నైదవ తరము వాడగు రెండవ కుడ్యవర్త చాళుక్యరాజగు విమలాదిత్యునికి లోబడిన మాండలిక సామంతుఁడుగనుండి యాతనివలన గుర్రవారవిషయ పాలకత్వమును వహించి పరిపాలించిన ప్రసిద్ధపీరుఁడుగనుండెను. కాబట్టి యితఁడు క్రీ. శ. ౧౦౧౧-౧౦౨౨ సంవత్సరముల నడుమనున్న వాడని నిశ్చయింపవచ్చును.

మొదటిగొంకరాజు.

కుడ్యవర్త మునిమనుమఁడగు గొంకరాజు విమలాదిత్యుని మనుమఁడగు కులోత్తుంగ చోడదేవుని కాలమున వానికి లోబడిన మాండలిక సామంతుఁడై యాంధ్రమండలములో నొకభాగమును బాలించుచుండెను. ఈవెలనాటి గొంకరాజు మంచన కవి విరచితమైన కేయార బాహుచరిత్రమునందెట్లు వర్ణింపఁబడియున్నాఁడు.

“శా. ప్రాక్షోతాపర దక్షిణోత్తరదిశా భాగప్రసిద్ధతమా
భుగ్ధర్పాంతకుండేలె గొంకవిభుండి భూచక్రమక్రూరతన

వాగ్దేవీస్తవహారనిర్వలయశో వాల్లభ్యసంసిద్ధితో
ద్విదంతిశ్రవణానిలోజ్జ్వలరట త్రీవ్రవతాపాఘ్నఃడై ”.

ఈ వెలనాటి గొంకరాజునకు కాళికగోత్రుండగు నందూరిగోవిండామా
త్యుండను నియోగి మంత్రిగఱుండి ప్రసిద్ధిగాంచినవాడు. ఈగోవిందామాత్యుఁ
డుగూడ కేయూరబాహు చరిత్రమునందె యిట్లువర్ణింపఁ బడియున్నాడు.

“మ. విహితాస్థానమునందుఁ జూపుడగ గోవిందాభిధానప్రభం
డహితోర్విధర వజ్రగొంకవిభు రాజ్యాధిష్ఠుఁడై సంధివి
గ్రహముఖ్యోదితకార్యసంఘటనతం త్రప్రౌఢియున్ బాఢన
న్నహనోదగ్రరిపుక్షితీశబహు సైన్యధ్వంసనాటోపమున్.”

రెండవవిదురరాజు.

ఈమొదటి గొంకరాజున కన్నకొడుకగు రెండవవిదురవర్తవేగిరాజు
ప్రతినిధియగు వీరచోడ భూపాలునకు మంత్రియు సేనాధిపతియునై యాతని
యాజ్ఞానుసారముగ సాంద్యభూమిపతిని యుద్ధముగోనోడించి విజయముగాంచి
తనప్రభువుచే సింఘముగమంతర దేశపాలకత్వమునుపహించి పరిపాలనము
చేసి ఖ్యాతిఁగాంచెను.

కులోత్తుంగరాజేంద్రచోడుడు.

వెలనాటి గొంకరాజు పుత్రుఁడయిన యీచోడుని చాళుక్యచోడుఁడు
పెంచుకొని పదునాఱువేల గ్రామములుగలిగి యుండిన వేగిదేశమునకు రాజ్యప్ర
తినిధిగ నియమించెను. కులోత్తుంగచోడదేవుని నాలుగవ కుమారుఁడయిన విక్రమ
చోడుఁడు చోడరాజ్యమును బాలించుటకై ౧౧౧౨ వ సంవత్సరమున వేగిదేశ
మును విడిచిపోయినపుడు వేగిదేశమున రాజులైనకాలమున కులోత్తుంగ చో
డదేవుఁడు వీనిని రాజప్రతినిధిగా నియమించియుండును. ఈవెలనాటి కులో
త్తుంగ రాజేంద్ర చోడునకు గొంకరాజు మంత్రియైన నందూరి గోవిందన్న
కుమారుఁడు కొమ్మకమంత్రిగఱుండెను. వీరిరువురును గూడ కేయూరబాహుచరి
త్రమునందెట్లు వర్ణింపఁబడియున్నారు.

“సీ. నవకోటి పరిమితద్రవిణ మేభూపతి
 భండారమున నెపుడుఁ బాయకుండు
 నేకోస శతదంతు లేరాజు ఘనశాల
 నీలమేఘంబులై లీలఁగ్రాలు
 బలవేగ రేఖ నల్వదివేల తురగంబు
 లేనరేంద్రుని పాగ నెపుడు నిలుచుఁ
 బ్రతివాసరంబు డెబ్బదియేనుపుట్ల నే
 యేవిభుమందల నెపుడుఁగలుగు
 నట్టిసమధిక విభుఁడగు కులోత్తుంగ రా
 జేంద్ర చోళవిభుని కిష్టసచివ
 తంత్రముఖ్యుఁడగుచు మంత్రి గోవిందనం
 దనుఁడు కొమ్మన ప్రధానుఁడొప్పె”.

ఈనందూరి కొమ్మనమంత్రి యనేక తటాక దేవాలయ మహాగ్రహారములు నిర్మించి
 కీర్తి ప్రతిష్ఠలు గాంచినట్లుపె గ్రంథములోని యీక్రిందిపద్యము చాటుచున్నది.

“చ. ఇల వెలనాటిచోడమను జేంద్రునమాత్యతయానవాలుగాఁ
 గులతీలకంబుగా మనినకొమ్మన ప్రెగ్గడ కీర్తిమాటలన్
 దెలుపఁగ నేల తత్కియఁ బ్రతిష్ఠితమైన తటాకదేవతా
 నిలయమహాగ్రహారములు నేడును నెల్లడఁ దామచెప్పఁగన్.”

రెండవగొంకరాజు.

వెలనాటిచోడుని మరణానంతరము వేగిదేశము పశ్చిమచాళుక్యరాజగు
 విక్రమాదిత్యునిచే జయింపఁబడియెను. విక్రమాదిత్యుఁడు వెలనాటిచోడుని కు
 మారుఁడగు మహామండలేశ్వర వెలనాటి గొంకయను (రెండవగొంకరాజు)
 రాజప్రతినిధిగ నియమించెను. విక్రమాదిత్యుని శాసనములు ౧౧౨౦-౨౨ సం

త్వరములనడుమవి గొన్ని దాక్షరామమునఁ గన్పట్టుచున్నవి. కాలివాహనశతకము ౧౦౬౩ వ సంవత్సరములోని వెలనాటిగొంకయ దానశాసనముకటి దాక్షరామములోను వానిభార్య సబ్బాంబిక యొక్కదానశాసనముకటి నాదెండ్లలోను న్నానంబడుచున్నవి. దాక్షరామ శాసనములో “చాకుక్యరాజ భవనమూల స్తంబుఁ” డభి గొంకరాజునకు విరుదానామముగాఁ జేర్చినట్లబడియెను. కాఁబట్టి యితఁడు ౧౧౩౩ వ సంవత్సరమువఱకు పశ్చిమచాకుక్యలకు రాజప్రతినిధి గనుండి మహేంద్రపర్యతము మొదలుకొని కాళహస్తివఱకుఁగల యాంధ్రదేశమును బరిపాలించినట్లు గన్పట్టుచున్నది. తరువాత విక్రమచోడుని శాసనములు చేబ్రోలు, సిద్దుబ్రోలుగ్రామములందు ౧౧౩౪-౩౫ సంవత్సరములలోనివిగన్పట్టుచుండుటచేత విక్రమచోడునిచే వేగిదేశము మరల స్వాధీనముఁ జేసికొనఁబడియెనని యాహింపఁబడుచున్నది

వెలనాటివీరరాజేంద్రచోడుఁడు,

తరువాత రెండవగొంకరాజునకు సబ్బాంబికయందు జనించిన వీరరాజేంద్రచోడుఁడు రాజ్యభారమును బూసెను. సారసిపురాధ్యక్షుండయిన తెలుంగు భీమనాయకుఁడు చోడుని యధికారమును ధిక్కరించి కొల్లేరుకోటలో దాగొనియుండ నితఁడు గండెత్తిపోయి వానితో యుద్ధముఁజేసి కోటధ్వంసముచేసి వానిని జంపెను. ఇప్పటి కృష్ణామండలములోని యేలూరు పట్టణ మాకాలమున సారసిపురమనియు, కమలాకర పురమనియు, కొలను పురమనియుఁ బిలువంబడుచుండెను. ఈపట్టణమిప్పుడు కొల్లేరునరస్సునకు నైదు మైళ్లదూరమున నున్నను ఆకాలమునండింకను కొల్లేరు సమీపముగ నుండుటచేత నీపట్టణమును సారసిపురమనుచుండిరి. తెలుఁగునాయకులు దీనిని పాలించుచుండిరి. వీరు స్వనంరత్న బాధ్యము కొల్లేరులో నొకకోటను గట్టుకొనియుండిరి. అదియిప్పుడు శిథిలమయి పోయినను ఆ ప్రదేశమిప్పటికిని కొల్లేరుకోట యనునామముతోఁ బిలువంబడుచున్నది. ఈభీమనాయకునకు నుండుండిన మఱియొకభీమనాయకుఁడు విక్రమచోడునిచే జంపఁబడియెను. ¹ వీరలు వెలనాటిచోడులకు లోఁబడి పరిపాల

నము చేయుచుండెడివారు. విరిలోఁ గడపటివాఁడైన కాటమకాయకుఁడు రెండవకులోత్తుంగచోడదేవునకు వేసాధిపతిగనుండి యాతనిచే మెప్పుగాంచి గోదావరి మండలములోని చెల్లూరు గ్రామమును బహుమానముగఁ బొందెను. ¹మఱియునితఁడు అత్తిలి నాడులోని పాండువ్య(భీమవరము తాలూకాలోనిది) గ్రామవాసియగు శొక బ్రాహ్మణునకు మంత్రదొడ్డు (మందపట్టు భీమవరము తాలూకాలో గల) వరమునకు సమీపముననున్నది) గ్రామమును దానముచేసియుండెను. ²వీరికాననములుకొన్ని యేలూరు ను దలగు ప్రదేశములం దానంబడుచున్నవి.

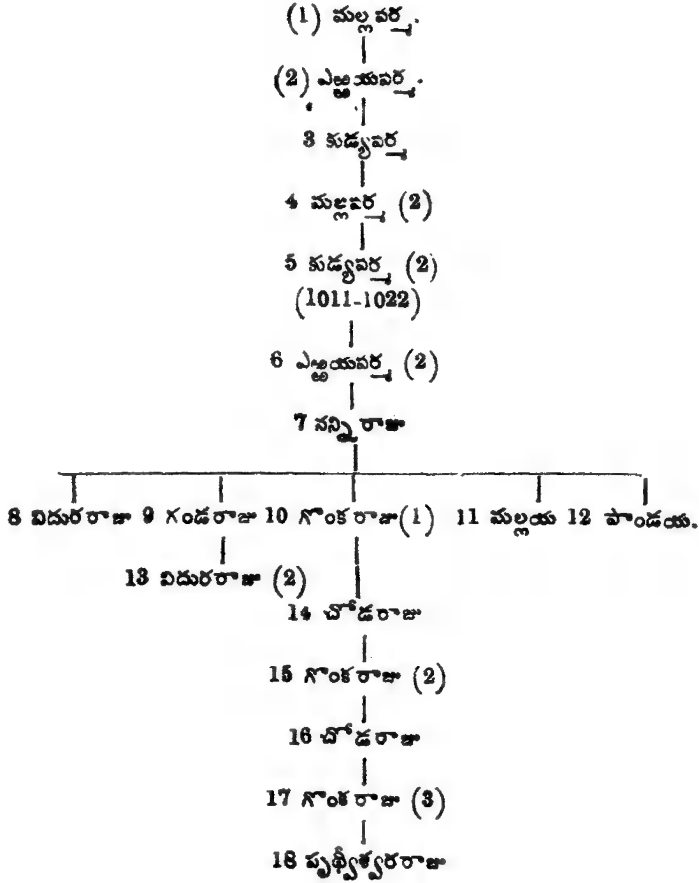
వెలనాటి మనుమగొంకరాజు.

ఇతఁడు వీరరాజేంద్రచోడునకు ఆక్రాంతి కయందు జనించినవాఁడు. ఈమూడవగొంకరాజు గిరిపశ్చిమకాననులయిన కోనబుద్ధరాజు మంకమునందు జనించిన జయాంబికను వివాహమయ్యెను. ఇతఁడు రెండవకులోత్తుంగ చోడదేవునకు మాండలిక సామంతుఁడుగ నుండెను. వెలనాటి కులోత్తుంగ చోడగాంగేయగొంకరాజునది వీరిసంపూర్ణ నామము. వీరికాననములు క్రీ. శ. ౧౧౩౧ మొదలుకొని ౧౧౫౬ వఱకును గానిపించుచున్నవి. వీరిభార్య జయాంబిక పితాపురములోని కుంతీమాధవ స్వామి దేవాలయమును గట్టించుటయెగాక సింహచలములోని నృసింహుని విగ్రహమును సువర్ణముతోఁ గ ప్పెను.

పుష్పేశ్వరరాజు.

వెలనాటిచోడరాజులలోఁ గడపటివాఁడు పుష్పేశ్వరరాజు. ఇతఁడు మనుమగొంకరాజునకు జయాంబిక కయందు జనించినవాఁడు వీరికాననములు. క్రీ. శ. ౧౧౬౩ మొదలుకొని ౧౧౮౦ వఱకును గానిపించుచున్నవి. ఇతఁడు రాజరాజచోడునకు సామంతుఁడుగ నుండెను. వీరికాలమున వీరితల్లియగు జయాంబిక క్రీ. శ. ౧౧౮౬-౮౭ వ సంవత్సరమును పితాపురములోని కుంతీమాధవస్వామి యాలయమునకు గంగయి కొండ చోడవలనాడులోని యంతర్భాగముగ ప్రోలనాడులోనున్న నవఖండవాడ (పితాపురమునకు దగ్గిరనున్నది) యను గ్రామమును దానముచేసియుండెను. అది యిప్పటికిని నాడేవునిక్రిందనే యుండెనని తెలియుచున్నది. ఈపుష్పేశ్వరరాజు విక్రమ సింహపురమును బాలించుచుండిన మనుమ సిద్ధిరాజు కంద్రియగు చోడతిక్క నృపాలునిచే యుద్ధరంగమునఁ జంపఁబడియెను.

నెలనాటిచోడవంశము,

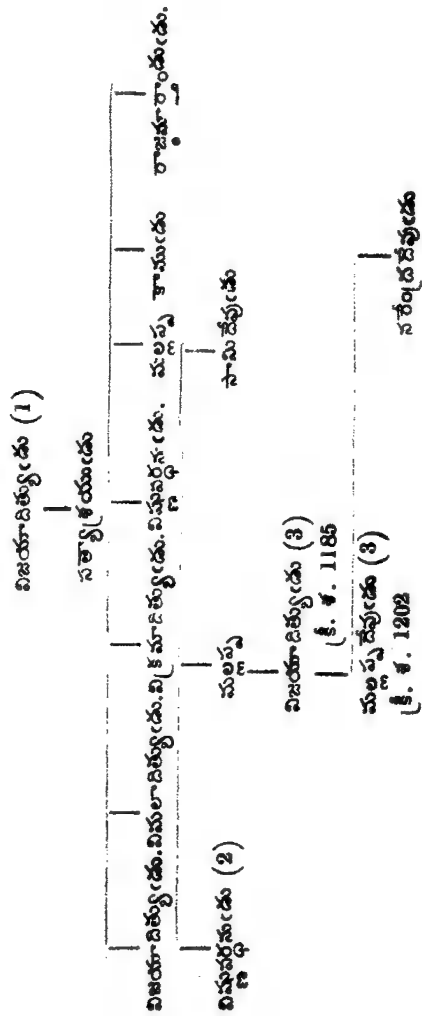
వేటవిజయాదిత్యవంశము.

ఈ వంశమునకు మూలపురుషుడయిన వేటవిజయాదిత్యుడు వేగిదేశమును క్రీ. శ. ౯౯౦౨ మొదలుకొని ౯౨౫ వఱకును బరిపాలించిన పూర్వ చాళుక్యరాజగు అమృరాజ విష్ణువర్ధనుని శ్రేష్ఠకుమారుడుగనుండి తండ్రియైన తరము పట్టాభిషిక్తుడై యుద్ధమల్లునికుమారుడగు మొదటి తాళరాజువే జయింపఁబడి పద్రభష్ట్రుడయ్యెను. వీని కాజవతరమువాడగు విజయాదిత్యుడు రెండవకులలోత్తుంగచోడుని కాలములోననఁగాఁ బండ్రండవత తాత్కాలమున వెలనాటిచోడులకుఁ బిచ్చట వేగిదేశమును స్వాధీనముఁ జేసికొని పరిపాలించి నట్లు పితాపురములోని మల్లపదేవుని కాననమువలనఁ దెలియుచున్నది. ఈ కాననమునందు వేటవిజయాదిత్యుని కాజవతరమువాడగు మూడవ విజయాదిత్యుని కుమారుడు మల్లవిష్ణువర్ధనుడు కాలివాహన శకము ౧౧౨౮-వ సంవత్సరము శ్రేష్ఠబహుళ ౧౦ భాసువారమకృషి నక్షత్ర సింహులన్నమునందు క్రీ పితాపురములోని కుంతీమాధవస్వామి దేవాలయములోఁ బట్టాభిషిక్తుడయ్యెనని దెలుపఁబడినది. ఈ తెలుగుతిథికి నరియైన యింగ్లీషులేది (క్రి. పోరన్ పండితునిగణన ప్రకారము.) క్రీ.శ. ౧౨౦౨-వ సంవత్సరము జూను నెల ౨౦-దవ లేది యగుచున్నది. ఈ కాననమునందే మల్లవిష్ణువర్ధనుని తండ్రియగు మూడవ విజయాదిత్యుడు కాలివాహన శకము ౧౦౭౯-దవ సంవత్సరమునకు నరియైన క్రీ. శ. ౧౧౫౨-దవ సంవత్సరము పదునొకొండవ జనవరి లేదని సింహాసన మెక్కినట్లుగఁ గూడఁదెలుపఁబడినది. క్రీ. శ. ౧౨౨౨-దవ సంవత్సరమున వేగిదేశమంతయు గణపతిరాజులయధీనమైనది గనుక మల్లవిష్ణువర్ధనునితో నీ వంశమువారి పరిపాలనము తుదముట్టినది. ఈ మల్లవిష్ణు వర్ధనుని కాననములో విశేషచిత్రాంగము లేవియుఁగానరావు. ఈ కాననములో నీ వంశములోని రాజులనామములు మాత్రమే గాక వారిరాజుల నామములు గూడ పేర్కొనఁబడినవి. వేట విజయాదిత్యుని కొడుకు సుక్రమచాళుక్య చిరుదాంకితుండగు సత్యాశ్రయుడగు గాంగవంశజు రాలయిన గారీదేవిని

వివాహమయ్యెను. ఈమె శ్రీ. శ. ౧౦౫౭ మొదలుకొని ౧౧౧౯-దవ సంవత్సరము వఱకుఁ గలింగనగరము రాజధానిగాఁ జేసికొని కలింగదేశమును బరిపాలించిన అనంతవర్మచోడ గంగదేవునికి బంధువురాలయి యుండునని తోఁచుచున్నది. సత్యాశ్రయన్నికొడుకయిన విజయాదిత్యుఁడు సూర్యవంశమున జనించిన విజయదేవిని వివాహమయ్యెను. ఈమె చోడరాజపుత్రికయగునని తోఁచుచున్నది. ఈ విజయాదిత్యుని ద్వితీయపుత్రుఁడగు మల్లపదేవుఁడు సాగర విషయాధిపతియు, హైహయవంశజుఁడుగు నొక బ్రాహ్మణుని కూతురగు చందలదేవిని వివాహమయ్యెను. ఈ సాగరవిషయాధి పతియగు హైహయజును కొనమండల మేలిన హైహయులు నొక్కవంశములోని వారే యొయుండవచ్చును. ఈ మల్లపదేవుని కొడుకగు విజయాదిత్యుఁడు అరదవాడ రాజపుత్రికను వివాహమయ్యెను. అరదవాడ యొక్కడిదో దెలియరాదు.

ఈవంశములోని ౩౬వటివాఁడయిన మూడవమల్లపదేవునకు విష్ణువర్ధనమహారాజనియును, మల్లపదేవ చక్రవర్తియనియును మీదునామములుగలవు. ఇతఁడు పట్టాభిషేకముఁ బొందినదియుననే ప్రోలనాడులోని గుడివాడగ్రామమును శ్రీపితాపురములోని కుంతీమాధవస్వామి దేవాలయమునకు ధారపోసెను. వెలనాటిచోడుఁడయిన పృథ్వీశ్వరుని పితాపురశాసనమునుబట్టియు, సర్వవరములోని శాసనములనుబట్టియు సర్వవరము సమీపమునందుండెన నఖిండవాడ గూడ ప్రోలనాడులోనిదేయని తెలిసికొనియే యుంటిమి. శకటమంతినినాడులోని చాళుక్యభీమవరములోనున్న రాజనారాయణస్వామి దేవాలయములోను మల్లపదేవుని శాసనములు రెండుగలవు. ఆరెండు శాసనములలోను మల్లవిష్ణువర్ధనుఁడు శాలివాహనశకము ౧౦౬౯దవ సంవత్సరమనగా శ్రీ.శ. ౧౧౧౭వసంవత్సరముననే సింహాసన మెక్కినట్లు దెలుపఁబడినది. ఈభీమవరము శాసనములనుపితాపురము శాసనములతో సమన్వయించుట కష్టపాధ్యముగనున్నది. ప్రైరాజనారాయణ దేవాలయములోని శాలివాహనశకము ౧౦౯౦దవ సంవత్సరములో మల్లపదేవుని సవతిత్వముఁడయినన రేంద్రుఁడు చేసినదానశాసన మొకటిగూడ గానవచ్చుచున్నది. ఈనరేంద్రుఁడు విజయాదిత్యునికి లక్ష్మీదేవి వలనజనించినపుత్రుఁడని మఱియొక శాసనమునుబట్టికూడఁ దెలియుచున్నది. కాబట్టి యంతకన్న వినిగూర్చి మఱియేమియును దెలియరాదు.

పేటవిజయవాడ సత్య సంగమము.

హైహయవంశము.

కోనసీమరాజులు.

చాళుక్య చోడులకును నెలనాటి చోడులకును లోబడి కోనమండల మేలిన రాజవంశమునకు హైహయ వంశమని పేరు. ఇప్పటి గోదావరి డెల్టా భూమియంతయు నప్పుడు కోనమండలముగానుండును. ఇప్పటికిని అమలా పురముతాలాకాకు కోనసీమయను పేరు నిలిచియున్నది. ఈకోనసీమ రాజుల శాసనములు ౧౧౨౨ మొదలుకొని ౧౨౦౬ వ సంవత్సరము వఱకు గానంబడు చున్నవి. ఇటీవల వారు కొందఱు కాకతీయగణపతులకుగూడ సామంతులుగనుండిరి. ఈరాజులు తమశాసనములలో దాము యదువంశజుడయిన హరియొక్క మునిమనుమడగు హైహయుని మనుమడగు కార్తవీర్యుని వంశములోని వారమని తమశాసనములలో జెప్పకొనిరి. ఈవంశమునకు మూలపురుషుడయిన ముమ్మడి భీమరాజు మహారాజాధిరాజగు రాజేంద్రచోడదేవునిచే వేంగిదేశ రాజప్రతినిధిత్వముఁ బడసెనని యొక శాసనమునఁ జెప్పబడినది. రాజేంద్రచోడుఁ డనునీ మొదటికులొక్కఁడు రాజదేవుఁడు రాజప్రతినిధిత్వము మొదట తన పితంబుడయగు విజయాదిత్యునకును తరువాత రాజరాజు, వీరచోడుఁడు, చోడగంగు” అనుతనముగ్గురు కొడుకులకును పిమ్మట నెలనాటి చోడునకును శాసనం గెనని మనమెఱుంగుదుము. ఈకోనసీమరాజులు రాజప్రతినిధులకులోబడి పరిపాలనము చేసినవారుగానుండిరి. ఈవంశములో మూడవ వాడయిన రాజపతీఁడు కోనమండలాధిపతియని యొక శాసనమునం బేర్కొనంబడియును. ఈకోనకబ్బము వీని నామమునకు మూత్ర మెగాక మఱికొందఱి నామములకును బూర్వమునఁ గానంబడుచుండుటచేత కోనమండలరాజులని యిటుచుటకు సంశయింపఁబనిలేదు. ఈవంశములో నైదవరాజయిన రాజేంద్రచోడరాజు తనప్రవీణతామహుడయిన ముమ్మడిభీమరాజున కొనంగఁబడిన వేంగిరాజ్యమున కభిషిక్తుడైనతనిని చెప్పకొనియున్నాఁడు. వీనికి విక్రమరుద్రుఁడు హైహయాదిత్యుఁడు, మొదలగు చిరుదునామములుగలవు. ఇతఁడు, దాక్షరా

మనులోచి భీమనాథాలయములో నొకమండపమును గట్టించెను. దీనిమరణానంతరము దీనిసోదరులగు రెండవభీమరాజు మొదటిసత్యరాజు గలిసి పరిపాలనముచేసిరి. వారి తరువాత వారికొడుకులు లోకమహిపాలుఁడును మూడవభీముఁడును గలిసి పరిపాలనముచేసిరి. వారికిఁ బిమ్మట రాజేంద్రచోడునికొడుకు మల్లిదేవుఁడును రెండవరాజపతీఁడుకొడుకుఁడల్లభరాజును గలిసి పరిపాలనముచేసిరి. పల్లభరాజు గిరీసంపత్సరములు పరిపాలనము చేసినతరువాత మరణమునొందఁగా వానికొడుకు రెండవమనుమ సత్యరాజు వానిస్థానమునకువచ్చెను. ఈ మల్లిదేవుఁడును మనుమసత్యరాజునుగలిసి గుద్దవాడివిషయములోని ఒడియూరను గ్రామమును కాలివాహనశకము గిరిగిరివ సంపత్సరములో మేషసంతాంతినాడు శ్రీపితాపురములోని కుంతీమాధవస్వామి దేవాలయమునకు ధారపోసి యొకశాసనమును వ్రాయించిరి. ఈయొడియూరునకుఁ దూర్పున వేలంగయు దక్షిణమున సిరిపురమున్నది చెప్పటచేతను, ఇప్పటి ఓడూరు అనిపిలువబడు గ్రామమునకుఁ దూర్పున వేలంగి గ్రామమును దక్షిణమున సిరిపుర గ్రామమునుండుటచేతను ఒడియూరే ఓడూరయినదని తలంపఁబడుచున్నది ఈశాసనములో జయమాంబను బొగడునట్టి రెండుశ్లోకములు గానంబడుచున్నవి. ఈజయమాంబ వెలనాటిచోడుఁడయిన మనుమగొంకరాజుయొక్క భార్యయు, కులోత్తుంగ పృథ్వీశ్వరుని తల్లియునైయుండెను. పృథ్వీశ్వరుని పితాపురము కాసనములో నీ మెంగూర్చి దెలిసికొనియుంటిమి. ఈశాసనమునందీమె పొగడఁబడియుండుటచేత గిరిగిరి దవ శకసంపత్సరములోనుండిన జయమాంబగిరిగిరిలోగూడ జీవించియున్నదనియు కోసమండలరాజులు వెలనాటిచోడులకులోఁబడిన సామంతప్రభువులనియుఁ దేటపడుచున్నది. ఈరాజులచరిత్రమును దెలిపేదివి పితాపురశాసనము మాత్రమేగాక మఱికొన్ని శిలాశాసనములు దామర్రామభీమేశ్వరుని యాలయములోను, పాలకొలను (పాలకొల్లు) గ్రామములోని క్షీరారామదేవుని యాలయములోనుగలవు. మాహివృత్తిపురంబున కలంకారధూతుఁడును, కోసమండలాధిపతియు హైహయవంశజుఁడనగు రాజపతీఁడు కుమారుఁడును విక్రమరుద్ర విరుదాంకితుఁడనైన రాజేంద్రచోడుని శాసనము నైఁదెప్పిన

కాననములలో బురారన మైనదిగనున్నది. ఇందుఁ జెప్పఁబడిన మహిష్మతీనగరము కార్తవీర్యనివంశములోనివాఁడగు ప్రతీపునికిరాజధానియై రేవానదీతటంబుననున్నదని రఘువంశమునందుఁ జెప్పఁబడినది. సర్వదానదీతటంబున మున్న మండలముగ్రామమే పూర్వము మహిష్మతీనగరముగానుండెనని జనరల్ కన్నింగ్హమ్ గారు వ్రాయుచున్నారు.¹ మహిష్మతీనగరము సర్వదాతీరము నందున్నదని డాక్టరు భాండార్ కర్ గారుకూడ వ్రాయుచున్నారు.² కొనమువ్వుడిరాజుయొక్క రాణియుగ రాజుడేని కాలివాహనశకము ౧౦౪౭వ సంవత్సరములోఁ జేసిన దానకాననము మఱియొకటిగలదు. ఈమువ్వుడిరాజు రాశేంద్రచోడునికి లెద్దన్నయగు రెండవమువ్వుడి భీమరాజుగనుండెను. మఱియును వీనితోఁగూడి పరిపాలనముచేసిన మొదటిసత్యరాజుయొక్క కాననముగూడ గలదు. ఈసత్యరాజుకొనరాజపక్షేడునకు తొండాంబిక యందు జనించినవాఁడును రాశేంద్రచోడునకుఁ దమ్ముడునై యుండెను.

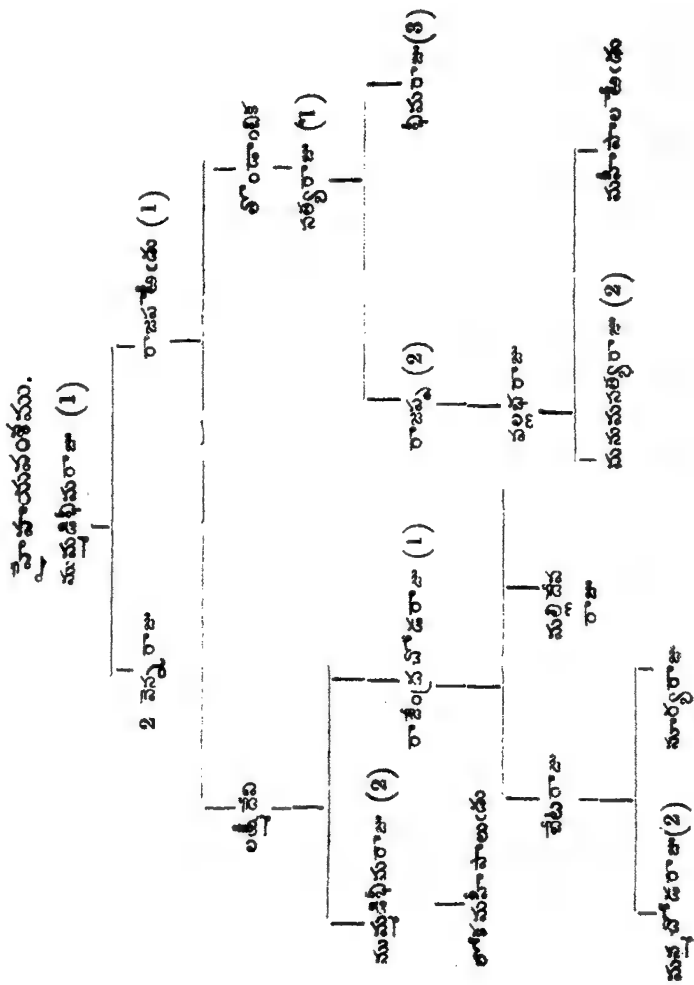
ఈమొదటి సత్యరాజునకుఁ దరువాత రాజ్యాధిపత్యమును వహించినవాని కొడుకు మూడవభీమరాజు వేగి విషయాధీశ్వరుడయినరాజరాజునకుఁ జేరిన సామంతుఁడుగ నుండెనని రాజరాజదేవుని రాజ్యకాలము లోని తొమ్మిదవ సంవత్సరమున ననఁగా కాలివాహన శకము ౧౦౭౫ - దవ సంవత్సరములో కొనసత్యరాజు యొక్క కుమారుఁడును మహామండలేశ్వరుండు నైన భీమరాజుచే వ్రాఁయించఁబడిన కాననమును బట్టి దెలియుచున్నది.

మఱియును కొనమల్లి దేవరాజు రాణియుగ గంగాదేవి వలన కాలివాహన శకము ౧౦౭౭-వ సంవత్సరములో నొక దీపము దానము చేయఁబడినట్లుగాఁ దెలిపెడి కాళనమొకటియు కొనమల్లిదేవరాజుతోఁ గలిసి పరిపాలనముచేసిన రెండవమును సత్యరాజుమంత్రి గూడనొక దీపమును దానము చేసెనని దెలిపెడి దానకానన మొకటియు నా దేవాలయమునందే గాన వచ్చుచున్నవి.

1. Ancient geography of india. p. 488.

2. Dr. Bhandarkar's Early History of Deccan. p.7.

ఇంతియగాక పాలకొలను గ్రామములోని క్షీరారామేశ్వరుని దేవాలయములో నిటీవలవ్రాసిన బడిన శాసనములు కొన్ని యావంతములోని మఱియొద్దఱు రాజుల పేరులను జేర్చుచున్నవి. వారి నామములకు ముందు కోన శబ్దము ప్రయోగింపఁ బడియుండుటచేత నీ యిరువురు గూడ కోనసీమరాజులలోని వారేయని నిశ్చయింపఁ బడియెను. అందొకరు కోనగణపదేవమహారాజునవారు మఱియొకరు కోనభీమవల్లభరాజునవారు. వీరిలో మహామండలేశ్వర గణపదేవ మహారాజుగారి దేవియగు నుదయమహాదేవి చాతుర్య మంతఃకుమారుని, విష్ణువర్ధన మహారాజునిరుదాంకితుండును, నిడుదవోలు (నిడదవోలు రాజమహేంద్రవరమునకుఁ బడమట ౧౦ మైళ్ల దూరమున నున్నది.) పురాధీశ్వరుండు నైన మహాదేవ చక్రవర్తికొమార్తెయై యుండెను. ఈ మహాదేవి చక్రవర్తి శాసనములు కాలివాహన శకము ౧౨౧౦వ మొదలు కొని ౧౦౨౨ వఱకును- వానియల్లుడగు గణపతిదేవ మహారాజయొక్క శాసనములు కాలివాహన శకము ౧౧౮౨ మొదలుకొని ౧౦౨౨ వఱకును, గాని పించుచున్నవి. భీమవల్లభరాజయొక్క దానశాసనములు రెండింటిలో నొకటి కాలివాహన శకము ౧౨౪౦-దవ సంవత్సరమున వ్రాయఁబడినది. కాబట్టి వీరిలిరువురును కాకతీయులైన గణపతిరాజులకు సామంతులుగ నుండి కోన సీమరాజ్యమును బరిపాలించిరిని చెప్పవచ్చును.

పదునాఱవ ప్రకరణము.

ఆంధ్రచోడులు.

ఏడవ శతాబ్ద ప్రారంభమున హానుత్సాంగు హిందూవేశంబునందలి శౌర్ధాశ్రమములను జూడవచ్చి దక్షిణ యాత్రచేయునపు దాంధ్రదేశమునకు వచ్చి యచ్చటి శౌర్ధాశ్రమములను సందర్శించి పిమ్మట ధాన్యకటకమునకు నైఋతి దిక్కుననుండు చులియ (Chu li-ya) దేశమునకు వెళ్లెనని చెప్పబడి యెను. చులియ చోళకు నామంబగుటంజేసి కావేరీతీరమునందున్న చోళదేశ మిచ్చటికెట్లు వచ్చెనని చరిత్రకారు లాశ్చర్యపడుచుండిరి. హానుత్సాంగు పరదేశీయుఁ డగుటవలనఁ దెలియక యేదోతప్పగ బ్రాసెనని యూహించిరి కాని యా కాలమునం దాంధ్రదేశమునఁ జోడులమని చెప్పకొను నొకతెగ వారు పరిపాలనము చేయుచుండినది యెవ్వరికిని తెలియకపోయెను. హానుత్సాంగు చూడవచ్చిన కాలమునఁగా క్రీ. శ. ౬౦౦-దని సంవత్సరమున నీ యాంధ్రదేశములోని యీచోళరాజ్యము నాలుగైదువందల మైళ్లవిస్తీర్ణము మాత్రము గలిగియుండెను. రెండు మైళ్లుమాత్ర మె పరివర్తనము గల యొక చిన్న పట్టణము రాజధానిగ నుండెను. దేశమంతయు ననాలోగ్య కరంబులగు నడవులతోడను, సారహీనములయిన భూములతోడను, కూరకృత్తములచే భయంకరులై మోటుగ నుండు ప్రజలతోడను గూడియుండెను. ఎక్కడచూచినను దాడిదొంగల గుంపులతోఁ గూడియుండెను. శౌర్ధాశ్రమములు కొన్ని మాత్రమే యుండినవిగాని యవియు శిథిలములై యుండినవి. బానిసలే యిందు నివసించు నన్నాటములు గూడ నపరిశుద్ధులుగ నుండిరి. దేశమునందంతటను కైనమతము ప్రచారమునందుండెను. అచ్చటచ్చట బ్రాహ్మణాలయము లత్యల్పసంఖ్యగలవి మాత్రముండినవి. ఈ రాజ్యము ధాన్యకటకమునకు (అమరా

నతి ధరజీకోట) రెండుమందల మైళ్లకు లోపుగనుండు దూరమున మాత్రముం
డెను. కాబట్టి యారాజ్యము కడపమండలము లోనిదని చెప్పవచ్చును. హా
నుత్సాంగునర్ణించిన లక్షణములన్నియుఁ గడపమండలమునకు వర్తించుచున్నవి.
క్రీ. శ. ౧౫౦౦ సంవత్సరమున బ్రిటీషువారిమండలమును స్వాధీనముఁ జేసి
కొను పర్యంతము దారిదోపిడి కాండ్రగుంపులచే నిండియుండి ఘోరకృత్యముల
కాటపట్టయి యుండెను. ఈ దేశమును విధించిన యాత్రికుఁడు చోళదేశముని
పేర్కొనియెనే గాని రాజ్యపాలనము నేయుచుండిన రాజునైన నుదాహరించిన
వాఁడు కాఁడు. ఈచోళరాజు స్వతంత్రుఁడో లేక కాంచీపురా ధీశ్వరుం
డయిన నరసింహవర్మయను పల్లవరాజునకు లోబడినవాఁడో హానుత్సాంగు
దెలిసియుండిన వాఁడుకాఁడు. ఇటీవలవా పా్రింతములఁ గనుంగొనబడిన
కొన్ని పురాతన కిలాకానములను బట్టి హానుత్సాంగు చెప్పిన చోళరాజ్యము
స్థిరపడుచున్నది. ఎనిమిదవ శతాబ్దమునకుఁ బూర్వమునందు వాడుకలోనుండు
లిపులను గలిగియుండిన యాచోళరాజుల శాసనములు సంకయముల నన్నిటిని
నివారించుచున్నవి. 1903-4-వ సంవత్సరములో నీ రాజులయొక్క కిలాకాన
నము లాఱును మఱియొక తామ్రశాసనమును గన్పెట్టఁ బడినది. ఈతామ్రశా
సనములో మొదటకరికాలచోళుఁడనురాజు పేర్కొనఁబడియెను. ఇతఁడు
కావేరి నదియొక్క వెల్లువలు దేశముపైఁ బొర్లి పాఱుకుండ గట్లు పోయించె
ననియు, పాండ్యచోళ చేర రాజ్యంబులయొక్క యాధిపత్యమును విహించెనని
యును జెప్పఁబడియుండెను. వీనివంశమునందు సంసిద్ధులైనచేను. ఇతఁడు
కాశ్యపగోత్రుఁడు. వీనికిసింహవిష్ణువు, మందరానందుఁడు, ధనుంజయు వర్త
యను మూవురు పుత్రులుండిరి. ధనుంజయువర్తకు చోళమహారాజు, వానికి
నవరాముఁడు, వానికి మహేంద్రవిక్రమవర్త వానికి ముదితకిలాక్షరుఁడు కలి
గెను. ఇతఁడు పాండ్యచోళ కేరళరాజ్యముల కధిపతియని చెప్పఁబడియెను.
వీనికి గుణముదితుఁడు' పోర్చుకూరముడు జనించిరి. పోర్చుకూరమునకు పురుష

కాదులుఁడు వానికి పుణ్యకుమారుఁడు జనించిరి. ఈపోర్చుగీసుపుణ్యకుమారుఁడు కొంత కులరాజుయొక్క కోరికనువిశ్వసించి తనపరిపాలనకాలములో నైదవసంవత్సరమున హిరణ్యరాష్ట్ర మండలములో సుప్రయోగనదియొక్క దక్షిణపుటోడ్డుననున్న వీరిపాఠు (వీరిపాడు) గ్రామములోఁ గొంతభూదానము చేసెను. (ఇయ్యది పల్లవయువ మహారాజు విష్ణుగోవుని యుజ్జవపల్లి శ్రావణమునఁగూడ నుదాహరింపఁబడినది). ఈపుణ్యకుమారుని పూర్వీకులయిన నందివర్మసింహవిష్ణువుల నామములు పల్లవరాజులచేఁగూడ వహింపఁబడియెను మరియు నుండరానందుఁడు నవరాముఁడు చోళనాయకుఁడయిన శ్రీకంఠుని పూర్వముగా నుదాహరింపఁబడిరి.¹

శిలాశాసనములలో నొకటి పోర్చుగీసుపుణ్యకుమారునకును (no. 384 of 1904), మూడుచోళమహారాజునకును (nos. 405 406, 408 of 1904) ఒకటి విక్రమాదిత్య చోళమహారాజునకును (no. 400 of 1904) మఱియొకటి శ్రీనర్మ విక్రమాదిత్యుని కుమారుఁడగు చోళమహారాజుధిరాజునత్యాదిత్యునకును (No. 393 of 1904) సంబంధించినవిగనున్నవి. ఇవన్నియును గడపమండలములోని ప్రాద్దుటూరు, జమ్మలమడుగు తాలూకాలలోఁ గానుపించినవిగావున వీరి రాజ్యముగూడ నచ్చటి దేయైయుండునని యూహింపఁబడుచున్నది. ఈశాసనములలో నుదాహరింపఁబడినరాజులలో చోళమహారాజు సూర్యకులుఁడనియు, కాశ్యపగోత్రుఁడనియు, కరికాలచోడవంశజుఁడనియుఁ బేర్కొనఁబడియుండెను. వీరు వహించిన వియదునామములం జూడ స్వతంత్రులుగఁ గన్నట్లుచున్నారు. వీరి శిలాశాసనములు గాని తామ్రశాసనములు గాని వీరేశాలమున నున్నదియుఁ దెలుపుచుండలేదు. వీరిశాసనములలోని లిపిని బట్టిచూడఁగ నాదమశతాబ్దమునకుఁ బూర్వమున నున్నవారని తేటపడుచున్నది.

ఇంతియగాక ౧౯౦౫దవ సంవత్సరములో కడపమండలములోని పెద్దముడియ (ముడివేము) మనుగ్రామంబున చోళమహారాజుపాలనములోని శాసన

మొకటి గానిపించినది. (No. 352 of 1905) చిప్పిలిగ్రామమునఁ గన్పట్టిన శాసనములో (No. 299 of 1905) పుణ్యకుమారుని పేరు గానంబడుచున్నది. అత్యనచోరుని కాననమొకటి గానిపించుచున్నదిగాని (No. 350 of 1905)యి ర్తఁడు పశ్చిమచాళుక్యరాజగు నాఱవవిక్రమాదిత్యునకు లోబడిన మండలేశ్వరుఁడుగాని స్వర్ణరత్నఁడుగాఁడు. అయిన నిర్రఁడు పైచోడవంశములోని వాఁడుగానుండెను. ౧౯౦౭వ సంవత్సరములోనీచోడులకాననములు మఱి మూఁడు గన్పట్టఁబడినవి. ఒకటి ముట్టుకూరులోను, ఒకటి ప్రొద్దుటూరులోను, మఱి యొకటి నల్ల చెఱువుపల్లెలోను గనుఁగొనఁబడినవి. ఈ గ్రామములన్నియుఁ గడప మండలములోనివే. మొదటిరెండును చోళమహారాజు కాలములోనివి. ఎల చోళ మహారాజు ముత్తరాజునను నిరువురు మూడవకాననమునం జేర్కొనఁబడి యుండిరి. శ్రీకంతుని తామ్రకాననములో ఎలచోరుఁడు శ్రీకంతుని పూర్వకుల లోని వాఁడుగా నుదాహరింపఁబడియుండెను. హేమవతి, నిడుగల్లు ప్రాంత దేశమును బాలించెడు చోళరాజులను గొందఱిని రైసుదొరగారు తుముకూరు కాననముల సంపుటములో నుదాహరించియున్నారు. ¹ వీరిలో ధనుంజయు యొల చోళరాజు గాంగూల పల్లవరాజునకు లోబడిన మండలేశ్వరుఁడుగ నుండి ఆల్వాడిదేశమును, చోళికముత్తరాజు కండకోటను పాలించుచుండిరి. వీరలు క్రీ. శ. ౭౫౦ దవ సంవత్సరములో నున్నారని రైసుదొరగారు కాలనిర్ణయము చేసియున్నారు.

కడప మండలములోని చోడులు ౭౦౦౦ బి గ్రామములు గలిగిన రేనాడుకు బాలించుచుఁ దాము కరికాల చోడవంశకాలమని చెప్పకొని యున్నారు. హేమవతి నిడుగల్లుచోడు లట్టివిషయముల నేమియుఁ జెప్పకొని యుండలేదు.

రేనాటిచోడులు ద్రావిడచోడులుగారు.

ఈ రేనాటిచోడులు ద్రావిడభాషా వాఙ్మయములో నల్లింపఁబడిన కరికాలచోడుని వంశములోని వారమని తమకాననములలో గొప్పగాఁ జెప్పకొని

యున్నను తక్కిన రాజవంశముల వారివలెనే వీరును పోకలుపోయియుండును గాని నిజముగా నీచోడులకు నాచోడులకు సంబంధమేమియును గానరాదు. వీరు కరికాల చోడవంశజులమని చెప్పకొన్నంత మాత్రముచేత నాచోడులిచ్చి టికివచ్చి పరిపాలించినవారని భ్రమింపరాదు. చిత్రమ సింహపురమనియెడు నెల్లూరును బాలించిన మనుమసిద్ధిరాజును వానిపూర్వీకులునుగూడ తాముకరికాల చోడవంశజులమని చెప్పకొని యుండిరి. ఇట్లనేకులు తాముకరికాల చోడవంశజులమని చెప్పకొనియున్నను ఏరెవ్వరును పెట్టుచోడులేగాని పుట్టుచోడులుగారు. ముఖ్యముగా విచారంపవలసినది మఱియొక్కటికలదు. వస్తర (బస్తరు) రాజ్యములోని చక్రకోట్యమును బాలించు సింధువంశజుడయిన ధారావర్షునికి లోబడిన సామంతుఁడుగనుండి వానికిమంత్రిగను నైన్యాధిపతిగనుండిన చంద్రాదిత్యుడను నాతఁడు తానుకరికాల చోడవంశజుడ ననియు తాళ్యప్రగ్గఁడననియుఁ జెప్పకొనియుండుటచేత నతఁడీచోడవంశములోని వాఁడుగ గుర్తింపఁబడియేను. వీనికాసనములపై నసింహలాంఛనము గలదు. కాసనపరిశోధకులు వీనికాసనములం బరిశీలించి రేనాటిచోడులు వ్యాఘ్రలాంఛనముగలవారని వారికిని తంజాపురి, తిరుచునాపల్లి చోళులకును సంబంధము గలదని యభిప్రాయపడిన తమ మొదటి యభిప్రాయమును మార్చుకొని రేనాటిరెడ్లుగూడ సింహలాంఛనముగలవారేయనియుఁ గాఁబట్టి రేనాటిచోడులు వేఱనియు, తంజాపురి చోడులు వేఱనియు నభిప్రాయపడి యున్నారు. కనుక రేనాటిచోడులను మేమాంధ్రచోడులనుగానే పరిగణించుచున్నారము. తక్కినచోడులనుగూర్చి ద్వితీయసంపుటమునందు వివరముగా వ్రాయఁదలంచి చోడులచరిత్రమిచ్చుట ముగించినారము. వీరినిగూర్చిన చరిత్రము పరిశోధనలవలన భావికాలమునఁ దెలిసికొన వలసినదేగాని యింతవఱకు మనశేమియును దెలియరాకున్నయది.

మహాభాణవంశము.

దక్షిణాపథ దేశమునుబాలించిన భూపతులలో ధూర్జకులులమని కొందఱును చంద్రకులులమని కొందఱును, బ్రహ్మకులులమని కొందఱును, కార్తవీ

రక్తములముని కొందఱును పెక్కుండు పెక్కురితులుగాఁ దమవంశోత్పత్తులను గూర్చి చెప్పకొనిరేగాని యీమహాబాణులవలె రాక్షసుల సంతతివారముని వారెవ్వరును చెప్పకొని యుండలేదు. వీరలు తాముదాన వాగ్రణియగు బలిచక్రవర్తియొక్క కొడుకయిన మహాబాణుని పంశములోని వారముని చెప్పకొని యుండిరి. మాధువువరులు భాగవత విష్ణుపురాణములలోని బలిచక్రవర్తియొక్కయు, బాణాసురునియొక్కయు కథలను జదివెయు వినియునుందురు. వామనమూర్తియొవచ్చిన విష్ణువునకు భూపాలయమంతయు ధారపోసి సర్వస్వమును గోల్పోయి పాతాళమున కణఁగఁ ద్రొక్కబడినవాడు బలిచక్రవర్తి. శ్రీకృష్ణుని మనుమఁడనిరుద్ధుఁడు తనకూఁతురయిన యుమేశ్వర్యతో సంతఃపురమందిరమున నుండుటఁగాంచి మహోదగ్రుఁడై యనిరుద్ధుంబట్టి బంధించి యాకారణమున శివశేషులకుఁ జోరాటముపెట్టి తుదకు శ్రీకృష్ణునిచే ముప్పుగాంచినవాఁడు బాణాసురుఁడు. వానిపంశమున జనించితిమని చెప్పకొనువారే యీమహాబాణులు. వీరు శైవమతావలంబకులు. నల్లని టెక్కెము గలవారు. పుష్యభలాంధనులు. నందిశ్వరుని భక్తులు. వీనికి మొదట మైసూరురాజ్యములోనున్న కోలారుమండలములోని అవణ్యనగరము (Avani) రాజధానిగనున్నట్లు గన్పట్టెడిని. తరువాత నుత్తరాంధ్రాదు మండలములోని తిరువల్లము రాజధానిగ నుండెను.

ఇది పాఠేఱున కుపకాళియగు నీవాసదియొక్క పడమటియొడ్డున నున్నది. ఆ నేకకాననములందు తిరువల్లము బాణపురముని పేర్కొనఁబడియున్నది. ఈమండలముపేరం బాణప్పాడి (మహాబాణదేశము) అని పిలువంబడుచుండెను. బాణపురమునకు సమీపమునం దొకపాఠెము బాణసముద్రమని పిలువంబడుచుండెను. మఱియొక గ్రామము • బాణులకాలమునుండి జాణవరమున పేరఁబరగుచు పోలింఘరునకు (చోళంగివరము) (Railway Station) సమీపమున నున్నది. బాణపురమునియొడి యీతిరువల్లము చోడుల కాననములయందు తిక్కాలివల్లముని గూడ పేర్కొనఁబడినది. అప్పటిది జయంకొండ శివోమండలములోని భాగమగు పాడుపూరు కొట్టములోఁజేరియుండెను. ఈపాడుపూరు కొట్టముకప్పుడు త్యాగాభరణ పరిసాదస్థు పేరకొప్పియుండెను. కొన్నికానన

ములలో తిరువళ్ళూరు పేరంతాన పొందిలోని మీయాయనాడు లోనిదనియు, మఱికొన్ని కాననములలో కరై బలినాడు లోనిదనియుఁ జేర్చినఁబడియుండెను. ఈచోటాఁబల ప్రాచీనకాననములందు పరివీర్తురముగూడ రాజధానిగనుండి నట్లు చేర్చినఁబడినదిగాని అదియొక్కడనుండెనో తెలియరాదు. కొందఱు చరిత్రకారులు రాయవేలూరునకు దక్షిణభాగముననున్న పడైవీడు పరివీర్తురమని చెప్పయినారుగాని యింకను స్థిరపడి యుండలేదు. ఈమచోటాఁబల రాజ్య మాంధ్రపథమునకుఁ (నడుగావలికి) బడమటనున్నదని కొన్ని కాననములు వెలుపుచున్నవి. ఆంధ్రమండలములోని ౧౨౦౦౦ గ్రామములు వీరిరాజ్యములోఁ జేరి యుండినవి. ఈచోటాఁబలు స్వతంత్రులుగాక పల్లవరాజులకు గాంగపల్లవ రాజులకు లోబడిన మాండలికులై ప్రఖ్యాతిఁ గాంచినవారుగఁ గన్పట్టుచున్నారు. విద్యానాథపండితుఁడు బాణసంకమునుగూర్చి ప్రతాప రుద్రాయమునందు ప్రశంసించియున్నాఁడు. ౧౯౦౩ వ సంవత్సరమునఁ బ్రకటింపఁబడిన బాణసంకాననము లైదింటిలోను మూడు (Nos 226, 228, 229 of 1903) పల్లవులు గాంగపల్లవులు బాణులకు ప్రభువులని చేర్చినయున్నవిగాని రెండుకాననములు మాత్రమట్లు చేర్చినయుండలేదు. ఆరెండును విజయాదిత్య బాణరాయని కాలములోనివై తక సంవత్సరములు ౨౨౦, ౨౨౧ వ సంవత్సరములకు సరియైన క్రీస్తుశకము ౯౯౭ - ౯౯౮ దవ సంవత్సరములలో వ్రాయఁబడినవిగా నున్నవి. ¹ ఈరెండింటిలోను మొదటిది విజయాదిత్యుని బాణవిద్యాధరుని కొడుకని నుడువుచున్నది. గాంగపల్లవుడగు నృపతుంగుని కాననములో (No 228 of 1903) నుదాహరింపఁబడిన బాణవిద్యాధరుఁడు నితఁడు నొక్కడే యని చెప్పవచ్చును. ఈనృపతుంగ మఠోరాజు తొమ్మిదవ శతాబ్దములోని కడపటి కాలము నందుండినవాఁడు. గాంగపల్లవరాజుగు దంతివిక్రమవర్చకు మాండలిక సామంతుఁడయిన విజయాదిత్యుని కన్నను పల్లవరాజగునంది పోతవర్చకాలములో నాంధ్రపథమునకుఁ బడమటఁ బరిపాలనము చేయుచుండిన విక్రమాదిత్యుఁడు పూర్వఁడయి యుండును. ఈవిక్రమాదిత్యుఁడు గాంగపల్లవుడగు నిజ

యవంది విక్రమవర్ష పరిపాలనముయొక్క ౧౭ వ సంవత్సరములో వ్రాయఁబడిన తిరువళ్లము శాసనములో సుదాహరింపఁబడిన విక్రమాదిత్యునకంటె భిన్నుఁడనియే భావింపవలయును. ¹

వహూవల్లభ మల్లదేవ నందివిక్రమవర్షముడయినూరుశాసనములోఁ బాఠాంధ్రమండలములోని ౧౨౦౦౦ గ్రామముల కధిపతిని చెప్పి కొనియున్న విజయము నిదివఱకు తెలిపియుంటిమి. ౧౯౦౬ వ సంవత్సరములో పుంగనూరు జమిందారిలో ౨ శాసనము లీ బాణమాండలికరాజులకు సంబంధించినవి ప్రతి ఒక్కటి వచ్చినవి. వానిలో నాలుగు (Nos 543, 555, 570, 584 of 1906) మహాబలి బాణరాజు కాలములోనివిగ నున్నవి. వీనిలో మొదటిది కూరమతివద్దను జరిగిన యుద్ధమును ప్రకంశించుచున్నది. పెర్సనాడి రాజుకొఱకు మహాబలి బాణరాజు వైదుంబరాజు గండ్రతిశ్శేతునితోఁ గలిసి నలంబరాజును రాచమల్లుని మయిందాడిని నెదుర్కొని ఘోరయుద్ధము చేసెను. కోలారుమండలములోని బంగనాడి కిలాశాసనముగూడ వైయుద్ధమును ప్రకంశించుచున్నది. గాంగపల్లవ రాజయిన విజయవిక్రమ నరసింహవర్ష కాలములోని యొక శాసనముగూడ కూరమతి యుద్ధమునగుర్చి ప్రకంశించియున్నది. వైశాసనములలో సుదాహరింపఁబడిన రాజమల్లుఁడు గాంగవంశజుఁడయినయెడల నరఁడు సత్యకుమార కొంగునివర్ష పెర్సనాడి రాజమల్లుఁడై యుండవలయును. అతఁడే యని నిశ్చయమైనయెడల నరఁడురాజ్యము చేసిన కడపటికాలము క్రీ.శ. ౨౭౦-౧ సంవత్సరమునందున్నది. ² కాబట్టి మహాబలి బాణరాజు యొక్క కాలమింకు మించగాఁ దొడ్డిదవక తార్ద మధ్యమయి యుండునని చెప్పవచ్చును.

తక్కిన శాసనములు నాలుగును మహాబలి బాణరాజు విక్రమాదిత్య బాణకందర్పజయ పేరుని యొక్కయు, (No 569 of 1906) మహాబలి బాణరాజు బాణవిధ్యాధరునియొక్కయు, (571 of 1906) మహాబలి బాణరాజు విజయాదిత్యున

1 South Indian Inscriptions, Vol. III, no 43

2 Ind Ant Vol XV. p. 175

3 Ep. Ind. Vol VI p. 59

చూడమని ప్రభు మేదనియొక్కయు (No 542 of 1906) కాలములలోనివై
యున్నది. దీనిలోఁగఁడపటిది కాదునతిమత్తరాజు కోయటూరుపైఁబడి దోపిడి
గావించుటను ప్రకంసింఁచి బాణరాజు వకుగావళి (అంధ్రపథము)లోఁగఁగింఁ
మములను మన్నెలోఁగఁగమములను బరిపాలించుచుండెనని దెలుపుచున్నది.
కడపటిచోడల కానవములలోపేరంబాణప్పాడిదేశము (బాణదేశము) పడమట
పుంగనూరుపాటును వ్యాపించియుండెనని దెలియఁజేయుచున్నది. ఈబాణరా
జ్యము తూర్పునఁగాళహస్తపాటును వ్యాపించియుండెను. కాఁబట్టి పాలేఱునదికి
నుత్తరముననున్న యిప్పటియుత్తరార్కాడు మండలములయు బాణరాజ్యము
లోనిదని చెప్పట కంతమాత్రమును సందియములేదు. క్రీ. శ. ౮౯౨-౯౩ నంప
త్సర్వప్రాంతమున నలంబరాజగు మహేంద్రాధిరాజనలంబుఁడు బాణవంశమును
నిర్మూలముచేసితినిని గొప్పగాఁ జిప్పకొనియుండెను, క్రీ. శ. ౯౦౨ మొద
లుకొని ౯౦౮ వఱకుఁ బరిపాలనముచేసిన తింజాపురచోళరాజగు మొదటిప
రాంతకుఁ డిరువురు బాణరాజులను నిర్మూలముచేసి వారలదేశమును గాంగుఁడైన
రెండవ పృథ్వీపతికి బహుమానముఁ జేసెను. ¹

పృథివేంద్రవర్మకు లోఁబడియుండిన అలగమయ్యయను బాణరాజుక
సామాన్యప్రభువై యుండెను. ఇట్లు చోళరాజగు పరాంతకునిచేఁ బడభ్రష్టు
లైన కతంబున బాణులలో నొకకుటుంబము వారాంధ్రదేశములో మత్తర
భాగమునకు వచ్చినట్లు గానించుచున్నది. బాణవంశజుఁడగు శూరజలిరాజు
యొక్క పండ్లెండవకతాబ్దములోని కాననమొకటి గుంటూరు మండలములో
కొని దినగ్రామములోఁ గానంబడుచున్నది. ²

వైదుంబవంశము.

వైదుంబులు తొమ్మిదవ పదవకతాబ్దములలో రాష్ట్రీకుటుంబము నలం

1 Annual Report on Epigraphy for 1900-01, para. 11

(2) South Indian Inscriptions Vol. II, pp. 387, 388

3 Annual Report on Epigraphy for 1899-00 para-
graph 85.

మునుకు చోడులకును లోబడినవారలై యాంధ్రకర్ణాటకదేశములలోని కొంత భాగమును బరిపాలించినవారుగా నుండిరి. వీరికాసనములు కడపమండలము లోను మైసూరురాజ్యములోని కోలారుమండలిములోను గానుపించుచున్నవి. కడపమండలములోని యొకకాసనము గండ్రత్రిశేత్రుండను వైదుంబరాజుకాలము లోనిదైయుండెను. ఈగండ్రత్రిశేత్రుండను వైదుంబరాజు మహాబలిబాణరాజు తోగలిసి సుప్రయోగనదీతటంబుననుండినకూరమతి యక్షప్రదేశమున నలంబా ధిరాజుదాడిగతోడను రాచమల్లునిలోను యుద్ధముజేసెను. ఈవిషయమునే యీగండ్రత్రిశేత్రుని కాలములోనిదగు మదనపల్లికాసనములనఁగూడ (No. 20 of 1906) స్పష్టపడుచున్నది. రైసుగారు తమకోలారుకాసనముల సంపుటములో వైదుంబరాజులవి రెండుకాసనముల నుదాహరించియున్నారు. వానిలో నొకటి గండ్రత్రిశేత్రునికాలములోనిదైయున్నది. ఈ గండ్రత్రిశేత్రుండను కడపకాసనములలో నుదాహరింపఁబడిన గండ్రత్రిశేత్రుండను పొక్కండ్రగాని భిష్ములు గారు. ఈకాసనములు రెండును క్రీ. శ. ౯౦౦ సంవత్సరములోనివిగా రైసుగారు నిర్ణయించియున్నారు. 'విక్రమాదిత్యుండను వైదుంబరాజు రాష్ట్రకూటరాజయిన మూడవకృష్ణునకు సామంతమాండలికుఁడుగనుండి మాలాడు, బాణగొప్పాడి, సింగపురనాడు, వెంకుండ్రకొట్టము మొదలగువానిఁ బరిపాలించుచున్నట్లు కళాసనమునఁ దెలుపఁబడినది.

తిరుకోయిలూరునకు సమీపముననుండు కీలూరుకాసనములు మూడురాష్ట్రకూటరాజగు మూడవకృష్ణునకు లోబడిన సామంతమాండలికుఁడును వైదుంబుఁడునగు చందయ తిరువయ్యయనువానిఁ జేర్చొనుచున్నవి¹ ఈకాసనములు మూడును క్రీ. శ. ౯౬౦దవ సంవత్సరమునకును ౯౬౪గవ సంవత్సరమునకును నడుమ వ్రాయఁబడినవిగ నున్నవి. అఱువేలగ్రామములను గలిగియుండిన గంగవాడి దేశమును బాలించుచుండి నలంబరాజగు దిలీపయ్యకులోబడిన సామంత మాండలికుఁడుగ నుండిన వైదుంబవిక్రమాదిత్య తిరువయ్యయనువాని పేరు నుదా

1. Ep. Car. Vol. X. introduction p. XXII.

2. Annual Report on Epigraphy for 1904-05. para 28.

హరించి యిక్కడ శ్రీ. క. ౧౭౧-౭౭ ప్రాంతములనున్న వాడని రైసుగారు దెలుపుచున్నారు. ఈవిక్రమాదిత్య తిరువయ్య ౧౫౦౦వ సంవత్సరమున శాక చెఱువును బాగుపఱిపించి యున్నవాడగువాన నిజము కీలకాచారములలో నుదాహరింపఁబడిన చందయతిరువయ్యయు నొక్కడేయై యుండురని యూహింపవచ్చును. విక్రమాదిత్యుడనుపేరు చందయయొక్క తిరుదునామ మై యుండవచ్చును. విక్రమాదిత్య తిరువయ్య తనకొడుకునకు చంద్రేశ్వరుడని పేరు పెట్టియుండుటచేతఁ దండ్రీపేరు కొడుకునకుఁ బెట్టినట్లుగ నూహింపఁ దగియున్నది. ఈమెనిజెప్పిన యూహలు సరియైనవేని రాష్ట్రకూటరాజగు మాజనకృష్ణుడు తక్కిల యుద్ధమయినతరువాత తొండ్రెముడలములోని యొక భాగమును బరిపాలించుటకై యీవై దుంబ విక్రమాదిత్యుని నియోగించియుండునని తలంపవచ్చును. ఇందుచేతనే మొట్టమొదట నాంధ్రకర్ణాటక దేశములలో రాజ్యపాలనము చేయుచుండిన వైదుంబులు తొండ్రెముడలములో స్థిరపడి తరువాత నచ్చటనే చోడరాజులగు మొదటరాజరాజునకును, మొదటిరాజేంద్రునకును లోఁబడిన సామంతమాండలికులుగనుండి పరిపాలనముఁజేయఁ గారణమైనట్లు గన్పట్టుచున్నది. ¹ మదనపల్లి, పెదతిప్పనయ్యద్రుము కాననములలో నుదాహరింపఁబడిన గండ్రితీవేత్తుడై వైదుంబులలో న్యతంత్రుడైన కడపటి వాడుగా నుండెను. వారికిఁ బిమ్మట వైదుంబులు చోడరాజగు మొదటిపరాంతకునిచే జయింపఁబడిరి. ² కలింగదేశమును బాలించుచుండిన గాంగవంశవాడగు మూడవ నర్రజహస్త్తుని పట్టుమీపియగు వినయభుహదేవి యీవై దుంబ రాజవంశములోనిదేయని తెలియుచున్నది. ³

1. Ep. car. vol intro. p. XX.

1. South Indian Inscriptions vol III. pp. 104. 107.

(2) Ibid. vol II. p 379.

(3) Ind. Ant. vol XVIII. pp. 164 and 176 and Ep. Ind vol. IV. p. 186.

నలంబరాజవంశము.

ఈనలంబులు త్రినయనపల్లవుని వంశములోని వారమనియు, ఈశ్వరవంశజులమనియుఁ జెప్పకొని యువ్వారీని వీరిచరిత్రమును గొంతపల్లవులం గూర్చి వ్రాయఁబడిన ప్రకరణమునఁ దెలిపియువ్వారము. వీరిరాజ్య మనఁగా నలంబవాడిరాజ్యము బల్లారి, కడప, కందనోలు, మైసూరుమండలములలోఁ జేరియున్నది. వీరికి బల్లారిమండలములోని ఉత్సంగిదుర్గము రాజధానిగ నుండెను. ఈనలంబవాడి రాజ్యము క్రీ. శ. 2వ శతాబ్దము మొదలుకొని ౧౦వ శతాబ్దము వఱకు వర్ధిల్లి నదిగాని యారాజులచరిత్రమంతయుఁబ్రక్కవగాఁ దెలియరాదు. వీరు రాష్ట్రాధిపతులకులలోఁబడిన సామంతులనితోఁడుచున్నది. ఆంధ్రచోడులకును, నలంబులకును, వైద్యులకును బూర్వము నలంబవాడి, మహారాజవాడి, రేవాడు దేశములను బరిపాలించినవారి చరిత్రమును సంగ్రహముగాఁ దెలిసికొనవలసి యున్నది. ఈమూడుభూభాగములిప్పుడు అనంతపురము, కడప, కర్నూలు, బల్లారి జిల్లాలని పిలువబడుచున్నవి. ఈమండలములుగల ప్రదేశమంతయును తొమ్మిదవ పదవశతాబ్దములలో నాంధ్రచోడులు, నలంబులు, వైద్యులు పరిపాలించిరి. వీరికిఁ బూర్వమిప్రదేశముల నెవ్వరెవ్వరు పాలించిరో కొంచెముగాఁ దెలిసికొనవలసియున్నది. ఈదేశమంతయుఁ గ్రీష్టుశకము రెండవశతాబ్దాంతమునఁజూప నాంధ్రభృత్యుల పరిపాలనమునందుండెను. ఇదంతయుఁ గర్ణాటముగ నుండెను. ఈగర్ణాటమును కాలివాహనవంశ జాండును నాంధ్రుఁడు నగుహరితిపుత్రకాతకర్ణి రాజ ప్రతినిధిగ నుండి పరిపాలనము చేసెను. వీని కాసనములు మైసూరురాజ్యములో పి మొగమండలములోని పి కార్పూరుతాలూకాలో స్థానకుందూరుకడ నున్నవి. ఆంధ్రచక్రవర్తియైన గోతమిపుత్ర శాతకర్ణి కుమారుఁడయిన పులమాయి యొక్కనాడెములు మైసూరుమండలములోని చిత్రదుర్గముకడ గానింపించినవి. ఆంధ్రరాజులయిన శాతకర్ణులచే జయింపఁబడి పరిపాలింపఁబడినదగుటచేతనే యాభాగమున కంతకును గర్ణాటమును పేరు వచ్చినది. ఆంధ్రులకుఁ దరువాత నీ

(1) ఈ చరిత్రములోని ౨౨౫వ పాఠముచూడుడు.

2. Mysore, II. 428; (3) Mysore. II. 51

దేశము కదంబుల వశమయ్యెను. ఈ ప్రాచీనకదంబులు కై నమతావలంబులు. ఈ త్తరకర్ణాటములోని వనవాసిగాక ఇప్పటి బల్లారి మండలములో హర్షనహల్లి తాలూకాలోనున్న ఉర్సింగి దుర్గముక ప్రధానపట్టణముగానుండెను. దీనికి నాలుగు మైళ్లదూరమున మైసూరు నరిహద్దులోనున్న అవాణియును ప్రదేశమున నాలుగవశతాబ్దములోని దై కదంబులకును కొంచీపురపల్లవులకును జరిగిన యుద్ధమును దెలిపెడికాసనముకంటి గానిపించినది.¹ హిరాహడగల్లియును ప్రదేశమున శివస్కందవర్తయును పల్లవుని కాసనముకంటి గన్నట్టుటచేత నాకాలమునందత్తడి ప్రదేశమును జయించి పరిపాలించెనని చెప్పెదగును. ఆఱవశతాబ్దమునందు చాళుక్యులీదేశమునకుఁ బ్రభువులయిరి. రెండవపులకేశివల్లభునికాసనముకంటి బల్లారిమండలములోని కురుగోడుగ్రామముకడనున్నది. చాళుక్యులీదేశమును జయించినపుడు కదంబులకులోఁబడి యాదేశములోఁ గొంతభాగమును బరిపాలించుచుండిన నలరాజులను కీర్తివర్తమహారాజునాకముఁజేసెను. తరువాత మొదటివిక్రమాదిత్యుడు అనంతపురమండలములో మడకసిర తాలూకాలో నున్న రత్నగిరి గ్రామములోని కొంతభూమి నొక బ్రాహ్మణునకు దానముచేసి కాసనము వ్రాఱుచుచెను. ఆకాసనములో నీప్రదేశము నలవాడివిషయములోనిదని శేర్మొనఁబడియుండెను. చాళుక్యులు మొట్టమొదట కై నమతావలంబకులుగ నుండిరి. తరువాత పాతాళిక మఠిమవలంబించిరి. క్రీ.శ. ౭౫౭ వ సంవత్సరప్రాంతమున రాష్ట్రీకూటులు చాళుక్యులు సామంతులయిరి. ఈచాళుక్యులలో నొక కొండలు బల్లారిమండలములోని కోగలిసాడు (హడగల్లి హర్షనహల్లితాలూకాలు) పాలించుచుండిరి. ఆకాలమునందే కొంతభాగము నలంబులనియెడు పల్లవులవశమయ్యెను. దీనినే నలంబపాడియని పిలిచిరిని మైజిక్షియుండిమి. ఈనలంబులు రాష్ట్రీకూటులకు లోఁబడియుండిరి. ఆంధ్రచోడులూఱవశతాబ్దమునుండి స్వతంత్రులై పదవశతాబ్దమువఱకును బాలించిరిగాని కడపటిభాగమునందు రాష్ట్రీకూటులకు లోఁబడిన సామంతమాండలికులుగ నున్నట్లే గన్నట్టుచున్నది. కైదుంబతాళును గొంతకాలము రాష్ట్రీకూటులకును దరువాత చోడులకును లోఁ

బడియుండిరి. రాజరాజులు గాంగపల్లవులకు లోబడియుండిరి. మొహరు లోని తలకాడు రాజధానిగ గాంగవాడిదేశమును బరిపాలనము సేయుచుండిన మారసింహుడను పశ్చిమగాంగరాజు నలంకరులమును నిర్మాలముఁజేసి నలంకరు లాంకరుఁడని పేరు పొందెనట! ఈపశ్చిమగాంగులుకూడ నాకాలమున రాష్ట్ర కూటులకు, లోబడినవారుగా నేయుండిరి. పదవశతాబ్దాంతమునందు రాష్ట్రకూటులనుజయించి త్రైలోక్యమల్లుడనుపశ్చిమచాళుక్యుఁడు మరల దేశమును గై వనముఁ జేసికొనియెను. చోడులు పశ్చిమగాంగులను జయించి వారియధికార మును నిర్మూలముఁజేసిరి.

తరువాత రెండుశతాబ్దములకాలము పశ్చిమచాళుక్యులకును చోడులకును వశమై యుభయపక్షముల వారికిని రణరంగభూమియై యొప్పుచుండెను.

విష్ణుకుండినవంశము.

విష్ణుకుండినులమని చెప్పుకొనిన రాజులకాసనములు రెండుమాడు మాత్రము గానంబడుచుండినవిగాని వీరియుదంతమేమో యెచ్చటనుండిచ్చినవారో యేకాలమునందున్నవారో స్పష్టముగాఁ దెలియరాదు. పూర్వచాళుక్యులు వేంగికలింగదేశములను జయించుటకుఁ బూర్వమీ విష్ణుకుండినులు కలింగదేశములో నేభాగముననో పరిపాలనము సేయుచుండినవారని తోచుచున్నది. ఈవిష్ణుకుండినవంశమునకు మూలపురుషుఁడు మాధవవర్మయని ప్రేర్కొనంబడియెను. ఈవిష్ణుకుండిన మహారాజగు మాధవవర్మకును వాకటకరాణికిని జనించినవాఁడు విక్రమేంద్రవర్మ. వాకటకులు చేరిదేశమును (Central Provinces) బరిపాలించుచుండిన యొక తెగరాజులుగనుండిరి. వీరిలోఁ బ్రవరసేనుఁడు ప్రఖ్యాతుఁడు. విష్ణుకుండినుఁడయిన మాధవవర్మయు బహుప్రసిద్ధిగలవాఁడుగఁగన్పట్టుచున్నాఁడు. ఇతఁ డశ్వమేధాదియగుములను మాత్రమేగాక పురుషమేధములనుగూడఁ జేసినట్టుగఁ జెప్ప బడియెను. తండ్రి విష్ణుకుండినవంశములోనివాఁడును తల్లి వాకటకవంశములోనిదియు నగుటచేత విక్రమేంద్రవర్మయుభయమలాభరణుఁడని పిలువబడియెను. విష్ణుకుండినులలో విక్రమేంద్రవర్మ

అనుపెరు పహించినవారిలోఁ నితఁడే మొదటివాఁడు. ఇంద్రద్రుమ్మయనియొడి యింద్రభట్టారకుఁడు వీనికొఁజుకు. పైఁజెప్పినశాసనములలో రెండు వీనివిగాను న్నవి. ఇఁకొకటి విజయనగరమునకు సమీపమునందుండిన యొక పండిత కుటుంబ మువారినుండి గైకొనఁబడినది గనుక పరిశుద్ధమైనవిగానున్నవి.¹

ఈయింద్రభట్టారకుఁడు నిర్వక్రపరాక్రముండయిన మహాయోధుఁడని యభివర్ణింపఁబడియుండెను. విష్ణుకుండినులు సింహముద్రికయును సింహద్వారమును గలవారగునుండిరి. శ్రీపర్వతేశ్వరపాదారాధభక్తులమని విష్ణుకుండినులు చెప్పి కొనిరి. శ్రీపర్వతము శ్రీశైలమేయనియు, వీరలు శైవ మతావలంబకులని యును డాక్టరు కీల్ హారన్ గారు నుడువుచున్నారు. ఇంతియగాక విష్ణుకుండినుల శాసనములు వ్రాసినవారియొక్క స్వభావ తెలుగగుటంజేసియు శ్రీపర్వతేశ్వరుని పాదారాధకులమని చెప్పకొనియుండుటంజేసియు విష్ణుకుండికబ్బము వినుకొండ కబ్బములనున ద్వనించుచుండుటంజేసియు, విష్ణుకుండినులకు మొదట గుంటూరు మండలముగాని వినుకొండ గాజధానిగనుండెనని తాము దృఢముగా విశ్వసించు చున్నామని కీల్ హారన్ గారు నుడువుచున్నారుగాని యింకను విచారణీయము. ఇంద్రభట్టారకుఁడనియొడి యియింద్రద్రుమ్మ తనపరిపాలనముయొక్క ౨౭వ సంవత్సరమున పూ (కీ) రాష్ట్రములోని పేరునాటక (పేరువాడ) మనుగ్రామమును దానము చేసియుండెను. ఈపూ (కీ) రాష్ట్రము కుబ్జవిష్ణునిర్ధన మహారాజయొక్క చీపురుపల్లి శాసనమునగూడ నుదాహరింపఁబడినది గనుక నిది విశాఖపట్టణముం డలములోనిదిగాని యన్యముగాదు. కాబట్టి వీరిరాజ్యము మొదట విశాఖ పట్టణమండలములోనిదై యుండవలయునుగాని గుంటూరు మండలములోనిది గాదు. ఇంద్రద్రుమ్మ తననివాసపురము పురణిసంగమని తెలిపియుండెను. ఇది యొక్కడివో గుర్తింపవలసిగాకయున్నది. ఇంకను మఱొకచిక్క 'గన్నట్టుచున్నది' ప్రభాకరమహారాజకుమారుఁడగు పుష్పిమూలునియొక్క గోదావరిశాసనము

1. ఇఁకొకటి బ్రహ్మశ్రీ గురుజాడ ఆప్పారావు పంతులుగారివలన సంగ్రహింపఁబడి దొరదినమువారి పరిశోధనాధికారికిఁ బంపఁబడినది.

తా ఇంద్రభట్టారకునిపదభ్రష్టుని జేయుటకై అధిరాజేంద్రవర్త కొందఱు రాజులను గూర్చుకొని తాను వాయుకుడుగా నేర్పడి కుట్రచేయఁ బ్రయత్నించెనని చెప్పఁబడియుండెను.

కుబ్జవిష్ణువర్ధన మహారాజయొక్క ద్వితీయపుత్రుఁడగు జయసింహవల్ల భమహారాజయొక్క శిష్యుడును నైన ఇంద్రభట్టారకుఁడు క్రీ. శ. ౧౭౩వ సంవత్సరమున రాజ్యమునకువచ్చి ౧౭మాసములు మూత్రము పరిపాలనముచేసెను. డాక్టరుప్రీటుగారు పృథ్వీమూలునికాననములోఁ జేర్కొనఁబడిన ఇంద్రభట్టారకుఁ డితఁడేమనియు, అధిరాజేంద్రవర్తగంగవంశజుఁడై కలింగనగరము రాజధాని గాఁ గలిగి దేశము నేలిన ఇంద్రవర్త మహారాజనియు, వీరికి జరిగిన యుద్ధమాలా ఇంద్రభట్టారకుఁడు మరణమునొంది యుండవచ్చుననియు, అకారణముచేత నతనిపరిపాలనమాణుమాసములలోనే ముగిసిపోయినదనియు డాక్టరుప్రీటుగారు వ్రాసియున్నారు. అట్లు హిందుట కొక కారణమునుగూడ నుడివియున్నారు. ఇంద్రభట్టారకునికుముదము సుప్రతీకముపై నధిష్ఠించియుండిన యొకానొక యింద్రాధిరాజుచే గొట్టఁబడినని చెప్పఁబడియుండుటంజేసియు, నైరుతిదిక్కునందలి యేనుగునకు కుముదమనియు, ఈశాన్యదిక్కునందలి యేనుగునకు సుప్రతీకమనియు, నామమణుండుటంజేసియు, చాళుక్యులు నైఋతిదిక్కునందలి వారును, గాంగులికాన్యదిక్కునందలివారు నగుటంజేసియు డాక్టరుప్రీటుగారు ఇంద్రభట్టారకుఁడు చాళుక్యరాజనియు, అధిరాజేంద్రవర్త కలింగనగరాధిపతి యనియుగూర్చించుచున్నారు. డాక్టరుకీల్ హారన్ గారివాదము నేగ్రహించి ఇంద్రభట్టారకుఁడు విష్ణుకుండినుఁడయిన ఇంద్రభట్టారకవర్త మహారాజేయని సిద్ధాంతము చేసియున్నారు. ఎందుకన విష్ణుకుండినుఁడయిన ఇంద్రభట్టారకుఁడు తనయే శుఁగులబలముచే నితరచతుర్దంతములను జయించినవాఁడని తనకాననమునందుఁ గొనియాడఁబడియుండెను. ప్రాక్షికాధిపతియగు నింద్రునియై రావలెమునకు చతుర్దంతములేక చవుడంటియను నామముగలదు. సామాన్యముగా నీవామమె గూర్చు దిక్కునందలి యేనుగులకన్నిటికిని వర్తించును. గనుక నీచతుర్దంతముల కధిపతి యైన కలింగనగరాధీశ్వరుండయిన అధిరాజేంద్రవర్తకు జయించినవాఁడీ విష్ణు

కుండినుడయినయింద్రభట్టారకుడేయని చెప్పచున్నారు. ఇంద్రదినత్యమో యేది యనత్యమో నిర్ధారణ చేయఁజాలకున్నారము.

ఈ యింద్రభట్టారకవర్తకొడుకు విక్రమేంద్రవర్త, ఇతఁడే పేరుగలవారిలో రెండవవాఁడు. ఈ రెండవవిక్రమేంద్రవర్తకానన మొకటి గోదావరిమండలములోని తునిజమిందారిలోనున్న చిక్కుళ్లయను గ్రామమునందు జొరకైనది.¹ వీనికాననము రెండుబారు (దెండుబారు) నుండి ప్రకటింపఁబడినది. ఈ దెండుబారు గ్రామమిప్పటి యేలూరుపట్టణమునకు మూడు మైళ్లదూరముననున్నది. ఇది పూర్వము వేంగిపురములోని యొక భాగముగా నుండెను. ఇతఁడును తనతండ్రివలె నే శ్రీపర్వతేశ్వరపాదారాధకుడనని చెప్పుకొనియుండెను. తనపరిపాలనము యొక్క పదవసంవత్సరమున గ్రీష్మఋతువులోని యెనిమిదవపక్షమున పంచమితిధియందు నేత్రపాటివిషయములోఁ గృష్ణానదీతటంబున రాచిరేవ గ్రామమునకు నాగ్నేయములనున్న రేగొండగ్రామమును సోమగిరిశ్వరనాథుని దేవాలయమునకు ధారపోసెను. విక్రమేంద్రవర్తకు దెండుబారు రాజధాని యని చెప్పియుండుటయు, కృష్ణానదీతటంబుననుండిని గ్రామమును దానమును జేయుటయుఁజూడఁగ గోదావరికృష్ణానదులకు నడుమనుండిన వేంగిదేశమున కధిపతియని న్నివ్వవడుచున్నది. చాళుక్యులు 2వ శతాబ్దము మొదలుకొని యాప్రదేశమును జయించి పరిపాలించుచుండినవారన్ని మన మెఱుంగుదుము. కాఁబట్టి విష్ణుకుండినులంతకుఁ బూర్వమీదేశమును బరిపాలించుచుండిన వారయియుండక తప్పదు. అట్లు కాదేనివిక్రమేంద్రవర్త చాళుక్యులలోఁబడిన యొకమాండలికుఁడైయుండవలయును. భావిపరిశోధనముల వలనంగాని నిజముదేటుపడదు.

కళింగముయొక్క పూర్వచరిత్రము.

గాంగులుగూర్చి తెలుపుటకుమందు పూర్వచరిత్రమునుగూర్చి కొంతయు చెప్పవలయును. భరతఖండమునంగల దేశములలో నెల్లకళింగదేశము బహుపురాతన ప్రసిద్ధిగలదిగఁ గన్పట్టుచున్నది. బ్రాహ్మణుల వాఙ్మతియ నందును కొద్దిలవాఙ్మయమునందును కళింగదేశము ప్రకంఠింపఁబడినది. రాక్షా

1. Ep. Ind vol. IV. pp. 193, 194, 195.

అట్లు మహాభారతములు కలింగ దేశమును తేర్కొనియున్నవి. పాణిని తనవ్యాకరణమూర్తములందు గలింగము నుదాహరించినట్లున్నాడు. రఘువంశాది కావ్యములలో గలింగ మభివర్ణింపఁబడినది. కలింగాంధ్రములు రెండును నేడు గలిసియున్నను పురాతనకాలమున వేర్వేరుగ నుండినవి. అయిన నన్యోన్యమై త్రియు అన్యోన్యసంబంధ బాంధవ్యములను గలిగి పలుకుచుండినవి. దక్షిణాపథమునకు వచ్చుటకు ముందాద్య రీతమునకు వచ్చియుండిరికాని యాకలింగాదులను ధ్రువులకుగా భావించియుండిరి. కలింగ దేశము బుద్ధునికాలమునందే అుద్ధర్షమును స్వీకరించి బుద్ధునికడుగులు మడుగులొగ్గుచుండినట్లుగఁ గన్పట్టుచున్నది. ఆర్యులొంద్ర వ్రావిడమహారాష్ట్ర దేశములవలెనే కలింగ దేశమును భ్రష్టమైనదిగాను మ్లేచ్ఛ దేశముగాను భావించుచుండిరి. శుప్రసిద్ధమైన మహేంద్రవర్మత మిదేశముననున్నది. ఈదేశము దంతావళములకుఁ బ్రసిద్ధి కెక్కియున్నది. పూర్వకాలంబున కలింగ దేశము ప్రసిద్ధములయిన శేవుపట్టణమును గలిగియుండుటచేత దీనికిని విదేశములకును వర్తకవ్యాపారములు విరివిగా జరుగుచుండెను. కలింగ రాజులకును సింహళ రాజులకును సంబంధ బాంధవ్యములు నన్యోన్యమై త్రియుఁ గలవని తాద్యులచరిత్రములు వేనోళ్లఘోషించుచున్నవి. కాఁబట్టి కలింగ దేశముయొక్క ప్రాచీనస్థితి ప్రఖ్యాతమైనదనుటకు సందియము లేదు.

అడవియేనుఁగులను మచ్చిక చేసికొనుటయందును తిత్త్యకాస్త్రీవ్రతమునందును కాలింగులు బహునిపుణులనియును నాగరికులనియును శ్రీ. పూ. ౩౦౨ వ సంవత్సరప్రాంతమున మూర్యచక్రవర్తియగు చంద్రగుప్తుని యాస్థానమందుండిన మేగా స్థనసు యవనరాజు బారి వ్రాసియున్నాడు. మఱియు నఖినిదినేల శౌల్పలమును, ఒక కేయి యాశ్వికబలమును, ఏనూఱులు దంతావళములు రాజానకు రక్షక సైన్యముగ నుండెననియుం తెల్పియున్నాడు. శ్రీ. పూ. ౨౬౦దవ సంవత్సరమున చంద్రగుప్తుని మమమండగు అశోకవర్ధనమహాచక్రవర్తి కలింగ దేశముపై దండెత్తినచ్చి కలింగమునుజయించెను. కాలింగులు వెనుదీయక మహాపౌరుషముతో నెదుర్కొని వానితో యుద్ధముఁ జేసి లక్షలకొలది రణధూమి

దక్షుని నృప్రయోజనపరుడుగాక దేశమును బాలించుటకుం దగినప్రభువు ననుగ్రహింపుమని బ్రహ్మగుర్చి తపస్సుచేసెను. బ్రహ్మవానితపస్సునకు మెచ్చి శైలోద్భవునిఁ బుట్టించెను. ఇతఁడు శైలములోనుండి పుట్టినవాఁడు గతుక వీనికి శైలోద్భవుఁడని పేరు పెట్టెను. ఈ శైలోద్భవుఁడు కళింగమును బాలించెను. వీనికి రాణితుఁడు పుట్టెను. రాణితునకు సైన్యభీతుఁడు పుట్టెను. సైన్య భీతునకు మాధవర్ష జనించెను. ఈరాజేంద్ర మాధవేంద్రుఁడు శివభక్తుఁడు, ఇతఁడు పారికగోత్రుఁడును శైలిరీయకాళా బ్రాహ్మణుఁడును వామనభట్టు మనుమఁడును అదిత్యదేవుని కుమారుఁడునగు భట్టవామనునకు గుడ్డభిషయములోని పూర్వీనగ్రామమును సూర్యగ్రహణసమయమున దానముచేసెను. ఈమాధవి వర్షనివాసము కయిం గోడయనునది. కుండభోగికుమారుఁడగు ఉపేంద్రసింహుని చే నీశాసనము వ్రాయఁబడినది. మాధవవర్ష యేకాలమునందలివాఁడో వీనియొ దంతమేమో యింతకన్న మనకేమియునుఁ దెలియరాకయున్నది.

హళానుత్సాంగు.

ఏడవతాబ్దమునందు హళానుత్సాంగు కళింగమును జూడవచ్చి యప్పటిదేశస్థి యిట్లు దెలిపియున్నాఁడు.

ప్రాచీనకళింగముయొక్క రాజధానీనగరము గమైళ్ల వైకాల్యముగలి గియున్నది. భూమి సారవంతమై క్రమముగా వ్యవసాయము చేయఁబడుచు న్నదిగాని యేనుగులతోఁగూడిన యడవుల సేకములుగలవు. జనులు మోటుగన వాగిరికులుగనుండి భయంకరముగనున్నను మాట దప్పనివారుగను విశ్వాసపా త్రులుగనుండిరి. పూర్వకాలమునందు కళింగ మొండొరుల ఋజములు రాపాడు నంతటి జననమ్మరముగలిగి యుండెను. అప్పటికిఁ గళింగ దేశముయొక్క పూ ర్వవై భవమంతయుఁ బోయినది.

కళింగగాంగవంశము.

ఏడవతాబ్దమునందే కళింగదేశము గాంగులవశమయ్యెను. బ్రహ్మయొ క్క హాలవతరము వానికి గంగాదేవి యనుగ్రహించినందున పొక్కుకు మారుఁడు గలిగెను. వాని సంతతివారు గాంగులయిరి. వీరు మొదట మెహారు

రాజ్యములోని తలకాడు రాజధానిగ గంగ వాడిదేశమును బాలించుచుండిరి. తరువాతవారిలో నొకకాఖవారు కళింగదేశమునకువచ్చి మహేంద్రగిరిని జయించి యాదేశము నాక్రమించుకొని పరిపాలింపసాగిరి. ఈకాలమునందే దక్షిణ కళింగమును కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు జయించెను. తరువాత నాఖగము పూర్వచాళుక్యులచే బరిపాలింపబడుచుండెనని వికాఖపట్టణమండలములోని చాళుక్యుల శాసనములే వేసోళ్లఘోషించుచున్నవి. కనుక గాంగులు కళింగదేశమయొక్కయు తర్రఖాగమునుమాత్రమే పరిపాలింపుచుండిరి. అనన్యన్యసంబంధమేమియుఁ గానరాకయుండిన మొదటి గాంగులయొక్క నామములును వారి దానశాసనములును, గంజాము, వికాఖపట్టణ మండలములలోఁ బెక్కుతావులఁ గానంబడుచున్నవి. ఇంద్రవర్త, దేవేంద్రవర్త, అనంతవర్త, గుణ్ణార్జవర్త మొదలగు వారిశాసనము లనేకములు గానంబడుచున్నవి. వీరలు మహేంద్రగిరిపైనుండు గోకర్ణస్వామి పాదారాధకులుగ నుండిరి.

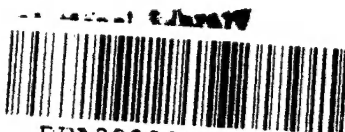
కళింగనగరము.

కళింగనగరము వీరికి రాజధానీనగరముగ నుండెను. కొందఱు తలంచునట్లు గంజాము మండలములో సముద్రతీరమునందుండిన కళింగపట్టణము కళింగనగరముగాదు. ఈకళింగనగరము పర్లాకిమిడికి నిరుపది మైళ్లదూరమున పశ్చిమ యొడ్డుననున్నది. అది యిప్పుడు ముఖలింగమను పుణ్యక్షేత్రముగానున్నది. ఇక్కడ మధుకేశ్వరాలయము, అశ్వాంక భీమేశ్వరాలయము, సోమేశ్వరాలయములను మాడు ప్రసిద్ధములయిన శివాలయములున్నవి. ఈశివాలయములలో గాంగులయొక్క శాసనము లనేకములుగలవు. ఈక్షేత్రమునకు దక్షిణమున రెండు మైళ్లదూరమున నగరికటకమను గ్రామముగలదు. ఈగ్రామములనడుమశాసనలంగలిగియుండిన త్రాతిపలక లనేకములుగలవు. శిథిలమయిపోయిన పురాతనభవనములయొక్క చిహ్నము లిప్పటికిని గానంబడుచున్నవి. అచ్చటి శివాలయములలోని శాసనములలో నాపట్టణము కళింగనగరమనియే పేర్కొనబడియున్నది.

వీరసింహ గాంగునివంశము.

గంగవాడిదేశమును బాలించు వీరసింహునికొడుకు కామార్లవుడను
 వాడు గంగవాడిదేశమును తన వినతండ్రికి విడిచిపెట్టి ఏడవతాబ్దిలో
 మునఁ దనసోదరులతో భూమిని జయిండుటకై బయలుదేలి మహేంద్రగిరికి
 వచ్చి యచ్చటి గోకర్ణ స్వామినిగొల్చి వాని యనుగ్రహముచే రాజచిహ్నముల
 నన్నిటినిబడసి పర్వతమును దిగి యుభిష్ఠిరునిం బోలెఁ దననల్వరుల తమ్ములతోడను
 కలింగమును బాలించు బలాదిత్తుని పైదాడి వెడలి వానినోడించి కలింగము
 నాక్రమించుకొని తన తరువాత పెద్దతమ్ముడు పట్టాభిషిక్తుఁడు గావలయునని
 నిశ్చయించి మూడవతమ్ముఁడయిన గుణార్లవునకు అంబవాడివిషయమును నాలు
 గవవాఁడయిన మారసింహునకు చోడమండలమును కడపటివాఁడయిన వజ్రహ
 తునకు కంటకపర్వదేశము నొనంగి తనమెడలోనిహారమును దానార్లవుని కం
 తము నలంకరించెను. ఇందుఁ జేర్కొనఁబడిన విషయములన్నియు గంగామ
 మండలములోనివే, అంబవల్లి, (అంబవాడి) (చోడ) గ్రామము లిప్పటికిని పర్ణా
 కిమిడి జమీందారిలోనున్నవి గనుక అంబవాడివిషయమును, చోడమండల
 ము నచ్చటివేయుని చెప్పవచ్చును. కామార్లవుడు 3౫ సంవత్సరములు పరిపాల
 నము చేసినతరువాత దానార్లవుడు నలువది సంవత్సరములును వాని
 కొడుకు కామార్లవుడు ౫౦ సంవత్సరములును, వానికొడుకు రణార్లవు
 డు ౫ సంవత్సరములును, వానికొడుకు వజ్రహతుడు ౧౫ సంవత్సరములును,
 వాని సోదరుడు కామార్లవుడు ౧౯ సంవత్సరములును, వానికొడుకు గుణా
 ర్లవుడు ౨౭ సంవత్సరములును, వానికొడుకు జితాంకుశుడు ౧౫ సంవత్సర
 ములును, వానితమ్ముడు కవిగాలాంకుశుడు ౧౨సంవత్సరములును, వానితమ్ము
 డుగుండమరాజు ౭ సంవత్సరములును, వానితమ్ముడు కామార్లవుడు ౨౫సంవ
 త్సరములును, వానికొడుకు వజ్రహతుడు 3౫ సంవత్సరములును, వానికొడుకు
 మధుకామార్లవుడు తనయన్నలయిన కామార్లవగుండమరాజులు ౫ సంవ
 త్సరములు పాలించిన తరువాత ౧౯సంవత్సరములును, వానికొడుకు వజ్రహతుఁ

దు క్రి.శ. ౧౦౩౮వ సంవత్సరము మేసెల మూడవతేదిని పట్టాభిషిక్తుడై ౧౦౭౦-౭౧వ సంవత్సరమువఱకుఁ బరిపాలనముచేసెను. పల్లాకిమిడి, నడగాము మొదలగు ప్రదేశములందు వీనిదానకాననముల నేకములు గానుపించినవి. వీని తరువాత రాజరాజనువాఁడు ౧౦౭౦-౭౧వ వచ్చి ౮ సంవత్సరములుమాత్రము పరిపాలనముచేసెను. ఇతఁడు రాజరాజులరేండ్లని మనుమరాలును, కు లోత్తుంగచోడ దేవునికూతురునునగు రాజసుందరిని వివాహమాడెను. ఈరాజ రాజునకు రాజసుందరికి జనించిననాఁడై ఆనంతవర్మ చోడగంగదేవుఁడు. ఇతఁడు ౧౦౭౮వ సంవత్సరమున సింహాసనమునకువచ్చి ౭౨సంవత్సరములనఁగా ౧౧౫౧వ సంవత్సరమువఱకుఁ బరిపాలనచేసెను. గాంగులపరిపాలనము వీని కాలమున మహాన్నత దశకు వచ్చెను. ఇతఁడుతనరాజ్యమును గంగానదివఱకు వ్యా పింపఁజేసెను. గంగానది మొదలుకొని గోదావరినది వఱకుఁ గలదేశములో జరి గినయృద్ధులలో నెల్లను విజయముగాంచుచువచ్చెను. వీనికాననము లనేకములు గంజాము, విశాఖపట్టణమండలములలోఁ గాన్పించుచున్నవి. పూరిపట్టణము లోని ప్రసిద్ధమైన జగన్నాథస్వామి యాలయము నితఁడే గట్టించెనని చెప్ప చున్నారు. వీని తరువాతి వారంత ప్రసిద్ధికివచ్చినవారుకారు. వారితరులకు సామంతులై యుండిరి. వారిచరిత్రము రెండవభాగమున సందర్భము కలిగినతావు నఁ దెలుపఁబడును.వీరిచరిత్రము విశేషపరిశోధనముఁ జేయవలసి యున్నదిగా వున నెక్కువగ వ్రాయసాహసింపఁ జాలకపోతిమి.

LBAG00006520TEL